STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
NO. 03824

ALE VERK

Sholem Aleichem

•

THE MAX PALEVSKY
YIDDISH LITERATURE COLLECTION

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

•

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

•

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified. If you hold an active copyright to this work – or if you know who does – please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org

זעכצנטער באַנד

ארעמע און פריילעכע

ערשטעם בוך

ווילנע—ווארשע 1926
ווילנער פאַרלאַג פון ב. קלעצקין

ווילנער פארלאג
ב. קלעצקין.

עס איז שטרענג פארבאטן צו קויפן און פאר־
קויפן דאס דאזיקע בוך אין צפון און דרום
אמעריקע, אין דרומאפריקע און אין ענגלאנד

Copyright 1921, by Olga Rabinowitz (Sholom-Aleichem), New York

צוליב דעם פארלאנג פון שלומעליכמס יורשים, איז די
אויסגאבע געדרוקט לויט דער אמעריקאנער אויסגאבע.

„Szolem-Alejchem. T. XVI. „Oreme un Frejliche".
Drukarnia „Wydawnictwo Wilenskie" B. KLECKINA

אָרעמע און פריילעכע. ערשטעס בוך

אינהאלט

דער פער'כשופ'טער שניידער 7
פינף און זיעבעציג טויזענד 69
דער דייטש 131
די פריילּיכע קאמפאניע 149
עולם הבא 211

דער פער'כשופ'טער שניידער

(ארייסגענומען פון איין אלטען פנקס און בעפוצט).

געשריבען אין יאָהר 1900

דער פער'כשופ'טער שניידער

קאפיטעל א.

איש היה בזלאדיובקי — א מענש איז געווען אין זלאדייעווקע, א שטעדטעל, וואס ליגט אין דער סביבה פון מאזע־פעווקע, נישט ווייט פון חאפלאפאוויטש און קאזאראיעווקע, צווי־שען יאמפעלי און צווישען סטרישטש, פונקט אויף דעם וועג, וואס מע פאהרט פון פישי־יאבערע דורך פעטשי־חוואסט קיין טעטרעוועץ און פון דארטען קיין יעהופעץ; ושמו שמעון אליהו — און זיין נאמען איז געווען שמעון־אלי, און גערופען האט מען איהם „שמעון־אלי שמע־קולנו“, מחמת ביי'ם דאוונען אין שוהל האט ער געהאט א טבע שרייען, ארבייטען, זינגען און ציקלען זיך אויף קולי־קולות. והיה האיש חייט — און געווען איז דער מענש א שניידער, נישט חלילה פון די געהויבענע שניי־דערס, וואס נייהען נאכ'ן „טאבעלטיר“, וואס מע רופט דאס „זשורנאל“, נאר א שניידער א לאטניק, א גרויסער מומחה, הייסט דאס, אויף לעגען א לאטע, פערצירעווען א לאך, מע זאל נישט דערקענען, אדער איבערניצעווען וואס פאר א מלבוש איהר ווילט אויף דער לינקער זייט, ממש מאכען פון אלט ניי. נעמען, למשל, איין אלטען חאלאט און איבערמאכען איהם אויף א קאפאטע, פון א קאפאטע — א פאר תחתונים, פון די תחתונים אויסשטיקעווען א לייבעל, און פונ'ם לייבעל נאכדעם עפים אנדערש — מיינט נישט, אז דאס איז אזא גרינגע ארבייט! און אויף דעם איז „שמעון־אלי שמע־קולנו“ געווען איין בריה אין דער וועלט, און

מחמת זלאַדייעווקע איז זעהר איין אָרעם שטעדטעל, וואָס דאָרטען מאַכען נייע מלבושים איז עפּיס נישט אַזאַ געוויינטליכע זאַך, האָט מען דעריבער געהאַלטען פון שמעון־אלי'ן אין זלאַדייעווקע איין עולם ומלואו. איין חסרון נאָר, וואָס ער האָט נישט געקאָנט אויסקומען מיט די נגידים, ליעב געהאַט אריינקוקען אין קהל'שע זאַכען, זיך אָננעמען אָן דער קריוודע פון די אָרעמע לייט, רעדען גאַנץ אָפפענטליך אויף די בעלי־טובות, וואָס זענען זיך עוסק אין צרכי־צבור, און דעם בעל־טאַקסע מאַכען מיט דער בלאָטע בפרהסיה, זאָגען אויף איהם, אַז ער איז אַ געלדצאַפּער, אַ בלוטזויגער, אַ מענשענפרעסער, און אויף די שוחטים מיט די רבנים, וואָס האָבען געשלאָגען בלאַט מיט'ן בעל־טאַקסע — אַז ס'איז איין כנופיא, אַ כתה פון גנבים, רמאים, קוילערס, רוצחים, גזלנים, אַ רוח אין זייער טאַטענ'ס טאַטען אריינגעפלויגען געוואָרען ביז דעם זיידען תרח, מיט'ן פעטער ישמעאל אונטערגעשלאָגען!...

צווישען בעלי־מלאכות, חברה „פּועל־צדק", האָט זיך „שמעון־אלי שמע־קולנו" געריכענט פאַר אַ „יודע־נגן"; אויף זייער שפּראַך האָט דאָס געהייסען: אַ מענש, וואָס פערשטעהט אין די קליינע אותיות'לעך, מחמת שמעון־אלי פלעגט שיטען מיט פּסוקים, מיט גאַנצע שטיקער גמרא און מיט מדרשים, וואָס נישט געשטויגען, נישט געפלויגען: „עמך"... „קטנתי"... „אָגיל ואשמח"... „היום הרת עולם"... „ויתרוצצו ויתפּוצצו"... „וואָט טיבע יוצר המאורות"... „ככתוב, ווי אין פּסוק שטעהט געשריבען"... וכדומה אַזעלכע לשון־קודש'דיגע ווערטער, וואָס זענען ביי איהם תמיד געווען גרייט. און דערצו האָט ער נאָך געהאַט נישקשה פון אַ קול'כעל, אפילו אַביסעל צו אַ הילכיגס און אַ גאָרגעלדיגס. נאָר ער איז געווען קלאָר אין אַלע נוסחאות מיט אַלע ניגונים מיט אַלע תפילות אויף אויסווענינג, און האָט ליעב געהאַט דעם עמוד מיט סכנת־נפשות, און איז געווען גבאי אין שניידערשען שוהלכען, געהאַפּט פּעטש ווי האַלע, צום מיינסטען שמחת־תורה צו „אתה־הראית", ווי געוויינטליך.

„שמעון־אלי שמע־קולנו", חאטש ער איז געווען כל ימיו א ביטערער אָרעמאַן, מע קאָן זאָגען — כמעט איין אביון, נאָר אָראָפּ־פּאַלען ביי זיך דערמיט האָט ער פיינט געהאַט. „אדרבה, — האָט ער געזאָגט — וואָס מעהר קבצן מעהר לעבעדיג, וואָס מעהר הונגעריג מעהר געזונגען, ווי די גמרא זאָגט: י א ה ע ג י ו ת א ל י ש ר א ל כ ט ש ע ר ע ו ו י ט ש ק ע ק ר א ס נ י ל ד י ו ו ק ע ח י ו ו ר א"...

הקיצור הדבר: שמעון־אלי איז געווען דאָס, וואָס מע רופט אָן איין „אָרעמס און א פריילכס". געווען איז ער א נידעריגער, א פערזעהעניש, ארומגעשטעקט מיט נאָדלען און מיט שטיקלעך וואטע אין די געקרייזעלטע שווארצע האָר; געהאַט האָט ער א קליין צאפּען בערדעל, אביסעל א צוגעפלעטשטע נאָז, די אונטער־שטע ליפּ אביסעל צעשפּאָלטען, און אויגען גרויסע, שווארצע און שטענדיג שמייכלענדיגע, און געגאַנגען איז ער תמיד מיט א טענ־צעל און מיט א ליעדעל אונטער דער נאָז: „היום הרת עולם — נאָר נישט געזאָרגט!"...

ו י ה י ל ו ב נ י ם ו ב נ ו ת — און ער איז געווען א מטופל מיט קינדער פון אלערליי וואוקס, צום מיינסטען טעכטער, צווישען זיי עטליכע דערוואַכסענע; ו ש ם א ש ת ו — און זיין ווייב האָט געהייסען ציפּה־ביילה־רייזה, און זי איז געווען זיין „כנגדו", דאָס הייסט, פּונקט דער היפּך פון איהם: א הויכע, א רויטע, א געזונדע, א אידינע א קאַזאַק. פון דעם ערשטען טאָג אָן, וואָס נאָך דער חופּה, האָט זי איהם גענומען אין די הענד אריין און נישט ארויסגעלאָזט איהם, און איז געגאַנגען אין ספּאָדעק, דאָס הייסט: זי איז געווען דער מאַן, נישט ער! ער האָט פּאַר איהר געהאַט גרויס דרך־ארץ. זי פלעגט אויף איהם עפּענען א מויל, פלעגט ער פערציטערט ווערען; און אמאָל, אונטער פיער אויגען, אז ס'איז אויסגעקומען, פלעגט זי איהם אָפּשטעקען א פּאַטש אויך... דעם פּאַטש פלעגט שמעון־אלי בעהאַלטען אין קעשענע און זאָגען בשעת מעשה א ווערטעל מיט א פּסוק.

— היום הרת עולם — נאָר נישט געזאָרגט! אין דער הייליגער תורה שטעהט געשריבען: „והוא — און ער, דער מאַן הייסט דאָס, ימשול — זאָל טהון טהאָן געוועלטיגען, בך — אין דיר", איז פאַרפאַלען! עס מעגען קומען כל מלכי מזרח ומערב, וועט זיך זיי נישט העלפען!...

ויהי היום — טרעפט זיך אַ מעשה. ציפּה־בײלה־רייזה קומט צו געהן איינמאָל זומער מיט'ן קאָשעק פונ'ם מאַרק, טהוט אַ שמיץ דאָס בינטעל קנאָבעל מיט'ן ביסעל פּעטרישקע מיט די קאַרטאָפּלים, וואָס זי האָט איינגעקויפט, און רופט זיך אָן מיט כעס:

— לאָז דאָס געהן אין דער ערד אריין! שוין נמאס ומאוס געוואָרען אַלע טאָג, אַלע טאָג זיך ברעכען דעם מוח, צו־טראַכטען, וואָס קאָכט מען וואַרעמעס. מע באַדאַרף האָבען אַ קאָפּ פון אַ מיניסטער! ווידער אַ מאָל טייגלעך מיט פאַסאָלים און אָבער אַ מאָל טייגלעך מיט פאַסאָלים, גאָט זאָל נישט שטראָפען פאַר די רעד! אָט, למשל, נחמה־ברכה, אזא קבצנ'טע, אזא עני'טע, אביונ'טע, אזא דלפונ'טע, באַדאַרף זי האָבען אַ ציעג! פאַר וואָס? וואָרום זי האָט אַ מאַן לייזער־שלמה, טאַקי אַ שניידער, נאָר פּאָרט אַ מענטש! אַ קלייניגקייט אַ ציעג? פאַרהאַן אַ ציעג אין שטוב, איז פאַרהאַן אַ גלעזעל מילך פאַר די קינדער; מע קאָן אָפּקאָכען אַ מאָל אַ קאַשע מיט מילך, אָפּשטופּען אַ וואַרעמעס, יוצא זיין מיט אַ וועטשערע, אַ מאָל אַ קריגעל פּיד־סמעטענע, אַ שטיקעל קעז און פּוטער — אַ חיות!

— ביזט נעבאָך אודאי זעהר גערעכט! — מאַכט שמעון־אלי געלאַסען. — פאַרהאַן אַ מדרש: כל ישראל יש להם חלק — איטליכער איד באַדאַרף האָבען אַ ציעג. ככתוב, ווי אין פּסוק שטעהט געשריבען...

— וואָס טויג מיר דיין פּסוק? — צעשרייט זיך ציפּה־בײלה־רייזה. — איך זאָג אַ ציעג, זאָגט ער נאָר אַ פּסוק! מיר דאַכט, אַז איך וועל דיר געבען אַ פּסוק, וועט דיר ווערען פּסוק'דיג אין

די אויגען! מיט פסוקים גאר האדעוועט ער מיך, דער שענער ברויטגעבער מיינער, דער שלים־מזל! הערסט דו? איך וועל דיר די גאנצע תורה דיינע אוועקגעבען פאר איין בארשטש א מיל־כיגען!...

ובדומה נאך אזעלכע מינים „אנצוהערענישען" האט איהם געגעבען ציפה־ביילה־רייזה עטליכע מאל אין טאג, אזוי לאנג, אזוי ברייט, ביז שמעון־אלי האט איהר צוגעזאגט און געגעבען האנד תקיעת־כף, אז זי מעג שלאפען רוהיג, עס וועט שוין זיין, מיט גאט'ס הילף, א ציעג. דער עיקר — בטחון. „היום הרת עולם — גאר נישט געזארגט!...

פון דעמאלט אן האט שמעון־אלי אנגעהויבען קלויבען א גראשען און א גראשען. ער האט זיך אפגעזאגט פון א סך נויטיגע זאכען, פער'משכונ'ט די שבת'דיגע קאפאטע אויף אויסצאהלען וואכגעלד און צונויפגעשלאגען זיך עטליכע קערבלעך, און ס'איז געבליבען, אז ער נעמט די ממתקים און געהט זיך דורך קיין קאזא־דאיעווקע קויפען א ציעג. וואס עפים קיין קאזאדאיעווקע? איז דערינען געוועזען צוויי טעמים: ראשית, איז קאזאדאיעווקע איין ערטעל פון ציעגען, וואס דער נאמען אליין בעוויזט שוין דערויף: קאזאדאיעווקע איבערגעזעצט אויף אידיש קומט אויס „ציעגמעל־קענדיגע". והשנית, האט ציפה־ביילה־רייזה געהערט דערצעהלען פון איהרער א שכנה, וואס זי רעדט נישט מיט איהר שוין פון עטליכע יאהר, אז יענע האט געהערט פון איהר שוועסטער, וואס איז נישט לאנג געוועזען ביי איהר צו גאסט פון קאזאדאיעווקע, אז דארט איז פארהאן א איד א מלמד, רופט מען איהם „חיים־חנה דער קלוגער" בלשון סגי־נהור, דערפאר, וואס ער איז א גרויסער שוטה; האט דער חיים־חנה דער קלוגער א ווייב, רופט מען זי „טעמע־גיטעל די שטילשווייגענדיגע", דערפאר וואס זי האט אין זיך נייען מאס רעד; האט די טעמע־גיטעל די שטיל־שווייגענדיגע צוויי ציעגען, אוןביידע מעלקען זיך. פרעגט זיך א קשיה: פאר וואס קומט איהר צוויי ציעגען, און נאך מעלקענ־

דיגע דערצו? א גרויסער אומגליק וואָלט געווען, כלעבען, זי זאָל גישט האָבען איינע אפילו! פארהאן, ברוך השם, אידען, וואָס פערמאָגען גישט קיין האלבע ציעג אפילו — נו, אם כן? שטארבען זיי דען?

— ביזט זעהר גערעכט! — זאָגט שמעון־אֵלי צו זיין ווייב. — הערסט דו, דאָס איז שוין איין אלטע טענה, ככתוב, ווי אין פסוק שטעהט געשריבען: אסקאקורדע, דבארבאנטע...

— שוין! ער איז שוין ווידער דאָ מיט זיין פסוק! — שלאָגט איהם איבער זיין ווייב. — מע רעדט פון א ציעג, קומט ער מיט א פסוק! דו געה זיך דורך בעסער אהינצו, צום קאזאָ־ דאָיעווקער מלמד, און זאָג איהם אזוי און אזוי: מיר האָבען געהערט, אז ס'איז ביי אייך פארהאן צוויי ציעגען אוןביידע מעל־ קען זיך. וואָס באדארפט איהר צוויי מעלקענדיגע ציעגען? אויף כפרות? ווילט איהר דאָך מסתמא איינע פון זיי פארקויפען — פארקויפט זי מיר! וואָס ווערט אייך אהרען?... אזוי טאקי זאָלסט דו מיט זיי רעדען, דו פארשטעהסט?

— איך פארשטעה, וואָס דען, איך פארשטעה נישט? — זאָגט שמעון־אֵלי. — פאר מיין געלט באדארף איך זיך נאָך בעטען? פאר געלט קריגט מען אלץ אין דער וועלט — כסף וזהב מטהר חזירים. שלעכט איז נאָר, זעהסט דו, אז ס'איז חלילה נישטאָ די מטבע, דעמאָלט איז עני חשוב כמת, מאכט רש"י: נישטאָ פאפע — געה ליולי; אָדער ווי מע זאָגט: אָהן פינגער קאָן מען קיין פייג נישט שטעלען, ככתוב, ווי אין פסוק שטעהט געשריבען: אסקאקורדע, דבארבאנטע, דפארשמאכטע...

— ווידער א מאָל א פסוק, און אָבער א מאָל א פסוק! עס פסוק'ט מיר שוין אין קאָפּ! איינגעזונקען זאָלסט דו ווערען! — זאָגט צו איהם ציפה־ביילה־רייזה און בעגראָבט איהם נייען איילען אין דער ערד, און טייטשט מיט איהם איין א מאָל הונדערט, אז ער זאָל זיך פריהער פרובען ביי חיים־חנה דעם מלמד, טאָמער וועט דאָס געהן. אי וואָס. טאָמער וויל יענער נישט? פאר וואָס

זאָל ער נישט וועלען? פאַר וואָס קומט איהם צוויי ציעגען, און נאָך מעלקענדיגע דערצו? פאַרהאָן, ברוך השם, אידען אויף דער וועלט, וואָס פאַרמאָגען נישט קיין האלבע ציעג אפילו — נו, אם כן? שטאַרבען זיי דען?...

און אזוי ווייטער, אַלץ די אייגענע טענות.

קאַפּיטעל ב.

הבוקר אור — ס׳איז נאָר טאָג געוואָרען, האָט זיך אונזער שניידער געפּעדערט, אויפגעשטאַנען און אָפּגעדאַוועגט, גענומען מיט זיך דאָס שטעקעל מיט׳ן גאַרטעל און איז אוועק אין וועג אריין בשלום צו־פּוס.

געוועזען איז דאָס זונטאָג, אין א שענעם, ליכטיגען, לויטערען, ווארעמען זומערטאָג. שוין לאַנג געדענקט נישט שמעון־אלי אזא איין אויסגעצייכענטען, אויסגעשפּיעלטען טאָג. שוין לאַנג איז שמעון־אלי נישט געוועזען אין פעלד, אויף דער פרייער לופט. שוין לאַנג האָבען זיינע אויגען נישט געזעהען פאַר זיך אזא איין אויס־געצוואָגענעם גרינעם וואַלד, אזא שענע גרינע קאָלדרע, וואו דאָס פעלד איז בעשאָטען מיט אַלערליי קאָלירענדיגע שפּרייענקעלעך. שוין לאַנג האָבען זיינע אויהערען נישט געהערט א פּישטשען פון פויגעלעך, א פלאַטערען פון קליינע פערכלעך. שוין לאַנג האָט זיין נאָז נישט געשמעקט אזא געשמאַקען ריח פון גרין גראָז, פון רויהער ערד. שמעון־אלי שמע־קולנו האָט פערבראַכט כל ימיו אין איין אַנדער וועלט; זיינע אויגען האָבען געזעהען פאַר זיך תמיד אַנדערע בילדער: א פינסטערע גרוב, ביי דער טיר איין אייוועז, קאַטשערעס מיט לאָפּעטעס, און א פּאָמעניצע א פולע ווי איין אויג; ביי׳ם אייוועז, ביי דער פּאָמעניצע — א בעט פון דריי ברעטלעך; אויפ׳ן בעט — קינדערלעך א סך, קיין עין־הרע, איינס קלענער פונ׳ם אַנדערען, האלב־נאַקעטע, גאַנץ־באָרפיסע,

נישט קיין געצוואונגענע, שטענדיג הונגעריגע... זיינע אויהערען האבען געהערט פאר זיך שטענדיג אנדערע קולות: „מאמע, ברויט! מאמע, בולקע! מאמע, עסען!“... און איבער אלע קולות — א קול פון ציפה־ביילה־רייזה: „עסען? נישט עסען זאלען אייך ווערעם, ליעבער גאט, אינאיינעם מיט'ן טאטען אייערען דעם שלים־מזל! פארהאפט זאלט איהר נישט ווערען, רבונו של עולם, מיט איהם אינאיינעם!“... וכדומה אזעלכע זיסע קולות. זיין נאז איז געוועהנט געווען צו אנדערע ריחות: א ריח פון נאסע ווענד, וואס ווינטער נעצען זיי און זומער שימלען זיי; א ריח פון זויערטייג מיט קלייען, פון ציבעלעס און פון קרויט, פון רויהע לעהם, פון געשאבענע פישלעך און פון קישקעלעך; א ריח פון אלטע בגדים, וואס לאזען זיך הערען אונטער'ן הייסען פרעסעל מיט א גערדיכטער פארע און מיט א מאדנעם טשאד...

ארויסגעריסען זיך אויף א ווײַלע פון יענער ארעמער וויס־טער פינסטערער וועלט אויף דער דאזיגער נייער, פרייער, ליכ־טיגער, שמעקענדיגער שיין, האט זיך אונזער שמעון־אלי געפיהלט ווי א מענש, וואס איז אין א הייסען זומערטאג ארייגעשפרונגען א נאקעטער אין ים אריין; דאס וואסער טראגט איהם, די חוואַ־ליעס שלאגען איהם, ער טוקט זיך, ער טוקט זיך, ער ציהט אין זיך די לופט מיט דער פולער ברוסט — ס'איז מחיה נפשות, ממש א גן־עדן!...

— למשל, וואס וואלט גאט געאהרט — קלערט זיך שמעון־אלי — וואס וואלט גאט געאהרט, ווען איטליכער בעל־מלאכה, אשטייגער, זאל זיך קאנען אלע טאג, לאז זיין חאטש איין מאל אין דער וואך, ארויסגעהן אהערצו־צו, אויפ'ן פרייען פעלד, א ביסעל געניסען פון גאט'ס וועלטעל? אי א וועלטעל, א וועל־טעל!... — און שמעון־אלי הויבט־אן אונטערזינגען און פערטייי־טשען אויף זיין שטייגער: — א ת ה י צ ר ת — דו האסט, גאט, באשאפען, ע ו ל מ ך — דיין וועלטעל, מ ק ד ם — אויף יענער זייט שטאדט; ב ח ר ת ב נ ו — האסט אונז אויסדערוועהלט,

די אידעלעך, מיר זאָלען זיצען דאָרטען אין זלאָדייעווקע אין דער ענגשאַפט, קאָפּ־אויף־קאָפּ, אין אַ דערשטיקעניש; ו ת ת ן ל נ ו — און דו האָסט אונז געטהאָן געבען... אוי, צרות האָסט דו אונז געגעבען מיט וועהטיגען, מיט דלות, קדחת מיט רביעית האָסט דו אונז גענעבען, ב ר ח מ י ך ה ר ב י ם־ב י ם־ב י ם!...

אַזוי זינגט זיך שמעון־אלי שטילערהייד אונטער דער נאָז, און עס גלוסט זיך איהם אַ וואָרף טהון זיך דאָ, ווי ער שטעהט און געהט אין פעלד, אויפ׳ן גרינעם גראָז, חאָטש אַ ביסעלע גע־ניסען פון גאָט׳ס וועלטעל, — דערמאַנט ער זיך, אַז ער האָט אַיין אַרבייט, און זאָגט צו זיך אַליין: — „ע ד כ א ן א ו מ ר י ם ב ש ב ת ה ג ד ו ל — גענוג, שמעון־אלי, צו זינגען. ה ל ך ל ע ו ל מ ו — שפּאַן, ברודער, שפּאַן! אָפּרוהען וועסט דו זיך שוין, אם ירצה השם, אין דער דעמבענער קרעטשמע. דאָרט האָסט דו אַ שטיקעל שאַר־בשרי, דאָדי רענדאַר. דאָרט קריגט מען צו יעדער צייט אַ ביסעל משקה, ווי אין פּסוק שטעהט: ו ת ל מ ו ד ת ו ר ה כ נ ג ד כ ו ל ם — אַ ביסעל מהכתיתי איז בילכער פון אַלץ“... אַזוי שמעון־אלי שמע־קולנו שפּאַנט ווייטער.

קאַפּיטעל ג.

ב א מ צ ע ה ד ר ך — פּונקט אין דער מיט וועג, צווישען די צוויי שטעדט זלאָדייעווקע און קאָזאָדאָיעווקע, שטעהט אַ פעלד־קרעטשמע, וואָס מע רופט זי „די דעמבענע“. די דאָזיגע קרעטש־מע האָט אין זיך אַ כח, עפּיס נאָר אַ מאַגניט, וואָס זי ציהט צו זיך אַלע בעלי־עגלות מיט אַלע פאַרשוינען, סאַי די וואָס פאָהרען פון זלאָדייעווקע קיין קאָזאָדאָיעווקע, סאַי די וואָס פאָהרען פון קאָזאָדאָיעווקע קיין זלאָדייעווקע -- מע מוז זיך אָפּשטעלען אין דער „דעמבענער“ חאָטש אויף עטליכע מינוט! קיינער ווייסט ניט דעם סוד דערפון נאָך עד היום. אַ טייל זאָגען, אַז ס׳איז דערפאַר,

גוייל דער בעל־הבית פון דער קרעטשמע, דאָדי דער רענדאַר, איז זעהר א ליעבליכער פּארשוין און א גרויסער מכניס־אורח, דאָס הייסט, פאר געלד האָט איהר געקאָנט קריגען דאָרטען תמיד א רעכט גלעזעל משקה מיט די שענסטע פאַרבייסענס; און א טייל זאָגען, אז ס'איז דערפאר, ווייל דאָדי איז געווען פון יענער חברה, וואָס מע רופט זיי „טרעפערס", אָדער „נביאים", וואָס אַליין האַנדלען זיי נישט מיט קיין גנבות, נאָר זיי קעהרען זיך אָן מיט אַלע בעריהמטע גנבים א נאָהענטער רב שמעלקע... און מחמת קיינער ווייסט דאָס נישט פאר קלאָר, לכן בעדאַרף מען מאַכען דערפון א שווייג...

דאָדי איז געווען א איד א מוכסן, א גראָבער, א האַרינגער, מיט א גרויסען בויך און מיט א בולבעוואַטער נאָז, און א קול האָט ער געהאַט פון א שור־הבר. איהם איז אָפּגעגאַנגען, ווי מע זאָגט, קאָפּוועהטיג; פּרנסה האָט ער געהאַט מיט'ן פּולען מויל, בהמות עטליכע, אויף דער עלטער געבליבען אַיין אַלמן און געווען א לעדיגער מענש. א גראָבער נפש: א סליחה און א הגדה און א בענטשערעל איז ביי איהם געווען אַלץ איינס. און דערפאַר פלעגט זיך מיט איהם שמעון־אַלי דער שניידער שעמען: ס'איז איהם נישט אָנגעשטאַנען די מעשה, וואָס ער, שמעון־אַלי, א יודע־נגן און גבאַי אין שוהלכען, זאָל האָבען א מוכסן, אַיין עם־הארץ פאר א קרוב... און דאָדי פון זיין זייט פלעגט זיך שעמען, וואָס ער האָט א „שניידער א פּאַלגע" פאר א קרוב... זיי האָבען זיך געשעמט איינער מיט'ן אַנדערען. פון דעסטוועגען, אז דאָדי האָט דערזעהן שמעון־אַלי'ן, האָט ער איהם אָפּגעגעבען א גאַנץ ברייטען ברוך־הבא, מחמת דאָדי דער רענדאַר האָט פּשוט מורא געהאַט, נישט אַזוי פאַר'ן קרוב אַליין, ווי פאַר'ן קרוב'ס פּיסק.

— אַ, אַ גאַסט, א נאַסט! וואָס מאַכט עפּיס א איד שמעון־אַלי? וואָס מאַכט עפּיס דיין ציפּה־ביילה־רייזה? וואָס מאַכען עפּיס דיינע קינדער?

— עס, מה אנו מה חיינו — וואס זאלען מיר מאכען? — האט איהם דער שניידער געענטפערט מיט א פסוק, ווי זיין שטייגער איז. — מי ברעש ומי במגפה — אמאל אזוי, אמאל אזוי, אבי מען איז געזונט, ככתוב, ווי אין פסוק שטעהט געשריבען: אסקאקורדע, דבארבאנטע, דפארשמאכטע, דקארנאסע... וואס מאכט איהר עפּיס, מיין טייערער קרוב? וואס הערט זיך עפּיס ביי אייך אין דארף? זכרנו את הדגה — איך געדענק נאך אייערע וואַרעניקעס פון פאראיאהרען מיט'ן ביסעל משקה, דאס איז דאך ביי אייך דער עיקר. ארייגקוקען אין א ספר האט איהר דאך פיינט. למה רגשו גויים — וואס טויג אייך א אידיש ווארט! ע, רב דאדי, רב דאדי! ווען דער טאטע אייערער, דער פעטער גדליה־וואָלף עליו השלום, זאל איצטער אויפשטעהן און א קוק טהון אויף זיין דאדיקען, ווי ער זיצט דאס א ביסעל אין דארף צווישען אלע גויים, להבדיל, וואלט ער נאך א מאל איבעראנייס געשטארבען. אי, האט איהר געהאט א טאטען, רב דאדי! געווען א כשר'ער איד, לאז ער מיר מוחל זיין: ער פלעגט טרינקען פון א פינסטערער כלי... הקיצור, אין לך אדם שאין לו פעקעל — פון וואס מע זאל נישט רעדען — אויפ'ן טוידט מוז מען ארויף... גיט שוין אהער א ביסעל בראנפען, ווי דער תנא רב פּימפּאם זאגט: קאפּאטע במשכנתא שוויינקייך בגרונם — פארזעץ די קאפּאטע און נעם א ביסעל בראנפען"...

— שוין? דו האסט שוין אנגעהויבען מיט דיין לאקשען־קוילעטש? — מאכט דאדי און טראגט איהם אונטער א ביסעל בראנפען. — דו זאג בעסער, שמעון־אלי, וואוהין פאהרט דאס א איד?

— א איד פאהרט נישט, — זאגט שמעון־אלי און מאכט א כוסה — א איד געהט צו פוס. ווי מיר זאגען אין הלל: רגליהם ולא יהלכו — האסט פיס, ביזט דו נישט קראנק צו שפאנען"...

— אויב אזוי, — מאכט דאָדי — זאָג זשע מיר, סערדצע, וואוהין שפּאַנט אַ איד?

— אַ איד שפּאַנט — זאָגט שמעון־אלי און מאַכט נאָך אַ כוסה — קיין קאָזאַריעווקע שפּאַנט ער, האַנדלען ציגען, ככתוב, ווי אין פּסוק שטעהט געשריבען: עזים תעשה לך — ציגען זאָלסטו קויפען...

— ציגען? — פרעגט איהם דאָדי פער׳חידוש׳ט. — ווי קומט אַ איד אַ שניידער האַנדלען מיט ציגען?

— עס רעדט זיך אזוי „ציגען"! — מאַכט שמעון־אלי. — מיינען מיין איך אַ ציג, טאָמער וועט מיר גאָט צושיקען, הייסט דאָס, אַ ציג אַ רעכטע. נישט טייער. דאָס הייסט, איך וואָלט קיין ציג נישט געקויפט; נאָר מיין ווייב זאָל לעבען, ציפּה־ביילה־רייזה הייסט דאָס, איהר קענט דאָך זי, אַז זי שפּאַרט זיך איין! זי האָט זיך פאַר׳עקשנ׳ט איין מאָל פאַר אַלע מאָל: הכצעקתה — זי וויל אַ ציג! און אַ ווייב, זאָגט איהר דאָך, באַדאַרף מען פאָלגען, דאָס איז דאָך אַ בפירוש׳ער „מדרש־פּליאה", האַ? איהר געדענקט דעם „מדרש־פּליאה"?

— אין די זאַכען — זאָגט דאָדי — ווייסט דו שוין בעסער פון מיר; דו ווייסט דאָך, אַז איך בין מיט... מיט... מדרש אַ קנאַפּער מחותן!... איך פאַרשטעה נישט, מיין טייערער קרוב, נאָר איין זאַך: ווי קומסט דו זיין אַ מבין אויף ציגען?

— וואָט טיבע יוצר המאורות! — זאָגט שמעון־אלי שוין מיט פערדראָס. — ווי קומט אַ רענדאַר זיין אַ מבין אויף אַ סדיל־קיוועך סליחה? פון דעסטוועגען קומט פּסח צום סדר, קלאַפּט איהר מיט גאָט׳ס הילף דעם ריינעם „ברכי־נפשי" און זאָגט „זה כפּרתי זה חליפתי", ווי עס געהער צו זיין... וואָס? אפשר נישט אזוי?...

דאָדי דער רענדאַר האָט פערשטאַנען דעם שטאָך; ער האָט פערביסען אַ ליפּ און האָט זיך געטראַכט: „וואַרט, וואַרט, דו שניידערוק, דו פּאַלגע! ביזט מיר עפּיס היינט צו גייציג, און דו

בעוויזט זיך מיר היינט צו פיעל ארוים מיט דיין תורה! וועסט שוין ביי מיר האבען א ציעג, וועסט זיך קראצען!“... און שמעון־אלי האט זיך געהייסען אנגיסען נאך א מאל פון יענעם ביטערען טראפען, וואס איז א רפואה צו אלע צרות.

פון אמת קאן מען נישט אוועקגעהן: שמעון־אלי האט ליעב געהאט א ביסעל בראנפען, נאר קיין שכור איז ער נישט געווען — חס וחלילה! ווען האט ער דען געהאט אויף א טרונק בראנפען?... איין חסרון האט ער נאר געהאט, וואס קוים האט ער גענומען א ביסעל בראנפען, אזוי האט ער באלד געמוזט נעמען נאך איין ביסעל, און פון אזעלכע צוויי ביסלעך פלעגט ער שוין ווערען מבוסמ׳דיג־פריילין, די בעקלעך רויטליך, די אויגעלעך מיט א גלאנץ, און די צונג — די צונג האט זיך ביי איהם אויפגעבונדען און געקלונגען אהן איין אויפהער.

— אקעגען דעם, וואס איהר זאגט „צעך“, — מאכט שמעון־אלי — „צעך“, שער און אייזען. אונזער פאלק עמך האט אין זיך א מעלה, וואס איטליכער האט ליעב כבוד, און כבוד איז דאך, זאגט איהר, לעבער... א ליאדע שוסטערעל וואלט א בעלן געווען זיין גבאי־ראשון חאטש איבער א פאמעניצע... זאג איך צו זיי: ברידערלעך, קטנתי מכל החסדים — איך דארף עס אויף כפרות, קלויבט אייך אוים א שוסטער פאר א גבאי: לא מעוקצך ולא מדוקצך — איך בין אייך מוחל דעם כבוד, איך וויל נישט קיין פעטש!... זאגען זיי: בלאטע! אז צעך טהוט אפ, איז פארפאלען!... זאג איך: עס קומט אוים ווי אין פסוק שטעהט: שמלך לך קצין תהיה לנו — פעטש זאלסט דו חאפען און גבאי זאלסט דו זיין... נאר שא, איך האב מיך א ביסעל פארעדט, און האב גאר פארגעסען, אז איך האב אויף זיך א ציעג. עוד היום גדול — דער טאג שטעהט נישט! א גוטען טאג, רב דאדי, חזק, חזק ונתחזק — זייט מיר געזונד און שטארק און מאכט ווארעניקעס!

— פארגעס זשע ניט, — מאכט צו איהם דער רענדאר — אם ירצה השם, צוריקוועגס, אז גאט וועט שענקען דאס לעבען, למען השם, זיך אפשטעלען ביי מיר.

— אם ירצה השם, אם ירצה השם, בלי נדר ומסקנא! — זאגט שמעון־אלי. — אודאי, ווי דען איז אנדערש? מען איז דאך נישט מעהר ווי א „בשר־ודאם". ווי זאגט איהר: „אדם א מענטש, צפור א פויגעל, קאטשקע רוק זיך"... איהר גרייט נאר צו, רב דאדי, א רעכט ביסעל משקה מיט פארבייסען, דאס הייסט מאהריטש, ווי אונז שטעהט אן — אונזער פאלק שער און אייזען עמך!

קאפיטעל ד.

ויצא שמעון־אליהו מדעמבינע — און „שמעון־אלי שמע־קולנו" איז ארויסגעגאנגען פון דער דעמבענער קרעטשמע בגילופין, גאנץ פרייליך, ויבוא — און ער איז גע־קומען בשלום, געזונדערהייד, קיין קאזאדאיעווקע. און אז ער איז געקומען קיין קאזאדאיעווקע, האט ער זיך אנגעהויבען צו פרעגען, וואו זיצט דא ערגיץ רב חיים־חנה דער קלוגער, וואס האט א ווייב טעמע־גיטעל די שטילשווייגענדיגע מיט צוויי מעלקענדיגע ציעגען? נאר לאנג נאכפרעגען זיך האט ער נישט בעדארפט, ווארום דאס שטעדטעל קאזאדאיעווקע איז נישט אזא כרך פון די כרכי הים, וואס מע זאל דארטען קאנען, חלילה, פערבלאנזעט ווערען. דאס גאנצע שטעדטעל ליגט פאר די אויגען, ווי אויף א טעלער: אט זענען די יאטקעס מיט די קצבים, מיט די העקערס און מיט די יאטקע־הינד; אט איז דער מארק, וואו ווייבער דרעהען זיך ארום אין זאקען פון איין גוי'ע צו דער אנדערער, טאפען אלע איין האהן:

— טשועש, טשועש! א שא טאבי זא קורקע?

— יאקא קורקא? צע פיוועז, א נע קורקא!

— נעחיי באורע פיווען! א שאָ טאָבי זאַ קורקע? *

אָט נאָך צוויי שפּאַן איז דער שולהויף, וואו אַלטע ווייבער זיצען איבער מולטערלעך און פערקויפען בארלעך, סעמעטשקעס און בעבלעך, וואו מלמדים קנעלען, קינדער שרייען און ציעגען, ציעגען אָהן א שיעור, שפּרינגען, שלעפּען שטרוי פון די דעכער, אָדער זיי זיצען אויף דער ערד מיט די אויסגעגלעטע בערדלעך, ווארעמען זיך אקעגען דער זון און מעלה-גרה'ן. און אָט איז שוין די באָד מיט די שווארצע פעררויכערטע ווענד. אָט איז דער טייך, וואָס אויבען איז ער בעדעקט מיט גרינס, ווי מיט א סכך, פול מיט פּיאַוקעס און מיט זשאבעס, וואָס קוואקען. דער טייך שיינט אקעגען דער זון, בלישטשעט ווי מיט דימענטען און שטינקט מיט סכנת-נפשות... און דאָרט, אויף יענער זייט טייך, איז נישטאָ גאָרנישט, א חוץ ערד און הימעל — אוים קאָזאָדאָיעווקע!

אז דער שניידער איז אריינגעקומען צו רב חיים-חנה דעם קלוגען, האָט ער איהם געטראָפען ביי דער ארבייט, וואו ער איז געזעסען מיט'ן גרויסען טלית-קטן און מיט דער שפּיצעכיגער יאַר-מעלקע איבער דער גמרא און געלעהרענט מיט די תלמידים מיט א ניגון אויף קולי-קולות די גמרא בבא-קמא: ההוא ברחא — די דאָזיגע ציעג, וואָס זי האָט דערזעהען א מין עסענוואַרג פון אויבען אויפ'ן פעסעל, האָט זיך די ציעג צוגעחאַפּט צום עסענוואַרג"...

— צפרא טבא למאריה דחיטה דקופא דמחטא! — רופט זיך אָן שמעון-אלי שמע-קולנו אויף תרגום-לשון און זעצט דאָס באלד איבער אויף פּראָסט אידיש: א גוטער מאָרגען זאָל זיך ארייננחאַפּען, רבי, צו אייך און צו אייערע

---

* — הער נאָר, וואָס ווילסט דו פאַר דער הוהן?
— וואָסער הוהן? ס'איז ניט קיין הוהן, ס'איז א תאָהן!
— לאָז זיין אַ האָהן! וואָס ווילסט דו פאַר דער הוהן?

תלמידים! איהר האלט מיט זיי, הער איך, סאמע ביי אזא ענין, וואס איך אליין טאקי האב מיך מטריח געווען אהער צו אייער זוגתי מרת טעמע־גיטעל, מכח א ציעג הייסט דאס; דהיינו, איך וואלט קיין ציעג נישט געקויפט, נאר מיין ווייב זאל לעבען, ציפה־ביילה־רייזה הייסט דאס, האט זיך איינגעשפארט, איין מאל פאר אלע מאל: הכצקעתה — זי וויל א ציעג! און א ווייב, זאגט איהר דאך, באדארף מען פאלגען, ס'איז דאך א בפירוש'ע גמרא: אסקאקורדע, דבארבאנטע, דפארשמאכטע, דקארגאסע... וואס קוקט איהר מיך אן? אל תסתכל בגלעזעל אלא בפלעשעל — קוקט נישט דערויף, וואס איך בין א איד א בעל־מלאכה; יגיע כפיך אשריך! מסתמא האט איהר געהארכט פון מיר, איך בין שמעון־אלי חייט מק"ק זלאדייעווקע, חברה־מאן אין צעך און גבאי אין שוהלכען, חאטש איך דארף עס אויף כפרות, לא מעוקצך ולא מדוקצך — איך בין אייך מוחל, זאג איך צו זיי, דעם כבוד און איך וויל נישט קיין פעטש! זאגען זיי: בלאטע! אז צעך טהוט אפ, איז פארפאלען; שמלך לך קצין תהיה לנו — פעטש זאלסט דו חאפען און גבאי זאלסט דו זיין!... איך האב מיך א ביסעל פאררעדט און שיער נישט פארגעסען אייך אפגעבען שלום. שלום עליכם אייך, רבי! שלום עליכם אייך, קינדער, צאן־קדשים, שקצים ורמשים, קונדייסים, עכברושים! סע זאל זיך אייך אזוי וועלען טאנצען, ווי איהר ווילט לערנען — איא, איך האב געטראפען?...

דערהערט אזעלכע דבורים, האבען חברה תלמידים אנגעהויבען קנייפען איינס דאס אנדערע אונטער'ן טיש און שיסען מיט די בעזער. זיי זענען דוקא געווען העכסט צופריעדען מיט'ן גאסט; זיי וואלטען זיך מחיה געווען, אז גאט זאל זיי צושיקען אפט אזעלכע געסט. נאר חיים־חנה דער קלוגער איז נישט געווען צופריעדען; ער האט פיינט געהאט, מע זאל איהם איבערשלאגען אין מיטען. האט ער אריינגערופען זיין ווייב טעמע־גיטעל און האט זיך אומ־געקעהרט צוריק מיט זיינע תלמידים צו דער ציעג, וואס זי האט

זיך צוגעחאפט צום עסענווארג, און מע האָט געזונגען אויף אַ קול: „חיבא רבא — האָט רבא גע'פסק'ענט, אַז זי דארף באַצאָהלען פאר'ן עסענווארג און פאר'ן פעסעל דעם גאַנצען היזק"...

שמעון־אלי שמע־קולנו האָט ארויסגעזעהען, אז מיט'ן מלמד האָט ער נישט וואָס צו רעדען, האָט ער זיך גענומען צו דער מלמד'קע, און בשעת דער מלמד האָט דאָ געלעהרענט מיט זיינע תלמידים מכח דער ציעג פון דער גמרא, האָט שמעון־אלי דער שניידער געהאַלטען אַ שמועס מיט טעמע־גיטעל די מלמד'קע מכח איהר ציעג.

— איך בין, ווי איהר זעהט מיך, אַ איד אַ בעל־מלאָכה. — האָט צו איהר געזאָגט שמעון־אלי דער שניידער. — אפשר האָט איהר געהאָרכט פון מיר — איך בין שמעון־אלי חייט מק"ק זלאַ־דייעווקע, חברה־מאַן אין צעך און גבאַי אין שניידערשען שוהלכען. חאָטש איך דארף דאָס אויף כפרות! לא מעוקצך ולא מדוקצך — איך בין אייך מוחל, זאָג איך, די פעטש, איך וויל נישט קיין כבוד!... געקומען בין איך, הייסט דאָס, צו אייך טאַקי מכח איינער פון אייערע ציעגען, דאָס הייסט, איך וואָלט קיין ציעג נישט גע־קויפט, נאָר אזוי ווי מיין ווייב זאָל לעבען, ציפּה־ביילה־רייזה הייסט דאָס, האָט זיך איינגעשפּארט: הכצעקתה — איין מאָל פאר אלע מאָל אַ ציעג! און אַ ווייב, זאָגט איהר דאָך, באדארף מען פאָלגען, ס'איז אַ בפירוש'ע גמרא...

טעמע־גיטעל, אַ קליין ווייבעלע מיט אַ נעזעל ווי אַ פאַסאָלי, וואָס זי טהוט דאָס אלע מאָל אַ וויש מיט צוויי פינגער, האָט איהם אויסגעהערט אַ ביסעל, און באַלד איבערגעשלאָגען אין מיטען:

— זענט איהר געקומען, הייסט דאָס, צו מיר אָפּהאנדלען ביי מיר איינע פון מיינע ציעגען? וועל איך אייך זאָגען אזוי, מיין ליעבער איד: ערשטענס, האַלט איך נישט ביי פארקויפען קיין ציעג, ווארום, לאָמיר זיך נישט נארען, צו וואָס זאָל איך דאָס טהון? צוליעב געלט? וואָס איז געלט? געלט איז קיילעכיג!

געלט געהט אוועק און א ציעג בלייבט א ציעג, ובפרט נאך אזא ציעג! ס'איז דען א ציעג? א מאמע, זאג איך אייך, נישט קיין ציעג! קיין עין-הרע, איהר גרינג מעלקען זיך! איהר מילך-געבען! היינט איהר עסען, וואס זי עסט! זי עסט דען עפּים? איין מאל א טאג א „פילע" פון קלייען, און דאס איבעריגע שטרוי פונ'ם דאך פון בית-המדרש... נאר גאר נישט, אויב מע זאל מיר באַצאהלען א רעכטען מקח, בין איך מיך מיישב: געלט איז, ווי זאגט איהר, א יצר-הרע, פאר געלט קאן איך קויפען איין אנדער ציעג, האטש אזא ציעג ווי מיין ציעג איז שווער צו קריגען. ס'איז דען א ציעג? א מאמע, נישט קיין ציעג... נאר שא! וואס טויג ווערטער? אט פיהר איך אייך אריין די ציעג, וועט איהר זעהן!...

און טעמע-גיטעל לויפט-אוועק, פיהרט-אריין די ציעג און ווייזט א פול קריגעל מיט מילך, וואס זי האט ערשט היינט אָנגעמאלקען.

דערזעהען מילך, האט זיך דער שניידער אזש אנגעהויבען בעלעקען, און רופט זיך אן:

— זאגט זשע מיר, מיין ליעבע אידינע, מה יקר? דאס הייסט, כמה מעלות טובות — וויפיעל קאנט איהר זיך הייסען אנמעסטען פאר אייער ציעג, אשטייגער? מחמת ווי באלד נישט אין גלייכען געלט, וועל איך נישט קויפען. ווייסט איהר, פאר וואס? ווייל, ערשטענס, באדארף איך זי אויף כ-כ-כפרות, נאר אזוי ווי מיין ווייב זאל לעבען, ציפּה-ביילה-רייזה הייסט דאס, האט זיך איינגעשפארט איין מאל פאר אלע מאל: הכצעק...

— וואס איז שייך וויפיעל? — האקט איהם איבער טעמע-גיטעל אין מיטען דעם „הכצעקתה" און טהוט א וויש דאס נעזעל. — זאגט איהר אייער מקח, לאמיר הארכען! דאס קאן איך אייך זאגען: הערט איהר? אז וויפיעל איהר וועט באצאהלען, האנדעלט איהר א מציאה! ווייסט איהר, פאר וואס? ווארום אז איהר קויפט אוועק ביי מיר די ציעג, האט איהר א ציעג...

— הערסט דו! — שלאָגט איהר איבער דער שניידער אין מיטען. — אָט דערפאַר וויל איך דאָך זי קויפען, וואָס זי איז אַ ציעג, נישט קיין פּיפּערנאָטער! דאָס הייסט, איך וואָלט קיין ציעג גאָר נישט געקויפט, איך באַדאַרף זי אויף נייען און נייענציג כפּרות, נאָר אַזוי ווי מיין ווייב זאָל לעבען, ציפּה־ביילה־רייזה הייסט דאָס, האָט זיך איינגעשפּאַרט איין מאָל פאַר אַלע מאָל: הכצעק...

— הערסט דו! אָט דאָס זאָג איך דאָך! — פאַלט איהם אריין טעמע־גיטעל אין די רעד אריין און הויבט אָן ווידער אַ מאָל אויסרעכענען די מעלות פון איהר ציעג. לאָזט זי נישט דער שניידער און שלאָגט איהר איבער אין מיטען, און אַזוי שלאָגען זיי איבער איינס דאָס אַנדערע אַזוי לאַנג, ביז זייערע טענות גיסען זיך צונויף אינאיינעם, און עס קומט־אויס אַ מישמאַש, אַ קאַשע מיט באָרשטש און מיט לאָקשען: „אַ ציעג? אַ מאַמע, נישט קיין ציעג... איך וואָלט קיין ציעג נישט געקויפט... אַ „פּילע" פון קלייען... זי האָט זיך איינגעשפּאַרט איין מאָל פאַר אַלע מאָל: הכצעקתה... געלט איז קיילעכיג... אָהן עין־הרע, איהר גרינג מעלקען זיך... ציפּה־ביילה־רייזה הייסט דאָס... זי עסט דען עפּיס... איין מאָל פאַר אַלע מאָל: הכצעקתה... דאָס איבעריגע — שטרוי פונ'ם דאַך פון בית־המדרש... אַ ווייב באַדאַרף מען פאָלגען... אַ ציעג? אַ מאַמע, נישט קיין ציעג!"...

— טאָמער וואָלט שוין געווען גענוג אייך צו ציעגען, טאָ־מער? — שלאָגט זיי איבער חיים־חנה דער קלוגער אין מיטען און דרעהט זיך אויס מיט'ן פּנים צום ווייב. — האָסט דו געהערט אַ ביסעל? מע האַלט אין מיטען איין עניין האַלט מען, מכח „נזיקין", און זיי: ציעג־ציעג! ציעג־ציעג! ממה־נפשך, אָדער פאַרקויף זיי די ציעג, אָדער פאַרקויף זיי נישט די ציעג. ציעג־ציעג! ציעג־ציעג! סע ציעגט מיר שוין אין קאָפּ ציעגט מיר!

— גערעכט! — רופט זיך אָן שמעון־אלי. — וואו תורה, דאָרט איז חכמה! ממה־נפשך, וואָס באַדאַרף מען דאָ לאַנג רעדען? לי הכסף ולי הזהב — מיין געלט, אייער סחורה. זאָגט

שלשה דברים, א וואָרט און צוויי און א מאַריטש, ווי אין מחזור שטעהט געשריבען: מ ח ס פ ס מ פ צ פ צ י ם — איז דער פשט...

— וואָס טויג מיר אייער פשט? איהר זאָגט מיר בעסער, וואָס גיט איהר מיר פאַר דער ציעג? — מאַכט טעמע־גיטעל שטילערהייד, בויגט זיך איין, ווי א קעצעלע, און טהוט א וויש די ליפען הין און צוריק.

— א משל כחרס הנשבר! — זאָגט שמעון־אלי אויך שטילערהייד. — וואָס הייסט, איך זאָל זאָגען? וואָס בין איך פאַר א זאָגער וואָס? איך זעה, אז ס'איז א ל ת ק ש ו ל ב ב כ ם — ארויסגעוואָרפען מיין טרחה; איך וועל ביי אייך, אפנים, היינט קיין ציעג נישט קויפען! האָט קיין פאַראיבעל נישט, וואָס איך האָב אייך דערקוטשעט!...

און שמעון־אלי דרעהט זיך אוים מיט'ן פנים צו דער טהיר און האַלט כלומר'שט ביי אוועקגעהן.

— זעהט נאָר זעהט! — מאַכט טעמע־גיטעל און טהוט איהם א נעם ביי'ם אַרבעל. — וואָס האָט איהר אזוי קיין צייט נישט, דער טייך ברענט? ממה־נפשך, עפּיס האָט איהר דאָך אָנגעהויבען רעדען מכח א ציעג...

בקיצור, די מלמד'קע האָט געזאָגט א י ה ר מקח, דער שניידער האָט געזאָגט ז י י ן מקח; זי האָט אראָפּגעוואָרפען, ער האָט ארויפגעוואָרפען, א רענדעל אראָפּ, א רענדעל ארויף — מע האָט זיך אויסגעגלייכט. שמעון־אלי האָט אויסגעצעהלט די ממתקים, גענומען די ציעג אויפ'ן גאַרטעל, טעמע־גיטעל האָט בעשפּיגען דאָס געלד, וואָס זי האָט געלייזט פאַר דער ציעג, צוגעווינשעוועט דעם שניידער, ס'זאָל זיין מיט מזל־ברכה, בשעת מעשה עפּיס געשעפּטשעט שטילערהייד און געקוקט אלע מאָל אויפ'ן געלד און אויף דער ציעג און האָט ארויסבעגלייט דעם שניידער מיט א סך ברכות:

— געהט געזונט, און זייט געזונט, און פאַרנוצט געזונט, און לאָז גאָט געבען, זי זאָל זיין אזוי ווי זי איז געווען ביז אהער,

נישט ערגער — בעסער האָט קיין שיעור נישט, און זי זאָל זיך ביי אייך האַלטען און האַלטען, מעלקען און מעלקען, נישט אויפ־הערען זיך מעלקען!...

— אָמן, גם אתם! — מאַכט דער שניידער און וויל זיך לאָזען געהן צו דער טהיר, וויל די ציעג נישט געהן, דרעהט מיט די הערנער, שפּאַרט זיך איין מיט די הינטערשטע פיסלעך און מאַכט אויף א הילכיג קול'כעל און ציקעלט זיך, ווי א יונג חזנ־דעל, וואָס געהט דעם ערשטען מאָל צום עמוד: מ ה ה ה ה ה ה פשעי! ומ ה ה ה ה ה ה חטאתי!... ווי איינער רעדט: וואוהין שלעפּט איהר מיך?...

דעמאָלט איז שוין אויפגעשטאַנען רב חיים־חנה דער קלוגער מיט זיין כבוד, און מיט'ן קאַנטשיק אונטערגעהאָלפען ארויספּיה־רען די ציעג פון שטוב. און די חברה תלמידים האָבען זי אונטער־געטריבען:

— היי, קאָזע! קאָזע! פּאַשאָל, קאָזע!...

און דער שניידער איז אוועק אין זיין וועג אריין.

קאַפּיטעל ה.

ותמאן — און זי האָט נישט געוואָלט, די ציעג הייסט דאָס, געהן מיט'ן שניידער קיין זלאָדייעווקע, בשום אופן ואופן! זי האָט זיך געריסען צוריק אהיים מיט אַלע כחות! עס האָט איהר אָבער גאָר נישט געהאָלפען. שמעון־אלי האָט זי געשלעפּט פאַר'ן גאַרטעל און האָט איהר געגעבען צו פערשטעהן, אז ס'איז ארויס־געוואָרפען איהר דרעהען זיך און איהר בריקען זיך און איהר מעקען, וואָס זי מעקעט. ער האָט צו איהר אזוי געזאָגט:

— עס שטעהט ביי אונז: בעל כרחך אתה חי — איבער נויט שלעפּסט דו אויף זיך דעם גלות, מעגסט יאָ וועלען, נישט וועלען — מע פרעגט ביי דיר קיין עצות נישט. איך בין

אויף אמאָל, נישט היינט געדאַכט, געווען אַ פֿרייַ פֿויגעלע, אַ בחור כהלכה — אַ פֿיינער, אַ יונג מיט אַ קאַמזויל און מיט סקריפּ־קעס, טשאַקענדיג און קנאַקענדיג; וואָס איז מיר אָפּגעגאַנגען? קאַפּוועהטיג? האָט גאָט געזאָגט: לך לך מארצך — קריך, שמעון־אלי, אין זאַק אַריין! האָב חתונה פֿאַר ציפּה־ביילה־רייזה׳ן! האָב קינדער! ווער פֿאַרשוואַרצט אויף דייַנע יאָהר און טעג! כי לכך נוצרת — דערוויף ביזט דו אַ שניידער!...

אַזוי האָט שמעון־אלי גע׳טענה׳ט צו דער ציעג און איז גע־גאַנגען געשווינד, כמעט געלאָפֿען. אַ וואַרעם ווינטעל האָט איהם צעבלאָזען די פּאָלעס פֿון דער געלאַטעטער קאַפּאָטע און האָט פֿער׳גנבה׳ט זיך איהם אונטער די פּאות און אַ גלעט געטהאָן איהם ביי׳ם בערדעל, צוגעטראָגען איהם צו דער נאָז אַ געשמאַקען ריח פֿון מיענטע, פֿון ראָמאַשקעס און פֿון אַנדערע פֿעלדבלומען און קרייטער, וואָס האָבען אַ ריח פֿון בשמים, און וואָס זיין נאָז איז צו זיי כלל נישט געוועהנט געוואָרען; און פֿאַר גרויס התפּעלות האָט ער אָנגעהויבען צו דאַווענען מנחה, זאָגען „פּטום־הקטורת", אויסרעכענען אַלע גוטע זאַכען: „הצרי והצפּורן, החלבנה והלבונה", און אַלע איבעריגע געווירצען, גאַנץ פֿיין, מיט זעהר אַ שענעם ניגון, און ער האָט פֿערקאַטשעט זיך „אָפּשטעפּען" אַ מנחה, אויפ׳ן חזנ׳ישען שטייגער, גאָר אויף איין אַנדער אופֿן! פּלוצים... פֿון וואַנען נעמט זיך דער שטן מקטרג, דער יצר־הרע, און רוימט איהם איין אַ סוד אין אויהער אַריין:

— הער נאָר אויס, שמעון־אלי, דו יאָלד איינער! וואָס האָסט דו זיך דאָ אַזוי צעזונגען אויפ׳ן ניכטערען האַרצען? שוין באַלד נאַכט, און דו האָסט נאָך אין דיין מויל נישט געהאַט, אַ חוץ צוויי גלעזלעך בראָנפֿען! היינט האָסט דו דאָך עפּיס געגעבען דיין קרוב דאָס הייליגע וואָרט, אַז צוריקוועגס, אם ירצה השם, מיט דער ציעג, וועסט דו זיך אָפּשטעלען ביי איהם עפּיס צו־בייסען! געזאָגט אַ וואָרט — איז פֿערפֿאַלען. אַ מויל איז נישט קיין חאַליוווע!

און שמעון־אלי האָט אָפּגעהאַפּט די שמונה־עשרה גאָר בקיצור, זיך אָפּגעקלאַפּט תחנון, און איז אריין צו דאָדי רענדאַר מיט אַ שמחה:

— אַ גוטען אָווענד אייך, מיין ליעבער קרוב רב דאָדי, איך קאָן אייך אָנזאָגען אַ בשורה, מזל טוב, עם לבן נרתי — איך האָב שוין איינגעהאַנדעלט אַ ציעג, אָבער אַ ציעג פֿון ציעגענלאַנד, אַ ציעג אשר לא ציעגונו אבותינו! איהר מעגט זי אָנקוקען און זאָגען אייער מבינות — איהר זענט דאָך עפּיס יאָ אַ יודע־ספר! אַנו, טרעפֿט, כמה לקו במצרים — וויפֿיעל האָב איך באַדאַרפֿט משלם זיין?

דאָדי האָט זיך גענומען מיט דער האַנד ביי׳ם קאָזעראָק, זיך פֿערשטעלט פֿון דער זון, וואָס האָט געהאַלטען ביי אונטערגעהן מיט אַ גאָלדענעם פּאַס אין עק הימעל, און האָט בעטראַכט די ציעג, ווי אַ גרויסער מבין, און האָט זי אָפּגעשאַצט פּונקט צוויי מאָל אַזוי פֿיעל, וויפֿיעל דער שניידער האָט בעצאָהלט. דערפֿון איז שמעון־אלי געוואָרען אַזוי אויפֿגעלעגט, אַז ער האָט דערלאַנגט דעם רענדאַר אַ זעץ אין פּלייצע:

— רב דאָדי סערדצע! געזונט זאָלט איהר מיר זיין, צדקת כדבריך — איהר האָט היינטיגס מאָל דוקא נישט געטראָפֿען. אַזוי פֿיעל גליקליכע יאָהר אונז ביידען!

דאָדי דער רענדאַר האָט אויפֿגעשטעלט אַ פּאָר ליפּען און געשאָקעלט מיט׳ן קאָפּ אָהן ווערטער: מפּו־פּו־פּו! ווי איינער רעדט: „אַ מציאה! אַ מציאה פֿון אַ גנב!“

און שמעון־אלי האָט איינגעבויגען דאָס קעפּעל אויף אַ זייט, זיך אַ האַפּ געטהאָן מיט׳ן מיטעלסטען אויסגעבויגענעם פֿינגער ביי׳ם זשילעט, גלייך ווי ער וואָלט בעדאַרפֿט ארויסהאַפּען פֿון דאָרט אַ נאָדעל און ארייגזועצען אין איהר אין דער גיך אַ פֿאַבעם.

— נו, רב דאָדי? וואָס וועט איהר עפּיס זאָגען, עמך? פֿאַרשטעהען מיר איין עסק? הא? איהר זאָלט נאָך זעהן, קיין

עין־הרע, ווי זי מעלקט זיך, וואָלט איהר אַ מיתה משונה איינגע־נומען דאָ אויפ'ן אָרט!

— אַ מיתה משונה נעם שוין בעסער אײן אַליין! — רופט זיך אָן צו איהם דאָדי.

— אָמן, גם אתם! — זאָגט שמעון־אלי. — אויב איך בין יאָ ביי אייך אזאַ־נ־אָנגעלעגטער גאַסט, נעמט זשע, זייט מוחל, רב דאָדי, די ציעג, און באַשטאַט זי ערגיץ אין שטאַהל, מע זאָל זי חלילה נישט אוועק'לקח'ענען, און איך וועל דערווייל אַ דאַווענען טהון מעריב, מנחה האָב איך געחאַפּט אין וועג, און נאָכדעם וועלען מיר מאַכען „שהכל נהיה בדברו", און טאַקי עפּיס צו־בייסען אויך, ככתוב, ווי אין דער מגילה שטעהט: אין קוצים בפרוצים — פאַר'ן עסען געהט קיין טאַנץ נישט. שטעהט אזוי געשריבען אין דער מגילה, צי ניין?

— וואָס איז שייך? — מאַכט דאָדי. — מסתמא אז דו זאָגסט, סע שטעהט — שטעהט דאָס; דערויף ביזט דו דאָך עפּיס אַ איד פון תורה.

אָפּגעדאַוועגט מעריב און אויסגעשפּיגען צו „עלינו", רופט זיך אָן דער שניידער צום רענדאַר:

— אז דער צער פון טראָגען איז יאָ אזוי גרויס, איז הלעיטני־נאָ מן האדום הזה — גיסט אָן, זייט מוחל, פון יענעם גרינעם פלעשעל, און לאָמיר נעמען צו קאַפּעלעך שפּירעט, און לאָמיר זיין געזונט. געזונט דאָס איז ראשית חכמה, ווי מיר זאָגען אַלע טאָג אין דאַווענען: השכיבנו לשלום...

גענומען אַ ביסעל בראָנפען און פערביסען, האָט זיך אונזער שניידער צערעדט פאַר פייער און פאַר וואַסער, מכּה זלאָדזיעווקע, מכּה קהל, שוהלזאַכען, צעך, שניידעריי, שער און אייזען אונזער פאָלק עמך, בשעת מעשה געמאַכט אַ תל פון זלאָדזייעווקער גבאים מיט די נגידים, מיט זייערע „פּאַראַדקעס", געשוואָרען, אז זיין

נאָמען זאָל נישט הייסען שמעון־אלי, אויב מע קאָן זיי נישט אװעקגעבען אַלע „אויף סימביר"...

— הערט איהר, רב דאָדי? — אַזוי האָט ער אויסגעלאָזט זיין דרשה מיט א תורה, ווי זיין שטייגער איז: — ב ו ר כ ר ה ו י פ ר פ ר ה ו — עס וועט א רוח אין זייער פאָטער און מוטער אריין, די בעלי־טובות אונזערע מיין איך!... זיי ווייסען נאָר צאַפּען בלוט, שינדען דעם אָרעמאַן, אראָפּנעמען די הויט! פאר דריי קארבען צאָהל איך, הערט איהר, א פערטעלע א וואָך! נאָר גאָר נישט, איך בין נישט קיין „קופּץ בהאָץ", ווי זאָגט איהר, לאָזען זיי איבערגעהן אויף אַנדערע הענד! י ב ו א י ו נ ה — עס וועט קומען אויף זיי א צייט! נישקשה, זיי האָבען נאָך ביי גאָט קיין קוויטעל נישט ארויסגענומען! מיין ווייב זאָל לעבען, ציפּה־ביילה־רייזה הייסט דאָס, זאָגט מיר אפילו, אז איך בין א שלים־מזל'ניק, א לעמעשקע א צעקוועטשטע, וואָרום איך זאָל וועלען, האָב איך אויף זיי א בייטש... נאָר ווער הערט א ווייב? עפּיס האָב איך דאָך אויך א שטיקעל דעה! ביי אונז אין דער הייליגער תורה שטעהט בפירוש: ו ה ו א י מ ש ו ל ב ך — איהר ווייסט דעם פּשט פון די דאָזיגע ווערטער? ס'איז דאָך צוקער־זיס! הערט זיך איין אקאָרשט אין איטליכם וואָרט: ו ה ו א — און ער, דער מאַן הייסט דאָס, י מ ש ו ל — זאָל טהון מהאָן געוועלטיגען!... נאָר וואָס דען? ה ח י ל ו ת ל נ פ ו ל נ פ ו ל ת פ ו ל — איהר האָט אָנגעהויבען ניסען, גיסט שוין אָן נאָך אביסעל בראָנפען, ככתוב, ווי אין פּסוק שטעהט: א ס ק א ק ו ר ד ע, ד ב א ר־ ב א נ ט ע . . .

וואָס וויטער־וויטער האָט ביי שמעון־אלי'ן די צונג אָנגעהויבען זיך פּלאָנטען, די אויגען קלעפּען זיך, אַזוי לאַנג און אַזוי ברייט, ביז ער האָט זיך צוגעשפּארט צו דער וואַנד אויף א ווײלע חאַפּען א דרימעל, און דאָס קעפּעל האָט זיך איהם אָנגעבויגען א ביסעל אויף א זייט, די הענד האָט ער צונויפגעלעגט אויפ'ן האַרצען, צוגעהאַלטען דאָס צאַפּען־בערדעל מיט דריי פינגער,

און האָט אויסגעזעהן ווי אַ מענש, וואָס איז פערטיעפט אין זעהר־זעהר טיעפע מחשבות. ער זאָל בשעת מעשה נישט געווען צו־פייפען מיט דער נאָז, אונטערחאָרחלען מיט'ן האַלז און בלאָזען דורך די צייהן: טצ־טצ־טץ! — וואָלט קיינער אין דער וועלט נישט געזאָגט אויף איהם, אַז ער שלאָפט. און חאָטש ער האָט געדרימעלט, פון דעסטוועגען האָט דער מח ביי איהם געאַרבייט גאַנץ געשמאַק, און עס האָט זיך איהם גע'חלומ'ט, אַז ער איז אין דערהיים ביי זיין וואַרשטיק. אויפ'ן טיש ליגט אויסגעשפּרייט פּאָר זיינע אויגען אַ מין מלבוש, וואָס ס'איז שווער צו טרעפען, וואָס דאָס איז. זאָל איך זאָגען, ס'איז אַ פּאָר תחתונים — וואו איז דער קראָק? קיין סימן פון קראָק! זאָל איך זאָגען, ס'איז אַ לייבעל אַזעלכעס — פון וואַנען האָבען זיך גענומען אַזעלכע לאַנגע אַרבעל? אלא וואָס דען? מוז איך לערנען דעם פּשט, אַז ס'איז לא הא ולא הא, נישט קיין לייבעל און נישט קיין הויזען — וואָס זשע דען איז דאָס? עפּיס מוז דאָך עס זיין!... שמעון־אלי קעהרט דאָס איבער אויף דער לינקער זייט — ס'איז גאָר אַ קאַפּאָטע, און נאָך וואָסער אַ קאַפּאָטע! אַ שפּאָגעל־נייע, אַ גלאַטע, איין אַטלעסענע, ער האָט נאָך אויף זיין לעבען אַזאַ קאַפּאָטע אונטער דער נאָדעל נישט געהאַלטען! נאָר ס'איז נישט זיין עסק; ער נעמט־אַרוים דאָס מעסערעל פון זשילעט־קעשענע און זוכט אַ נאָט און וויל אָנהויבען טרענען די קאַפּאָטע. אַ גליק, וואָס סע בעוויזט זיך ציפּה־ביילה־רייזה און הויבט איהם אָן שעלטען, בע־גראָבען אין דער ערד אריין.

— דעם בויך, די קישקעס זאָל מען דיר שוין טרענען, דו שלים־מזל איינער, דו גרינע אוגערקע, דו שענע פּאַסאָלי מיינע! דאָס איז דאָך דיין קאַפּאָטע די שבת'דיגע, וואָס איך האָב דיר געמאַכט פון מיין געלט, וואָס איך האָב אָנגעקליבען פון דער ציעג!...

און שמעון־אלי דערמאָנט זיך, אַז ער האָט אַ ציעג מיט גאָט'ס הילף, און עס קומט איהם צו אַ שטיק געזונד! ער האָט אויף זיין

לעבען נישט געזעהן אזוי פיעל קריגלעך מיט מילך! אזוי פיעל ווארעטשקעס מיט קעז! און פוטער, פוטער גאנצע מאקרעטעס! היינט מאסלינקע, פידסמעטענע, זויערמילך מיט גאנצע שטיקער „קריהע", און פוטערגעבעקס עפים אהן א שיעור, פלעצלעך אזעלכע מילכיגע, געבאקען אויף פוטער און פון אויבען בעשאטען מיט זאמד־צוקער און מיט צימערינג. און דער ריח, דער ריח! עפים א מאדנער ריח, א בעקאנטער ריח, פע!... ער פיהלט, ווי עפים קריכט איהם אויפ׳ן האלז צווישען קאלנער, און אונטער׳ן אויהער, און אויפ׳ן פנים, און עפים קיצעלט איהם און שטינקט איהם גלייך אין נאז אריין... ער טאפט מיט די פינגער און טאפט אן א וואנץ... ער עפענט אויף איין אויג, דאס אנדערע אויג, ער חאפט א קוק אין פענסטער — אוי־וועה, א צרה, א שלאק, עס שאריעט אויף טאג!...

— וואט טיבע יוצר המאורות! גוט געחאפט א דרימעל! — מאכט שמעון־אלי צו זיך אליין און טהוט א רייב מיט די פלייצעס. ער וועקט־אויף דעם רענדאר, פליהט־ארויס אין הויף אריין, עפענט די שטאהל, נעמט די ציעג אויפ׳ן גארטעל און לאזט זיך געהן אהיים געשווינד, פייל אויס׳ן בויגען, ווי א מענש וואס האט מורא, ער זאל חלילה נישט פערשפעטיגען מי יודע וואס!....

קאפיטעל ו.

והאשה — און דאס ווייב ציפה־בײלה־רייזה, אז זי האט געזעהן, אז דער מאן זוימט זיך אזוי לאנג, האט זי נאר נישט געקאנט פערשטעהן, וואס דאס איז. זי האט אנגעהויבען איבער־צוטראכטען, אפשר האט זיך חלילה געטראפען איין אומגליק, גזלנים זענען אנגעפאלען אויף איהר מאן אין וועג, צוגענומען ביי איהם די עטליכע קערבלעך, איהם געקוילעט און פערווארפען ערגיץ אין א גרוב, און זי איז געבליבען, חס ושלום, איין אייביגע עגונה

מיט, קיין עין־הרע, אזוי פיעל קינדער, האָטש נעם וואַרף זיך אַריין, שונאי־ציון, מיט זיי אין טייך אַריין!... אַזעלכע, און כדומה אַזעל־כע, מחשבות האָט נעבאַך ציפּה־ביילה־רייזה יענע נאַכט איבער־געטראַכט, און האָט אַפילו נישט צוגעמאַכט מיט קיין אויג; און אַז עס האָט אויסגעקרעהט דער ערשטער האָהן אויף טאָג, האָט זי געחאַפּט אויף זיך דאָס קליידעל און איז אַרוים אין דרויסען און האָט זיך געזעצט אויף דער שוועל אַרויסקוקען אויף איהר מאַן, טאָמער וועט גאָט רחמנות האָבען, ער וועט קומען... „אַ שלים־מזל געהט אוועק!" — האָט זי זיך געקלערט און זי האָט זיך צו־געגרייט איהם אָפּשפּיעלען אַ פּריהמאַרגען, ווי ער איז ווערטה געוועזען. נאָר אַז זי האָט דערזעהען ביי איהם הינטען צוגעבונדען בייִ'ם גאַרטעל אַ ציעג, איז איהר באַלד אָפּגעגאַנגען דאָס האַרץ, און זי האָט זיך אָנגערופען צו איהם מיט גוטען:

— וואָס אַזוי לאַנג, דו קאַנאַריקעל מיינס, מאַנדעלבייגעלע? איך האָב דאָך געמיינט, ביזט שוין חלילה אין דער ערד אַריין, שענער תּכשיט מיינער, אָדער אַזוי עפּיס איין אומגליק געטראָפען, חס ושלום.

און שמעון־אלי האָט זיך צעגאַרטעלט, אוועקגעשטעלט די ציעג אין הויז, און האָט אָנגעהויבען שיטען מיט ווערטער, ווי פון אַ זאַק; ער האָט איהר פערערצעהלט די צייהן.

— הערסט דו, מיין ווייב, האָב איך דיר געקויפט אַ ציעג — פון ציעגענלאַנד; דאָס איז אַ ציעג אשר לא ציעגוּנו אבותינו! ווי לאַנג שמייסט מען זיי, די היגע בעל־הבית'טעס, ווי לאַנג זיי האָבען נאָך אַזאַ ציעג נישט געזעהען אין חלום אַפילו! אַז עסען עסט זי מכות, סך־הכל איין מאָל אין טאָג אַ „פּילע" פון קלייען, און דאָס איבריגע — אַ ביסעל שטרוי פונ'ם דאַך פון בית־המדרש; און מילך גיט זי, קיין עין־הרע, ווי אַ קוה, מעלקט זיך צוויי מאָל אין טאָג — איך האָב אַליין געזעהען אַ פול מעלק־שעפעל, איך זאָל אַזוי זעהען ביי דיר אַלדאָס גוטס! ס'איז דען אַ ציעג? ס'איז אַ מאַמע, נישט קיין ציעג! אַזוי זאָגט זי, טעמע־גיטעל הייסט

דאָס. אַ מציאה פון אַ גנב, כּלעבען, קוים־קוים, אויסגעדרונגען פאַר זיעבענטהאַלבען קאַרבען! וויפיעל, מיינסט דו, האָב איך זיך גע־דונגען, איידער איך האָב זי אויסגעדרונגען? אַז סך־הכל האָט זי גאָר נישט געוואָלט פאַרקויפען קיין ציעג, קוים איינגערעדט! אַ גאַנצע נאַכט געהאַקט האַלז...

און ציפּה־ביילה־רייזה האָט זיך געטראַכט בשעת מעשה: „נחמה־ברכה — אַ מכּה איהר אַ גרויסע! זי מיינט, אַז נאָר זי איז אַ בעל־הבית'טע, נאָר זי האָט אַ ציעג, און ווייטער קיינער נישט! איך האָב מורא, אַז עס וועט איהר אַרוים די אויגען, אַז זי וועט דערזעהען, אַז ציפּה־ביילה־רייזה שמעון־אלי'ס ווייב האָט אויך אַ ציעג... און בלומע־זלאַטע? און חיה־מייטע? כּלומרשט גאָר גוטע שוועסטער! עס זאָל זיי אָנגעהן חאָטש האַלב, וואָס זיי ווינשען מיר, רבונו של עולם!“... אַזוי האָט זי זיך געטראַכט און האָט איינגעהייצט אין אויווען, גענומען דערוויילע צוגרייטען רעד־טשעני לאָקשען אויף אָנבייסען, און שמעון־אלי האָט אָנגעטהאָן טלית ותפילין און האָט זיך אָוועקגעשטעלט דאַווענען, און געשמאַק, מיט הארץ — ער האָט שוין לאַנג נישט געדאַווענט אַזוי ווי איצינד! ער האָט געזונגען די הללויהס, געמאַכט חזנ'ישע שטיק, צוגעקנאַקט מיט'ן פינגער און האָט אויפגעוועקט מיט'ן זינגען אַלע קינדער. די קינדער זענען געוואָהר געוואָרען פון דער מאַמען, אַז דער טאַטע האָט געבראַכט אַ ציעג, און מע קאָכט לאָקשען מיט מילך, איז געוואָרען ששון ושמחה, און מען איז אַראָפּגעשפּרונגען פון די בעטלעך אין איינע העמדלעך און מע האָט זיך גענומען פאַר די הענטלעך, און מע האָט געחאַפּט אַ טענצעל, בשעת מעשה צוגע־זונגען אַ ליעדעל, וואָס איז ביי זיי נאָר־וואָס בעשאַפען געוואָרען:

> אַ ציעג, אַ ציעג, אַ ציעגעלע!
> דער טאַטע האָט געבראַכט אַ ציעגעלע!
> דאָס ציעגעלע וועט געבען מי־לעך!
> די מאַמע וועט קאָכען לאָק־שען!...

געקוקט אויף די קינדער, ווי זיי זינגען און טאנצען, איז שמעון־אלי געוואָרען ברייטער ווי לענגער. ער האָט זיך געטראַכט: „קינדער נעבאַך, זשעדנע א ביסעל מילך... נישקשה, איהר וועט שוין היינט, אם ירצה השם, זיין זאַט... אלע טאָג א גלעזעל מילך, און קאַשע מיט מילך, און צו דער טיי מילך — א ציעג איז טאַקי א געזונד אין די ביינער!... וואָס איז מיר אַצינדערט פישעל בעל־טאַקסע? איך הער איהם, ווי דעם קאָטער! ער וויל נישט געבען קיין פלייש, נאָר ביינער? לאָז ער זיך ווארגען מיט די ביינער! וואָס דאַרף איך זיין פלייש, אַז איך האָב, קיין עין־הרע, מילך?... אַי, שבת? — אויף שבת קויפט מען פיש. וואו שטעהט דאָס, אַז א איד מוז עסען פלייש? איך האָב אין ערגיץ נישט געזעהען אַזא דין!... אלע אידען זאָלען מיך וועלען פאָלגען, וואָלטען זיי אלע געקויפט ציעגען; דעמאָלט וואָלט אונזער בעל־טאַקסע שען אויסגעזעהען מיט'ן בייכעל! עס וואָלט שוין דעמאָלט א רוח אין זיין טאַטענ'ס טאַטען אריין!“...

אַזוי האָט זיך געטראַכט „שמעון־אלי שמע־קולנו“ און האָט צונויפגעלעגט די תפילין, און האָט זיך געוואַשען, געמאַכט המוציא און צוגעגרייט זיך צו דער מילכיגער סעודה. עפענט זיך די טהיר און עס קומט אריין ציפּה־ביילה־רייזה מיט א לעדיג טעפּעל, רויט ווי פייער, אין כעס מיט סכנת־נפשות, און א רעגען פון קללות און חרמות האָט זיך אָנגעהויבען שיטען אויף שמעון־אלי'ס קאָפּ! נישט קיין קללות זענען דאָס געוועזן — שטיינער זענען געפאַלען פונ'ם הימעל, פּעך און שוועבעל האָט זיך געגאָסען פון ציפּה־ביילה־רייזה'ס מויל:

— דעם טאַטען דיינעם דעם שכור זאָל עס ארויסוואַרפען, דיך אריינוואַרפען! א שטיין, א ביין זאָל פון דיר ווערען! כּף־הקלע זאָלסט דו געהן! געשאָסען זאָלסט דו ווערען פון א ביקס! הענגען און טרינקען, ברענען און בראָטען, שניידען און בראַקען! געה זעה, דו גזלן, דו רוצח, דו משומד איינער, וואָס פאַר א ציעג דו האָסט מיר געבראַכט! א וויסטער, א פינסטערער חלום אויף

דיין קאָפּ און אויף דיינע הענט און פּיס, רבונו של עולם, זיסער פאָטער, האַרציגער־געטרייער!...

דאָס איבעריגע האָט שוין שמעון־אלי נישט געהערט. ער האָט אָנגערוקט דאָס היטעל און איז ארויס פון הויז אָנקוקען דאָס אומגליק, וואָס איהם האָט געטראָפען.

ארויסגעגאַנגען אין דרויסען צו דער ציעג און דערזעהען דעם שענעם תכשיט, ווי ער שטעהט צוגעבונדען צום פלעקעל פון דער טהיר און מעלה־גרה'ט זיך קאַלטבלוטיג, איז ער געבליבען שטעהן אין דער הינהערפּלעט, נישט געוואוסט, וואָס טהוט מען? וואוהין געהט מען? געשטאַנען, געטראַכט, געטראַכט, און א זאָג געטהאָן צו זיך אליין: „תמות נפשי עם פלשתים — עס וועט א רוח אין זייער טאַטענ'ס טאַטען אריין, דעם מלמד מיט דער מלמד'קע! זיי האָבען געפונען, מיט וועמען צו טרייבען קאַטאָ־וועס! איך וועל זיי געבען א קאַטאָוועס, וועט זיי זיין וויסט און פינסטער! דאַכט זיך, גאָר א נעבאַכעל אָט דער מלמד, מישט זיך כלומרשט נישט אין געשעפט, און צום סוף אזא מעשה! נישט אומזיסט האָבען די תלמידים געחיחיקעט בשעת דער רבי האָט מיך ארויסגע'משלח'ט מיט דער ציעג און די רבי'צין האָט מיר צוגע־ווינשעוועט, זי זאָל זיך ביי מיר מעלקען און מעלקען... איך וועל זיי געבען א מעלקען! איך וועל ביי זיי ארויסמעלקען דאָס דם־התמצית פון די קאַזאַדאָיעווקער כלי־קודש, טונעיאַדצעס, קאַטאָ־וועסטרייבער!...

אזוי האָט זיך געטראַכט „שמעון־אלי שמע־קולנו" און האָט זיך געלאָזט געהן צוריק קיין קאַזאַדאָיעווקע מיט דער דעה, ער זאָל זיי אָפּשפּיעלען א וויוואַט, ווי זיי זענען ווערטה!

געגאַנגען פערביי דער דעמבענער קרעטשמע און דערזעהען דעם רעגדאר אויף דער טהיר מיט'ן לולקעציבעקעל אין די צייהן, האָט זיך אונזער שניידער צעלאַכט נאָך פון דערווייטען.

— וואָס איז פאר א שמחה אויף דיר, — פרעגט איהם ראַדי — וואָס דו לאַכסט אזוי?

— טהוט אַ קוק, זייט מוחל, אפשר וועט איהר אויך לאַ־כען? — זאָגט צו איהם דער שניידער און הויבט אָן לאַכען נאָך שטאַרקער, גלייך ווי צעהן שדים וואָלטען איהם געקיצעלט. — גו, ווי געפעלט אייך, אשטייגער, רב דאָדי, אזא שלאַק? כל האדם כוזב — וואו ערגיץ אַ צרה דאַרף עס טרעפען מיך! איהר פאַרשטעהט אַ מעשה? איך האָב דאָס געהאַט אַ פסק פון מיין ווייב זאָל לעבען, ציפּה־בײלה־רייזה הייסט דאָס; זי האָט מיר געגעבען ברכב ובסוסים — אויף שיסעל און אויף טע־לער, און דוקא אויפ׳ן ניכטערען הארצען, עס זאָל נאָר פאַלען אויפ׳ן מלמד מיט דער מלמדקע! מאָהלט אייך, איך וועל זיי נישט שווייגען, עס וועט זיין עין תחת עין — אַ פּאַטש פאַר אַ פּאַטש! איך האָב פיינט, אז מע טרייבט מיט מיר אזעלכע קאַ־טאָוועסלעך. אנו, גיט נאָר לעת־עתה, רב דאָדי, פאַר הארצ־וועהטיג אַ גלעזעל שפּירעט, דורכשווייגקען דעם האַלז, איך זאָל האָטש כח האָבען צו רעדען און די נשמה זאָל נישט קליאַקנען... לחיים, רב דאָדי, לאָמיר זיין אידען, דאָס איז דער עיקר, ככתוב, ווי עס שטעהט געשריבען: היום הרת עולם — נאָר נישט געזאָרגט! זייט זיכער, איך וועל זיי שוין אָפּשפּיעלען אַ פריה־מאַרגען. איך וועל זיי באַוויזען, ווי אַזוי מע טרייבט קאַטאָוועס מיט צעך, שער און אייזען אונזער פאָלק עמך!

— ווער האָט דיר געזאָגט, אז ס׳איז אַ קאַטאָוועס? — מאַכט דער רענדאַר גאַנץ תמ׳עוואַטע און פּיפּקעט מיט׳ן לולקעלע. — אפשר איז ביי אייך דאָרט אַרויס אַ טעות אין די רעד?

שמעון־אלי איז אזש אונטערגעשפּרונגען פאַר כעס.

— משל כחרס הנשבר! וואָס רעדט איהר? איהר ווייסט, וואָס איהר רעדט? איך קום צו זיי לכתחילה קויפען אַ ציעג, און רעד מיט זיי ברחל בתך הנאַקעטע: אַ ציעג! זאָגט איהר נאָר דאָס!...

דאָדי פיפקעט מיט'ן לולקעלע, קנייטשט מיט די פלייצעס און צעפיהרט מיט די הענד, ווי איינער רעדט: „וואָס בין איך שול־דיג? איך בין דאָך אודאי גאָט די נשמה שולדיג!"...

און שמעון־אלי חאַפּט די ציעג און לאָזט זיך געהן קיין קאָזאַ־דאָיעווקע, וחמתו בערה בו — און עס ברענט אין איהם א פייער.

קאַפּיטעל ז.

והמלמד — און דער מלמד האָט זיך געטהאָן זיין מלאכה, דאָס הייסט, ער איז געזעסען און געקנעלט מיט זיינע תלמידים, געלערנט אלץ יענעם ענין פון „נזיקין", און זייער געשריי האָט זיך געלאָזט הערען איבער'ן גאַנצען שוהלהויף: כשכשה בזנבה — זי האָט א זעץ געטהאָן מיט'ן ווידעל, די בהמה, ושברה את הכד — און זי האָט צעבראָכען דאָס קריגעל"...

— על ישראל ועל רבנן ועל תלמידיהון — א גוטער מאָרגען זאָל אייך זיין, רבי, מיט אייערע תלמידים! — זאָגט שמעון־אלי. — איהר מעגט מפסיק זיין אויף א מינוט, נישקשה, די בהמה וועט נישט אנטלויפען און דאָס צעבראָכענע קריגעל וועט שוין במילא גאַנץ נישט ווערען. וואָס טויג מיר גרוים — איהר האָט מיר אָפּגעטהאָן א רעכט שפּיצעל, טאַקי אויף קאַטאָוועס, נאָר וואָס דען? אהבתי כי ישמע לי — איך האָב פיינט אזעלכע קאַטאָוועסלעך! איהר האָט דאָך געהערט מסתמא די מעשה פון יענע צוויי אידען, וואָס זענען געוועזן ערב שבת אין מרחץ אויף דער אויבערשטער באַנק? רופט זיך אָן איינער צום אַנדערען: „נא דיר מיין בעזעמעל און שמיים מיך אָפּ". איז זיך מיישב יענער און טיילט איהם איין, ווי עס געהער צו זיין, צעקאַראַשעט דאָס לייב ביז'ן בלוט אריין. זאָגט צו איהם דער געשמיסענער: „די מעשה דערפון איז אזוי. אויב דו האָסט זיך געוואָלט מיט

מיר אָפּרעכענען דאָ, אויף דער אויבערשטער באַנק, בשעת איך ליג אַ נאַקעטער און דו האָסט אַ בעזעמעל אין האַנד, — מחכתיתי, ביזט דו גערעכט; נאָר טאָמער מיינסט דו דאָס אויף קאַטאָוועס, זאָג איך דיר, אַז איך האַלט נישט פון אַזעלכע קאַטאָוועסלעך!"...

— אַקעגען וואָס איז דער משל? — פרעגט איהם דער מלמד, טהוט־אויס די ברילען און קראַצט זיך מיט זיי אין אויהער.

— דער משל — מאַכט שמעון־אלי — איז טאַקי אַקעגען אייך אַליין מיט דער שענער ציעג, וואָס איהר האָט מיר אַריינגערוקט בשגגה, דאָס הייסט אויף אַ געלעכטער. פון אַזאַ געלעכטער, הערט איהר, קאָן אייך אַרויסוואַכסען אַ געלעכטער אויפ'ן פּופּיק! מיינט נישט, אַז איהר האָט צו טהון מיט גלאַט עפּיס אַ פּאַלגע; איך בין שמעון־אלי חיים מק"ק זלאַדייעווקע, חברה־מאַן אין צעך און גבאי אין שניידערשען שוהלכען, שער און אייזען אונזער פאַלק עמך!

ביי די לעצטע ווערטער איז שמעון־אלי אַזש אונטערגעשפּרונגען, און דער מלמד האָט אָנגעטהאָן צוריק די ברילען און האָט בעטראַכט דעם שניידער, ווי אַ מענשען, וואָס רעדט פון היץ, און דער גאַנצער חדר האָט זיך געשטיקט פון געלעכטער.

למה הרעות לעם הזה — וואָס קוקט איהר מיך אָן, ווי אַ בייזער מאַרשעלעק? — רופט זיך אָן דער שניידער שוין מיט כעס. — איך קום צו אייך צו געהן און קויף ביי אייך אַ ציעג, געהט איהר און רוקט מיר אַריין דער רוח ווייסט וואָס!

— סע געפעלט אייך נישט די ציעג? — פרעגט איהם דער מלמד בתמימות.

— די ציעג, זאָגט איהר? ס'איז אַזוי אַ ציעג, ווי איהר זענט גובערנאַטאָר!

דער גאַנצער חדר שיסט־אויס אַ געלעכטער, און עס קומט אָן טעמע־גיטעל די שטילשווייגענדיגע, און דאָ הויבט זיך ערשט אָן די רעכטע חתונה: שמעון־אלי רעדט און טעמע־גיטעל רעדט איהם איבער; דער רבי זיצט און קוקט, די תלמידים לאַכען;

זיי רעדעןביידע אזוי לאנג, ביז טעמע־גיטעל ווערד אין כעס, חאפט דעם שניידער פאר׳ן האנד און שלעפט איהם.

— קומט, קומט צום רב! לאָזען חאַטש אידען זעהן, ווי א זלאַדייעוקער שניידער טשעפעט זיך! טראכט אויס א בלבול!

— קומט! — זאָגט שמעון־אלי. — אדרבה, לאָזען מענטשען זעהען, ווי עהרליכע אידען, כלי־קודש כלומרשט, דערטאַפּען א פרעמדען מענטשען און מאַכען פון איהם א האַנטשירקע, ווי מיר זאָגען אין לאַנג־והוא־רחום: ל ל ע ג ו ל ק ל ע מ ע נ י ש... קומט טאקי איהר אויך, רבי־לעבען! — מאכט ער צום מלמד. און רב חיים־חנה טהוט אָן דעם פליסעענעם קאשקעט אויף דער יאר־מעלקע און עם בלייבט, אז זיי גיהען צום רב אלע פיער, דאָס הייסט: דער שניידער, די מלמד׳קע, דער מלמד און די ציעג.

אז די קאָמפּאניע איז געקומען צום רב, האָבען זיי געטראָפען דעם רב אין א ציצען חאלאטעל ווישען די הענד און זאָגען „אשר יצר" פּאוואָלינקע, מיט כונה, נישט געחאפּט, געקוועטשט איט־ליכם וואָרט בעזונדער: נקבים, נק־בים! חלולים, חלו־לים!... און אז ער האָט זיך אָפּגעפּארטיגט מיט אלסדינג ארום און ארום, האָט ער צונויפגענומען דאָס חאלאטעל און האָט זיך בעזעצט אויף זיין שטוהל, וואס איז געווען אָהן א געזעסעל, נאָר פּיסלעך מיט פערענטשעס אלטע, גלאַנצענדיגע און שאָקלענדיגע, ווי אלטע צייהן ביי איין אלטען מענשען, וואס וואָלטען שוין לאנג בעדאַרפט ארויספאלען, נאָר זיי האלטען זיך אויף נסים.

אויסגעהערט ביידע צדדים, וואס האָבען נישט געלאָזט רעדען איינער דעם אנדערען, האָט דער רב געשיקט רופען דעם דיין מיט׳ן שוחט, מיט די איבעריגע פּאַרנעמסטע לייט פון שטאָדט, די „שבעה טובי העיר", און האָט זיך אָנגערופען צום שניידער בזת הלשון:

— דערצעהל, זיי מוחל, נאָך א מאָל די מעשה פון אָנהויב ביז׳ן סוף, און נאָכדעם וועט זי דערצעהלען.

און שמעון־אלי דער שניידער האָט זיך נישט געפוילט איבער־חזר'ען נאָך אַ מאָל און נאָך אַ מאָל די אייגענע מעשה פונ'ם אָנהויב אָן, אז ער הייסט שמעון־אלי חייט מק"ק זלאָדייעווקע, חברה־מאַן אין צעך און גבאי אין שוהלכען, חאָטש ער טענה'עט מיט זיי: קטנתי מכל הצרות — איך דאַרף עס אויף כפרות, לא מעוקצך ולא מדוקצך — איך בין אייך מוחל די פּעטש און וויל נישט קיין כבוד! זאָגען זיי: שמלך לך קצין תהיה לנו — פּעטש זאָלסט דו חאַפּען און גבאי זאָלסט דו זיין... הקיצור, ער האָט זיך אַוועקגעלאָזט אהער קיין קאָזאָדאָיעווקע נאָך אַ ציעג; דאָס הייסט, ער וואָלט קיין ציעג נישט געקויפט — ער בעדאַרף זי אויף גייען און נייענציג כפּרות; נאָר אזוי ווי ער האָט אַ ווייב זאָל לעבען, ציפּה־בײלה־רייזה הייסט דאָס, האָט זי איהם נישט געלאָזט אָטהעמען: הכצעקתה — זי וויל אַ ציעג... און אַ ווייב, זאָגט איהר, בעדאַרף מען פאָלגען, איז ער געקומען צו רב חיים־חנה דעם גמרא־מלמד און דינגט ביי איהם אַ ציעג און רעדט אויס „ברחל בתך הנאקעטע": אַ ציעג. צום סוף לאָזט זיך אויס, אז מע האָט ביי איהם צוגענומען די עטליכע קערבלעך און מע האָט איהם אריינגערוקט דער רוח ווייסט וואָס, אויף קאַטאָוועס הייסט דאָס, און ער, שמעון־אלי, האָט פיינט אַזעלכע קאַטאָוועס־לעך!... איהר האָט דאָך געהערט מסתמא די מעשה מיט יענע צוויי אידען, וואָס זיינען פריימאָג אין באָד...?

און שמעון־אלי דער שניידער חזר'ט־איבער דעם משל פון דער באָד נאָך אַ מאָל, און דער רב מיט די דיינים מיט די שבעה טובי העיר לאַכען.

— האָבען מיר אַ יסגעהערט איין צד. — רופט זיך אָן דער רב. — אצינד לאָמיר האָרכען דעם אַנדערען צד.

שטעהט־אויף רב חיים־חנה דער קלוגער, רוקט־אָן דאָס היטעל אויף דער יאַרמעלקע און הויבט־אָן בזה הלשון:

— שמעו־נא, רבותי! די מעשה איז אזוי געווען די מעשה: איך בין געזעסען און געלעהרענט מיט די תלמידים בין איך גע־

זעסען, סדר נזיקין האָב איך געלעהרענט, בבא־קמא — יאָ, בבא־קמא... קומט־אריין אָט דער איד פון זלאָדייעווקע אָט דער, און זאָגט, אז ער איז א זלאָדייעווקער, פון זלאָדייעווקע זאָגט ער, און גיט אַפּ שלום גיט ער מיר אַפּ, און דערצעהלט מיר א גאנצע מעשה דערצעהלט ער מיר, אז ער איז אליין א זלאָדייעווקער, פון זלאָדייעווקע, הייסט דאָס, איז ער, און האָט א ווייב האָט ער, הייסט זי ציפּה־ביילה־רייזה הייסט זי — יאָ, ציפּה־ביילה־רייזה הייסט זי... אזוי, דאכט זיך?

דער מלמד בויגט זיך אָן צום שניידער, און דער שניידער, וואָס האלט זיך די גאנצע צייט ביי'ם בערדעל, שטעהט מיט צו־געמאכטע אויגען, דאָס קעפּעל אביסעל אויף א זייט, און שאָקעלט זיך און זאָגט אויף זיין לשון:

— אמת ויציב ונכון! זי הייסט אלע דריי נעמען: ציפּע און ביילה און רייזה. אזוי האָט מען איהר א נאָמען גע־געבען, און אזוי רופט מען זי פון זינט איך קען זיך מיט איהר שוין פּאוואָלינקע א יאָהר דרייסיג. נאָר לאָמיר האָרכען, וואָס ווערט איהר ווייטער זאָגען, ידידי? איהר פּאררעדט נאָר נישט די צייהן! איהר רעדט בעסער עסק, על הראשונים ועל האחרונים — וואָס איך האָב גערעדט און וואָס איהר האָט גערעדט, ווי שלמה המלך זאָגט: „אין חדש תחת השמש“ — קיין חכמות געהט נישט אָן...

— איך ווייס גאָר נישט איך! — מאכט דער מלמד דער־שראָקען און בעווייזט אויף דער מלמד'קע. — זי האָט מיט איהם גערעדט זי, זי האָט מיט איהם געהאנדעלט זי. איך ווייס גאָר נישט איך!

— אצינד — זאָגט דער רב — לאָמיר האָרכען, וואָס ווערט זי עפּיס זאָגען?

און דער רב בעווייזט מיט'ן פינגער אויף דער מלמד'קע, און טעמע־גיטעל די שטילשווייגענדיגע ווישט זיך אָפּ די ליפּען, שפּארט זיך אונטער מיט איין האנד, און מיט דער אנדערער האנד הויבט

זי אָן צו טענה'ן גיך, אָהן איין אָפּשטעל, און דאָס פּנים בשעת מעשה פלאמט איהר ווי א פייער.

— הערט זשע אויס, אידישע קינדער, די מעשה דערפון איז אזוי: אָט דער איד, דער זלאָדייעוואקער שניידער הייסט דאָס, זאָל מיר מוחל זיין, איז... איז אָדער א משוגענער, אָדער א שכור, אָדער איך ווייס אליין נישט וואָס! איהר האָט געהערט א מעשה? א איד קומט צו מיר צו געהן אַזש פון זלאָדייעווקע אָט דער דאָזיגער, און טשעפּעט זיך צו ווי א קלעק, איין מאָל פאר אלע מאָל, איך זאָל איהם פארקויפען א ציעג, איך האָב געהאַט צוויי, און דערצעהלט מיר דערביי א פזמון, אז ער וואָלט קיין ציעג נישט געקויפט, ער באדארף זי אויף כ״כ־כפּרות, נאָר אזוי ווי ער האָט א ווייב, ציפּה־ביילה־רייזה הייסט זי, האָט זי זיך איינגעשפּארט איין מאָל פאר אלע מאָל — א ציעג! און א ווייב, זאָגט ער, באדארף מען פאָלגען, איהר פארשטעהט א משל? טענה איך: וואָס געהט דאָס מיך אָן? איהר ווילט ביי מיר אוועקקויפען א ציעג, פארקויף איך אייך, דאָס הייסט, איך וואָלט קיין ציעג גאָר נישט פארקויפט פאר קיין געלט, ווארום וואָס איז געלט? געלט איז קיילעכיג. געלט געהט אוועק און א ציעג בלייבט א ציעג, ובפרט נאָך אזא ציעג — ס'איז דען א ציעג? ס'איז א מאמע, נישט קיין ציעג! קיין עין־הרע, איהר גרינג מעלקען זיך, איהר מילך געבען, היינט איהר עסען משטיינס געזאָגט, זי עסט דען עפּים? איין מאָל אין טאָג א „פּילע“ פון קלייען, דאָס איבעריגע א ביסעל שטרוי פונ'ם דאך פון בית־המדרש. נאָר צוריק שמועסענדיג, האָב איך מיך מיישב געווען אזוי: איך האָב דאך, קיין עין־הרע, צוויי ציעגען, און געלט איז א יצר־הרע... בקיצור, דאָ האָט זיך שוין אריינגעמישט מיין מאַן, זאָל לעבען, און מיר זענען דורכגעקומען מיט'ן שניידער פאר'ן מקח — מיינט איהר, וויפיעל? נישט מעהר זאָלען מיינע שונאים פארמאָגען, רבונו של עולם! און איך האָב איהם אָפּגעגעבען די ציעג, אויף אלע מיינע ליעבע געזאָגט געוואָרען אזא ציעג. ס'איז דען א ציעג? א מאמע.

נישט קיין ציעג! קומט ער צו געהן, דער שניידער, מיט א בלבול, ס'איז נישט קיין ציעג, זאגט ער! שא, ווייסט איהר וואס? אט שטעהט זי. גיט, זייט מוחל, אהער א מעלקשעפעל, וועל איך זי אויסמעלקען פאר אייך אין די אויגען!

און זי האט אנטליהען ביי דער רבי'צין דאס מעלקשעפעל און האט אויסגעמאלקען די ציעג פאר אלעמען אין די אויגען, צוגעטראגען דאס שעפעל מיט מילך איטליכען בעזונדער, פריהער, געוויינטליך, דעם רב, נאכדעם די דיינים, און נאכדעם די שבעה טובי העיר, און דעם איבעריגען עולם, און ס'איז געווארען ביי'ם רב אין שטוב א ליארעם, א געפילדער — הימעל עפען זיך! דער האט געזאגט: מע בעדארף קנס'ענען דעם זלאדייעווקער שניידער, ער זאל שטעלען משקה! דער האט געזאגט: קנס'ענען אליין איז נאך ווינציג — מע בעדארף ביי איהם צונעמען די ציעג! און דער האט געזאגט: ניין, די ציעג איז א ציעג, לאז ער זיך עלטערען מיט איהר אין עושר און אין כבוד; מע בעדארף איהם מכבד זיין מיט גוטע עטליכע פאנטאפעל און ארויסווארפען מיט דער ציעג אינאיינעם צו אלדי שווארצע יאהר!

דערזעהען אזא מעשה, האט זיך שמעון־אלי פאוואלינקע ארויסגערוקט פונ'ם רב'ם שטוב און האט געמאכט פליטה.

קאפיטעל ח.

וישא החייט את רגליו — און דער שניידער האט גענומען די פיס אויף די פלייצעס און איז אוועק מיט דער ציעג אהיים גיך און געשווינד, ווי א מענש, וואס לויפט פון א שרפה. ער האט זיך ארומגעקוקט, צי מע יאגט איהם חלילה נישט נאך, און האט געדאנקט גאט, וואס ער איז ארויס „**חנם אין כסף** — טרוקען אהן פעטש"...

דורכגעגאנגען פערביי דער דעמבענער קרעטשמע, האָט זיך שמעון־אלי געקלערט: „מכות וועסט דו ביי מיר וויסען דעם אמת!" און ער האָט פערלייקענט פאַר דאָדי'ן די גאַנצע מעשה.

— נו, וואָס הערט זיך? — פרעגט איהם דאָדי כלומרשט נייגיעריג.

— וואָס זאָל זיך הערען? — זאָגט שמעון־אלי. — פאַר מיר האָט מען דרך־ארץ! מיט מיר טרייבט מען נישט קיין קאַטאָוועס, כי אדם אני ולא פארך — איך בין דאָך עפּיס נישט קיין יונגעלע! איך האָב דאָס אַ ביסעל געעפּענט אויף זיי אַ פּה־קדוש, זיך פאַרהערט אַ ביסעל מיט'ן מלמד אין תורה, לאָזט זיך אויס, אַז איך ווייס בעסער פון איהם, וואָס אין די קליינע אותיות טהוט זיך... בקיצור הדבר, זיי האָבען מיך איבערגעבעטען און געגעבען מיר די ציעג, וואָס איך האָב געקויפט. אָט איז זי. נאָט אייך זי אויף אַ מינוט, ככתוב, ווי אין פּסוק שטעהט: הנפש קח לך והרכוש תן לי — נעמט אייך דעם נפש און מיר גיט אַ ביסעל בראָנפען.

„גענוג ער איז אַ גדלן, איז ער נאָך אַ ליגנער אויך!" — טראַכט זיך דאָדי דער רענדאר. — „מע בעדאַרף מיט איהם מאַכען נאָך אַ מאָל דאָס אייגענע שפּיעל און הערען, וואָס וועט ער זאָגען ווייטער?"

און צום שניידער האָט ער געזאָגט:

— איך האָב פון דיינעטוועגען, שמעון־אלי, אַ גלעזעל אַלטען „וויּשניק", אויב דו האָסט חשק.

— פונ'ם יין המשומר? — מאַכט שמעון־אלי און בעלעקט זיך אַזש. — מהכתיתי, ווייזט אהער, וועלען מיר אייך זאָגען אַ מבינות; איך ווייס, אַז ביי אייך דאַרף זיין אַ גוט גלעזעל וויּשניק, נאָר לאו כל אדם כוזב — נישט איטליכער איז דערויף אַ מבין.

אויסגעטרונקען דאָס ערשטע גלעזעל, האָט זיך ביי אונזער שניידער אויפגעבונדען די צונג און ער רופט זיך אָן צום רענדאר:

— זאָגט נאָר, מיין ליעבער קרוב, איהר זענט דאָך עפּיס אַ איד, וואָס קאַטאָרי איהר זענט נישט קיין נאַר, כלעבען, און איהר קעהרט זיך אָן מיט אַלערליי מענטשען; זאָגט מיר נאָר, איהר גלויבט אין כשוף? פאַרבלענדעניש?

— דהיינו? — פרעגט איהם דאָדי תמ׳עוואַטע.

— דהיינו — זאָגט שמעון־אלי — אַ דבוק, אַ לץ, אַ נישט־גוטער, אַ גלגול?...

— אַקעגען וואָס זאָגסט דו דאָס? — מאַכט דאָדי מיט אַ תמ׳עוואַטען פּנים און פּיפּקעט מיט׳ן לולקעלע.

— איך שמועס עס גלאַט אַזוי אַקעגען דריגען. — זאָגט „שמעון־אלי שמע־קולנו“ און הערט נישט אויף צו רעדען פון גלגולים, פון מכשפים, פון מכשפות, שדים און רוחות, לצים, שרע־טעלעך, וואָווקעלאַקעס. דאָדי הערט־צו כלומרשט מיט קאָפּ, פּיפּ־קעט מיט׳ן לולקעלע; נאָכדעם שפּייט ער אויס און רופט זיך אָן צום שניידער:

— דו ווייסט, שמעון־אלי, וואָס איך וועל דיר דערצעהלען? איך וועל היינטיגע נאַכט, דאַכט מיר, מורא האָבען שלאָפען. איך וועל דיר זאָגען דעם אמת, פאַר מתים האָב איך תמיד מורא גע־האַט, נאָר פון היינט אָן הויב איך שוין אָן גלויבען אין גלגולים און אין לצים אויך...

— אַ ברירה האָט איהר? — מאַכט צו איהם דער שניי־דער. — פּרובט נישט גלויבען! אַנו, לאָז זיך נאָר אריינכאַפּען צו אייך עפּיס אַ רעכטער לץ און אָנהויבען פּראַווען זיינע רעכטע שטיק: איבערקעהרען אייך די דייזשע באָרשטש, אויסגיסען דאָס וואַסער, אויסטרינקען אַלע קריגלעך, איבערברעכען אייך אַלע טעפּ־לעך, פאַרקניפּען די ציצית פונ׳ם טלית־קטן, אריינוואַרפען אייך אַ קאַץ אין בעט אריין, און די קאַץ זאָל ליגען ביי אייך אויפ׳ן האַרצען, ווי צעהן פּוד משא, און איהר זאָלט זיך נישט קאָנען ריהרען, און אַז איהר וועט אויפשטעהן, זאָל אייך די קאַץ קוקען גלייך אין די אויגען אריין, ווי אַ זינדיגער מענטש...

— גענוג! גענוג! — מאכט דער רענדאר, שפייט־אויס און פערוואָרפט מיט די הענד. — גענוג דיר שוין צו דערצעהלען אקעגען נאכט אזעלכע מעשיות!

— זייט מיר געזונט, רב דאָדי, האָט קיין פאראיבעל נישט, וואָס איך האָב אייך א ביסעל דעקוטשעט; איהר ווייסט אליין, אז איך בין נישט שולדיג, ככתוב, ווי אין פסוק שטעהט: ל א ה י ו ד ב ר י ם — ניע מיעלא באבא חלאָפאָטע... א גוטע נאכט!

קאפיטעל ט.

כשבא החייט — אז דער שניידער איז געקומען אהיים, איז ער אריין אין שטוב אריין מיט א ירגזון, גאנץ ברייטליך, און האָט געוואָלט געבען א פעטשאטעק זיין ווייב, ווי זי איז ווערטה; נאָר ער האָט זיך איינגעהאלטען מיט אלע כחות. ער האָט זיך געטראכט: „עט, א אידינע בלייבט א אידינע! לאָז מיינס איבער־געהן!“ און פון דרך־שלום וועגען האָט ער דערצעהלט פאר זיין ווייב א שענעם ליגען.

— הערסט דו, ציפה־ביילה־רייזה מיין ברודער? פאר מיר האָט מען, אפנים, פאָרט דרך־ארץ. מילא, וואָס דער מלמד מיט דער מלמד׳קע האָבען פון מיר געהאט — בין איך דיר מוחל; איך האָב זיי געגעבען, וויפיעל עס איז אין זיי אריין! און חוץ לזה האָב איך זיי אוועקגעשלעפט צום רב, האָט דער רב אָפגע־פסק׳ענט, אז זיי באדארפען צאָהלען קנס, ווארום אזא איד, ווי שמעון־אלי, קומט צו זיי האנדלען א ציעג, באדארף זיין ביי זיי דער גרעסטער כבוד, ווארום אָט דער שמעון־אלי, זאָגט דער רב, איז א איד קאטאָרי וועלכער...

ציפה־ביילה־רייזה האָט אָבער מעהר נישט געוואָלט אויס־הערען די שבחים, וואָס מע לעגט אויף איהר מאַן. זי האָט שוין געוואָלט אָנקוקען וואָס ניבער די אמת׳ע ציעג, וואָס איהר מאַן

האָט געבראַכט; האָט זי געחאַפּט דאָס טעפּעל און איז אַוועק אין הויז אויסמעלקען די ציעג. און עס האָט נישט לאַנג געדויערט און ציפּה־ביילה־רייזה איז אַריינגעלאָפען אין שטוב אַריין שוין אָהן ווערטער; זי האָט אָנגענומען שמעון־אלי׳ן מחילה פון הינ־טען ביי׳ם קאָלנער און האָט איהם מיט דריי גוטע סטוסאַקעס אַרויסגעוואָרפען מיט דער שענער ציעג אינאיינעם „צו אַלדי שוואַר־צע וויסטע פינסטערע יאָהר!“...

געבליבען אין דרויסען מיט דער שענער ציעג, האָבען זיך אַרום דעם שניידער צונויפגעקליבען אַ גאַנץ רעדעל אידען, ווייבער און קינדער, און האָבען אויסגעהערט די חדושים, וואָס שמעון־אלי האָט זיי דערצעהלט, אַז די דאָזיגע ציעג, וואָס ער האַלט אויפ׳ן גאַרטעל, איז נאָר דאָרט, אין קאָזאָדאָיעווקע, אַ ציעג, וואָס מעלקט זיך און גיט מילך, נאָר קוים קומט ער מיט איהר אַהער, אַזוי ווערד זי אויס ציעג... שמעון־אלי האָט געשוואָרען מיט כל השבועות, מע מעג גלויבען אַ משומד, אַז ער אַליין האָט געזעהען מיט זיינע אויגען, ווי מע האָט זי אויסגעמאָלקען ביי׳ם רב אין שטוב און אָנגעמאָלקען אַ פול מעלקשעפעל מיט מילך... אַ סך מענשען האָבען זיך אָפּגעשטעלט, בעטראַכט די ציעג גאַנץ ערנסט, איבערגעפרעגט די מעשה נאָך אַ מאָל און נאָך אַ מאָל, און שטאַרק גע׳חדוש׳ט זיך... אַנדערע האָבען געלאַכט, געמאַכט חוזק און געזאָגט ווערט־לעך, און אַנדערע האָבען געשאָקעלט מיט׳ן קאָפּ, אויסגעשפּיגען און אַ זאָג געטהאָן:

— אַ שענע ציעג! ס׳איז אַזוי אַ ציעג, ווי איך בין אַ רביצין.

— וואָס דען איז דאָס?

— אַ גלגול! איהר זעהט ניט, אַז ס׳איז אַ גלגול?...

— דאָס וואָרט „גלגול“ ווערד אונטערגעחאַפּט פונ׳ם גאַנצען עולם; עס ווערען דערצעהלט אַלערליי מעשיות פון גלגולים, וואָס האָבען זיך געטראָפען דאָ אין זלאָדייעווקע, אין קאָזאָדאָיעווקע, אין יאַמפּעלי, אין פּישי־יאַבעדע, אין חאַפּלאַפּאָוויטש, אין פּעטשי־חוואָסט — אויף דער גאַנצער וועלט! ווער ווייסט נישט די מעשה

מיט לייזער־וואָלפ׳ס פערדעל, וואָס מע האָט דאָס געמוזט ארויס־פיהרען הינטער דער שטאָדט, הרג׳ענען און מקבר זיין אין תכריכים?... צי, אשטייגער, ווער האָט נישט געהערט די מעשה מיט׳ן פערטעל עוף, וואָס בשעת מע האָט דאָס דערלאַנגט שבת צום טיש, האָט דאָס אָנגעהויבען צו ריהרען מיט׳ן פליגעלע?... וכדומה אזעלכע אמת׳ע מעשיות.

אז שמעון־אלי האָט זיך געלאָזט געהן ווייטער, האָבען איהם א גאַנצע קאָמאַנדע פון חדר־יונגלעך בעגלייט מיט כבוד. זיי האָבען איהם נאָכגעשריגען:

— הוררא, שמע־קולנו! הוררא, מעלקענדיגער שניידער!

דער גאַנצער עולם האָט זיך געהאַלטען ביי די זייטען פון געלעכטער.

דאָ האָט שוין שמעון־אלי׳ן אָנגענומען פאַר׳ן הארצען; גענוג ער האָט אזא איין אומגליק, מאַכט מען נאָך פון איהם חוזק! איז ער אוועק מיט דער ציעג איבער דער שטאָדט, האָט געמאַכט א גוואלד צווישען חברה „פּועל־צדק": סטייטש, וואָס שווייגט מען? ער האָט זיי דערצעהלט די גאַנצע מעשה, וואָס מע האָט איהם אָפּגעטהאָן אין קאָזאָדאָיעווקע, זיי בעוויזען די ציעג... האָט מען באַלד געשיקט נאָך בראָנפען, און ס׳איז געבליבען, מע זאָל געהן צום רב, צו די דיינים און צו די איבעריגע „שבעה טובי העיר", מע זאָל שרייען פאַר זיי, איינלעגען די וועלט: סטייטש, וואו איז דאָס געהערט געוואָרען אזא רציחה, מע זאָל דערטאָפּען איין אָרעמען אידען א שניידער, ביי איהם אויסנאַרען די לעצטע עטליכע קערבלעך, איהם פערקויפען כלומרשט א ציעג און אריינ־שטופּען איהם דער רוח ווייסט וואָס? און נאָך מאַכען פון איהם חוזק שוין דאָס אַנדערע מאָל? אזא מעשה האָט זיך דאָך נישט פערלאָפען אפילו אין סדום!

און חברה „פּועל־צדק" זענען געקומען צום רב, צו די דיינים און צו די איבעריגע „שבעה טובי־העיר", האָבען געשריגען

פאר זיי, איינגעלעגט די וועלט: סטייטש, וואו איז דאס געהערט געוואָרען אזא רציחה, מע זאָל דערטאפפען איין אָרעמען אידען א שניידער, אויסנארען ביי איהם די לעצטע עטליכע קערבלעך, איהם פערקויפען כלומרשט א ציעג און אריינשטופען איהם דער רוח ווייסט וואס שוין דאס אנדערע מאָל? אזא מעשה האָט זיך דאָך נישט פערלאָפען אפילו אין סדום!...

און דער רב מיט די דיינים מיט די איבעריגע „שבעה טובי העיר" האָבען אויסגעהערט די טענות, האָבען זיך צונויפגעקליבען אויף דער נאכט אלע בייא'ם רב אויף איין אסיפה, און ס'איז גע־בליבען, מע זאָל טאקי דאָ אויפ'ן אָרט אָנשרייבען א רעכטען בריעף צו די קאָזאָדאָיעווקער רבנים, דיינים און די איבעריגע „שבעה טובי העיר". און די זלאָדייעווקער רבנים, דיינים און די איבעריגע „שבעה טובי העיר" האָבען זיך אוועקגעזעצט און האָבען אָנגעשריבען א בריעף צו די קאָזאָדאָיעווקער רבנים, דיינים און די „שבעה טובי העיר" אויף לשון־הקודש אין זעהר א שענער מליצה. אָט איז דער בריעף אות באות:

„לכבוד צו די רבנים, דיינים, חכמים, גאונים מפורסמים, זיילען פון דער וועלט, וואס דאס גאנצע הויז פון ישראל איז אָנ־געלעהנט אויף זיי. פריעד זאָל זיין צו אייך און פריעד זאָל זיין צו אלע אידען פון דער הייליגער קהלה אין קאָזאָדאָיעווקע און אלדאָס גוטס זאָל טהון רוהען אויף אייערע קעפ, אָמן.

„היות כפי אונזערע אויהערען האָבען געטהאָן הערען, אז ס'איז געטהאָן געוואָרען זעהר א גרויסע עולה צו איינעם פון אונ־זערע שטאָדט־לייט, רב שמעון־אלי ב"ר בענדיט־לייב חייט, וואס מע רופט איהם שמעון־אלי שמע־קולנו, היינו: צוויי פון אייערע לייט, המלמד רב חיים־חנה מיט זיין פלונית מרת טעמע־גיטעל שתחיה, האָבען אויסגענארט מיט קלוגשאפט ביי אונזער שניידער געלד, סך זיבעטהאלבען רובעל זילבער, וואס זיי האָבען אריינגע־טהאָן צו זיך אין די כלים און האָבען אפגעווישט די ליפען און

זאָגען: מיר האָבען נישט געטהאָן קיין אומרעכט — און אזוי טהוט זיך ניט ביי אידען! מיר אַלע, וואָס שטעהען אונטען געחתמ׳עט, זאָגען עדות, אז דער דאָזיגער שניידער איז איין אָרעמער בעל־מלאכה און א מטופל מיט קינדער, וואָס איז זיך מפרנס עהרליך מיט אייגענער האָרעוואניע, און דוד המלך האָט דאָך שוין לאנג געזאָגט אין תהלים: יגיע כפיך כי תאכל — די מידעקייט פון דיינע הענד, אז דו וועסט טהון עסען, וועט דיר זיין אז וואויל און גוט, זאָגען אונזערע חכמים: דער פשט איז: וואויל אויף דער וועלט און גוט אויף יענער וועלט. בכן, טהוען מיר אייך בעטען, איהר זאָלט באלד חוקר ודורש זיין דערויף, וואָס ס׳איז געטהאָן געוואָרען, און אייער משפט זאָל ארויס ווי די זון, און איהר זאָלט מקיים פסק זיין איינס פון די צוויי: אָדער מע זאָל אומקעהרען דעם שניידער זיין געלד בשלימות, אָדער מע זאָל איהם ארויסגעבען זיין ציעג, וואָס ער האָט געקויפט, מחמת די ציעג, וואָס ער האָט געבראַכט צו פיהרען, איז נישט קיין ציעג!... דאָס קאָן אייך די גאנצע שטאָדט געהן שוועהרען א שבועה דאורייתא... און לאָז זיין שלום צווישען אידען, ווי אונזערע חכמים האָבען געזאָגט: נישטאָ נאָך אזא געבענשט כלי פאר אידען ווי שלום. שלום זאָל זיין צו אייך, שלום צום ווייטערסטען און צום נאָהענטסטען, שלום צו אַלע אידען, אָמן!

„פון אונז אייערע קנעכט, וואָס אייער מינדסט פינגערעל איז גרעבער פון אונזערע לענדען.

„נאום הרב בהרב ז״ל... ונאום הרב בהרב ז״ל... ונאום ברוך קאפאָטע, זרח פופיק, פישעל וויקידיילאָ, חיים קוויטש, ניסל קאטשען, מאָטעל שאַלעכץ, יהושע־העשעל קישקיש.“

קאפיטעל י.

בלילה ההוא — אין יענער נאכט האט געשיינט די לבנה און האט אראפגעקוקט אראפ אויף זלאדייעווקע מיט איהרע פינסטערע האלב־איינגעפאלענע הייזלעך, וואס שטעהען צונויפגעקוועטשט, אהן הויפען, אהן בוימלעך, אהן פארקאנס. ווי א בית־עלמין זעהט אוים ביי נאכט די שטאדט, איין אלטער בית־עלמין מיט אלטע מצבות, וואס א סך פון זיי שטעהען אנגעבויגען כורעים, און א סך וואלטען שוין לאנג איינגעפאלען, ווען זיי זאלען נישט זיין אונטערגעשפארט מיט קלעצער. און חאטש די לופט איז דארט נישט אזוי פויגעלדיג, און די ריחות פונ'ם מארק און פונ'ם שוהלהויף זענען עפּים נישט אזוי געשמאק, און דער שטויב איז געדיכט און שטעהט הויך ווי א מויער, — פון דעסטוועגען זענען אלע מענשען ארוים, ווי טאראקאנעס פון די לעכער, אידען און ווייבער, אלטע לייט און קליינע קינדער, „חאפען א לופטעל“ נאך דעם הייסען ברענענדיגען טאג. דער עולם האט זיך אויסגעזעצט אויף די שוועלען א ביסעל שמועסען, פלאפלען דברים בטלים, אדער גלאט אזוי קוקען ארויף אין הימעל אריין, בעטראכטען די צורה פון דער לבנה, מיט די מילי־מילאסען שטערען, וואס אז מע זאל זיין מיט אכצעהן קעפ, איז אוממעגליך זיי איבערצוצעהלען!

אין יענער נאכט האט זיך שמעון־אלי דער שניידער ארומגעדרעהט איינער אליין אין אלע הינטערגעסלעך מיט'ן תכשיט, וואס ער האט איינגעהאנדעלט אין קאזאדאיעווקע, זיך געהיט פאר די ווייסע־חברה'ניקעס, מע זאל איהם נישט דערזעהען. ער האט גערעכענט, אז עס וועט ווערען טאג, זאל ער זיך ווידער לאזען אין וועג אריין, און דערווייל האט ער זיך ארייננעחאפט צו האדעל דער אקציזניטשקע אין שענקעל, נעמען פאר הארצוועהטיג א ביסעל בראנפען און אויסרעדען זיך א ביסעל דאס הארץ, זיך האלטען מיט איהר איין עצה מכח דעם אומגליק, וואס ער האט אויף זיך גענומען.

הארעל די אקציזניטשקע איז געווען א ווייבעל איין אלמנה, א „מאנסבילשער קאפ“, אויסגעבונדען מיט גאנץ „נאטשאלסטווע“ און א גוטע שוועסטער מיט אלע בעלי־מלאכות אין שטאדט. פון וואנען נעמט זיך דער נאמען „אקציזניטשקע“? איבער א מעשה, וואס זי איז מיידעלווייז געווען זעהר א שענע, א יפת־תואר; האט איין אקציזניק, זעהר א רייכער, זי דערזעהען איינמאל דורכ־פאהרענדיג פארביי זלאָדייעווקע, בשעת זי האט געטראגען גענז צום שוחט; האט זי דער אקציזניק אפגעשטעלט און א פרעג געטהאן:

— מיידעל, וועמענ'ס ביזט דו?

האט זי זיך פערשעמט, צעלאכט און איז אנטלאפען גע־ווארען; האט מען איהר פון דעמאלט אן א נאמען געגעבען „די אקציזניטשקע“... אנדערע זאגען, אז דער אקציזניק איז געווען ביי איהר נאכדעם אין דער היים, גערעדט מיט איהר טאטען, נחמיה ווינאקור, געוואלט פאר איהר חתונה האבען, זי נעמען ווי זי שטעהט און געהט און נאך צוצאהלען איהר טאטען אין בייטעל אריין. איז שוין כמעט געווען „תנאים“, האט דאס שטעדטעל זי גענומען אין די מיילער אריין, איז צעקראכען געווארען דער שידוך, און זי האט גאר חתונה געהאט נאכדעם א שטילע חתונה פאר עפים א שלים־מזל, א חולה־נופל'דיגען; האט זי שטארק געוויינט, נישט געוואלט געהן צו דער חופה, האט זיך דעמאלט די גאנצע שטאדט געוויעגט. מע האט געזאגט, אז זי איז גאר געווען פערקאכט אינ'ם אקציזניק, און מע האט געמאכט א ליעדעל אויף איהר, וואס ווייבלעך און מיידלעך זינגען דאס נאך עד היום אין זלאָדייעווקע: דאס ליעדעל הויבט זיך אן מיט די ווערטער:

„די לבנה האט געשיינט,
האלב נאכט איז געווען —
און הארעלע זיצט ביי דער טיר...“

און עס לאָזט זיך אויס מיט די ווערטער:

„איך האָב דיך ליעב, דושינקע,
גאָר אָהן איין עק,
איך קאָן אזש ניט לעבען אָהן דיר!"

אָט דאָס איז געווען האָדעל די אקציזניטשקע, און פאר איהר האָט דאָס אונזער שניידער אויסגעגאָסען זיין ביטער הארץ: דער־צעהלט אלסדינג, וואָס ביי איהם אויף דער נשמה טהוט זיך, און געבעטען, זי זאָל איהם געבען איין עצה: וואָס טהוט מען?

— וואָס טהוט מען? איהר זענט דאָך עפּיס יאָ, ווי דוד המלך זאָגט אין שיר־השירים: שחורה אני ונאוה — ווער ס'איז שען, איהר זענט ביידע זאכען... גיט מיר איין עצה: וואָס טהוט מען?

— וואָס זאָל מען טהון? — זאָגט צו איהם האָדעל און שפּייט־אויס. — איהר זעהט דען נישט, אז ס'איז א גלגול? וואָס וועט איהר זיך האלטען מיט דער באָמבע? נעמט און ווארפט איהם ארויס צו אלדי שווארצע יאָהר! איהר קאָנט נאָך האָבען, חס ושלום, דעם אייגענעם פּסק, וואָס מיין מוהמע פערעל האָט געהאַט, לאָז זי זיין ווייט אָפּגעשיידט פון מיר, זי איז שוין אויף דער אמת'ער וועלט.

— דהיינו? — פרעגט שמעון־אלי דערשראָקען.

— דהיינו, — זאָגט האָדעל מיט א זיפץ — מיין מוהמע פערעל, עליה השלום, איז געווען איין עהרליכע אידינע, א כשר'ע. אונזער משפּחה זענען אלע עהרליכע... חאָטש דאָ, אין דעם וויסטען זלאָדייעווקע, פארברענט זאָל דאָס ווערען, האָט מען ליעב בארעדען איטליכען באזונדער, געוויינטליך, הינטער די אויגען, וואָרום אין די אויגען זענען זיי גרויסע חליפת'ניקעס, קוצעני־מוצעני... בקיצור, מיין מוהמע פערעל, עליה השלום, איז איינמאָל געגאַנגען אין מארק, זעהט זי: עס ליגט א קניילעכין בייוועל אויף דער ערד. איז זי זיך מיישב: א קניילעכין בייוועל קומט צו־נוץ; בויגט

זי זיך אָן און הויבט דאָס אויף. זי נעמט דאָס קנײלעכין בײוועל און לאָזט זיך גענען, טהוט דאָס איהר א שפּרונג אין פּנים אריין און א פּאַל אויף דער ערד. בויגט זי זיך אָן מסתמא נאָך א מאָל און הויבט דאָס אויף, טהוט דאָס איהר ווידער א שפּרונג אין פּנים אריין און א פּאַל אויף דער ערד. בויגט זי זיך ווידער א מאָל אָן, נעמט דאָס ווידער א מאָל, טהוט דאָס איהר ווידער א שפּרונג אין פּנים און א פּאַל אויף דער ערד. איז זי זיך מיישב און טהוט א שפּיי אויפ'ן קנײלעכין בײוועל (האָפּט דאָס דער וואָטענמאַכער!), און וויל שוין גענען אהיים. זי טהוט א קוק — דאָס קנײלעכין בײוועל קאָטשעט זיך איהר נאָך; זי פּרובט זיך לויפען — דאָס קנײלעכין בײוועל קאָטשעט זיך. בקיצור, זי איז געקומען אהיים א טוידטע נעבאַך, געפאַלען חלשות, און האָט נאָכדעם אָפּגעקרענקט אפשר א יאָהר כסדר. וואָס, מיינט איהר, איז דאָס געווען, אשטײגער? אנו, טרעפט?...

— עט! כולם אהובים, כולם ברורים — אַלע ווייבער זענען אויף איין שניט! — זאָגט שמעון־אלי. — ס'איז באָבסקי מעשיות, פּוסטע מיהלען, באָצרעס, פּידרוך מיט לאַקריצע! מע זאָל זיך װעלען צו־הערען, וואָס ווייבער פּלעטשען, וואָלט מען באַדאַרפט מורא האָבען פאַר'ן אייגענעם שאָטען, ככתוב, ווי אין פּסוק שטעהט געשריבען: נ ש י ם ד ע ת ן ק ל ו ת — ווייבער זענען גענז... נאָר גאָר נישט, היום הרת עולם — נישט געזאָרגט! האָט אייך א גוטע נאַכט.

און שמעון־אלי דער שנײדער לאָזט זיך גענען ווייטער.

די נאַכט האָט זיך אויסגעשטערענט. די לבנה האָט געשפּאַציערט צווישען שטיקער וואָלקען, וואָס זעהען־אויס, ווי הויכע טונקעלע בערג, בעלעגט מיט זילבער. מיט א האַלבען פּנים האָט די לבנה אראָפּגעקוקט אויף דער שטאָדט זלאָדײעווקע, וואָס האָט געהאַלטען אין רעכטען שלאָף. א טייל בעלי־בתים, וואָס האָבען מורא פאַר וואַנצען, האָבען זיך אריבערגעפּעקעלט מיט'ן בעט־

גערוואַנד אין דרויסען, זיך איבערגעדעקט מיט די געלע ליילעכער איבער'ן קאָפּ, געחראָפּעט גאַנץ געשמאַק און געזעהען זיסע חלומות: חלומות פון פּדיון אויפ'ן יריד, פון לייזונג אַ סך, פון אַ פער־דיענסטעל אַ גראָבס; חלומות פין אַ פּריץ זעהר אַ וואוילען, פון אַ געשעפּטעל אַ גוטס; חלומות פון אַ שטיקעל ברויט, פון פּרנסה בכבוד און פון כבוד אַליין — פערשיעדענע חלומות!.. מע זעהט נישט אויף דער גאַס קיין לעבעדיגען נפש: מע הערט נישט קיין פּיפּס אין ערגיץ, — אַפילו די יאַטקע־חינד, וואָס האָבען זיך גענוג אָנגעבילט און אָנגעמאָרדעוועט דורכ'ן טאָג, האָבען זיך אַיינגע־נאָרעט צווישען די קלעצלעך, בעהאַלטען די מאָרדעס צווישען די לאַפּעס — און שאַ! זעלטען־זעלטען חאַפּט זיך אַרויס ביי זיי אַ האַלבער „האַו", בשעת עס חלומ'ט זיך זיי עפּיס אַ ביינדעל, וואָס אַנדערע הינד שאַרפען זיך דערויף די צייהן, אָבער בשעת עס דאַכט זיך זיי, אַז אַ פליעג האָט זיך פאַרקליבען אין אויהער אַריין און רייסט זיי איין אַ סוד.., זעלטען־זעלטען פליהט־דורך אַ נאַרישער זשוק מיט צעלאָזטע פליגעל, דרעהט זיך און שוועבט אין דער לופטען אויף איין אָרט, זשומעט ווי אַ סטרונע פון אַ באַס און מאַכט: זששששש!, טהוט אַ פאַל אָן דער ערד און ווערד אַנשחיגען... אַפילו דער שטאָדט־שומר, וואָס אַלע נאַכט געהט ער אַרום, היט די קלייטען און קלאַפּט מיט צוויי שטעקלעך: קלאַ! קלאַ!.. קלאַ! קלאַ!.. האָט היינטיגס מאָל, ווי אויף־צו־להכעיס, אויסגעטרונקען, האָט זיך צוגעשפּאַרט צו אַ וואַנד און איז גע־שמאַק אַנשלאַפען געוואָרען... אין דער דאָזיגער שטילער נאַכט דרעהט זיך אום שמעון־אלי דער שניידער אייגער אַליין איבער דער גאַנצער שטאָדט, און ער ווייסט נישט, צי זאָל ער געהן, צי זאָל ער שטעהן, צי זאָל ער זיצען... און ער געהט־אַרום און רעדט צו זיך אַליין שטילערהייד:

— ואתא שונרא ואכלה לגדיה — נע מאַלע באַבאַ חלאָ־פּאָטע — קופּילע סאָבי קאָזאַ!.. לאָז קומען אַ פּאָהיבעל אויף דער דאָזיגער ציעג! אַ ציעג?.. ח—ח—ח—חד גדיא! חד גדיא!

ער צעלאכט זיך און שרעקט זיך איבער פאר זיין אייגענעם געלעכטער. בשעת מעשה געהט ער דורך פארביי דער „קאלטער שוהל“, וואס האט א שם מיט איהרע מתים, וואס דאווענען דארטען אלע שבת־צו־נאכטס, אנגעטהאן אין ווייסע קיטלען און אין טליתים, און עס דאכט זיך איהם, ווי ער הערט עפּיס א מין געזאנג: או־או־או! ווי א ווינד, וואס בלאזט אין קוימען אריין ווינטער ביינאכט... ער טרעט־אפּ פון דער „קאלטער שוהל“, לאזט זיך געהן אין דער גוי'עשער גאס, דערהערט ער א קול „פּ צ ס ס ס!“ דאס פייפט א פּוהאטש, וואס האט זיך פערקליבען גאנץ אויבען, אויפ'ן שפּיץ קלויסטער... עס פאלט אויף איהם אן א שרעקליכע מרה־שחורה, א פּחד, מיט סכנת־נפשות! נאר ער שטארקט זיך, ער מאכט זיך א הארץ און וויל זאגען עפּיס א פּסוק, אזעלכען, וואס מע זאגט ביינאכט, אז מע זאל קיין מורא נישט האבען; האט ער אבער פערגעסען דעם פּסוק, ארויסגעפלויגען פונ'ם קאפּ! און מעשה־שטן, קומען איהם אקעגען דוקא אלערליי מורא'דיגע בילדער פון בעקאנטע, וואס זענען שוין לאנג אויף דער אמת'ער וועלט... און ער דערמאנט זיך אן א סך שרעקליכע מעשיות, וואס ער האט זיך אנגעהערט אויף זיין לעבען: מעשיות מיט שדים, מיט רוחות און מיט לצים אינ'ם געשטאלט פון קעלבלעך... מעשיות מיט שרעטעלעך, וואס לויפען ווי אויף רעדלעך, מיט וואווקעלאקעס, וואס געהען אויף די הענד, מיט מינים בעשעפעניששען, וואס קוקען אויף איין אויג... מעשיות מיט לעבעדיגע מתים, וואס געהען־אום אין עולם התוהו, אנגעטהאן אין תכריכים... שמעון־אלי פועל'ט ביי זיך, אז די דאזיגע ציעג, וואס ער פיחרט זיך מיט איהר ארום, איז נישט קיין ציעג, נאר א גלגול, אדער א לץ, וואס אט באלד שטעלט ער איהם ארויס א צונג אויף צעהן ארשין, אדער ער טהוט א פּאטש מיט די פליגעל און טהוט א געשריי איבער דער גאנצער שטאדט: „קו־קא־רי־קו!“... שמעון־אלי פיהלט, אז עס הויבט זיך איהם דער מח; שטעלט ער זיך אפּ אויף א ווייל, בינדט־אפּ דעם גארטעל; ער וויל פּטור ווערען פון דער

באַמבע. ווער? וואָס? דער שענער בחור שטעהט, ער וויל נישט אָפּטרעטען פונ'ם שניידער אויף אַ מינוט אפילו! שמעון־אלי פּרובט זיך לאָזען געהן אַ פּאָר טריט — ער געהט איהם נאָך; ער נעמט זיך רעכטס — געהט ער רעכטס; ער נעמט זיך לינקס — ער געהט לינקס...

— שמע ישראל! — שרייט־אויס שמעון־אלי נישט מיט זיין קול און לאָזט זיך לויפען אין דער וועלט אריין. און אזוי ווי ער לויפט, דאכט זיך איהם, אז עמיצער יאָגט איהם און מעקעט איהם נאָך אויף אַ דין ציעגען קול'כעל און רעדט צו איהם, ווי אַ מענש, און זינגט, ווי אַ חזן:

— מ־־־לך ממית ומחיה!... ונ־א־א־א־א־א־מן אתה לחחיות מתים!...

קאַפּיטעל יא.

בבוקר — אין דער פריה, אז אידען זענען אויפגעשטאַנען געהן דאַוונען, ווייבער — אין מארק אריין, און מיידלעך — צו דער טשערעדע, האָט מען געפונען שמעון־אלי דעם שניידער זיצען אויף דער ערד, און נעבען איהם די שענע ציעג זיצט, די פיסלעך אונטער זיך, מעלה־גרה'ט און שאָקעלט מיט'ן בערדעל. מע געהט־צו צום שניידער, מע רעדט צו איהם — ער ענטפערט נישט אַ וואָרט; ער זיצט און קוקט, ווי אַ לעהמענער גולם... איז באַלד געוואָרען אַ רעדעל, איין אָנגעלאָף פון דער גאַנצער שטאָדט, אַ גערעדעריי, אַ ליאַרעם, אַ געפּילדער ביז'ן הימעל: שמעון־אלי... ציעג... שמע־קולנו... גלגול... לץ... וואָווקעלאַקע... נישט־גוטער... פאַרשטעלט... געפיהרט... געפאָהרען רייטענדיג אַ גאַנצע נאַכט... געמוטשעט... פאַרמוטשעט"... בשעת מעשה זענען געפלויגען געגנוג ליגענס: איטליכער האָט דערצעהלט, אז ער האָט אַליין געזעהען איהם פאָהרען רייטענדיג...

— ווער איז געפּאהרען אויף וועמען? — פרעגט א איד און שטעקט־אריין דעם קאָפּ אין רעדעל אריין. — שמעון־אלי אויף דער ציעג, צי די ציעג אויף שמעון־אלי׳ן?

דער גאנצער עולם שיסט־אויס א געלעכטער.

— אז אָך און וועה איז צו אייך מיט אייער געלעכטער! — רופט זיך אָן א איד א בעל־מלאכה. — אידען מיט בערד! באַ־וויבטע! טאַטעס פון קינדער! שעמען מעגט איהר זיך אין אייער וויטען האלז אריין! וואָס האָט איהר זיך צונויפגעקליבען אהער צו לאכען? איהר זעהט נישט, אז דער שניידער איז אויס מענטש, נעבאך טוידט־קראַנק? בעסער פיהרט איהם אַפּ אהיים און שיקט רופען דעם רופא, נישט שטעהן אַט־א־דאָ און שטשירען די צייהן, א רוח אין אייער טאַטענ׳ס טאַטען אריין!!!

די דאָזיגע ווערטער האָט דער בעל־מלאכה אויסגעשאָסען, ווי פון א הארמאַט, און דער עולם האָט אויפגעהערט צו לאכען. דער האָט זיך א וואָרף געטהאָן נאָך וואסער, דער איז אוועקגעלאָפען צו יודעל דעם רופא. מע האָט גענומען שמעון־אלי דעם שניידער, מחילה, אונטער די הענד און מע האָט איהם אָפּגעפיהרט אהיים און אריינגעלעגט אין בעט אריין. באלד איז געקומען צו לויפען יודעל דער רופא מיט זיין גאנץ קלאַפּערגעצייג און האָט איהם געגעבען „גרוים ראַטוניק“: ער האָט איהם געשטעלט באַנקעס און פּיאַווקעס און געשלאָגען צו דער אָדער, געצאַפּט בלוט אָהן א שיעור.

— וואָס מעהר בלוט מע וועט איהם אָפּצאַפּען, — אזוי האָט יודעל אליין געזאָגט — וועט אלץ זיין בעסער, מחמת אלע שלאָפּ־קייטען, ניט דאָ געדאכט, נעמען זיך פון אינוועניג, פון די „גע־בליטען“. — אזוי האָט יודעל דער רופא געגעבען צו פערשטעהן די „חכמת הדאָקטאָריע“, און האָט צוגעזאָגט, אז אויף דער נאכט, אם ירצה השם, וועט ער אריינקומען נאָך א מאָל. און אז ציפּה־ביילה־רייזה האָט א קוק געטהאָן אויף איהר מאַן, ווי ער ליגט נעבאך, דער שלים־מזל, אויף דעם צעבראָכענעם טופּטשאַן, מיט

א סך שמאטעס איינגעדעקט, די אויגען ארויף, די ליפּען פער־שמאכט, רעדט פון היץ, עס קלעפּט זיך נישט א וואָרט צו א וואָרט, — האָט זי אָנגעהויבען צו ברעכען די הענד, שלאָגען זיך קאָפּ אָן וואנד, וויינען, יאָמערען און קלאָגען מיט דעם נוסח, וואָס מע בעוויינט א טוידטען:

— וועה איז מיר, ווינד איז מיר, א דונער איז מיר א גרוי־סער! אויף וועמען לאָזט דו מיך אי־בער מיט מיינע קליינע קינ־דער?!...

און די קינדער, נאקעטע און באָרוועסע נעבאך, האָבען זיך צונויפגעקליבען ארום דער אָרעמער מאמע און האָבען איהר גע־האָלפען וויינען. די עלטערע האָבען געוויינט שטילערהייד, בע־האַלטען די פּנים'ער, געשלונגען די טרערען; און די קלענערע, וואָס האָבען נישט פערשטאנען, וואָס דאָ טהוט זיך, האָבען גלאָט געוויינט אויף א קול, וואָס ווייטער אַלץ העכער און העכער; און אפילו גאָר דאָס קליינימשקע, א יונגעלע פון א יאָהר דריי, מיט איין אויסגעמוטשעט געל פּנים'על, האָט זיך צוגערוקט צו דער מוטער מיט זיינע אויסגעבויגענע קרומע פיסלעך און מיט'ן גראָבען בייכעלע, ביידע הענטלעך אריינגערוקט אין קעפּעל און האָט גע־נומען גאָר א הויכען טאָן: „מאמע, וויל עעעסען!!!" דאָס אַלס־דינג אינאיינעם איז געווען אזא מין געזאנג, וואָס א פרעמדער מענש האָט נישט געקאָנט בשום אופן שטעהן דערביי; ווער ס'איז אריינגעקומען צום שניידער אין שטיבעל אריין, איז ער באַלד ארויסגעלאָפען פון דאָרטען א צעטראָגענער, מיט א צעבלוטיגט הארץ און מיט א צעבראָכען געמיט, און אז מע האָט איהם א פרעג געטהאָן: וואָס טהוט עפּיס שמעון־אלי? — האָט ער א מאך געטהאָן מיט דער האנד, ווי איינער רעדט: „אז אָך און וועה איז איהם!"... עטליכע ווייבער, נאָהענטע שכנות, זענען געשטאַ־נען די גאנצע צייט מיט פערוויינטע פּנים'ער, מיט רויטע נעזער, געקוקט ציפּה־ביילה־רייזה'ן גלייך אין די אויגען אריין, געמאכט בשעת מעשה משונה מאָדנע פּיסקעס, צוגעשאָקעלט מיט די קעפּ,

ווי איינער רעדט: „אז אָך און וועה איז צו דיר, ציפּה־ביילה־רייזה!"

א חידוש נפלא! פּופציג יאָהר האָט שמעון־אלי שמע־קולנו אָפּגעלעבט אין זלאַדייעוווקע אין אָרעמקייט, אין דחקות, געלעגען, ווי א וואָרעם, אין דער פינסטער, קיינער האָט פון איהם נישט גערעדט, קיינער האָט נישט געוואוסט, וואָס פאַר א מענש דאָס איז. אצינד, אז ער איז פערשלאָפט געוואָרען, האָט ער זיך מיט א מאָל ארויסבעוויזען מיט אלע זיינע מעלות טובות; מען איז מיט א מאָל געוואָהר געוואָרען, אז שמעון־אלי איז געווען א זעל־טענע, א גוטע, א כשר'ע נשמה, א גרויסער בעל־צדקה, דאָס הייסט: ער פלעגט רייסען ביי נגידים און טיילען די אָרעמע לייט, זיך קריעגען פאַר זיי מיט דער גאַנצער שטאָדט און זיך שלאָגען ביז'ן בלוט אריין, זיך טיילען מיט יענעם מיט'ן לעצטען ביסען, און נאָך און נאָך א סך מעלות און שבחים האָט מען נאָכדערצעהלט נאָך דעם אָרעמען שניידער, ווי מע דערצעהלט נאָך, אשטייגער, נאָך א טוידטען בשעת דער לויה, און מען איז איהם געגאַנגען מבקר־חולה זיין כמעט פון דער גאַנצער שטאָדט, און מע האָט איהם געראַטעוועט מיט כל המעגליכקייטען, ער זאָל, חלילה, נישט שטאַרבען פאַר דער צייט...

קאַפּיטעל יב.

והפּועלים — און די בעלי־מלאכות פון דער שטאָדט זלאַדייעוווקע האָבען זיך צונויפגעקליבען אויף איין אסיפה ביי האָדעל די אָקציזניטשקע, געשטעלט בראָנפען, געשריגען, געפּיל־דערט, געאַרבייט מעשים, געזידעלט די נגידים, געוויינטליך, היג־טער די אויגען, זיי געמאַכט מיט דער בלאָטע.

— זלאַדייעוווקע — א שענע שטאָדט, ברענען זאָל זי! וואָס שווייגען זיי, די נגידים אונזערע, א וויסטען סוף זאָלען זיי האָ־

בען?!... איטליכער באַדט זיך אין אונזער בלוט, און ס'איז נישטאָ קיינער, ווער ס'זאָל זיך אָננעמען אונזער קריוודע! געלט אין דער קאַראָבקע ווער צאָהלט? — מיר! א צרה, א שלאַק, א שוחט, א באָד, להבדיל, — ביי ווען רייסט מען די הויט? — ביי אונז! וואָס שווייגט איהר, אידען? לאָמיר געהן צו די רבנים, דיינים און די שבעה טובי העיר זיי טרויבערען די קישקעס! וואָס איז דאָס פאר א הפקרות, מע זאָל לאָזען קוילען א גאנצע משפחה?! הבה נתחכמה!!!...

און חברה „פועל־צדק" זענען אוועק צום רב און האָבען דאָרט געמאַכט א גוואַלד. האָט זיי דער רב איבערגעלייענט דעם ענט־פער, וואָס ער האָט נאָר־וואָס בעקומען דורך א בעל־עגלה פון די קאַזאַדאָיעווקער רבנים, דיינים און די שבעה טובי העיר.

אָט וואָס ס'איז געשטאַנען אין בריעף:

„לכבוד צו די רבנים, דיינים, חכמים מפורסמים, בערג זאָלען אַקעגען טראָגען פריער צו די גילדענע הענגלייכטער בק"ק זלאָ־דייעווקע, אָמן.

„תיכף ווי מיר האָבען מקבל געווען אייערע רעד, וואָס זענען געווען ווי האָניג צו אונזערע מיילער, האָבען מיר זיך צונויפגעזאַ־מעלט אַלע און חוקר ודורש געווען די זאַך אַקוראַט, און האָבען געפונען, אַז אומזיסט האָט מען געטהאָן חושד זיין איינעם פון אונזערע לייט; נישט מעהר, אַז דער שניידער אייערער איז א שאַלקהאַפטינער מענש, ער האָט אויסגעטראַכט א בלבול און אָנ־געפיהרט א רכילות צווישען צוויי קהילות. ער איז ווערטה, מע זאָל איהם קנס'ענען! מיר, וואָס שטעהען גע'חתמ'עט אונטען, קאָנען אייך עדות זאָגען און געהן שוועהרען, אַז מיר האָבען גע־זעהען מיט אונזערע אויגען, ווי די ציעג מעלקט זיך, הלואי זאָלען זיך אַלע אידישע ציעגען אַזוי מעלקען! הערט איהם נישט, דעם שניידער, וואָס ער וועט אייך דערצעהלען פזמונות! איהר זאָלט זיך נישט קעהרען צו די ווערטער פון די פערדאָרבענע לייט, לאָזען פערשטאָפּט ווערען די מיילער, וואָס רעדען שקרים! שלום זאָל

זיין צו אייך און שלום זאָל זיין צו אַלע אידען פון איצט און ביז אייביג און אייביג.

„די רעד פון אייערע יונגערע ברידער, וואָס וואַלגערען זיך אינ׳ם שטויב פון אייערע פיס:

„נאום הרב בהרב ז״ל... ונאום
הרב בהרב ז״ל... ונאום העניך
גאָרגעל, יקותיאל שמאַראָוויד־
לע, שעפּסעל קאָרטאָפעל, פּישעל
קאַטשאַלקי, בערעל בראָנפען,
ליב וואָרעטשאָק, אלי פּעטעלעלע".

אַז דער רב האָט איבערגעלייענט פאַר די בעלי־מלאכות דעם דאָזיגען בריעף, זענען זיי געוואָרען נאָך מעהר אָנגעצונדען. „אהא! קאָזאָדאָיעווקער שקצים! מע מאכט נאָך פון אונז חוזק?! באַ־דאַרף מען זיי בעווייזען דרך־ארץ. שער און אייזען אונזער פאָלק — עמך!"... און מע האָט באַלד געמאַכט אַ נייע אסיפה, געשיקט נאָך בראָנפען, און ס׳איז געבליבען, מע זאָל נעמען די שענע ציעג און מען זאָל געהן גלייך קיין קאָזאָדאָיעווקע איבער־קעהרען דעם מלמד מיט דעם חדר מיט דער גאַנצער שטאָדט!

אומר ועושה — געזאָגט און געטהאָן. חברה האָבען זיך צונויפגעקליבען אַ שטיק זעכציג בעלי־מלאכות: שניידערס, שוס־טערס, סטאָליערס און קאָוועלים, קצבים, העקערס, אנשי־חיל, געז־זונדע יונגען, איינס אין איינס, אָנגעוואָפענטע מיט כלי־זיין — ווער מיט אַ הילצערנעם אַרשין, און ווער מיט איין אייזערן פּרע־סעל, ווער מיט אַ קאָפּיט פון אַ שטיוועל, ווער מיט אַ האַק און ווער מיט אַ האַמער, און ווער מיט גלאַט אַזוי פון בעל־הבתישקייט: אַ קאַטשאַלקע, אַ ריבאייזען, אָדער אַ קאָלאָדאַטש־מעסער, — און ס׳איז געבליבען, מע זאָל געהן גלייך אין קאָזאָדאָיעווקע אויף מלחמה, להרוג, לאבד ולהשמיד — הרג׳ענען, פערליערען און פּער־טיליגען! איין מאָל פאַר אַלע מאָל — האָבען חברה געזאָגט: —

תמות נפשי עם פלשתים — דער טוידט זאָל זיי זיין און איין עק זאָל דאָס האָבען!

— שאַט, רבותים! — רופט זיך אָן איינער פון דער חברה פועל־צדק. — איהר זענט שוין גרייט אויפ׳ן פידפאַלעק, פאַרטיג אָרום און אָרום, ואיה השה — וואו איז די ציעג?

— יאָ, זעהט־נאַר, וואו איז ערגיץ אַהינגעקומען דער גלגול?

— אַנטרונען געוואָרען!

— נישט קיין נאַרישער גלגול! כלעבען, וואוהין האָט ער געקאָנט אַנטלויפען?

— מסתמא אַהיים, צום מלמד, וואָס פאַרשטעהסט דו דאָ נישט?

— משוגע וועט ער ווערען! דו רעדסט, ווי אַ בהמה!

— ביזט אַליין אַ פערד; וואו דען האָט ער געקאָנט אַנט־לויפען?

— בקיצור, וואָס טויגען די טענות? שריי היינט, שריי מאָר־גען, והילד איננו — נישטאָ קיין ציעג...

. . . .

קאַפּיטעל יג.

כעת — אַצינד לאָזען מיר איבער דעם פער׳כישופ׳טען שניידער זיך ראַנגלען מיט׳ן מלאך־המות און חברה בעלי־מלאכות זיך גרייטען צו מלחמה, און מיר געהען־אַריבער צום גלגול, דאָס הייסט, צו דער ציעג.

דער גלגול, אַז ער האָט דערזעהען די בהלה, וואָס איז גע־וואָרען אין שטעדטעל, האָט ער זיך מיישב געוועזן: וואָס טויג איהם דער מסחר? וואָס נוצט איהם זיין צונעבונדען צום שניי־דער, אַרומשלעפען זיך מיט דעם שלים־מזל׳ניק הין און צוריק און פגר׳ען פון הונגער? אַמעהר, וועט ער בעסער לויפען אין דער וועלט אַריין, וואו די פיס וועלען טראָגען! אַבי נישט זיין נע־ונד! און אונזער חברה־מאַן האָט געמאַכט פליטה גאָר אויף

איין אנדער אופן, געלאָפען משוגע׳נערוויי, גאָר ניט געפיהלט די ערד אונטער זיך, נישט געקוקט אויף דרך־ארץ, געשפּרונגען איבער אידען און ווייבער, אָנגעמאכט איין אומגליק, א חורבן אין מארק — סכנת־נפשות! איבערגעקעהרט טישלעך מיט ברויט־לעך און פּלעצלעך, מולטערם מיט ווינשעל און מיט ווימפּערלעך, געשפּרונגען איבער טעפּ און גלאָזוואַרג, געשליידערט, געשמיצט און געבראָכען — טראַך־טאַרעראַך! צווישען די ווייבער איז גע־וואָרען א בהלה, א קוויטשעריי: „ווער איז?... א שלים־מזל!... א ציעג!... א באשעפעניש!... א גלגול!... א קלאָג צו מיר!... אוי, איין אומגליק!... וואו איז ער?... אָט איז ער!... האַפּט איהם!... לאָז מען איהם האַפּען! האַפּען!“... און א גאַנצע חאַליאַסטרע אידען מיט פערקאַטשעטע פּאָלעס און ווייבער מיט אונטערגע־שטעקטע קליידלעך, מחילה, האָבען זיך געלאָזט לויפען איינער איבער׳ן אנדערען. נאָר אומזיסט: אונזער חברה־מאַן האָט דער־פיהלט וואָס הייסט פ ר י י ה י י ט, האָט ער זיך געלאָזט לויפען וואו די אויגען טראָגען.

און דער שניידער געבאַך?... און דער היוצא־לנו־מזה?... און דער מאי־קא־משמע־לן פון דער מעשה? — וועט פרעגען דער לעזער. צווינגט מיך נישט, קינדער! דער סוף איז געווען נישט קיין גוטער סוף. אָנגעהויבען האָט זיך די מעשה זעהר פריילי־ך, און אויסגעלאָזט האָט זי זיך, ווי דאָס רוב פריילי־כע געשיכטעס, אוי־וועה, זעהר טרויעריג... און מחמת איהר קענט דעם מחבר פון דער געשיכטע, אז ער איז בטבע ניט קיין מרה־שחורה׳ניק און האָט פיינד קלאָגעדיגע און האָט ליעב בעסער לאַכענדיגע מעשיות, און מחמת איהר קענט איהם און ווייסט, אז ער האָט פיינד „מאָ־ראַל“ און זאָגען מוסר איז ניט זיין דרך, — לכן געזעגענט זיך מיט אייך דער פערפאַסער מתוך שחוק, לאַכענדיג, און ווינשט אייך, אז אידען, און גלאַט מענשען אויף דער וועלט, זאָלען מעהר לאַכען איידער וויינען. לאַכען איז געזונד. דאָקטוירים הייסען לאַכען...

פינף און זיבעציג טויזענד

א פעקעל

געשריבען אין יאָהר 1902

פינף און זיעבעציג טויזענד

איהר זאָגט „פּעקלעך?“... אלץ הייסט ביי אייך „פּעקלעך“!... מיר דאַכט, אז זיינט גאָט האָט באַשאַפען די וועלט, און זיינט אידען זענען א פאָלק, האָט מען נאָך פון אזא „פּעקעל“ נישט געהערט און נישט געזעהען אין חלום אפילו! אויב איהר האָט צייט, רוקט זיך צו, זייט מוחל, און הערט מיך אויס מיט קאָפּ, וועל איך אייך דערצעהלען פון אלף ביז תיו, מיט אלע ברעקלעך און מיט אלע פּישטשעווקעס, א מעשה מיט פינף און זיעבעציג טויזענד. איך פיהל, אז ס'איז מיר ענג אַט־אַ־דאָ־אָ, סע קוועטשט מיך, סע ברענט אין מיר א פייער, איך מוז, איך מ ו ז דאָס ארויסגעבען פון זיך!... איהר פארשטעהט, צי ניין?... נאָר איין זאַך וועל איך פון אייך בעטען: אז איך וועל זיך אָפּשטעלען, אָדער פארקריכען קיין בויבעריק, זאָלט איהר מיר דערמאָנען וואו איך האַלט, וואָרום פון דער חתונה אָן, פון די פינף און זיעבעציג טויזענד הייסט דאָס, האָט מיר אָנגעהויבען, ניט פאר אייך גערעכט, זשומען אינ־ווענינ אין קאָפּ, און סע מאַכט זיך מיר היינט אָפט, אז איך פאר־געס וואו איך האַלט... איהר פארשטעהט, צי ניין?... זאָגט נאָר, האָט איהר נישט ביי זיך קיין פינף און זיעבעציג טויזענד... טפו! מיין איך א ציגאַר טיטון?

קורץ און גוט, וואו האַלט איך? ביי די פינף און זיעבעציג טויזענד הייסט דאָס... היינטיגען ערשטען מאַי האָב איך, ווי איהר זעהט מיך, געוואונען די פינף און זיעבעציג טויזענד. דאַכט זיך, אין פלוג, וואָס איז דאָ פארהאַן צו האָרכען? קאַרג מענטשען פאר־האַן, וואָס געווינען געלט? למאי אָט האָט איינער א ניקאָלאַיע־

ווער, זאָגט מען, אויסגענומען די רי"ש אלפים? צי אָט האָט איין אדעסער יונגערמאַנטשיק, אַ בוכהאַלטער פון אַ קאַנטאָר, געוואונען פערציג טויזענד קאַרבען — און שאַ, שטיל, פיין, שען, מהכתיתי... אמת, אויף די גרויסע געווינסען קוקט אַרוים די גאַנצע וועלט, הונדערט זעכס און דרייסיג מיליאָן מענטשען זענען אונז מקנא. איהר פאַרשטעהט, צי ניין? נאָר די מעשה איז, וואָס אַ געווינס צו אַ געווינס איז ניט גלייך. די מעשה מיט דעם געווינס איז אַ מעשה נפלא, אַ געקייטעלטע מעשה, אַ מעשה אויף אַ מעשה, און אַ מעשה בתוך מעשה, און אַ מעשה איבער אַ מעשה. מע באַדאַרף זיך, הערט איהר, גוט אונטערצוגאַרטלען, מע זאָל זי אויסהאָרכען ביז'ן סוף און פאַרשטעהן, וואָס דאָ טהוט זיך.

קודם כל באַדאַרף איך מיך פאַר אייך פאָרשטעלען, ווער איך בין. איך וועל מיך פאַר אייך ניט געהן באַריהמען, אַז איך בין דער גרויסער למדן, מיט'ן גרויסען עושר, מיט'ן גרויסען פילאָזאָף. איך בין, ווי איהר זעהט מיך, אַ איד פון אַ גאַנץ יאָהר — אַ איד אַ בעל־הבית הייסט דאָס, מיט איין אייגענער שטוב, מיט אַ שטיקעל נאָמען און מיט אַ שטיק ווערדע ביי זיך אין שטעדטעל. איהר פאַרשטעהט, צי ניין?... אמת, אמאָל האָב איך געהאַט געלט, טאַקי גאָר אַ סך געלט, — וואָס איז שייך צו זאָגען אַ סך? בראָדסקי האָט אודאי אַ סך מעהר; נאָר גאָרנישט, עטליכע טויזענד קערבלעך האָב איך געהאַט, האָט זיך, ווי זאָגט איהר, גאָט אַרומגעקוקט אויף מיר, עס האָט זיך מיר פאַרגלוסט, פאַרשטעהט איהר מיך, מיט אַ מאָל רייך ווערען, האָב איך אַ האַנדעל געטהאָן אין די הונגעריגע גובערניעס מיט ברויט, און בין געבליבען, ווי מע זאָגט, אָהן אַ פיערער. אַ שטיקעל גליק האָטש, וואָס נישט דערונטער. מיינט איהר דאָך מן הכתם, אַז ווי באַלד איך האָב אָנגעוואָהרען דאָס געלט, בין איך געוואָרען חלילה ביי זיך געפאַלען? קענט איהר מיך נישט! איך בין, פאַרשטעהט איהר, אַזאַ נפש, וואָס געלט שפּיעלט ביי מיר אַזאַ ראָלע, ווי וואָס זאָל איך אייך זאָגען? ווי אָט דאָס אש פונ'ם פאַפּיראָס. לחלוטין גאָרנישט,

אבער טאקי גאָלע גאָרנישט! וואָס איז שייך צו זאָגען גאָרנישט? געלט איז אודאי א גוטע זאך, נאָר געהן זיך שלאָגען איבער דעם, מפקיר זיין דאָס לעבען — דאָס נישט. שלעכט איז נאָר, אז ס'איז נישטאָ דאָס, וואָס מע באַדאַרף, אז מע קאָן זיך ניט שטעלען ווי סע געהער צו זיין, אז מע קאָן נישט געבען די נדבה מיט דעם נדר, וואָס איך וואָלט וועלען געבען. איהר מעגט מיר זיכער גלויבען, אז איך זעה בשעת מע געהט־צו צו יענעם בעל־הבית און מע מאָנט ביי איהם א דרייערעל אויף דער שטאָדט, און ביי מיר נישט, עקט זיך מיר דאָס חיות. איהר פארשטעהט, צי ניין? איך וועל גיכער האפען א פסק פונ'ם ווייב, פאר וואָס ס'איז נישטאָ אויף שבת, איידער אפזאָגען איין אָרעמאַן, בשעת עס באָמבעלט זיך נאָך א פערציגער אין בייטעלע. איהר פאר־שטעהט, צי ניין?... אט אזא מין משוגע'נער בין איך! האָט איהר ניט ביי זיך א פערציגער... טפו! מיין איך א שוועבעלע אויף צו פאררויכערען?

קורץ און גוט, וואו זשע האלט איך? האָב איך אָנגעוואָהרען די עטליכע גילדען און בין געבליבען, הייסט דאָס, אָהן א פער־ציגער. אז איך האָב אָנגעוואָהרען די עטליכע גילדען און בין געבליבען אָהן א פערציגער, רוף איך מיך אָן איינמאָל אין א שענעם פריהמאָרגען צו מיין ווייב: „הערסט דו, צפורה, וואָס איך וועל דיר זאָגען? מיר זענען ריין". מאכט זי צו מיר: „וואָס הייסט, מיר זענען ריין?" זאָג איך: „מיר האָבען שוין נישט א פערציגער!" איז דאָך עס א אידינע, הויבט זי דאָך אָן מסתמא צו ליארעמען: „וועה איז מיר, וויסט איז מיר, פינסטער איז מיר, א שלאק איז מיר, יעקב־יוסיל, וואָס רעדסט דו, וואו איז דיין געלט?"... „שא, שא, זאָג איך, וואָס פילדערסט דו אזוי? וואו שטעהט דאָס געשריבען, אז ס'איז מיין געלט? ה' נתן וה' לקח, אָדער, ווי זאָגט איחר: נע בילאָ או מיקיטא הראָשי אי נע בודע! וואו שטעהט דאָס, זאָג איך, געשריבען, אז יעקב־יוסיל באדארף זיצען אין פיער דירות און האלטען צוויי דיענסטען און ארויסגעהן

מיט דער שענער שבת׳דיגער קאַפּאָטע? למאי, זאָג איך, אָט זענען פאַרהאַן אידען, וואָס געהען־אויס פון הונגער, — נו, אם כן, שטאַרבען זיי דען? אז מע זאָל וועלען, זאָג איך, געהן מיט דעם גאַנג, למאי דאָס, למאי יענס, וואָלט די וועלט קיין קיום ניט געהאַט"... און נאָך כדומה אזעלכע ווערטער מיט משלים האָב איך איהר געבראַכט, און זי, מיין ווייב הייסט דאָס, האָט פאַר־שטאַנען, אז איך בין גערעכט, איהר פאַרשטעהט, צי ניין?... דאָס באַדאַרפט איהר וויסען, אז איך האָב מיין אייגענס א ווייב, וואָס איך באַדאַרף מיך מיט איהר כלל ניט שעמען — זי פאַרשטעהט איין עסק; לאַנג טענה׳ן באַדאַרף מען נישט. זי האָט באַלד אויפגעהערט צו פּילדערען און צו ליאַרעמען און האָט נאָך, אדרבה, גענומען מיר אויסרעדען דאָס הארץ, אז מסתמא איז דאָס א באַ־שערטע זאַך, אז גאָט איז א פאָטער, ער וועט מסתמא אויספיהרען... און טאַקי נישט־לאַנג געטראַכט, גענומען און פאַרדונגען די דירה א שכן, אליין זיך באַזעצט אין איין שטיבעל מיט א קיך, די דיענס־טען, מחילה, אָפּגעשאַפט, דאָס ווייב, זאָל מאריך ימים זיין, האָט פאַרקאַטשעט די אַרבעל און זיך אליין אוועקגעשטעלט ביי׳ם אוי־ווען, און איך האָב מיך אליין אויפגערופען חמישי: „יעמוד רב יעקב־יוסיל קבצן!" זיך פאַרשריבען, ווי זאָגט איהר, פאַר איין אָרעמאַן. וואָס איז שייך זאָגען איין אָרעמאַן? פאַרהאַן, מאָהלט אייך, גרעסערע אָרעמע־לייט פון מיר; פאָרט, ווי זאָגט איהר, א שטיקעל נחלה, א שטוב, וואָס מע קאָן ציהען פון איהר די פרנסה. דער חסרון איז נאָר, וואָס ס׳איז פיער וואָכען אין חודש. אין א חודש זאָל מעהר ניט זיין ווי צוויי וואָכען, וואָלט מען מיט דער הוצאה אפשר אויסגעקומען אקוראַט; און אזוי בלייבען איבער צוויי וואָכען אויפ׳ן אַנדערען חודש, איז נישט גוט, וואָס זאָלט איהר קלערען! נאָר גאָרנישט, ווי זאָגט איהר: מיט צרות ווערד מען געוואוינט. ס׳איז נאָר נישטאָ קיין בעסערס אָבן קיין רוהי־גערס, זאָג איך אייך, ווי איין אָרעמאַן: מען איז פּטור, פאַר־שטעהט איהר מיך, פון קאָפּדרעהעניש, פון צאָהלעניש, לייהעניש,

בארגעניש, לויפעניש, עולם־התוהו! איז דאך אבער פארהאן א גאט אויף דער וועלט, זאגט ער: „וואס טויג דיר, יעקב־יוסיל, לעבען בארוחט, אחן צרות? א בילעט האסט דו? נא דיר פינף און זיעבעציג טויזענד און ווער פארשווארצט!“... איהר פאר־שטעהט, צי ניין?... האט איהר נישט ביי זיך קיין בילעט... טפו! מיין איך א פאפיראס טיטון?

קורץ און גוט, וואו זשע האלט איך? ביי'ם בילעט הייסט דאס. א בילעט? אט־אזוי־א האט זיך מסתמא א איד א בילעט און נעמט־אוים די פינף און זיעבעציג טויזענד? ווארט־צו א קאפעטשקע! ערשטענס, אויף וואס האלט א איד א בילעט? ער זאל איהם קאנען פארזעצען און נעמען געלט. נעה זשע, דו שוטה, יעקב־יוסיל, טראג־אריין דעם בילעט אין א באנק און נעם געלט! איז דער תירוץ: ראשית, איז נישטא ביי אונז אין שטעדטעל קיין בענק, והשנית, וואס איז מיר די באנק? א באנק קאן דען נים אנזעצען, אז זי וויל?... די וועלט איז ניט הפקר, מע חאפט נישט פון די הענט, און ווער דארף עם מיין בילעט? איהר פאר־שטעהט, צי ניין? אזוי האב איך מיר בשעת מעשה געטראכט, און אפשר האב איך בשעת מעשה גאר ניט געטראכט, און האב מיר מיישב געווען: איך האב א שכן, וואס זיצט ביי מיר אין דער דירה טאקי, א יונגערמאן א בעל־הלואה, זעהר א פיינער יונגערמאן, א יונגערמאן, וואס קען שען לערנען, א לייטישער יונגערמאן — פאר וואס זאל איך ניט אפלעגען דעם בילעט ביי איהם? לאז ער מיר נאר געבען אויף איהם צוויי הונדערטער, וועל איך אודאי נעמען, — פאר וואס זאל איך ניט נעמען? בין איך אריינגעגאנגען צו מיין שכן, בירנבוים הייסט ער, און רוף מיך אן צו איהם: „פאני בירנבוים, אפשר וועט איהר מיר געבען צוויי הונדערט קערבלעך אויף מיין בילעט?“ מאכט ער: „איך וועל אייך געבען צוויי הונדערט קערבלעך אויף אייער בילעט“. זאג איך: „וויפיעל וועט איהר מיר רעכענען פראצענט?“ זאגט ער: „וויפיעל זאל איך אייך רעכענען פראצענט?“ זאג איך:

„איך ווייס, וויפיעל איהר זאָלט מיר רעכענען פּראָצענט? רעכענט מיר באַנקאָווע פּראָצענט". מאַכט ער: „איך וועל אייך רעכענען באַנקאָווע פּראָצענט"... בקצור, מיר האָבען זיך אויסגעגלייכט מיט'ן פּראָצענט און איך האָב איהם אָוועקגעגעבען דעם בילעט אויף פינף חדשים און האָב גענומען די צוויי הונדערט קערבלעך. איהר פאַרשטעהט, צי ניין? גאָה זשע, דו שוטה, יעקב־יוסיל, און נעם־אַרויס ביי איהם אַ צעטעל, אַז דו האָסט ביי איהם אַזאַ און אַזאַ בילעט פון אַזאַ און אַזאַ סעריע מיט אַזאַ און אַזאַ נומער! ניין. געהט ער, בירנבוים הייסט דאָס, און נעמט, אדרבה, ביי מ י ר אַרויס אַ צעטעל, אַז איך האָב ביי איהם אַנטליהען אויף פינף חדשים צוויי הונדערט קאַרבען אויף אַט אַזאַ און אַזאַ בילעט, מיט אַזאַ און אַזאַ נומער, מיט אַזאַ און אַזאַ סעריע; און באם איך צאָהל איהם ניט אָפּ צום זמן די צוויי הונדערט קערבלעך, איז אַזאַ און אַזאַ בילעט מיט אַזאַ און אַזאַ נומער און מיט אַזאַ און אַזאַ סעריע זיין בילעט, און איך האָב צו איהם קיין טענות ניט... איהר פאַרשטעהט, צי ניין? וואָס האָב איך מיר בשעת מעשה געקלערט? איך האָב מיר געקלערט: וואָס האָב איך דאָ מורא? ממה־נפשך, עס וועט קומען צום זמן און איך וועל אויס־קויפען דעם בילעט, איז דאָך אודאי גוט; אלא ניט, וועל איך איהם באַצאָהלען די עסקא, וואָס איהם קומט, וועט ער מיר וואַר־טען — פאַר וואָס זאָל ער מיר ניט וואַרטען? וואָס אַהרט דאָס איהם, אַבי עסקא! איהר פאַרשטעהט, צי ניין?

כך הוה. ס'איז געקומען צום זמן, האָב איך דאָך מסתמא דעם בילעט נישט אויסגעקויפט; ס'איז אָוועקגעגאַנגען די פינף חדשים מיט נאָך פינף חדשים, און אַט אַזוי פאַוואָלינקע האָט זיך אָוועקגעצויגען צוויי יאָהר מיט פינף חדשים; פּראָצענט, גע־וויינטליך, צאָהל איך איהם, דאָס הייסט, אַמאָל געצאָהלט און אַמאָל ניט געצאָהלט, — וואָס האָב איך מורא? ער וועט פאַר־קויפען מיין בילעט? ער וועט ניט פאַרקויפען מיין בילעט! למאי זאָל ער פאַרקויפען מיין בילעט? אַזוי האָב איך מיר בשעת מעשה

געטראַכט, און אפשר האָב איך בשעת מעשה גאָר ניט געטראַכט... און די צייט דערווייל איז נישט גוט, קיין געשעפטען איז ניטאָ, וואָכען זענען אין חודש אלץ איבעריגע, מע מוטשעט זיך, וואָס זאָל מען טהון? אבי, ווי זאָגט איהר, יאָהרען, קיין צרות איז מען ניט זשעדנע... ביז היינטיגען פאַר־פסח...

היינטיגען פאַר־פסח האָט מיר גאָט צוגעשיקט אַ געשעפטעל: איך האָב געהאַנדעלט עטליכע וואַגאָן הירזש, ס'איז געוואָרען חשוב הירזש, האָב איך פאַרקויפט די הירזש און האָב דוקא פאַרדיענט אויף די הירזש, דאַנקען גאָט, שענע עטליכע קערבלעך, און האָב געהאַט אַ פסח, מעגט איהר מיר גלויבען, אַז בראָדסקי — בראָדסקי איז גאָרנישט אַקעגען מיר! אַ קלייניגקייט, אַ מענטש איז ניט שולדיג קיינעם אַ פרוטה ניט, און פאַרמאָגט נאָך זיין אייגענס אַ פּאָר הונדערט קערבלעך אויך, היינט ווער איז צו מיר גלייך, איה־ פאַרשטעהט, צי ניין? נעם זשע, דו שוטה, יעקב־יוסיל, טראָג־אריין בירנבוים'ען די צוויי הונדערטער און קויף־אויס דעם בילעט! ניין, בין איך מיך מיישב: וואָס האָב איך ניט קיין צייט? בירנבוים וועט ניט אַנטלויפען מיט'ן בילעט; איך וועל נאָך צייט האָבען אויסקויפען דעם בילעט נאָך פסח, אָדער אַניט — וועל איך איינצאָהלען פּראָצענט וויפיעל סע קומט און ארויסנעמען אַ קוויטעל אויפ'ן בילעט. אַזוי האָב איך מיר בשעת מעשה געטראַכט, און אפשר האָב איך בשעת מעשה גאָר ניט געטראַכט. איהר פאַרשטעהט, צי ניין? און בין אַוועקגעגאַנגען און האָב פאַר'ן געלט געהאַנדעלט זעק, און האָב אַפּגעלעגט די זעק אין איין אַמבאַר; האָט גאָט געטהאָן אַ נס, מע האָט אָפּגעשלאָגען דעם שלאָס פונ'ם אַמבאַר — ס'איז געוועזן היינטיגען נאָך־פסח איז דאָס געוועזן, פונקט דעם דרייסיגסטען אַפּריל, די נאַכט וואָס אַקעגען ערשטען מאַי, ווען סע שפּיעלט דער בילעט — און מע האָט אַוועקגע'גנב'עט די זעק, און איך בין ווייטער געבליבען אָהן אַ פערציגער.

— צפורה, זאָג איך צו מיין ווייב, ווייסט דו וואָס איך וועל דיר דערצעהלען א נייעס? מיר זענען שוין ווידער רייך.

— וואָס הייסט, זאָגט זי, מיר זענען רייך?

— מיר האָבען שוין ניט, זאָג איך, איין זאק אפילו.

— וואָס הייסט, זאָגט זי, וואו זענען אהינגעקומען די זעק?

— מע האָט זיי, זאָג איך, היינטיגע נאכט ארויסגעטראָגען פונ'ם אמבאר.

הויבט זי דאָך אָן מסתמא צו ליארעמען און צו פילדערען, ווי דער שטייגער איז פון א אידינע. רוף איך זיך אָן צו איהר:

— שאַ־שאַ, צפורה, שריי ניט אזוי, ביזט ניט איינע ביי גאָט! עלעהיי, זאָג איך, לאָז זיך דיר דאכטען, אז ס'איז פאַר־ברענט געוואָרען די שטוב, און מיר זענען ארוים נאקעט־הויל, ווי די מאמע האָט אונז געהאט, — וואָלט דיר דעמאָלט געווען בעסער?

— ס'א גוטער משל! — זאָגט ז'. — דעריבער באַדאַרף מען אוועק'גנב'ענען די זעק?

— וואָס געהער זיך אָן, זאָג איך, דאָס מיט דעם? אָט וועסט דו געדענקען מיין וואָרט, זאָג איך, עס וועלען זיך געפינען די זעק...

— פון וואַנען, זאָגט זי, וועלען זיי זיך צו דיר נעמען? די גנבים וועלען דיר אונטערוואַרפען די גנבה'שע זעק, דערפאַר וואָס דו הייסט יעקב־יוסיל?... זיי האָבען, אפנים, מעהר נישט וואָס צו טהון?...

— ע, ביזט א נארר! — זאָג איך. — וואָס גאָט קאָן טהון, קאָן א מענטש גאָר נישט צוטראכטען אפילו...

כך הוה. די זעק זענען דאָך מסתמא געווען פארפאַלען, ווי אין וואַסער אריין. ווער מיר זעק? וואָס מיר זעק? איך בין נאָר ארומגעפלויגען, ווי א משוגע'נער, געהאט צו טהון מיט פאָ־ליציע, געזוכט אין אַלע ווינקעלעך, געגישטערט אין אַלע מייזענ־לעכער. נאָר ווער? וואָס? גיי זוך דעם פאראיאָהריגען שניי, דעם נעכטיגען טאָג! איהר פארשטעהט, צי ניין? דער קאָפ איז אין

דער ערד, דאָס האַרץ איז ניכטער, אין מויל איז טרוקען, אויף דער נשמה איז וויסט און פינסטער, — שטעה איך מיר אַזוי אין מאַרק ביי אונז אויף דער בערזע, ביי דער אַפּטייק הייסט עס, און עס פליהט מיר דורך אַ מחשבה אין קאָפּ, — ס'איז געווען אין דער פריה, אַרום זייגער צוועלף איז דאָס געווען: „סטייטש, ס'איז דאָך עפּיס היינט אַ יום־הדין, ערשטער מאַי, דער בילעט שפּיעלט, אַ קשיא אויף גאָט? מיר האָבען אַ גרויסען גאָט און אַ שטאַרקען! ער קאָן דאָך, אויב ער וויל נאָר, באַגליקען מיך מיט מיין גאַנצער משפּחה!"... און דאָ דערמאָן איך מיר אָן די גע־גנב'עטע זעק, פאַרגעס איך, אַז ס'איז ערשטער מאַי און אַז איך האָב אַ בילעט, וואָס שפּיעלט, און לאָז מיך ווידער אַ מאָל זוכען די זעק, עפּיס האָט זיך געפונען אַ שטיקעל סליד פון די זעק, — און אַזוי דעם גאַנצען טאָג מיט דער גאַנצער נאַכט, ביז אויף מאָרגען, דעם צווייטען מאַי. אַליין בין איך פאַרטאַרעראַמט, אַ גאַנץ מעת־לעת אין מויל נישט געהאַט, שוין זייגער איינס, דאָס האַרץ געהט מיר אונטער, איהר פאַרשטעהט, צי ניין? איך קום אַהיים, פאַלט נאָך אָן אויף מיר דאָס ווייב:

— טאָמער וואָלסט דו געגאַנגען זיך וואַשען און עפּיס נעמען אין מויל אריין? טאָמער וואָלט שוין געווען גענוג זעק? דיינע זעק ליגען מיר שוין אָט־אַ־דאָ־אַ! חאַפּט דער רוח די זעק! מע באַדאַרף זיך טאַקי נעמען דאָס לעבען פון די זעק? אַזוי ווי מיט די זעק, אַזוי אָהן די זעק! נאַ דיר איין עסק מיט זעק! זעק־זעק! זעק־זעק!

— ווייסט דו וואָס, מיין ווייב? — זאָג איך צו איהר. — טאָמער וואָלט שוין געווען גענוג זעק? סע זעקט מיר שוין אַזוי אויך גוט אין קאָפּ, קומסט דו צו געהן און זאָלצסט מיר אויף די וואונדען: זעק־זעק! זעק־זעק!... איהר פאַרשטעהט, צי ניין? אפשר געפינט זיך ביי אייך נאָך אַ זאַק... טפו! מיין איך נאָך אַ פּאַפּיראָס?

קורץ און גוט, וואו זשע האַלט איך? ביי די זעק הייסט דאָס. מילא, פאַרפאַלען די זעק. וואָס זאָל מען טהון? די נשמה אויס־שפייען קאָן מען ניט. איך וואַש מיך און זעץ מיך צום טיש — ווער? וואָס? עס קריכט ניט אין מויל אַריין.

— וואָס איז מיט דיר, יעקב־יוסיל? — פרעגט מיך מיין ווייב זאָל לעבען. — ווער איז דיר איבערגעגאַנגען דעם וועג היינ־טיגען טאָג?

— איך ווייס אַליין ניט, וואָס מיר איז! — זאָג איך און וואַרף־אַוועק אין מיטען עסען און לעג מיך צו אַביסעל אויף דער סאָפע. אַזוי ווי איך ליג מיר, אַזוי טראָגט מען מיר אַריין דאָס בלאַט פון דער פּאָסט. נעם זשע, דו שוטה, יעקב־יוסיל, און טהו אַ קוק אין בלאַט, ס'איז היינט דער צווייטער מאַי, אפשר האָט דיין בילעט עפּיס געוואונען? — ווער? וואָס? פרעגט מיך בחרם, צי ס'איז היינט דער צווייטער מאַי, צי ס'איז היינט דער צוויי־און־צוואַנציגסטער יוני, צי גאָר ראש־חודש קרעמעניץ! איהר פאַר־שטעהט, צי ניין? און איך נעם דאָס בלאַט און הויב־אָן צו לייענען, געוויינטליך, פון מה־טובו. בקיצור, איך ליג מיר אַזוי און לייען אַלערליי נייעסען: געשאָסען — געהאַנגען, געשטאָ־כען — געקוילעט, די ענגלענדער מיט די בורען — עס קריכט מיר מסתמא אין איין אויהער אַריין, פו'ם אַנדערען אַרויס. וואָס מיר ענגלענדער, ווער מיר בורען, אַז ביי מיר האָט מען אַוועקגע'גנב'עט די זעק? אַ כפּרה אַלע ענגלענדער מיט אַלע בורען פאַר מיינע זעס! אַזוי האָב איך מיר בשעת מעשה געטראַכט, און אפשר האָב איך בשעת מעשה נישט געטראַכט גאָרניט, און מיש מיר דאָס בלאַט פון איין זייט אויף דער אַנדערער, פון דער אַנדערער אויף דער דריטער — איך טהו אַ קוק: טיראַזש!... פליהט מיר דורך פלוצים אַ מחשבה: אפשר האָט מיין בילעט אויסגענומען חאָטש ת"ק קערבלעך? אַצינד וואָלט דאָס מיר צו מיינע זעק דוקא געוועזן צוגעפּאַסט, ווי געוואונשען! און איך נעם און קוק־איבער פון אונטען אַרויף אַלע ת"ק'ער — נישטאָ; טויזענדער — נישטאָ;

פינפטויזענדער, אכטטויזענדער, צעהנטויזענדער — אודאי ניט! אזוי לאנג, אזוי ברייט, ביז איך בין געקומען צו די פינף־און־זיעבעציג טויזענד. און אז איך בין געקומען צו די פינף־און־זיעבעציג טויזענד, האט מיר עפּים מיט א מאל זיך א וואָרף גע־טהאָן אין די אויגען און א זעץ געטהאָן אין קאפּ: סעריע 2289, נומער 12! איך וואָלט געמעגט שווערען, אז ס'איז מיין נומער! נאָר ווייס איך! ווי קומט צו מיר, שלים־מזל, אזא גרויס געווינס? איך קוק זיך גוט איין אין די ציפערם — רבונו־של־עולם! ס'איז פּאָרט מיין נומער! איך וויל אויפשטעהן — קאָן איך ניט; איך בין ווי צוגעוואכסען געוואָרען צו דער סאָפע. איך וויל א געשריי טהון: „צפורה!“ — קאָן איך ניט; די צונג איז מיר עפּים מיט א מאָל ווי צוגעוואכסען געוואָרען צום גומען. איך האָב זיך אָנ־גענומען מיט אַלע כחות, בין אויפגעשטאנען, צוגעגאנגען צום טיש־קעסטעל, א קוק געטהאָן ביי זיך אין בוך. יאָ, ווי איך בין א איד: סעריע 2289, נומער 12!...

— צפורה, — זאָג איך צו מיין ווייב און די הענט ציטערען מיר און די צייהן אין מויל קלאַפּען. — דו ווייסט? עס האָבען זיך געפונען די גנבה'שע זעק...

קוקט זי מיך אָן ווי א משוגענעם.

— וואָס רעדסט דו? דו ווייסט וואָס דו רעדסט?

— איך זאָג דיר, — מאַך איך צו איהר — גאָט האָט אונז אומגעקעהרט אונזערע זעק בכפל כפלים און מיט פּראָצענט... אונ־זער בילעט האָט אויסגענומען און מיר האָבען געוואונען, זאָג איך, א פולע היטעל מיט געלט!

— דו זאָגסט דאָס ערנסט, יעקב־יוסיל, צי דו לאכסט פון מיר?

— וואָס הייסט, — זאָג איך, — איך לאַך? איך זאָג דאָס גאַנץ ערנסט, אונז קומט מזל־טוב, מיר האָבען געוואונען געלט!

— וויפיעל זשע האָבען מיר געוואונען? — מאכט זי צו מיר און קוקט מיר גלייך אין די אויגען אריין, ווי איינער רעדט:

„אנו, לאז דאס נאר זיין א ליגען, וועסט דו זיך פון מיר נישט נארען!“

— אשטייגער, כדומה למשל, וויפיעל האסט דו א השגה זאלען מיר געווינען?

— איך ווייס? — זאגט זי. — עטליכע הונדערט קערבלעך מסתמא?

— פאר וואס ניט — זאג איך — עטליכע טויזענד?

— וויפיעל הייסט עטליכע טויזענד — זאגט זי — פינף? צי זעכס? צי אפשר טאקי אלע זיעבען?...

— אויף מעהר — זאג איך — האסט דו, אפנים, קיין השגה ניט?

— צעהנטויזענד? — זאגט זי.

— האב שכל, — זאג איך — נעם א ביסעל העכער!

— פופצעהן טויזענד?

— נאך העכער!

— צוואנציג? פינף־און־צוואנציג?

— נאך העכער!

— יעקב־יוסיל, — זאגט זי — זאג, מוטשע ניט!

— צפורה! — זאג איך און נעם זי אן ביי דער האנד און קוועטש זי. — מיר האבען געוואונען איין עושר מיט געלט! א גאנצען גביר האבען מיר געוואונען! אזוי פיעל געלט, וואס עס האט זיך דיר קיינמאל ניט פארגעשטעלט אין חלום אפילו!

— נו, זאג זשע, זאג, וויפיעל האבען מיר געוואונען, יעקב־יוסיל, ציה נישט ביי דער נשמה!

— מיר האבען געוואונען — זאג איך — א פויטעקע, א סך געלט, איין אוצר, א סומע פון פינף־און־זיעבעציג טויזענד קארבען! דו הערסט, צפורה? פינף־און־זיעבעציג טויזענד!

— געלויבט ביזט דו, גאט! — זאגט זי און האפט זיך אויף און הויבט־אן ארומלויפען איבער׳ן שטוב און ברעכען די הענד. — געבענטשט זאל זיין דער נאמען דייגער, וואס דו האסט זיך ארומ־

געקוקט אויף אונז אויך א מאָל און האָסט אונז באַגליקט! א דאנק דיר, גאָטעניו, א דאנק דיר!... האָסט דו נאָר גוט אכטונג געגעבען, יעקב־יוסיל, האָסט חלילה קיין טעות ניט? געלויבט ביזט דו, גאָט, דערבאַרעמדיגער פאָטער, הארציגער־געטרייער! די גאַנצע משפחה וועט זיך מחיה זיין, גוטע פריינד וועלען זיך פרעהען, שונאים וועלען צעפּיקעט ווערען! א קליינינקייט — אזוי פיעל געלט, קיין עין־הרע! וויפיעל זאָגסט דו, יעקב־יוסיל, פינף־און־זיעבעציג טויזענד?

— פינף־און־זיעבעציג טויזענד! — זאָג איך. — געב מיר צפּורה, די קאַפּאָטע, לאָם איך געהן.

— וואוהין וועסט דו געהן?

— וואָס הייסט וואוהין זאָל איך געהן? צו בירנבוים׳ען באדאַרף איך אריינגעהן, דער בילעט ליגט דאָך ביי איהם פאַר־זעצט... און קיין צעטעל האָב איך פון איהם ניט...

אז איך האָב איהר אויסגערעדט די דאָזיגע ווערטער, איז זי געוואָרען אלערליי קאָלירען, מיין ווייב הייסט דאָס, און נעמט מיך אָן פאַר ביידע הענט און רופט זיך אָן צו מיר:

— יעקב־יוסיל, ווי גאָט איז דיר ליעב, געה נישט גלייך. באַטראַכט זיך פריהער, וואָס דו טהוסט און וואוהין דו געהסט און ווי אזוי דו זאָלסט מיט איהם רעדען. פאַרגעס ניט, ס׳איז פינף־און־זיעבעציג טויזענד!

— דו רעדסט ווי א אידינע! — זאָג איך. — און אז פינף־און־זיעבעציג טויזענד איז וואָס? וואָס בין איך עפּיס, א יונגעלע?

— פאָלג מיך, — זאָגט זי — יעקב־יוסיל, באַטראַכט זיך פריהער, האַלט זיך איין עצה מיט א גוטען פריינד, געה נישט גלייך אהין, איך וועל דיך ניט לאָזען!

קורץ און גוט, איהר ווייסט דאָך, אז א ווייב שפּאַרט זיך איין, פיהרט זי אויס איהרס. מיר האָבען אריינגערופען א גוטען פריינד, דערצעהלט איהם די גאַנצע געשיכטע. אויסגעהערט די מעשה, מאַכט ער, אז זי איז גערעכט, מיין ווייב הייסט דאָס, וואָרום פינף־

און־זיעבעציג טויזענד איז ניט קיין שפּיעלעכעל; דערוויי׳ל ליגט דער בילעט ביי יענעם, און קיין צעטעל אויף איהם איז נישטאָ, געלט איז אַ יצר־הרע, אַ קשיא אויף אַ מעשה — טאָמער קומט איהם אָן אַ שלעכטע מחשבה, ס׳איז פינף־און־זיעבעציג טויזענד!

איהר פאַרשטעהט, צי ניין? וואָס זאָל איך אייך זאָגען — זיי האָבען מיך אַריינגעוואָרפען אין אַזאַ מרה־שחורה, אַז איך האָב שוין אַליין אויף אָנגעהויבען מורא האָבען און איבערקלערען מי יודע וואָס... ווי אַזוי זשע טהוט מען דאָ? איז געבליבען, איך זאָל נעמען מיט זיך צוויי הונדערט קערבלעך (געלט איז געוואָרען מיט דער רגע, וואָרום אַז מע געווינט פינף־און־זיעבעציג טויזענד, ווערד מען שוין אַ בטוח) און זאָל מיטנעמען מיט זיך אַ מענטשען, דער מענטש זאָל דערוויי׳ל שטעהן הינטער דער טהיר, און איך זאָל מאַכען מיט מיין בירנבוים׳ען אַ שמועס, באַצאָהלען איהם זיין חוב מיט פּראָצענט און אויסקויפען דעם בילעט. איז דאָך ממה־נפשך: וועט ער אָפּגעבען דעם בילעט, איז דאָך אודאי גוט; אלא ניט, וועל איך האַטש האָבען איין עדות... איהר פאַרשטעהט, צי ניין? „דאָס איז אָבער אַלסדינג גוט, — טראַכט איך מיר — אויב ער ווייסט נאָך ניט, אַז דער בילעט האָט געוואונען די פינף־און־זיעבעציג טויזענד. וואָס טהוט מען אָבער, אַז ער האָט אויך אַ בלאַט, און האָט אויך געזעהען, אַז דער נומער האָט געוואונען די פינף־און־זיעבעציג טויזענד. און וואָס טהו איך, אַז ער זאָגט, אשטייגער, ווי יענע אידינע מיט׳ן טעפּעל: „ערשטענס, האָב איך אייך שוין לאַנג אָפּגעגעבען אייער בילעט; צווייטענס, איז אייער נומער גאָר ניט דער נומער; און דריטענס, האָב איך ביי אייך קיינמאָל קיין בילעט ניט גענומען!?"... איהר פאַרשטעהט, צי ניין? סיידען אפשר גאָט האָט אַ נס געטהאָן, ער ווייסט נאָך ניט פון קיין געווינס?

— געדענק זשע, יעקב־יוסיל, ס׳איז נישט קיין קלייניג־קייט — דו געהסט איצטער אויף פינף־און־זיעבעציג טויזענד! מע זאָל ביי דיר נישט דערקענען אויפ׳ן פּנים קיין סימן, קיין זכר פון

קיין פינף־און־זיעבעציג טויזענד! און וואָס סע זאָל זיך מיט דיר נישט טרעפען, זאָלסט דו געדענקען, אז דאָס לעבען איז טהייערער פון פינף־און־זיעבעציג מאָל פינף־און־זיעבעציג טויזענד!

אזוי מאַכט צו מיר מיין ווייב זאָל געזונט זיין און נעמט מיך אָן פארביידע הענט און זאָגט מיר, איך זאָל איהר געבען דאָס וואָרט, דאָס הייליגע וואָרט, אז איך זאָל זיין רוהיג... רוהיג? איהר פאַרשטעהט, געה זיי רוהיג, אַז דאָס הארץ קאָכט אין מיר, און די געדאַנקען שלאָגען, און איך קאָן מיר נישט מוחל זיין: „סטייטש, סטייטש, יעקב־יוסיל שוטה, נעמסט און גיסט אַוועק אַ בילעט פון פינף און זיעבעציג טויזענד אַ בירנבוים׳ען, א ווילד־פרעמדען, און נעמסט נישט אַרויס ביי יענעם קיין צעטעל, קיין איינגעטונקטע פען! איהר פאַרשטעהט, צי ניין?... געפינט זיך נישט ביי אייך קיין איינגעטונקטע פען... טפו! מיין איך קיין פאַפּיראָס טיטון?

קורץ און גוט? וואו זשע האַלט איך? ביי בירנבוים׳ען הייסט דאָס. שען וואָלט געוועז, טראַכט איך מיר, ווען מיין בירנבוים זאָל האָבען געהאַט לאַנג דורכגעקוקט דאָס בלאַט און ווייסט שוין פון די פינף־און־זיעבעציג טויזענד גלייך מיט מיר, און אפשר נאָך פריהער פון מיר, און איך קום צו איהם און זאָג איהם: „גאָט העלף אייך, פאַני בירנבוים"... „גוט יאָהר. וואָס וועט איהר עפּיס זאָגען?"... „וואו איז מיין בילעט, פאַני?"... „וואָסער בילעט?"... „דער בילעט, סעריע 2289, נומער 12, וואָס איך האָב ביי אייך פאַרזעצט"... קוקט ער מיך אָן ווי אַ תם... אָט אַזעלכע מחשבות פליהען מיר דורך אין קאָפּ, און אין הארצען ווערד מיר ענג, אין האַלז שטיקט מיך. נישטאָ קיין „רעחאַניע", קיין פיצעל אָטהעם! צום סוף, וואָס לאָזט זיך אויס? איך קום צו בירנבוים׳ען: וואו איז בירנבוים? — ער שלאָפט... ער שלאָפט? איז דאָך אַ סימן, אַז ער ווייסט נאָך ניט פון קיין פותר און פון קיין חלום. געליובט ביזט דו גאָט!... איך קום אריין צו איהם אין שטוב אריין, טרעף איך דאָס ווייב זיינס, פייגעלע רופט

מען זי, אין קעך. ס'איז א רויך און א היטץ און א טוואַן ביז'ן האַלז.

— ברוך הבא, א גאַסט, רב יעקב־יוסיל! — מאַכט צו מיר פּייגעלע און בעט מיך אריין אין שטוב אריין, און באַזעצט מיך גאַנץ אויבענאַן, און פרעגט, וואָס איז די מעשה, וואָס מע זעהט מיך ניט?

— איך ווייס פאר וואָס מע זעהט מיך ניט? איך ווייס אַליין ניט! — זאָג איך און קוק איהר בשעת מעשה אין די אויגען אריין און טראַכט מיר: „זי ווייסט שוין, צי זי ווייסט נאָך ניט? דאַכט זיך, אַז זי ווייסט נאָך ניט?... און אפשר ווייסט זי שוין?“...

— וואָס זשע מאַכט איהר עפּיס, רב יעקב־יוסיל?

— וואָס זאָל איך מאַכען? — זאָג איך. — מסתמא האָט איהר געהערט פון מיין „פּעקעל“?

— פון וואָסער „פּעקעל“?

— סטייטש, איהר האָט גאָר ניט געהערט — זאָג איך — די מעשה מיט די זעק, וואָס מע האָט ביי מיר אוועקגע'גנב'עט?

— אָט דאָס איז דאָס „פּעקעל“? — מאַכט זי. — דאָס איז דאָך שוין איין אַלטע מעשה! איך האָב געמיינט עפּיס א נייעס. „עפּיס א נייעס?... צי מיינט זי ניט די פינף־און־זיעבעציג טויזענד?“ — אַזוי טראַכט איך מיר און קוק איהר גלייך אין די אויגען אריין און קאָן ביי איהר אין די אויגען נישט איבערלייענען גאָרניט, גאָלע גאָרניט, קיין פּיצעל ניט אפילו!

— אפשר וועט איהר טרינקען א גלעזעל טיי, רב יעקב־יוסיל, וועל איך הייסען צעבלאָזען דעם סאַמאָוואַר ביז מיין מאַן וועט אויפשטעהן.

— א גלעזעל טיי? מהכתיתי, פאר וואָס ניט? — מאַך איך צו איהר און דאָס האַרץ געהט מיר אונטער, קיין „דעהאַניע“ איז נישטאָ, קיין פּיצעל אַטהעם, אין מויל איז טרוקען, אין שטוב הייס, דער שווייס רינט, און זי, פּייגעלע הייסט דאָס, רעדט צו מיר — לאָם איך אַזוי וויסען א בייזע וועטשערע מיט אייך אינאיינעם,

ווי איך ווייס וואָס זי רעדט! אז דער קאָפּ איז מיר גאָר דאָרטען, אין יענעם אַלקיר, וואו בירנבוים ליגט און שלאָפט און חראָפּעט אַזוי געשמאַק, איהר פאַרשטעהט, צי ניין?

— פאַר וואָס טרינקט איהר ניט? — מאַכט זי צו מיר, פייגעלע הייסט דאָס.

— וואָס דען טהו איך? — זאָג איך און דרעה און דרעה מיט'ן לעפעלע אין גלאָז.

— איהר דרעהט מיט'ן לעפעלע — זאָגט זי — שוין אַ שעה כסדר, און טרינקען טרינקט איהר נישט.

— אַ דאַנק, — זאָג איך — איך טרינק נישט קיין קאַלטע, מיין איך קיין הייסע טיי; איך האָב ליעב, זאָג איך, אז די טיי שטעהט זיך אָפּ און ווערד גוט הייס, מיין איך גוט קאַלט, דאָס הייסט, זי ווערד גוט אָפּגעהיצט, מיין איך אָפּגעקיהלט...

— עפּיס זענט איהר מיר זעהר צעטראָגען, רב יעקב־יוסיל! — מאַכט זי צו מיר. — איהר זענט אַזוי צעטראָגען, אז איהר ווייסט גאָר נישט וואָס איהר רעדט. שוין זשע באַדאַרף מען זיין אַזוי צעטראָגען, אז מע גנב'עט אַוועק די זעק? גאָט וועט העלפען, די זעק וועלען זיך נאָך געפינען. איך האָב געהערט, מע זאָגט, ס'איז פאַרהאַן אַ סליד... שאַ, מיין מאַן ריהרט זיך שוין, ער שטעהט שוין אויף. אָט געהט ער!

ארויסגעקומען איז מיין חברה־מאַן אַ פאַרשלאָפענער מיט אַ זיידען יאַרמעלקעלע אויפ'ן קאָפּ, זיך געריבעי די אויגען און געקוקט אויף מיר פון צפון־זייט.

— וואָס מאַכט אַ איד, רב יעקב־יוסיל?

די ערשטע מחשבה מיינע איז געווען: „ער ווייסט? צי ער ווייסט ניט? דאַכט זיך, אז ער ווייסט ניט? און אפשר יאָ?"

— וואָס זאָל מען מאַכען? — זאָג איך. — איהר האָט דאָך געהערט מיין אומגליק מיט די זעק?

— די מעשה האָט שוין אַ באָרד; דערצעהלט אונז עפּיס נייעס... געפינט זיך ניט ביי דיר, פייגעלע, אַביסיל איינגעמאַכטס,

ס'איז מיר פאסקודנע אין מויל פונ'ם שלאף. — מאכט בירנבוים און פארקרימט זיך.

„נו, ווי באלד עס ווילט זיך איהם איינגעמאכטס, איז א סימן, אז ער ווייסט נאך גאר נישט גיט"... — אזוי קלער איך מיר און איך פארבינד מיט איהם א שמועס דער רוח ווייסט פון וואס, עס קלעבט זיך ניט א ווארט צו א ווארט. אינוועניג אין בויך געגזעלט מיך, אין האלז שטיקט מיך, איך פיהל, אז עס עקט זיך מיר דאס חיות, אט פאל איך אום, אט הויב איך אן צו שרייען אויף א קול: „ג ו ו א ל ד, א י ד י ש ע ק י נ ד ע ר, פ י נ ף א ו ן ז י ע ב ע צ י ג ט ו י ז ע נ ד!" איהר פארשטעהט, צי ניין?... ביז גאט האט רחמנות געהאט, איך בין ארויף אויף א שמועס מכח פראצענט.

— איך קאן אייך, פאני בירנבוים, געבען אביסעל פראצענט, זאג איך, דאס הייסט, איך קאן אייך באצאהלען דאס פראצענט, וואס אייך קומט אויפ'ן בילעט.

— אך, מהכתיתי, מיט'ן גרעסטען כבוד! — מאכט ער און פארזוכט א לעפעלע איינגעמאכטס.

— וויפיעל זשע וועט אייך קומען, זאג איך, פראצענט הייסט דאס?

— איהר ווילט וויסען, מאכט ער, א חשבון, צי איהר ווילט טאקי צאהלען געלט?

— ניין, — זאג איך, — איך מיין טאקי, הייסט דאס, צאה־לען געלט ממש.

— פייגעלע! אנו, געב נאר אהער דאס בוך...

דערהערט די דאזיגע ווערטער, בין איך פון טוידט לעבעדיג געווארען: „ער ווייסט נעבאך ניט פון וואס צו זאגען!"...

באצאהלט דאס פראצענט, רוף איך זיך אן צו איהם:

— פארשרייבט זשע טאקי, זייט מוחל, פאני בירנבוים, ביי אייך אין בוך הייסט דאס, אז איהר האט מקבל געווען ביי מיר פראצענט פאר מיין בילעט סעריע 2289, נומער 12.

— פארשרייב, מאכט ער, פייגעלע, פאר'ן בילעט סעריע 2289, נומער 12.

„ער הויבט נישט אָן צו וויסען!" — קלער איך מיר און פארבינד מיט איהם א שמועס מכח'ן בילעט, אז עס לוינט גאר ניט צו האָבען א בילעט און צאָהלען פאר איהם פראָצענט; און וואָס וועט זיין מיט'ן בילעט אויף וויטער?...

— אקעגען וואָס, הייסט דאָס, זאָגט איהר דאָס? — מאכט ער צו מיר און טהוט א קוק אויף מיר מיט איין אייגעל פון צפון־זייט.

פונ'ם דאָזיגען קוק האָט זיך מיר אָפגעריסען אין הארצען; ס'איז מיר נישט געפעלען דער קוק, איהר פארשטעהט, צי ניין? נאָר איך האָב מיך באלד פארהאפט און האָב א זאָג געטהאָן:

— פארשטעהט איהר, פאני בירנבוים, איך זאָג דאָס אקעגען דעם, וואָס סע פאלט הוצאות אויפ'ן בילעט. איהר וואָלט, כלע־בען, געמעגט נעמען ביי מיר אויף וויטער מיט א פראָצענט וויני־ציגער; פאָרט, ווי זאָגט איהר, אלטע באקאנטע און נאָהענטע שכנים.

— ניין, — זאָגט ער, — אלסדינג יא, נאָר דאָס ניט. ווילט איהר אזוי, איז רעכט, אניט — באצאָהלט מיר מיין געלט און פארזעצט אייך איהם ערגיץ אנדערש.

— טאקי היינט? — זאָג איך און דאָס הארץ קלאָפּט מיר, ווי א האמער: טיק־טיק־טאק! טיק־טיק־טאק!

— אפילו באלד! — מאכט ער.

— נאט זשע אייך אייער געלט! — זאָג איך און נעם און לעג איהם אנידער זייגע צוויי הונדערטער, און דאָס הארץ — אט־אָט שפּרינגט דאָס ארויס!

— נעם געלט! — מאכט ער צו פייגעלען און אליין בויגט ער זיך אָן צו דער גלאָז טיי און פארבייסט מיט א לעפעלע איינ־געמאכטס. נאָכ'ן לעפעלע נעמט ער נאָך א לעפעלע, און נאָך יענעם לעפעלע — נאָך א לעפעלע און נאָך א לעפעלע. איך וואָלט

שוין וועלען דערלעבען זעהען אַ בילעט, און צום סוף עסט ער גאַר איינגעמאַכטס! מיך קאָסט יעדע מינוט, יעדע רגע בלוט און געזונט! מע קאָן אָבער קיין חזיר ניט זיין: יענער האָט ליעב איינגעמאַכטס — לאָז איהם וואָהל באַקומען. טרייבען יענעם האַלז־און־נאַקען פּאַסט אויך נישט, מוז מען זיצען אין געהאַקטע וואונדען און וואַרטען ביז ער וועט מאַכען איין עק מיט'ן איינגעמאַכטס. איהר פאַרשטעהט, צי ניין?... געפינט זיך ניט ביי אייך אַביסעל איינגעמאַכטס... טפו! מיין איך א פּאַפּיראָס טיטון?

קורץ און גוט, וואו זשע האַלט איך? מיין חברה־מאַן עסט איינגעמאַכטס. אָפּגעגעסען דעם איינגעמאַכטס און אָפּגעווישט די ליפּען, רופט ער זיך אָן צו מיר:

— רב יעקב־יוסיל, געלט האָב איך ביי אייך אָפּגענומען, פּראָצענט האָט איהר מיר באַצאָהלט, אַצינד בעדאַרף איך אייך, הייסט דאָס, געבען אייער בילעט?

— אַ פּנים האָט דאָס! — מאַך איך כלומרשט קאַלטבלוטיג און פאַל שיער חלשות פאַר פרייד.

— דער חסרון אָבער — מאַכט ער — איך קאָן אייך היינט דעם בילעט נישט געבען.

ווי ער האָט מיר אויסגערעדט די דאָזיגע ווערטער, האָב איך דערפיהלט, אַז עס האָט זיך מיר עפּיס אַ ריס געטהאָן אינוועניג אין הארצען; איך בין מיט אַ מאָל אַראָפּגעפאַלען פונ'ם זיעבעטען הימעל גלייך אויף דער ערד. ווי אַזוי איך האָב מיך געהאַלטען אויף די פיס — פאַרשטעהט איך ניט.

— וואָס איז די מעשה, פּאַני בירנבוים, פאַר וואָס קאָנט איהר מיר ניט געבען מיין בילעט?

— דערפאַר, — זאָגט ער — וואָס איך האָב איהם נישט ביי זיך.

— וואָס הייסט — זאָג איך — איהר האָט איהם נישט ביי זיך?

— ער ליגט ביי מיר — זאָגט ער — אויף מיין רעכענונג אין באנק.

דערהערט די דאָזיגע דבורים, איז מיר געוואָרען אביסעלע גרינגער אויף דער נשמה, און איך האָב מיך פארטראכט.

— וואָס האָט איהר זיך — מאכט ער צו מיר — אזוי פאר־טראכט?

— גאָר נישט, זאָג איך, איך שטעה און טראכט, ווי אזוי קומט די קאַץ איבער'ן וואסער?

— גאַנץ פשוט — מאכט ער: — איך פאָהר מאָרגען אין שטאָדט אריין, ברענג איך אייך דעם בילעט.

— אויף גע'פועל'ט! — זאָג איך און הויב מיך אויף און געזעגען זיך אָפּ, און לאָז מיך געהן כלומרשט צו דער טהיר און קעהר מיך אום באלד צוריק.

— געפעלט אייך בעסער, פאני בירנבוים, וואָס פאר אַ שטיק סוחר איך בין? דאָס געלט האָב איך אייך אָפּגעגעבען, פּראָצענט אָפּגעצאָהלט, דער בילעט ליגט ביי אייך, — גיט זשע מיר חאָטש א קוויטעל אויפ'ן בילעט!

— אויף וואָס נוצט אייך א קוויטעל? — מאכט ער. — איך בין ביי אייך נישט קיין בטוח אויף צוויי הונדערט קערבלעך אָהן א קוויטעל?

— און אפשר זענט איהר אויך גערעכט? — זאָג איך און לאָז מיך געהן צו דער טהיר און קעהר מיך אום ווידער א מאָל צוריק.

— ניין, — זאָג איך צו איהם — עס פּאַסט עפּיס נישט, ס'איז ניט מעשה סוחר; אז מע האָט ביי יענעם א בילעט, באַ־דאַרף מען האָבען א קוויטעל... פאָלגט מיך, פאני בירנבוים, גיט מיר א קוויטעל. פאר וואָס זאָלט איהר מיך ניט געבען קיין קוויטעל?

פּלוצים חויבט זיך אויף מיין בירנבוים, געהט־אוועק צו זיך אין אלקיר אריין הינטער'ן פאָרהאַנג און טהוט א רוף פייגעלען צו זיך.

— פאַני! — רוף איך זיך אָן צו איהם. — איך וויים אויף וואָס איהר רופט צו זיך פייגעלען. איהר ווילט איהר הייסען, זי זאָל שיקען די דיענסט קויפען דאָס בלאַט, ס'איז הייגט דער צווייטער מאַי, ווילט איהר א קוק טהון, צי האָט דער בילעט נישט געוואונען קיין געלט? למאי זאָלט איהר זיך אומזיסט מטריח זיין? איך וועל אייך בעסער אליין אָנזאָגען די בשורה, אז מיין בילעט האָט, דאַנקען גאָט, געוואונען שען געלט!

מיין פּאַרשוין איז געוואָרען אלערליי קאָלירען.

— טאַקי באמת? — זאָגט ער. — לאָז אייך גאָט העלפען! וויפיעל זשע האָט ער געוואונען?

— ער האָט געוואונען — זאָג איך — היבשליך, אויף אלע אידישע קינדער געזאָגט געוואָרען, און דערפאַר טאַקי וויל איך ביי אייך א קוויטעל, איהר פארשטעהט, צי ניין?

— איך זאָג דאָך אייך — מאַכט ער: — לאָז אייך גאָט העלפען אפילו די רי"ש אלפים — איך פארגין אייך, גלויבט מיר, מיט'ן גאַנצען הארצען! פּאַרט וויפיעל האָט דער בילעט געוואו־נען? וואָס האָט איהר מורא אויסצוזאָגען?

— פאַני בירנבוים! — זאָג איך. — וואָס טויגען אונז לאַנגע מחזקות מיט איבעריגע רעד? דער בילעט האָט געוואונען פינף־און־זיעבעציג טויזענד קארבען, און ער ליגט ביי אייך, פראָצענט האָב איך אייך באַצאָהלט, דאָס געלט האָב איך אייך אָפּגעגעבען, — גיט מיר אָפּ מיין בילעט! איהר זאָגט, איהר האָט ניט דעם בילעט, ער ליגט אין באַנק? גיט מיר ארויס א קוויטעל, און איין עק לאָז דאָס האָבען!

וואָס טויג אייך — ביי מיין פּאַרשוין האָבען זיך מיט א מאָל איבערגעקעהרט די אויגען און דאָס פּנים איז איהם געוואָרען אָנגע־צונדען. איך האָב ארויסגעזעהען, אז ס'איז מיט איהם נישט

פרייליך, רוף איך איהם אָפּ אויף אַ זייט און נעם איהם אָן ביי די הענט און זאָג צו איהם:

— ליעבער פריינד! האָט רחמנות אויף מיר און אויף זיך, זאָגט וואָס ווילט איהר. מיר ווילען דורכקומען. מוטשעט מיך ניט, איך שטעה קוים אויף די פיס. זאָגט וויפיעל ווילט איהר, און גיט מיר ארויס אַ קוויטעל אויפ'ן בילעט. ס'איז נאַריש, איך וועל אָהן אַ קוויטעל פון דאַנען ניט אַוועקגעהן, וואָרום ס'איז פינף־און־זיעבעציג טויזענד קארבען!

— וואָס זאָל איך אייך זאָגען? — מאַכט ער און די אויגען ברענען ביי איהם ווי פייער. — מיר ווילען זיך פאַרלאָזען אויף מענטשען: וואָס מענטשען ווילען זאָגען, אזוי וועט זיין.

— וואָס טויג אונז — זאָג איך — מענטשען? לאָמיר בעסער אליין זיין מענטשען. פאָלגט מיך, בירנבוים, ווי גאָט איז אייך ליעב, זאָגט וואָס ווילט איהר. לאָמיר נישט דערלאָזען צו קיין לייטיש געלעכטער און צו סקאַנדאַלען!

— גאָר מענטשען! — זאָגט ער. — וואָס מענטשען ווילען זאָגען, אזוי וועל איך טהון...

איך האָב ארויסגעזעהען, אַז איך וועל מיט איהם גאָר ניט מאַכען, האָב איך אויפגעעפענט די טהיר און רוף מיך אָן צו מיין פּאַרשוין, דעם עדות הייסט דאָס: „זיידעל! אַצינד קאָנסט דו געהן!“ מיין זיידעל האָט געחאַפּט די פיס אויף די פּלייצעס און איז אַוועק און האָט אויסגעפּויקט איבער דער גאַנצער שטאָדט, אַז יעקב־יוסיל'ס בילעט האָט אויסגענומען פינף־און־זיעבעציג טויזענד, און אַז ד'ער בילעט ליגט ביי בירנבוים'ען און בירנבוים גיט דעם בילעט נישט ארויס!... איהר פאַרשטעהט, צי ניין?... מעהר האָט מען נישט באַדאַרפט האָבען: עס איז ניט אַוועקגעגאַנגען קיין האַלבע שעה, איז די שטוב ביי בירנבוים'ען געוואָרען פול, די גאַס פאַר־פּלייצט, עס איז געוואָרען אַ רעש, אַ טומעל, אַ הו־האַ: „בילעט“... „יעקב־יוסיל“... „בירנבוים“... „פינף־און־זיעבעציג טויזענד“... חברה האָבען זיך אָנגענומען מיין קריוודע, עס האָבען זיך געפונען

אזעלכע, וואָס האָבען געקלאַפּט אין טיש, אַנדערע האָבען צוגעזאָגט געבען פּעטש, ברעכען ביינער, צעטראָגען די שטוב אויף פּיץ־פּיצלעך, גאָר נישט אויף קאַטאָוועס. ביז ס'איז געבליבען, אַז מע פאַרלאָזט זיך איינגאַנצען אויפ'ן גביר. ווי אַזוי דער גביר וועט פּסק'ענען, אַזוי וועט זיין. און מיר האָבען זיך געלאָזט, גאַנץ קהל הייסט דאָס, צום גביר.

אונזער גביר, דאַרפט איהר וויסען, איז אַ מענטש אַ שטילער, אַ לייטישער און איין אָרענטליכער מאַן ביז גאָר. בסך־הכל האָט ער גאָר פיינט אַזעלכע מעשיות מיט בוררות'ען! נאָר אַז גאַנץ קהל איז אריינגעפאַלען צו איהם מיט אַ גוואלד: „ראַטעוועט!" אַניט, צעטראָגט מען איהם די שטוב! — האָט ער קיין אַנדער ברירה ניט געהאַט און האָט געמוזט איבערנעמען אויף זיך די חתונה. און מיר האָבען זיך צעשריבען, אַז מיר פאַרלאָזען זיך איינגאַנצען אויף איהם, און טאַקי אויף זיין נאָמען האָט נעבאַך בירנבוים איבערגעשריבען דעם בילעט, און ס'איז געבליבען, אַז, אם ירצה השם, מאָרגען אָדער איבערמאָרגען פאָהרען מיר אַלע אין שטאָדט אריין ארויסנעמען דעם בילעט פון באַנק, און וויפיעל דער גביר וועט הייסען באַצאָהלען בירנבוים'ען, אַזוי פיעל וועל איך באַצאָהלען. איהר פאַרשטעהט, צי ניין?... נאָר איהר מיינט דאָך מסתמא, אַז דערמיט האָט דאָס איין עק? טע־טע־טע! אָט דאָ הויבט זיך ערשט אָן די רעכטע חתונה. איך האָב, פאַרשטעהט איהר מיך, אַ שותף צו מיין בילעט. וואו האָט איהר געזעהען, אַ איד זאָל האָבען אַליין אַ גאַנצען בילעט? — ווער איז מיין שותף? מיין שותף איז טאַקי מיינער איין אייגענער ברודער, העניך הייסט ער, און זיצען זיצט ער אין אַ קליין שטעדטעל, ניט וזייט פון אונז, און דורך איהם, הייסט דאָס, האָב איך טאַקי דעם דאָזיגען בילעט פאַרזעצט ביי דעם דאָזיגען בירנבוים; דאָס הייסט, פאַרקעהרט מיין איך, דורך מיר, הייסט דאָס, האָט ער, דער ברודער מיינער, פאַרזעצט דעם דאָזיגען בילעט ביי דעם דאָזיגען בירנבוים...

איהר פארשטעהט, צי ניין? נאר דרינגען איז א גאנצע מעשה, וואס איך מוז אייך דערצעהלען אקוראט, איהר זאלט פארשטעהן.

קורץ און גוט, וואו זשע האלט איך? ביי מיין ברודער העניך, הייסט דאס. מילא, האב איך מיין אייגענס א ברודער העניך ביז הונדערט און צוואנציג יאהר — וואס זאל איך אייך זאגען? ס'איז דאך ניט שייך צו רעדען אויף איין אייגענעם ברודער, ווי זאגט איהר: „שנייץ די נאז און שמיר דאס פנים". נאר גאר־נישט, חאטא פאקרישקע... מיר האלטען עפים ניט איינס פון דאס אנדערע, איהר פארשטעהט, צי ניין?... וואס איך האב, מאהלט אייך, געטהאן פון זיינעטוועגען — זאל דאס מיר אקעגען קומען. איך מעג מיך באריהמען, אז איך האב איהם געשטעלט אויף די פים. פריהער גאט, נאכדעם איך האב איהם געמאכט פאר א ליוט. איך באדארף מיך פאר אייך ניט אויסשטעלען, איהר פאר־שטעהט, צי ניין?... איז, דאכט זיך מיר, אז ער שיקט מיר אריין א בילעט און בעט מיך, איך זאל דעם בילעט פארקויפען, אדער פארזעצען, און קריגען אויף איהם צוויי הונדערטער און ארויס־שיקען איהם דאס געלט, — מעג איך דאס טהון, צי ניין?... אי, פרעגט איהם בחרם: וואס בילעט? ווער בילעט? גנה האב אין זינען דעם בילעט, סטראכיר איהם, פראצענט צאהל, — וואס געהט דאס איהם אן, אשטייגער? און אז גאט האט געהאלפען, דער בילעט האט געוואונען, — ווער האט זיך געשלאגען קאפ אן וואנט מיט בירנבוימ'ען? ווער האט שיער דעם שלאג באקומען, איידער ער איז ארויף מיט איהם אויף א שטיקעל דרך? און לסוף, אז ס'איז געקומען צו עפים, טענה'ט ער, דער ברודער מיינער: „ווער האט דיך געבעטען, דו זאלסט חלש'ען פאר מיין בילעט?"... איהר הערט דבורים? געפעלט אייך, אשטייגער, אזא מין טענה פון א גראבען יונג?... האט דאך דאס מיך, געוויינטליך, גוט פארדראסען און פארבראטען ביי'ם הארצען: „ע, אז דו ביזט יא אזא גראבער נפש, וואו שטעהט דאס געשריבען, אז דער בילעט איז דיינער?" „ווערמענס דען, זאגט ער, בילעט איז דאס?" „וועמענס ער איז —

איז ער, זאָג איך; לעת־עתה באַדאַרף מען פּאָהרען דעם בילעט אַרויסראַטעווען פון פרעמדע ידים, וואָרום ס'איז ניט קיין שפּיעל־בעל, זאָג איך, ס'איז פינף־און־זיעבעציג טויזענד קאַרבען!"... איהר פאַרשטעהט, צי ניין?... נו, וואָס קומט מיר דערפאַר? באַדאַרף מען מיר מאַכען סקאַנדאַלען? קלאַפּען אין טיש אַריין? ברעכען בענקלעך?... הערט איהר, אַז די וועלט זאָגט, אַז פון אַ חזיר'שען עק קאָן מען קיין שטריימעל ניט מאַכען, איז טאַקי, אַפּנים, איין אמת... איך האָב מיך מיישב געוועזן: וואָס וועל איך דאָ מיט מיין ברודער האַריקען זיך אומזיסט? הונדערט זעכס און דרייסיג מיליאָן מענטשען זענען אונז מקנא אויפ'ן געווינס — צום סוף קריעגען מיר זיך, אייגענע ברידער: מיין בילעט, דיין בילעט — פּע, חלשות! מע באַדאַרף זעהען קודם כל באַוואָהרענען דעם בילעט; דאָס איז, דאַכט מיר, אַביסעל בילכער. האָ? וואָס זאָגט איהר? ניט אַזוי?... נו, גיה טענה מיט אַ פּראָסטען מענטשען! איך מיין טאַקי מיין ברודער העניך מיין איך, גאָט זאָל מיך ניט שטראָפען פאַר די רעד... וואָרום ווען ער זאָגט מיר פריהער, וואָס איהם קוועטשט, ווען ער דערצעהלט מיר פריהער, אַז דאָס איז נישט גלאַט אַזוי אַ בילעט, ווי אַלע בילעטען, אַז דאָס איז אַ מעשה מיט אַ ביינדעל, — וואָלט איך דאָך געוואוסט וואָס איך האָב צו טהון!... ערשט ווען האָט זיך מיין ברודער העניך אויסגעקוועטשט מיט'ן ביינדעל? — העט־העט שפּעטער, אַז דער בילעט איז שוין לאַנג אַריבער אויפ'ן גביר'ס נאָמען, און דער סליעדאָוואַטעל האָט אויפ'ן דאַזיגען בילעט, הייסט דאָס, אַנידערגעלעגט, מחילה, איין אַרעסט טאַקי אין באַנק, און אונז האָט מען גענומען איטליכען באַזונדער צום ספיק, דאָס הייסט, דער סליעדאָוואַטעל האָט אונז געשיקט בעטען צו זיך, מיר זאָלען זיך מטריח זיין איהם דערצעהלען אַקוראַט די מעשה מיט'ן בילעט: „פון וואַנען האָט זיך, זאָגט ער, גענומען צו מיר דער דאָזיגער בילעט? און וואָס פאַר אַ מחותן, זאָגט ער, איז דאָ בירנבוים? און וואָס געהער זיך,

זאָגט ער, אָן אהער דער גביר?" — אַ גאַנצע חתונה! איהר פאַרשטעהט, צי ניין?... אַי, וואָס געהער זיך אָן אהער דער סליעדאָוואטעל? צו וואָס דארף ער וויסען די דאָזיגע אַלע מעשיות? — הערסט דו, אָט דאָס איז דאָך טאַקי די רעכטע מעשה מיט'ן ביינדעל! דאָס איז אַ מין ביינדעל, הערט איהר, וואָס ניט אהער, ניט אהין, מיט אזא ביינדעל קאָן מען זיך דערוועריגען!... איהר ווילט וויסען, פון וואַנען האָט זיך גענומען דאָס דאָזיגע ביינדעל? דאָס דאָזיגע ביינדעל האָט זיך גענומען פון עפּים אַ מאָנאַך, אַ גלח. איהר פאַרשטעהט, צי ניין?... עפּים אַ מאָנאַך, אַ גלח פאַרהאַרטען, וואו מיין ברודער העניך זיצט, האַנדעלט מיט איהם דער ברודער מיינער אויפ'ן וואָרט שוין פון כמה וכמה יאָהרען, לייהט ביי איהם געלט און פאַרקויפט איהם סחורה, און זיי לעבען צווישען זיך, ווי די בעסטע גוטע פריינד. איהר פאַרשטעהט, צי ניין?...

ויהי היום, טרעפט זיך אַ מעשה, — אזוי דערצעהלט דער גלח, און געה גלויב איהם אויף זיינע הייליגע נאמנות, — דער אָחי מיינער קומט צו איהם צו געהן און זאָגט צו איהם: „פאָטערעל, איך באַדאַרף האָבען אַ גמילות־חסד אַ פּאָר הונדערטער, ס'איז ביי מיר יריד!"... מאַכט צו איהם דער כומר:

— וואו זאָל איך דיר נעמען, אז איך האָב קיין געלט ניט?

— ס'איז קיין שום תירוץ ניט! — זאָגט צו איהם דער אָחי מיינער. — איך באַדאַרף האָבען צוויי הונדערט קאַרבען ווי איין לעבען אריין!

— אַ מאָדנער איד דו ביזט! — זאָגט צו איהם דער כומר. — איך זאָג דאָך דיר, אז קיין געלט האָב איך ניט. אַ בילעט, אויב דו ווילסט, אַ ווינגערשנע, קאָן איך דיר לייהען, און דו געה קריג דיר אויף איהם געלט...

איהר פאַרשטעהט, צי ניין? אָט דאָס איז טאַקי דער דאָזיגער בילעט, וואָס האָט געוואונען, הייסט דאָס, די פינף־און־זיעבעציג טויזענד. אזוי זאָגט דער גלח, הייסט דאָס, און געה גלויב איהם אויף זיינע הייליגע נאמנות. אצינד, אז דער בילעט

האָט געוואונען, — קומט דאָך מסתמא דער גלח צו לויפֿען צו מיין ברודער און זאָגט איהם אזוי און אזוי: דער בילעט האָט, דאנקען גאָט, געוואונען היבשליך געלט... מאכט צו איהם דער אָחי מיינער: „יאָ, מע זאָגט, אז ער האָט געוואונען געלט"... מאכט צו איהם דער כומר: „נו, וואָס זשע וועט זיין?" מאכט צו איהם דער אָחי מיינער: „וואָס זאָל זיין?"... בקיצור, אהין־אהער, מילא ווערטלעך אָן א זייט — ער זאָגט איהם דאָס, ער ענטפֿערט איהם יענס; ער פֿרעגט איהם פּדרוך, ענטפֿערט ער איהם בוידעם; קיין שווארץ אויף ווייס, אויף פּאַפּיער, איהר פֿאַר־שטעהט צי ניין, האָבען זיי ביידע ניט. מילא, מיין אָחי האָט חאַטש א בילעט, און דער כומר וואָס האָט? עגמת־נפש האָט ער!... וואָס טויג אייך, ס'איז געבליבען — ער בעט ביי איהם, דער גלח הייסט דאָס, חאַטש עטליכע טויזענד קערבלעך. נעם זשע, דו גראָבער מענטש, דו העניך איינער, פֿארשטופּ איהם דאָס מויל מיט עטליכע טויזענד קערבלעך, און לאָז זיך יענער נישט טשעפּען! טענה'ט אָבער דער אָחי מיינער: „פֿאַר וואָס קומט איהם? דער בילעט איז דאָך מיינער; איך זאָל אזוי האָבען, זאָגט ער, אלדאָס גוטס, ווי איך האָב איהם אוועקגעקויפֿט ביי איהם שוין א מעשה פֿון דריי יאָהר!"... וואָלט אפשר אָפּגעלאָפּען גלאַט; איז דאָך אָבער אונזערע אידעלעך זאָלען זיין געזונט! און דאָס שטעדטעל אליין איז א גוט שטעדטעל — אפשר האָט איהר גע־הערט פֿון דעם? „פּישי־יאָבעדע" הייסט דאָס, דאָס שטעדטעל, כשמה כן היא, א שטאָדט פֿון יאָבעדניקעס, מוסרים, פֿארברענט זאָל זי ווערען אין א זומער־טאָג! וואָס טויג אייך, מען איז אוועק צום גלח און מע האָט איהם אויפֿגעקלערט, אז ער קאָן דאָ מאכען גימל, און מע האָט איהם ארויפֿגעפֿיהרט, ער זאָל ניט מאכען קיין לאנגע שהיות, פֿאָהרען אין דער גרויסער שטאָדט אריין גלייך צום פּראָקוראָר און איינגעבען אזוי און אזוי, אז אידען, חייסט דאָס, האָבען ביי איהם אויסגענארט א בילעט, און דער בילעט האָט געוואונען פֿינף־און־זיעבעציג טויזענד, און מע גיט איהם נישט

אַפּ דעם בילעט... איהר פאַרשטעהט, צי ניין?... וואָס טויג אייך, דער גלח האָט זיך דוקא נישט געפוילט און האָט געטהאָן אַלסדינג, וואָס מע דאַרף, נאָך מעהר ווי מע באַדאַרף, און מע האָט אויפ'ן בילעט, מחילה, אַנידערגעלעגט איין אַרעסט, און סע פאַרבינדט זיך פּאַוואָלינקע אַ גאַנצער עסק, טאַקי גאָר נישט אויף קאַטאָוועס... אַט האָסט דו דיר אַזאַ מין שלאַק, טאָמער איז קאַרג! נאַ דיר גאָר אַ ביינדעל, אַ גלח!... מיין אָחי האָט שוין אפילו מיט איהם נאָכדעם געענדיגט פאַר צעהנטויזנד, נאָכדעם — פאַר פופצעהנ־טויזענד קאַרבען, האָט דער גלח חרטה געקריגען. מע האָט איהם אַזוי צעדרעהט, פאַרשטעהט איהר, אַז ער ווייסט שוין אַליין נים וואָס ער זאָל וועלען... אַט דאָס האָט איהר אייך די מעשה מיט'ן ביינדעל, איהר פאַרשטעהט, צי ניין?...

קורץ און גוט, וואו זשע האַלט איך? ביי'ם ביינדעל, הייסט דאָס. גאָט האָט אונז באַשערט אַ רעכט ביינדעל, וואָס זאָלט איהר קלערען, נישט איינצושלינגען און נישט אויסצושפּייען! נישט אַהער און נישט אַהין! איז דאָך אָבער פאַרהאַן אַ גאָט אויף דער וועלט, אַ גרויסער גאָט, ווי זאָגט איהר, וואָס מיט איין האַנט שטראָפט ער, מיט דער אַנדערער היילט ער, — האָבען זיך גע־פונען מענטשען, גוטע ברידער, מחותנים, גוטע פריינד, און גלאַט מענטשען, מע האָט זיך אַריינגעלעגט אין דער מיט, געדרעהט, געפּרובט אויף אַלע זייטען, הין און צוריק, פון מיין ברודער צום גלח, פונ'ם גלח צו מיין ברודער, פון מיר צו בירנבוים'ען, פון בירנבוים'ען צו מיר, און פון אונז ביידען צו מיין ברודער, און פון אונז אַלע דריי ווידער צום גלח — אַ דרעהעניש, אַ ליפּעניש, אַ געפּאַהרעריי, אַ גערעדעריי, אַ געשפּאַרעריי, — בקיצור, מע האָט אונז קוים מיט צרות מיט לייד אויסגעגלייכט. וואָס אויס־געגלייכט? ווי אַזוי אויסגעגלייכט? — פרעגט נישט, אַבי אויס־געגלייכט! ווי זאָגט איהר: פון קרייוודע קאָכט מען וועטשערע, אָדער, ווי מיין אָחי האָט געזאָגט, אַז מע האָט איהם צונויפגעפיהרט מיט'ן גלח:

— וואשע פּרעפּאַדאַביע, — זאָג ער — יאַק נע פּסק, טאַ
פּסאַקעץ, נעחאַי בודע יחלוקו...

— נעחאַי בודע יחלוקו! — זאָגט איהם דער גלח. — אַלע
טי, העניך, מאַשעניק!...

— לחיים, פּאַטערעל, זאַ וואשע זדאַראָוויע! — זאָגט צו
איהם מיין אָחי און טראָגט איהם אונטער אַ גלעזעל, און מיר אַלע
נעמען צו גלעזלעך, און מע טרינקט־אויס און מע צעקושט זיך —
פיין, שען, צופריעדען... שייך זאָגען צופריעדען? ווי קאָן מען
זיין צופריעדען, אַז איטליכער פון אונז האָט געהאַט כמעט ביי
זיך אין האַנט די פינף־און־זיעבעציג טויזענד און האָט זיי אַרויס־
געלאָזט אויפ'ן ווינט — פּפו! איהר ווילט וויסען, ווי אַזוי?
נאַט אייך אַ פּראָסטען חשבון: מילא, פון מיר שמועסט מען ניט:
האָב איך ניט פינף־און־זיעבעציג טויזענד, אַ שענע־ריינע כפּרה!
נאָר איך פרעג אייך: וואָס וואָלט געטהאָן, אַשטייגער, מיין ברו־
דער העניך, ווען איך זאָל איהם ניט געוועזן געבען קיין דעפּעש,
אַז אונזער בילעט האָט אויסגענומען די פינף־און־זיעבעציג טוי־
זענד? איין אַנדערער אויף מיין אָרט, אַז ער דערזעהט אַזאַ גע־
ווינס, ווייסט איהר וואָס ער טהוט? ער ווישט אָפּ די ליפּען און
מאַכט אַ שוויג. וואָס מיר ברודער? ווער מיר העניך? —
וואָרום לאָז זיך איהם דאַכטען, אַז איך האָב גאָר פאַרקויפט דעם
בילעט! אָדער עלעהיי איך האָב איהם פאַרזעצט ביי בירנבוים'ען
און האָב איהם ניט אויסגעקויפט צו דער צייט, — און אַ צעטעל
פון מיר האָט דאָך בירנבוים, אַז איך האָב איינגעלעגט ביי איהם
אַזאַ און אַזאַ בילעט פון אַזאַ און אַזאַ סעריע, און באַם איך קויף
ניט אויס צו דער צייט, איז אַזאַ און אַזאַ בילעט פון אַזאַ
און אַזאַ סעריע — איהר פאַרשטעהט, צי ניין?... נאָר וואָס
דען?... אַז ס'איז מיר גאָר נישט געקומען אויף דער מחשבה, איך
זאָל אַזוי ריין זיין פון שלעכטס! וואָרום, ווי איהר זעהט מיך
אַטאָ, בין איך אַזאַ איד, וואָס קאַטאָרי געלט שפּיעלט ביי מיר
גאָר אַ קליינע ראָליע! וואָס איז דען, אייגענטליך, געלט? געלט

איז בלאָטע, אבי גאָט העלפט, ווי מיין ווייב זאָגט, מען איז געזונט און מע האָט אלסדינג, וואָס מע באַדאַרף... נאָר גאָרנישט, פאַרדראָסיג איז דאָס, פאָרט, ווי זאָגט איהר, פ י נ ף - א ו ן - ז י ע ב ע צ י ג ט ו י ז ע נ ד ! איהר פאַרשטעהט, צי ניין?...

אצינד נעמט בירנבוים'ען. בירנבוים איז דאָך טאַקי גאָט די נשמה שולדיג; ער האָט דאָך טאַקי נעבאָך אַרויסגעלאָזט די פינף־און־זיעבעציג טויזענד ממש פון די הענט! גלאָט ער איז איין עהרליכער, א לעצט־אָרענטליכער יונגערמאַן, און וויל נים גהנה זיין פון א פרעמדען בילעט; ער וויל נאָר, מע זאָל א פרעג טהון מענטשען, ו ו אָ ס מ ע נ ט ש ע ן ו ו ע ל ע ן ז אָ ג ע ן , איהר פאַרשטעהט, צי ניין? ווייטער וואָלט דאָך געווען, ווי זאָגט איהר, א כשר'ער טאָפּ מיט א כשר לעפעל, וואָרום ער האָט דאָך טאַקי פון מיר א צעטעל, אז באם איך קויף נישט אוים ביי איהם דעם בילעט צו דער צייט, איז אזא און אזא בילעט פון אזא און אזא סעריע — איהר פאַרשטעהט, צי ניין? נעמט דער דאָזיגער בילעט און געווינט פונקט די פינף־און־זיעבעציג טויזענד! נו, פרעג איך אייך, קאָן נישט די גאַל צעזעצט ווערען?... האָט איהר שוין, הייסט דאָס, צוויי אומגליקליכע נפשות אויף דער וועלט, וואָס האָבען כמעט פון קעשענע פאַרלאָרען צו פינף־און־זיעבעציג טויזענד קאַרבען — וואָס? ניט אזוי?...

דער דריטער אומגליקליכער נפש איז מיין ברודער העניך נעבאָך. ער געהט גלאָט אַרום ווי א נגזל, א געקוילעטער האָהן, און ס'איז טאַקי א ביטערער רחמנות אויף איהם, וואָס ער נעמט אזוי ווינציג געלט, וואָרום ער איז דאָך טאַקי געוואָהנט געוואָרען אלע יאָהר, און אפשר צוויי מאָל אין יאָהר, אז בילעטען שפּיעלען, נעמען־אוים פינף־און־זיעבעציג טויזענד, נישט ווינציגער! געהט ער אַרום און שרייט: „וואָס האָבען זיי צו מיר? וואָס ראַבעווען זיי מיך? אלעמען געב געלט! דעם גלח געב, דעם ברודער געב, בירנבוים'ען געב — זיי ווילען מיך מאַכען פאַר א קבצן!“ איהר פאַרשטעהט, צי ניין?...

דער פּערטער, דער גלח הייסט דאָס, איז דאָך אודאי איין אומגליקליכער גלח! ער שווערט, און מע מוז איהם גלויבען אויף זיינע הייליגע נאמנות, אַז ער פאַרשטעהט ניט, פאַר וואָס אידען טיילען זיך מיט זיין געלט? „מילא העניך, זאָגט ער, מעג זיך טאַקי זיין אַ מאַשעניק, און סע קומט איהם אודאי געהן אין חדר אריין, — איז ער אָבער פאַרט אַ היימישער מענטש און אַ גוטער ברודער... אָבער דאָס גאַנצע איבעריגע „קהל“, זאָגט ער, — וואָס פאַר מחותנים איז „קהל“ צו מיין בילעט?!“... איהר פאַרשטעהט, צי ניין? געה רעד מיט אַ גלח און געב איהם צו פאַרשטעהן, וואָס הייסט אָרענטליך: אַז דער איז אַ ברודער, וואָס האָט געהאַט ביי זונעמען אינגאַנצען אזוי, אַז קיין האָהן זאָל אפילו נישט קרעהען, און דער איז אַ לעצט־אָרענטליכער יונגערמאַן, וואָס האָט פון מיר אַ צעטעל, אַז אַזאַ און אַזאַ בילעט פון אַזאַ און אַזאַ סעריע — איהר פאַרשטעהט, צי ניין? ער מיינט דען עפּיס, בירנבוים הייסט דאָס? ער מאָנט דען געלט? ער האָט דען עפּיס טענות? חס וחלילה! ער וויל נאָר, מע זאָל אַ פרעג טהון מענטשען, וואָס מענטשען וועלען זאָגען! אַ מענטש, וואָס האָט זיך איינגעליעבט אין מענטשען, אַ מענטשליכער מענטש — איהר פאַרשטעהט, צי ניין?...

הכלל, פיער מענטשען האָבען געוואונען, הייסט דאָס, צו פינף־און־זיעבעציג טויזענד אויף אַ חלק, און פיער מענטשען האָבען פאַרלאָרען צו פינף־און־זיעבעציג טויזענד — פיער אומגליקליכע געקוילעטע מענטשען!... נאָר גאָרנישט, אויסגעגלייכט זיך — איז פאַרפאַלען. מסתמא איז דאָך עס אַ באַשערטע זאַך... וואָס זשע בלייבט־איבער צו טהון אַצינד? אַצינד באַדאַרף מען, הייסט דאָס, נעמען און זיך צעטיילען מיט'ן בילעט, דאָס הייסט, מע באַדאַרף געהן אַלע פיער אין באַנק אריין, ארויסנעמען דעם בילעט, אָפּ־נעמען דאָס געווינס, אָפּגעבען איטליכען זיינס און זאָגען מזל־טוב און טרינקען מאַהריטש. איאָ? האָט זשע צייט אַביסעל, פּאַוואָ־לינקע, נישט געהאַפּט. ערשטענס. ליגט דאָך אויפ'ן בילעט עפּיס

א חתימה פונ׳ם סליעדראוואטעל, באדארף מען דאך קודם כל באַ־פרייען, הייסט דאָס, דעם בילעט. וויל דער גלח נישט באפרייען דעם בילעט ביז מע וועט איהם נישט באוואָהרענען מיט זיין חלק. איהר פארשטעהט, צי ניין ?... ווי אזוי זשע באוואָהרענט מען איהם מיט זיין חלק? באדארף מען דאָס בילעט, הייסט דאָס, אראָפּנעמען פונ׳ם גביר׳ס חשבון און איבערלעגען איהם אויף מיין ברודער העניך׳ס און אויפ׳ן גלח׳ס נאָמען. וויל דער גביר נישט הערען, נישט זעהען. באשר ער טענה׳ט, דער גביר הייסט דאָס, און איז דוקא גערעכט:

— וואָס בין איך פאר א מחותן צו א פרעמדען בילעט? ווי קאָן איך הייסען איבערגעבען א פרעמדען בילעט פון פינף־און־זיבעציג טויזענד, וואָס סע ליגט אויף איהם איין ארעסט, אז איך וויים ניט וועמענ׳ם בילעט דאָס איז? פריהער איז ער געווען בירנבוימ׳ס מיט יעקב־יוסיל׳ס, היינט הער איך, אז ער איז נאָר א העניך׳ס מיט א גלח׳ס, שפעטער וועלען זיך אלע מאָל ארויסבאַ־ווייזען נייע בעלי־בתים, נייע העניכס מיט נייע גלחים — וואָס וועל איך טהון, אז זיי וועלען נאָכדעם מאָנען ביי מיר איטליכער באזונדער צו פינף־און־זיבעציג טויזענד? וואו וועל איך נעמען, קינדערלעך, אזוי פיעל געלט אויף צו באצאָהלען? איך בין דאָך ניט בראָדסקי!

איהר פארשטעהט, צי ניין? האָט זיך אָנגעהויבען איין עסק מיט אדוואָקאטען. און אדוואָקאטען זענען דאָך פונקט ווי די דאָק־טוירים: וואָס איינער זאָגט, זאָגט דער אנדערער קאפויר. געלט נעמען זיי אלע און געבען עצות, איטליכער איין אנדער עצה. איין אדוואָקאט זאָגט, אז דער גביר מעג זעהר שען איבערגעבען דעם בילעט וועמען ער וויל... און דער אנדערער זאָגט: ער טאָר ניט בשום אופן איבערגעבען דעם בילעט... קומט דער דריטער און זאָגט, אז ער מוז איבערגעבען, אניט — קאָן ער האָבען אויף זיך א „פעקעל״, למאי ער גיט ניט איבער... קומט נאָך איין אד־וואָקאט און זאָגט: לאָז זיך דער גביר גלאט אזוי אפזאָגען

פונ׳ם בילעט, וועט דאָס זיין ווי געוואונשען... קומט נאָך איינער און זאָגט: הם מלהזכיר! באם ער זאָגט זיך אָפּ פונ׳ם בילעט, דער גביר הייסט דאָס, בלייבט דער בילעט הענגען אין דער לופ־טען, קאָן ער נאָכדעם האָבען אויף זיך א רעכט „פּעקעל״!... קומט נאָך איין אדוואָקאט און זאָגט: אדרבה, טאָמער זאָגט ער זיך ניט אָפּ, האָט ער ערשט אויף זיך א „פּעקעל״!... קומט א נייער אדוואָקאט און זאָגט א נייעם דין: דער גביר, זאָגט ער, מעג זיך יאָ אָפּזאָגען, ניט אָפּזאָגען — ער וועט סאי־ווי־סאי האָבען אויף זיך א פּעקעל... איהר פאַרשטעהט, צי ניין? נאָר מיר דאכט, אז ער האָט שוין אויף זיך א גוט „פּעקעל״, ווארום, א חוץ וואָס מע דולט איהם אלע מינוט דעם ספּאָדעק, פּאָהרט ער נעבאך אלע וואָך אין דער גרויסער שטאָדט אריין, אונזער גביר הייסט דאָס, פון איין אדוואָקאט צום אנדערען, צאָהלט געלט און בעט, מע זאָל אויף איהם רחמנות האָבען, געבען איין עצה, ווי אזוי ער זאָל פּטור ווערען פון דער דאָזיגער באָמבע? ס׳איז א גאָט׳ס רחמנות, זאָג איך אייך, און א חרפּה, א בזיון פאַר לייטען. מע נעמט א מענטשען, איין עהרליכען, א שטילען מענטשען, וואָס טשעפּעט ניט קיין פליעג אויף דער וואנט, און מע הענגט איהם אָן אזא באָמבע, א לונג־און־לעבער אויף דער נאָז — און האַלט זיך געזונטערהייד!... טאָמער ווייסט איהר, פאַר וואָס? פאַר ווען? פאַר וואָס קומט איהם אזא באָמבע? דערפאַר וואָס מענטשען האָבען זיך ארייגגעלעגט, געוואָלט א אידען א טובה טהון, איהר פאַרשטעהט, צי ניין?... האָט איהר ניט ביי זיך נאָך א באָמבע... טפו! מיין איך נאָך א פּאַפּיראָס?

קורץ און גוט, וואו זשע האַלט איך? ביי דער באָמבע הייסט דאָס, וואָס מע האָט אָנגעהאנגען אונזער גביר... ווילט איהר דאָך מסתמא וויסען, וואָס הערט זיך מיט דער באָמבע? גאָר ניט, די באָמבע איז א באָמבע! לעת־עתה הענגט זי נאָך אין דער לופטען... דער גביר העצקעט זיך אלע וואָך הין און צוריק אין דער גרויסער שטאָדט אריין צו די אדוואָקאטען, די אדוואָקאטען נעמען געלט

און געבען עצות — דער אזוי, דער אַנדרערער אַט אזוי, און דער דריטער ניט אַזוי און ניט אזוי, נאָר פונקט קאַפּויר, ווי געוויינטליך... וואָס דער סוף דערפון וועט זיין — ווייסט נאָר איין גאָט אין הימעל, וואָרום קיין מענטשליכער פארשטאנד קאָן דאָס גאָרנישט משיג זיין, וואָס דערפון קאָן ארויס; וואָרום טאָמער דערגעהט דאָס חלילה צו א משפט, ווייסט מען ניט, מיט וואָס עס קאָן זיך ענדיגען... איהר פארשטעהט, צי ניין? דערוויל ווער ליגט נייען איילען אין דער אדמה? יעקב־יוסיל! אז די שטאָדט, — וואָס זאָג איך די שטאָדט? — די גאַנצע וועלט האָט מיט מיר צו טהון! איטליכער טייט אויף מיר מיט די פינגער: „אָן געהען די פינף־און־זיעבעציג טויזענד!"... פון געשעפט איז מען אָפּגעריסען; אין קעשענע איז ניטאָ א דרייערעל, נאָך ערגער ווי פריהער; מיין ווייב שעמט זיך ארויסצוקומען אין מארק אריין — מע רופט זי „די נייע נגידית"... מיך האָט מען דעם ערשטען שבת אין שוהל מכבד גע־ווען מיט „ששי" גאָר אויף איין אנדער אופן. מע האָט שוין אפילו געמאכט א חשבון פון די פינף־און־זיעבעציג טויזענד, וויפיעל איך באַדאַרף געבען אויף דער שטאָדט, וויפיעל איך זאָל צע־טיילען אָרעמע קרובים, און וואָס איך וועל טהון מיט'ן איבע־ריגען. דער האָט געזאָגט, אז איך וועל מסתמא ווערען א בעל־הלואה; און דער האָט געדרונגען, אז גיכער וועל איך האנדלען מיט ברויט, אזוי ווי איך האָב אַמאָל געהאנדעלט; און דער האָט אויסגעוויזען, אז דאָס בעסטע איז פאַר מיר א קאַנטאָר: מיט אַ קאַנטאָר, זאָגען זיי, מאך איך די בעסטע געשעפטען ביי אונז אין שטאָדט, וואָרום וואָסער קאַנטאָר ביי אונז פארמאָגט דען מיט א מאָל א קאַפּיטאַל פון פינף־און־זיעבעציג טויזענד? מע מיינט מעות מזומנים מיינט מען, טאַקי וואָס מזומנים הייסט! איהר פארשטעהט, צי ניין?... וואָרום ביי אונז אין שטעדטעל זענען די אידען גרויסע אפּיקורסים; קיינער גלויבט גאָר נישט, אז ס'איז ערגיץ פאַראַן במזומנים מעהר ווי א פינפאונצוואַנציגער איין אייגענער... אונזער שטעדטעל, דאַרפט איהר וויסען, איז

אויך א רעכט שטערטעל, דער רוח האָט דאָס ניט גענומען! דאָס איז א שטעדטעל, פארשטעהט איהר מיך, פון די שטעדטלעך, וואָס מע פרעגט אויף זיי!... פארהאַן לעדיגגעהערס גענוג, וואָס האָבען ניט וואָס צו טהון, געהט מען ארום פון שמונין צו בונין און מע רערט־אָפּ פון דער גאנצער וועלט. קיין אייגענע געשעפטען איז נישטאָ, האָט מען אין זינען יענעמ'ס. מע קלויבט זיך צונויף אין מארק ביי דער אפטייק, אויף דער „בערזע" הייסט דאָס, און מע האלט אין איין שאצען יענעמ'ס עסקים: מע האָט מורא, טאָמער פארדיענט יענער; און אז יענער דערלעגט, איז מען זיך מחיה, עס קומט צו א שטיק געזונט... הייסט פארשטעהט איהר, וואָס פאר א חמארע עס האָט זיך אנגערוקט אויף דער שטאָדט, אז מע האָט דערהערט פון די פינף־און־זיעבעציג טויזענד? פון יענעם טאָג אָן מאכט זיך זיי שוין נישט צו דאָס מויל פון אין־דער־פריה ביז ביינאכט. מע ווערטעלט זיך און מע שטעכט זיך. איינער דעם אנדערען עסט־אויס די גאַל, קריכט־אריין מיט די פיס אין הארצען.

— פאר וואָס האָט איהר בעסער נישט אויסגענומען די פינף־און־זיעבעציג טויזענד? זיי וואָלטען דאָך אייך איצטער שטארק צוניטץ געקומען!...

— למאי איהר ניט? איהר באדארפט זיי א סך נויטיגער פון מיר!...

בכדי עס זאָל דעם איבעריגען עולם פארדריסען, האָט איינער א בעל־חשבון אויסגערעכענט, אז איך בין דער גרעסטער גביר אין שטאָדט. „עס איז א פּראָסטער חשבון — זאָגט ער: — פינף־און־זיעבעציג טויזענד האָב איך געוואונען, א קערבעל זעכס־זיעבען טויזענד באטרעפט די דירה מיינע — האָט איהר א קיימאַ־לן פון פינף־און־אכציג, קרוב צו מאה אלף קארבען. נו, און אז א איד, וואָס פארמאָגט הונדערט טויזענד קארבען, מעג מען, דאכט זיך, אויף איהם זאָגען, אז ער פארמאָגט צוויי, וואָרום אז מע שאצעט א אידען אין רי"ש אלפים, פארמאָגט ער דאָך קיין הונדערט טויזענד

אויך ניט! אלזא, בין איך, הייסט דאָס, אַ איד פון רי״ש אלפים, דאָס הייסט, דער גרעסטער גביר אין שטאָדט! אַי, ס'איז פאַרהאַן נאָך גרעסערע נבירים פון מיר? איז דער תירוץ: פון וואַנען ווייסט מען? ווער איז געווען ביי זיי אין קעשענע און ווער האָט געצעהלט זייער געלט? אפשר זענען זיי נאָך דעראונטער? איהר פאַרשטעהט, צי ניין?... אַ סך מענטשען האָט דאָס טאַקי אָנגע־ריהרט ביז דער ביין. זיי האָבען נעבאַך נישט געקאָנט דאָס איבער־טראָגען: ווי נעמט דאָס מיט אַ מאָל אַ געמיינער איד, פלוצים אין מיטען דרינען, און ווערד, אָהן קאַפּוועהטיג, אַ גביר פון פינף־און־זיעבעציג טויזענד?... פאַרהאַן ביי אונז אייגער, איין אלטער בחור, אַ רייכער און אַ קאַרגער, האָבען חברה אומיסטען אונטער־געשיקט אַ שליח, איינעם אַ „מענדעל־באָרד", ער זאָל איהם אָנ־זאָגען די גוטע בשורה, אַז יעקב־יוסיל האָט געוואונען די פינף־און־זיעבעציג טויזענד; איז איהם געוואָרען, ניט פאַר אייך גע־דאכט, אזוי שלעכט, אַז מע האָט געמיינט, ס'איז איין עק פונ'ם יונגענמאַן! אַ ביטערער רחמנות — ער איז נעבאַך עטליכע טאָג כסדר ארומגעגאַנגען אָהן אַ קאָפּ! און אַצינד, אַז ער האָט דער־הערט די געשיכטע מיט מיין ברודער העניך און די מעשה מיט'ן ביינדעל, איז איהם צוגעקומען אַ שטיק געזונט: „לאָז שוין בעסער זיין, זאָגט ער, דעם גלח; פאַר וואָס קומט אַ אידען אזוי פיעל געלט?"... איהר פאַרשטעהט, צי ניין?... נאָר איהר מיינט, אַז אייגענע פאַרגינען שוין? אזוי לאַנג שמייסט מען זיי! זיי זאָלען קאָנען דערטרינקען אין אַ לעפעל וואַסער!... מאָהלט אייך, ווען עס פאַלט אַריין צו מיר טאַקי די פינף־און־זיעבעציג טויזענד, וואָל־טען געווען אַנדערע ווערטער; דעמאָלט וואָלטען מסתמא אַלע הנאה געהאַט: אַי אייגענע, אַי פרעמדע. נאָר אַז עס האָט זיך שוין געמאַכט אזוי, איז שוין ווידער אַנדערע ווערטער... נישקשה, די משפחה מעג זיך נייהען אַ בייטעל — ביי מיין ברודער העניך וועט מען צעפיהרען די הענט. ער איז אַ רעכטער נדבן, מיין העניך זאָל געזונט זיין; ער, אַז ער וועט אָנהויבען געבען „נתינות",

וועט זיין וואָס צו זעהען. ס'איז אַ סברה, אַז ער האָט שוין אָסיג־נירט פון פינף־און־זעכציג ביז צוויי־און־זיעבעציג רובל אויף חתונה מאַכען איין אָרעמע שוועסטער; און דעם אַלטען טאַטען האָט ער מגדר געווען אַ גאַנצען הונדערטער אַ האַרטען: לאָז ער וויסען, הייסט דאָס, דער אַלטער טאַטע, אַז זיין זוהן האָט אויסגענומען די פינף־און־זיעבעציג טויזענד. איהר פאַרשטעהט, צי ניין?... דאָס זענען די היימישע קרובים. און די וואָס פון דערווייטען האָבען זיך גלאַט אַ לאָז געטהאָן צו מיר פון דער גאָרער וועלט, דער מיט אַזאַ „פעקעל", און דער מיט אַזאַ „פעקעל"... אַ סך האָבען אויף דעם חשבון אָנגעהויבען טהון שדוכים, חתונה מאַכען קינדער. אייניגע האָבען זיך גע'גט צוליעב דעם, וואָס זיי וועלען נאָכדעם קאָנען גרויכען צו עפּיס גרעסערס... מילא, איז דאָס חאָטש קרובים; ווי זאָגט איהר: פון אייגענע מוז מען ליידען. איהר פאַרשטעהט, צי ניין? אָבער פון פרעמדע, פון ווילד־פרעמדע וואָס בין איך נאָך מחויב צו טראָגען? פאַר וואָס קומט דאָס מיר? פאַר וועמענ'ס זינד?... וואו איך האָב ערגיץ אַ שונא, הערט איהר, ווינש איך איהם אַזאַ געווינס פון פינף־און־זיעבעציג טויזענד! איהר מעגט מיר גלויבען בנאמנות, אַז דאָס אָפּגעבען מזל־טוב, וואָס איטליכער גיט מיר אָפּ, מיט דעם אונטערשמייכלען זיך, מיט די חניפה'לעך פון איטליכען באַזונדער — בין איך שוין ניט אימשטאַנד אַריבער־צוטראָגען! מענטשען, וואָס איך קען זיי נישט און ווייס זיי נישט, קומען צו מיר צו געהן זיך מיט מיר איין עצה האַלטען.

— מיר האָבען געהערט, זאָגען זיי, פון אייך, רב יעקב־יוסיל, מיר האָבען שוין לאַנג פון אייך געהערט, אַז איהר זענט אַ קלוגער מענטש. מיינט נישט, זאָגען זיי, אַז מיר מיינען עפּיס דערמיט אַ מיין, וואָס גאָט האָט אייך באַגליקט די פינף־און־זיעבעציג טוי־זענד — חלילה וחס! גלאַט אַזוי, זאָגען זיי, מיר זענען געקומען צו אייך אַביסעל אויסרעדען זיך דאָס האַרץ...

איהר פאַרשטעהט, צי ניין?... איינער איז געקומען צו מיר עפּיס פון אַ מאָדנער שטאָדט, איך האָב שוין פאַרגעסען ווי זי הייסט,

פון א ווייטער מדינה, וואָס מיין זיידענ'ס באָבע איז דאָרט קיינמאָל נישט געוועזן. עס עפענט זיך די טהיר, עס קומט אריין פלוצים א איד, לעגט אָפּ דאָס פּעקעל.

— שלום עליכם!

— עליכם שלום! פון וואַנען איז א איד?

— פון אויסרייסען. דאָס זענט איהר רב יעקב־יוסיל?

— דאָס בין איך יעקב־יוסיל. וואָס וועט איהר זאָגען גוטס?

— זענט איהר דאָס טאַקי אַליין, הייסט עס, אָט דער רב יעקב־יוסיל, וואָס האָט אויסגענומען די פינף־און־זיעבעציג טויזענד? דאָס בין איך אומיסטען, זאָגט ער, געקומען צו פאָהרען אהער; דאָס הייסט, איך פאָהר במילא פאַרביי, האָב איך דערהערט די מעשה מיט די פינף־און־זיעבעציג טויזענד, האָב איך מיך מיישב געווען: טאַ, לאָם איך אראָפּפאָהרען אהער אויף א טאָג; איך וויל אָנקוקען מיט מיינע אויגען דעם דאָזיגען גליקליכען, וואָס האָט געוואונען די פינף־און־זיעבעציג טויזענד. ס'איז ניט קיין קלייניגקייט — ס'איז פינף־און־זיעבעציג טויזענד!!...

איהר פאַרשטעהט, צי ניין? גאַה, דערצעהל איטליכען באַזונדער א מעשה מיט א בירנבוים, וואָס וויל מענטשען, און מיט א ברודער, וואָס הייסט העניך, און מיט א ביינדעל, און מיט א גביר, און מיט א באָמבע, און מיט אדוואָקאטען, און מיט רוחות, און מיט שדים!... איך זאָל האָבען, הערט איהר, די גליקליכע יאָהר, וואָס ס'איז פריהער, פאַר די פינף־און־זיעבעציג טויזענד, געווען בעסער ווי אַצינד, נאָך די פינף־און־זיעבעציג טויזענד, און רוהיגער אודאי! איך וועל אייך זאָגען דעם אמת: איך בין שוין איצטער ניט זיכער מיט'ן לעבען אויך. אָט בין איך געווען ניט לאַנג אין דער גרויסער שטאָדט ביי די אדוואָקאטען דאָרטען, האָט מיך איינער א חברה־מאַן פאַרנאַרט צו זיך אהיים אויף פאַדאָל, כלומרשט אויף טיי; איך קום צו איהם אויף פאַדאָל, ביינאַכט איז דאָס געווען, טרעף איך דאָרטען נאָך איינעם א חברה־

מאַן, אַ אידען מיט דוקא אַ שענער באָרד, זיצען איבער אַ ספר; גיט ער מיר אָפּ שלום, שטעהט־אויף פאַררויכערען אַ פּאַפּיראָס, פאַרלעשט די לאָמפּ, און מיר בלייבען אין דער פינסטער... איהר פאַרשטעהט, צי ניין? עס וואָלט כדאי געווען, בלעבען, ס'זאָל ניט זיין אַזוי שפּעט און איהר זאָלט זיך אַזוי ניט חאַפּען אין וועג אריין, אייך דערצעהלען די דאָזיגע מעשה אויך, און אויף יענער מעשה זיצט נאָך אַ מעשה, אָדער ווי זאָגט איהר: אויף אַ בלאָטער אַ פּרישטש און אויף אַ מכה אַ בלאָטער. איהר פאַרשטעהט, צי ניין?...

קורץ און גוט, וואו זשע האַלט איך, הייסט עס? ביי'ם סוף פון דער מעשה. אַ סוף, מיינט איהר? האָט צייט אַ ביסעל, נישט געחאַפּט, ס'איז ערשט איין אָנהויב. וואָס זאָג איך איין אָנהויב? עס הויבט נאָך גאָר נישט אָן צו זיין קיין אָנהויב אפילו! און ווער איז שולדיג? איך אליין טאַקי! שייך זאָגען איך בין שולדיג? וואָס בין איך שולדיג? איך ווייס? איך בין דאָך נישט מעהר ווי אַ מענטש, ווי זאָגט איהר, אַ בשר־ודם, נאָר אַז ס'איז באַשערט איין אומגליק, העלפט זיך עפּים? וואָס בין איך שולדיג, למשל, אַז איך... נאָר שאַ! מע טאָר נישט חאַפּען די פיש פאַר די לאָקשען, מיין איך פאַרקעהרט — די לאָקשען פאַר די פיש. לאָם איך אייך בעסער דערצעהלען פּאַוואָלינקע, נישט געחאַפּט, די גאַנצע מעשה פונ'ם אָנהויב, דאָס הייסט, ניט פונ'ם אָנהויב, נאָר פונ'ם לעצטען אָנהויב, דאָס הייסט, פון דעם, וואָס איהר מיינט, אַז ס'איז שוין דער סוף... על כל פּנים, אַז גאָט האָט גע־האָלפען, מיר האָבען זיך דעמאָלט, אויב איהר געדענקט, מיט צרות, מיט אנגסטען איינגעטיילט מיט'ן בילעט, הייסט דאָס, איטליכען באַזונדער זיין חלק, — געוויינטליך, נישט אַזוי גיך טהוט זיך עס ווי סע רעדט זיך; מע האָט זיך געגוג אָנגערעדט, אָנגעהאַריקעט מיט איטליכען באַזונדער. אַז דער גלח טענה'ט: פאַר וואָס קומט אונז געלט, מיר און בירנבוים'ען, אונזביידען הייסט עס? און מיין ברודער העניך איז אַ בעלן, איך זאָל מיך פאַרלאָזען אויף

זיין יושר און אויף זיין גוטען ווילען און אויף זיין השגה. און מיין חברה־מאן, בירנבוים הייסט עס, שרייט, אז ער וויל גאָר־נישט — ער וויל נאָר מענטשען, האָרכען וואָס מענטשען וועלען זאָגען. איהר פארשטעהט, צי ניין? האָבען זיך אריינגעמישט אין דעם דאָזיגען עסק מעקלערס, און דוקא דריי מיט א מאָל; צוגעהאָרעוועט, אויסגעגלייכט — איין עק, א סוף. און ס'איז געבליבען, אויב איהר געדענקט, — וואָס זשע, הייסט דאָס, איז געבליבען? ס'איז געבליבען, אז מיר זאָלען זיך צונויפקלויבען אַלע פיער, הייסט עס, אוועקפאָהרען אין דער גרויסער שטאָדט אריין, ארויסנעמען דעם בילעט, אָפּנעמען דאָס ביסעל מינץ, צעטיילען זיך מיט די חלקים, נאַ דיר, געב מיר — און א גוטען טאָג מיט דער קאַפּאָטע! יאָ, ווען זשע איז דאָס געוועהרט געוואָרען? נאָפּשיקלאָד, אז ס'איז פארהאַן א בילעט. אָבער אז ס'איז קיין בילעט נישטאָ? שייך זאָגען, ס'איז קיין בילעט נישטאָ? א בילעט איז פארהאַן א בילעט, נאָר, אויב איהר געדענקט, וואו ליגט ער, דער בילעט? פארצוויאַקעוועט אין א באַנק ערגיץ, אויף א פרעמדען נאָמען, און פון אויבען, אויפ'ן בילעט הייסט עס, אויב איהר געדענקט, ליגט, איך בעט איבער אייער כבוד, איין ארעסט פונ'ם סליעדאָוואַטעל — געה נעם־ארויס אזא בילעט! וואָס זשע טהוט מען? באַדאַרף מען קודם כל, אויב איהר געדענקט, זעהען, מע זאָל צערייבען דעם עסק — לאָז דערוויילע, הייסט עס, ווערען אויס עסק, וועט מען שוין נאָכדעם זעהען וואָס מע האָט צו טהון. איהר פארשטעהט, צי ניין? ווער זשע באַדאַרף צערייבען דעם עסק, מע זאָל ווערען אויס עסק? פארשטעהט זיך, אז דער גלח. זאָגט אָבער דער גלח, אויב איהר געדענקט: לאָז מען איהם פריהער באוואָהרענען, דאָס הייסט, איבערגעבען דעם בילעט אויף זיין נאָמען, וועט ער זעהען, מע זאָל צערייבען דעם עסק. איז ער, דאכט זיך, אויך גערעכט? ווער זשע באַדאַרף דאָס איבערגעבען דעם בילעט אויף זיין נאָמען, אז ער זאָל צערייבען דעם עסק? פאר־שטעהט זיך, אז דער גביר אונזערער. קומען מיר מסתמא צו

אונזער גביר און בעטען איהם, ער זאָל זיין אזוי גוט און איבער־געבען דעם בילעט, וועט מען צערייבען דעם עסק. טענה'ט דער גביר וויעדער די אייגענע טענה, אויב איהר גערעדענקט, און איז אויך גערעכט: „וואָס האָט איהר צו מיר? — זאָגט ער. — וואָס האָט איהר מיר אָנגעהאָנגען א פרעמדען עסק?" טענה'ן מיר: „גערעכט זענט איהר טאַקי; נאָר וואָס זאָלען מיר טהון, אז אָהן אייך קאָן מען ניט צערייבען דעם עסק?" זאָגט ער: „אם כן, וואָס בין איך שולדיג? צערייבט אייך יאָ דעם עסק און צערייבט אייך ניט דעם עסק, — וואָס איז מיין עסק?"... איהר פארשטעהט, צי ניין?... האָט איהר ניט ביי זיך איין עסק... טפו! מיין איך א פאַפּיראָס?

קורץ און גוט, וואו זשע האַלט איך, הייסט דאָס? ביי צע־רייבען דעם עסק. עצות אהער, עצות אהין — ס'איז געבליבען: לאָדען זיך. און וויבאַלד לאָדען זיך, באַדאַרף מען פרעגען איין אדוואָקאַט. און וויבאַלד פרעגען ביי איין אדוואָקאַט, באַדאַרף מען פאָהרען אין שטאָדט אריין. הויבט זיך אָן: ביי וואָסער אד־וואָקאַט זאָל מען פרעגען? זאָגט דער, מע זאָל פרעגען ביי דעם אדוואָקאַט, און יענער זאָגט, מע זאָל פרעגען ביי יענעם אדוואָקאַט. פרעגט מען דאָך מסתמא בייביידע אדוואָקאַטען, א ברירה האָט מען? זאָגט דאָך מסתמא דער אדוואָקאַט פּונקט דעם היפּך, וואָס יענער אדוואָקאַט; זאָגט דער דריטער אד־וואָקאַט בוידעם; איז דאָך ביטער — געהט מען צו א פיערטען אדוואָקאַט... בקיצור, איך באַדאַרף אייך דערצעהלען וואָס אדוואָ־קאַטען זענען? אדוואָקאַטען און דאָקטוירים — דאָס איז איין מכה; אדוואָקאַטען און דאָקטוירים זענען לכתחילה באַשאַפען געוואָרען, זיי זאָלען זאָגען איינס דאָס אנדערע אויף צו־להכעיס. וואָס יענער זאָגט, באַדאַרף דער זאָגען פּונקט קאַפּויר, ווי, להבדיל, דער תרגום. איך האָב א גוטען ברודער, זאָגט ער: וואָס איז דען, אייגענטליך, דער תרגום? דער תרגום, זאָגט ער, איז א צו־להכעיס'־ניק; דער תרגום דאַרף זאָגען לאַקירדע. למשל, אז דער חומש

זאָגט „ויאמר“ — קומט דער תרגום און זאָגט „ואמר“; און אַז דער חומש זאָגט „לאמר“, איז, דאַכט מיר, וואָס קאָן דאָס דיר שאַדען, רב תרגום, אַז ס׳וועט שטעהן לאמר? ניין, לוינט איהם נישט! נאָר ל-מ-י-מ-ר! — און געה טהו איהם עפּיס! איהר פאַרשטעהט, צי ניין? אַז איין אַדוואָקאַט זאָגט, אַז מיר אַלע פיער זאָלען איינגעבען אַ פּאַפּיער אויף דער באַנק און אויפ׳ן גביר, למאי זיי געבען אונז ניט אַרוים דעם בילעט, — דאַכט זיך, אַ גלייכער איינפאַל, האַ? קומט דער אַנדערער אַדוואָקאַט און זאָגט: אַז איינגעבען באַדאַרפען נאָר צוויי, איך און בירנבוים, מיר ביידע הייסט עס, און נאָר אויפ׳ן גביר אַליין, למאי ער הייסט ניט די באַנק, זי זאָל איבערגעבען דעם בילעט. דאַכט זיך, אויך נישט קרום, האַ, וואָס זאָגט איהר? זאָגט אָבער דער דריטער אַדוואָקאַט: וואָס פאַר אַ מחותן בין איך מיט דער באַנק? די באַנק קען מיך? זי האָט געהאַט מיט מיר עסקים? איינגעבען לאָז בירנבוים אַליין, און נישט אויף דער באַנק, נאָר אויפ׳ן גביר אַליין, וואָרום וואָס איז שולדיג די באַנק, אַז ער אַליין, בירנבוים הייסט עס, האָט ערשט ניט לאַנג געהייסען די באַנק, זי זאָל אַריבערטראָגען דעם בילעט פון זיין חשבון על חשבון הגביר? דאַכט זיך, גערעדט ווי אַ מענטש, האַ? קומט נאָך איין אַדוואָקאַט און דרינגט, אַז איינגעבען באַדאַרף ניט איך און ניט בירנבוים — איינגעבען באַדאַרף גאָר דער גלח מיט מיין ברודער, העניך הייסט עס! דאַכט זיך, כ׳איז אויך מיט אַ גאַנג, האַ? קומט איין אַנדער אַדוואָקאַט און פאַלט נאָר אויף אַזאַ מין המצאה: מע באַדאַרף זיך, זאָגט ער, גאָר ניט לאָדען, וואָרום לאָמיר זעהען, פון וואַנען, זאָגט ער, האָט זיך גענומען אין באַנק אַ בילעט אויפ׳ן גביר׳ס נאָמען? בירנבוים האָט איהם אַריינגעטראָגען. וואו האָט בירנבוים גענומען אַ בילעט? ביי יעקב-יוסלען, ביי מיר הייסט עס. וואו האָב איך איהם גענומען? ביי מיין ברודער, העניך הייסט דאָס. ביי וועמען האָט איהם גענומען מיין ברודער, העניך הייסט עס? אַנטליהען, מיין איך געקויפט ביי׳ם גלח. ער זאָגט געקויפט, דער גלח זאָגט געליהען — וואָס

מאַכט דאָס אויס, אַ פאַרפּאַלענער עסק. על כן, זאָגט ער, לאָז דער גלח מאַנען דעם בילעט ביי מיין ברודער העניך, מיין ברודער העניך ביי מיר, איך ביי בירנבוים׳ען, און בירנבוים — ביי וועמען? בירנבוים ביי דער באַנק. אַי, די באַנק טענה׳ט דאָך: זי קען שוין נישט בירנבוים׳ען, זי קען נאָר דעם גביר? טאָ לאָז בירנבוים מאַנען ביי׳ם גביר, און דער גביר לאָז מאַנען ביי דער באַנק. אַי, דער גביר האָט מורא, טאָמער — וואָס? טאָמער לאָדט מען איהם? איז פאַרהאַן, זאָגט ער, איין עצה: לאָז בירנבוים אַרויסגעבען אַ צעטעל, קוויטירען הייסט עס, דעם גביר, איך זאָל קוויטירען בירנ־בוים׳ען, און מיין ברודער העניך זאָל קוויטירען מיך, און דער גלח זאָל קוויטירען מיין ברודער העניך. נו, ווי געפעלט אייך איין איינפאַל? וואָס קאָן שוין זיין גלייכער דערפון? געפינט זיך נאָך איין אדוואָקאַט אַ חכם און פרעגט אַ קלאָץ־קשיא: שאַט, פון וואַנען ווייסען מיר, זאָגט ער, אַז דער בילעט ענדיגט זיך שוין מיט׳ן גלח? טאָמער ליגט ערגיץ באַהאַלטען אויפ׳ן בוידעם נאָך אַ נפש, וואָס וועט אויפשטעהן מאָרגען, וועט ברענגען עדות מיט פּאַפּיערען און וועט טענה׳ן: „דער בילעט איז מיינער! קינדער, וואו איז מיין בילעט?!" וואָס זשע וועט זיין? וועט ער מאַנען שוין נישט קיין בילעט, נאָר פינף־און־זיבעציג טויזענד! ביי וועמען? נישט ביי קיינעם, נאָר ביי׳ם גביר! אַי, דער גביר האָט אַ צעטעל פון בירנבוים׳ען, בירנבוים פון מיר, איך פון מיין ברודער העניך, מיין ברודער העניך פונ׳ם גלח? לאָז דער גביר געהן, זאָגט ער, נאָכדעם לאָדען בירנבוים׳ען, בירנבוים מיך, איך מיין ברודער העניך, מיין ברודער העניך דעם גלח — פונקט די אייגענע מעשה, וואָס מיט׳ן חד־גדיא: ציגעלע־קעצעלע, קעצעלע־הינטעלע, הינ־טעלע־שטעקעלע, שטעקעלע־פייערעל, פייערעל־וואַסערעל, וואַסע־רעל־אָקסעלע, אָקסעלע־שוחט׳על — איהר פאַרשטעהט, צי ניין?... איז שוין ווידער שלעכט! וואָס זשע טהוט מען? באַדאַרף מען געהן צו אַ נייעם אדוואָקאַט, צו קאָפּערניקאָווען אַליין, און פון קאָפּערניקאָווען צו נאָך אַ גרעסערען אדוואָקאַט, צום „גאָלדענעם

וויזער". וואס טויג אייך, מיר האבען נישט דורכגעלאזט קיין איין אדוואקאט, מיר האבען זיך מיט זיי, מיט די דאזיגע אדוואַ־קאטען הייסט עס, אזוי פארדוואקאטעט דעם קאפ, אז וואו מיר זענען געשטאנען און וואו מיר זענען געגאנגען האט מען געהערט נאר אדוואקאט און אדוואקאט און אדוואקאט. האט איהר נישט ביי זיך איין אדוואקאט... טפו! מיין איך א פאפיראס?

קורץ און גוט, וואו זשע האלט איך, הייסט עס? ביי די אדוואקאטען. גאט האט געהאלפען, די אדוואקאטען האבען גע־פונען איין עצה — פארט אדוואקאטען! וואס זשע איז די עצה? די עצה איז אזא מין עצה: אז איך און בירנבוים, מירביידע הייסט עס, זאלען קודם־כל, פריהער פאר אלע היומס, איינגעבען א פאפיער, צעשרייבען זיך ביי'ם נאטאריוס הייסט עס, אז מיר זענען ניט שייך צום בילעט בכלל וכלל, קיין שום מחותנים נישט הייסט עס, און אז דעם דאזיגען בילעט האט מיר צוגעשיקט מיין ברודער העניך, וואס ער האט איהם גענומען, געקויפט הייסט עס, ביי'ם גלח, אויף צו פארזעצען, און איך האב איהם פארזעצט ביי בירנבוים'ען און געגומען אויף איהם רי"ש קערבלעך, — ווי די מעשה איז געווען, דאס הייסט, דעם רעכטען, דעם ריינעם, דעם אמת'ען אמת! דאכט זיך, פראסט און פשוט, אהן שפיצלעך, אהן חכמות און אהן איבער־הסברות — וואס קאן זיין בעסער, ווי דער אמת? איז אבער קיינער דערויף פריהער נישט געפאלען, איהר פארשטעהט, צי ניין?... נאר שאט, איהר זענט נאך ניט פארטיג. וואס הייסט, מיר וועלען נעמען, איך און בירנבוים, מיר ביידע הייסט עס, און וועלען ארויסגעבען אויף זיך אזא בייטש? און וואס וועט זיין מיט אונזערע חלקים? וואס וועלען מיר טהון, אז מע וועט אונז נאכדעם זאגען „ישקני"?... זיך געהן פארלאזען אויף מיין ברודער'ס יושר און אויפ'ן גלח'ס נאמנות? אי, מיר האבען זיך צעשריבען מיט זיי אויף פאפיער און געטרונקען לחיים? בלאטע! א בויגען פאַ־פיער קאסט א גראשען, און לחיים קאן מען טרינקען אלע טאג, אבי ס'איז נאר פארהאן, ווי זאגט איהר, אביסעל בראנפען. וואס

זשע האָבען מיר געוואָלט, איך און בירנבוים, מיר ביידע הייסט עס? א באוואָהרעניש — מע זאָל אונז באוואָהרענען אונזערס, וואָס אונז קומט... איהר פארשטעהט, צי ניין?... אָט דאָ האָט זיך ערשט אָנגעהויבען די רעכטע חתונה: „באוואָהרענישען? פאר וואָס קומט זיי באוואָהרענישען? גענוג זיי נעמען אומזיסט געלט, געב זיי נאָך באוואָהרענישען!" האָט דאָך עס אונז אָנגעקומען ביי'ם הארצען: „סטייטש, פאר אונזער עהרליכקייט, איהר אַזעלכע און אַזעלכע! גענוג מע טהוט אייך אזא טובה, — מע וואָלט דאָך געקאָנט צונעמען ביי אייך איינגאַנצען די פינף־און־זיעבעציג טויזענד, אז קיין האָהן זאָל אפילו ניט קרייהען, — האָט איהר נאָך טענות!?"... „קומט אייך, הייסט דאָס, א דאנק, א קניפ אין בעקעל?"... אזוי זאָגט דער ברודער מיינער, העניך הייסט דאָס. האָט דאָך עס מיך פארדראָסען! א וואָרט פאר א וואָרט, פיטש־פאטש, ווי געוויינטליך צווישען ברידער... הקיצור, גע'פועל'ט — מע וועט אונז שוין געבען א באוואָהרעניש. וואָס פאר א באוואָהרעניש? קוויטלעך? — א קוויטעל איז א סוכה־שער. וועכסעלעך? איין עבירה וועכסעל־פאפיער. וואָס דען? — מזומן געלט, ווי מיין באבע עליה־השלום פלעגט זאָגען: „דאָס בעסטע מילכיגס איז א שטיקעל פלייש". וואו זשע קריגט מען מזומן געלט, אז קיין מזומן געלט איז היינטיגע צייטען נישטאָ ביי קיינעם. שייך זאָגען ביי קיינעם? פארהאַן געלט, און א סך, נאָר ביי די בראָדסקים. „הכלל, ס'איז פוסטע דבורים! ביז מע וועט ניט לעגען קיין באוואָהרעניש, וועל איך ניט חתמ'ענען!" „וואָס פאר א באוואָהרעניש?" „וואָס פאר א באוואָהרעניש איהר ווילט, אבי א באוואָהרעניש, די וועלט זאָל פון מיר נאָכדעם נישט לאַכען, זאָגען, אז יעקב־יוסיל איז געווען א בהמה". איהר פארשטעהט, צי ניין?... דאָס איז אייך איין מאָל אוועק. און מיין חברה־מאַן, בירנבוים הייסט עס, האָט זיך טאַקי גענומען פשוט ווידער א מאָל צו דער אַלטער טענה: מענטשען!... באשר, זאָגט ער, אזוי ווי ער גיט איצטער, זאָגט ער, ארויס פון

זיך אזא מין געשריפטס, א רעציפּיס, הייסט עס אויף אייביג, לכן וויל ער, מע זאָל זיך מיט איהם פאַרלאָזען אויף מענטשען, וואָס מענטשען וועלען זאָגען, אזוי וועט זיין. „ווידער א מאָל מענטשען? — זאָג איך. — מע האָט דאָך איין מאָל געענדיגט, — וואָס טויגען אייך מענטשען?" „פאַרשטעהט איהר מיך, זאָגט ער, בירנבוים הייסט עס, איך וויל, מע זאָל א פרעג טהון מענטשען, אפשר וועלען מענטשען געפינען, אז סע קומט מיר גאָרניט, — למאי זשע זאָל איך נעמען אומזיסט געלט?"... איהר פאַרשטעהט, צי ניין?... איך שריי באוואָהרעניש, און ער טענה'ט מענטשען. „באוואָהרעניש וועט, זאָגט ער, זיין נאָכדעם; פריהער לאָז מען פרעגען מענטשען". „איהר האָט זיך שוין ווידער א מאָל, זאָג איך, צעמענטשעלט? סע מענטשעלט מיר שוין, זאָג איך, אין קאָפּ פון אייערע מענטשען! בעסער אין זינען האָבען, זאָג איך, א באוואָהרעניש; א באוואָהרעניש איז בילכער"...

קורץ און גוט, וואו זשע האַלט איך, הייסט עס? ביי'ם באַוואָהרעניש. מע האָט אונז, לאָז זיך אייך דאַכטען, באוואָהרענט, פאַרבונדען איינס דאָס אנדערע, ווי עס געהער צו זיין, זיך צעשריבען פון אלע זייטען הייסט עס, און דוקא ביי'ם נאָטאריוס, און מע האָט איינגעגעבען די אלע פּאַפּיערען אהין וואו מע דאַרף, און מע האָט אָנגעהויבען געהן צו אדוואָקאַטען, שרייבען פּאַפּיערען, אזא פּאַפּיער און אזא פּאַפּיער, העצקען זיך אלע מאָנטאג און דאָנערשטאג אין דער גרויסער שטאָדט אריין, לעגען הוצאות, צאָהלען בעטעל־געלט, שלאָפען מיט וואַנצען, אבי סע הייסט „האָטעל" (אכסניא לוינט זיי ניט!), עסען פּאָרציעס, געפּרעגעלטע טאַראַקאַנעס, אבי סע הייסט „בראַטען" (ראָסעלפלייש לוינט זיי נישט!), שוויצען ווי אין א שוויץ־באָד, בראָטען זיך אויף דער זון, פּוצען די שטיינער, ווערען טויב און דול פונ'ם קלאַפּען און פונ'ם טראַסקען און פונ'ם הו־הא, טאָמער ווייסט איהר וואָס? א גדולה — פינף־און־זיעבעציג טויזענד! נעחיי־בי וואָלט דאָס שוין געווען, איין עק לאָז דאָס האָבען, ווי זאָגט מיין ווייב זאָל לעבען: „א

קופּערנער גראָשען אויף דער וואָהר איז טייערער פון א גאָלדען רענדעל אין חלום. דיינע פינף־און־זיעבעציג טויזענד, זאָגט זי, האָבען מיר שוין געמאכט פינף און זיעבעציג לעבער אין הארצען. איך וואָלט דיר מוחל געווען דעם כבוד — צו וואָס האָב איך עס, זאָגט זי, באַדאַרפט?"... „ע, ביזט א אידינע, זאָג איך, און א אידינע בלייבט א אידינע"... אזוי זאָג איך צו איהר, און פיהלען פיהל איך, אז זי איז גערעכט, וואָרום וואָס האָב איך דערפון, אז אין מארק אריין נעמען קאָן מען דאָס נישט? זיך נאָר געקויפט אומזיסטע שונאים: דער איז מיר גלאט מקנא, און דער פארגינט מיר ניט, האָט מורא, טאָמער נעם איך געלט, פאר וואָס קומט יעקב־יוסלען אזוי פיעל געלט, איהר פארשטעהט, צי ניין?... וואָס זאָלט איהר קלערען, עס האָט זיך גענוג בלוט אָפּגעצאַפּט, ביז מע האָט דערלעבט הערען דאָס גוטע וואָרט, אז דער עסק איז שוין א צע־ריבענער עסק, אוים עסק! און עס איז גענוג די אויגען ארוים־געקראָכען, ביז מע האָט דערלעבט זעהען דעם בילעט אין א גוטער שעה, אין א מזל'דיגער שעה! נאָר איהר מיינט, אז אָט אזוי גיך האָבען מיר דערזעהען דעם בילעט? פּאַוואָלינקע, נאָר נישט גע־חאַפּט. פריהער האָט מען באַדאַרפט, ס'זאָל איבערגעהן די צייט, דער חודש הייסט עס, וואָס טאָמער גיט עמיצער איין, אז ער איז ניט צופריעדען מיט'ן משפּט. דעם דאָזיגען חודש וויים איך ניט, אויב איך בין געשלאָפען איין נאכט אפילו. עס האָבען זיך מיר געפּלאָנטעט אַלץ אזעלכע ווילדע־משונה חלומות, אז ניט איין מאָל פלעג איך מיך, איהר פארשטעהט, צי ניין, אויפחאַפּען אין מיטען ביינאכט און שרייען נישט מיט מיין קול: „צפּורה, איך פליה!"... „וואוהין פליהסט דו? — זאָגט זי צו מיר. — וואָס איז פאר א פליהען אויף דיר? שפּיי אוים דריי מאָל און דערצעהל מיר, וואָס האָט זיך דיר גע'חלומ'ט?" „עס האָט זיך מיר גע'חלומ'ט, זאָג איך, א שענער חלום; עס האָט זיך מיר גע'חלומ'ט, אז איך האָב פליגעל און איך פליה, און עס פליהען מיר נאָך ווילדע ברואים, מיני מאָדנע באַשעפעניששען, שלאַנגען און עקדישען, און ווילען מיך

נאָר דורס זיין״... דאָס איז איין מאָל געווען. דאָס אנדערע מאָל האָט זיך מיר גע׳חלומ׳ט, אַז איך זיץ אויף אַ זאַק, אַ גרויסען, איין אָנגעבלאָזענעם זאַק; דער זאַק איז אַ גומינער זאַק און אַ רויטער, און ביי דער זייט שטעהט אָנגעצייכענט אויף איהם מיט גרויסע ציפערען: 75,000... ס׳איז שבת בייטאָג, זומער־צייט, איהר פאַר־שטעהט, צי ניין, די גאַנצע שטאָדט אידען און ווייבער געהען־אַרום אויפ׳ן שפּאַציער, שטעלען זיך אָפּ אַלע ווײַלע און קוקען, קוקען אויף מיר מיט אויגען... פּלוצים — טררראַך! — עס הערט זיך אַ קנאַק; דאָס האָט געפּלאַצט דער גומינער זאַק, און איך פאַל, פאַל מיט אַ געשריי: „צפּורה, געפּלאַצט!“ „גאָט איז מיט דיר! ווער? ווער האָט געפּלאַצט? לאָזען מײַנע שונאים פּלאַצען!“... אַזוי זאָגט צו מיר מיין ווייב און וועקט מיך אויף פונ׳ם שלאָף און איז מיר מסתמא פּותר־חלום צו גוטען, ווי געוויינטליך אַ ווייב.

קורץ און גוט, וואו זשע האַלט איך, הייסט עס? ביי׳ם בילעט ארויסנעמען. אַז ס׳איז געקומען צום געהן דעם בילעט אַרויס־נעמען, האָט זיך אָנגעהויבען אַ נייער עסק: מי ומי ההולכים — ווער זענען, הייסט עס, די געהערס? איטליכער באַזונדער איז ביי זיך אודאי זעהר אַ גרויסער בטוח, נאָר איינגאַנצען פאַרגלויבען זיך אויף יענעם בין איך אויך ניט מחויב — ס׳איז צו אַ גרויסער נסיון, ס׳איז פינף־און־זיעבעציג טויזענד קערבּ־לעך! איהר פאַרשטעהט, צי ניין?... בכן איז געבליבען, איך גלויב דיר ניט, דו גלויבסט מיר ניט — לאָמיר בעסער געהן אַלע זאַלבענאַנד. דהיינו, וואָס הייסט אַלע זאַלבענאַנד? אַ פאַר־שוין צעהן. פון וואַנען האָבען זיך גענומען צעהן פאַרשוין? רע־בענט־אויס, וועט איהר זעהען: איך בין ניט איינס, בירנבוים איז ניט צוויי, דער גלח איז ניט דריי, מיין ברודער, העניך הייסט עס, איז ניט פיער, דריי אַדוואָקאַטען (איינער פונ׳ם גלח׳ס צד, איינער פון מיין ברודער׳ס צד, אַ טאַראַשטשער אַדוואָקאַט, און איינער פון מיין צד מיט בירנבוימ׳ס צד, אַ טשערקאַסקער אַדוואָקאַט) — האָט איהר שוין אַ קיימא־לן פון קיין עין־הרע זיעבען פאַרשוין;

הײנט די דרײ מעקלערס, װאָס האָבען זיך אַרײנגעלעגט אין געשעפט און אויסגעגלײכט אונז, — אַט האָט איהר אײך פּונקט צעהן פּאַר־שױן, אַ מנין הײסט עס... איז אפילו תחילת געװען אַביסעל פּריקרע; מײן ברודער, העניך הײסט עס, האָט זיך געשמיצט און געװאָרפען, למאי עס געהען אַזױ פיעל מענטשען, אַ גאַנצע חאַליאַסטרע! געננוג, זאָגט ער, װאָלט געװען, דאַכט זיך, מיר זאָלען געהן אינצװײען, ער מיט'ן גלח הײסט עס... ס'איז איהם ניט אָנגעשטאַנען די מעשה, אפּנים, װאָס קײנער װיל זיך ניט פאַרלאָזען אױף זײן יושר מיט'ן גלח'ס נאמנות. עס האָט זיך איהם אָבער געהאָלפען, מאָהלט אײך, װי דער פאַראיאָהריגער שנײ, װאָרום איטליכער האָט געהאַט אײן אַנדער טענה, און איז געװען גערעכט. למשל, איך האָב אױס־געװיזען, אַז איך מוז געהן, װאָרום איך בין אַ ברודער — נישט מחמת כבוד, נאָר מחמת דעם, װאָס אײן ברודער דעם אַנדערען מעג אָנפּײפען; װאָס װעל איך איהם נאָכדעם טהון? געהן לאָדען צום ונתנה־תוקף? ס'איז דאָך אַ ברודער!... און מײן בירנבױם האָט גע'טענה'ט, אַז װײבאַלד אײן אײגענער ברודער װיל ניט גלױבען, מעג ער, אַ װילד־פרעמדער, פאַר זײן עהרליכקײט אודאי ניט פאַרלאָזען זיך אױף נסים! ער איז אַזױ אױך, זאָגט ער, געננוג יוצא... און מע קאָן ניט זאָגען, ער זאָל זײן אינגאַנצען אומגערעכט... די דרײ אַדװאָקאַטען שמועסט מען ניט, אַז זײ מוזען זײן דער־בײ, װאָרום מע װעט נאָך באַדאַרפען, זאָגען זײ, שרײבען און שרײבען און שרײבען... איז געבליבען, הײסט עס, נאָר די מעק־לערס; זאָגען די מעקלערס, אַז געהן, באַדאַרפען זײ אױך געהן, און דוקא אַלע דרײ, װאָרום זײ זענען שױן, זאָגען זײ, געשלאָגענע הינט, געניטע מענטשען הײסט עס; זײ זענען דורכגעגאַנגען, זאָ־גען זײ, אַ גוטע שקאָלע; זײ האָבען דורכגעמאַכט דעם קורס פון דער בערזע אין יעהופּעץ, װײסען זײ שױן װאָס באַדײט מעק־לער־געלט, „קאַרטאַזש" הײסט עס; דאָס איז אַזאַ געלט, װי רח"ש, װאָס מע מוז, זאָגען זײ, זײן בײ'ם ערשטען טעלער־ברעכען, איהר פאַרשטעהט, צי נײן?... אָפּגערעדט האָבען מיר נאָר, אַז

צונויפקומען זיך זאָלען מיר האָטש ניט אַלע מיט אַ מאָל, נאָר איינציגווייז; און אַזוי ווי איטליכער באַזונדער האָט זיך געפּע־דערט זיין דער ערשטער, לכן זענען מיר אַלע געווען ביי דער באַנק כּאור הבוקר, זיך אַרומגעדרעהט אין דרויסען אַ היבשע ווייל, ביז מע האָט אונז אויפגעעפענט די טהיר, און מיר זענען אַריינגעגאַנגען אָפּנעמען דעם בילעט. נו, און דאָס פאַרשפּאָר איך דאָך אייך דער־צעהלען וואָס אַ באַנק איז. אַ באַנק האָט פיינט האָפּען זיך — זי האָט זיך צייט. וואָס געהט איהר אָן בילעט, יעקב־יוסיל, פינף־און־זיעבעציג טויזענד, גלחים, העניכס, בירנבוימס, מעקלערס, וואָס ווילען נעבאַך פאַרדיענען, און גלאַט מענטשען? וויים איך — אפילו נישט אין דער לינקער פּאה! דער פאַררוּיכערט זיך אַ פּאַ־פּיראָס, דער רעדט דברים בטלים, דער טרינקט אַ גלעזעל טיי, דער פאַרשניצט אַ שטיפּטעל, דער לייענט אַ גאַזעט — אַריינגעשטעקט די נאָז טיעף־טיעף און הויבט נישט אויף דעם קאָפּ, האָטש געב איהם אַ קרענק! מיר דרעהען זיך אַרום, מיר געהניצען, הוסטען, מיר וואָלטען שוין געהרען דערלעבען די מינוט, די רגע — איז ניטאָ דער בוכהאַלטער. געקומען דער בוכהאַלטער — ניטאָ דער קאַסיר. געקומען דער קאַסיר — ניטאָ דער דירעקטער. וואו איז דער דירעקטער? ער שלאָפט נאָך. דער בעל־הבית פון דער באַנק, הייסט עס, ליגט זיך און שלאָפט. וואָס געהט איהם אָן, אַשטייגער, בילעטען, יעקב־יוסיל, פינף־און־זיעבעציג טויזענד, גלחים, העניכס, בירנבוימס, מעקלערס, וואָס ווילען נעבאַך פאַרדיענען, און גלאַט מענטשען? וויפיעל קאָן ער, אַשטייגער, נעמען דאָ געהאַלט, אַזאַ מין דירעקטער? אודאי זעכס טויזענד קארבען, און אפשר אכט, און פאַר וואָס ניט אַלע צעהן? קאַרג האָרעוועט ער נעבאַך?... איך וואָלט זיך דאָ געשטעלט פאַר האַלב, כלעבען, פאַר אַ דריטעל, און וואָלט אפשר מעהר געאַרבייט פון איהם, און געטרייער אודאי!... אַזוי שטעה איך מיר בשעת מעשה און טראַכט, און אפשר האָב איך בשעת מעשה גאָר ניט געטראַכט, איהר פאַרשטעהט, צי ניין?... און בתוך כך קומט אָן דער דירעקטער. אָנגעקומען דער דירעקטער,

האָבען מיר זיך מסתמא אַ לאָז געטהאָן צו איהם אַלע מיט אַ מאָל. האָט ער זיך עפּיס ווי איבערגעשראָקען און אַ מאַך געטהאָן מיט דער האַנד. זענען צוגעגאַנגען צו איהם נאָר די אַדוואָקאַטען, אַלע דריי הייסט עס, און דער גלח, און האָבען איהם דערלאַנגט די פּאַפּיערען, איהר פאַרשטעהט, צי נייִן?... האָט זיך דער דרעקטער פאַרשלאָסען ביי זיך מיט די פּאַפּיערען, און מיר האָבען גענומען וואַרטען און וואַרטען, וואַרטען און וואַרטען; אַזוי לאַנג, אַזוי בּרייט, ביז מיר האָבען זיך דערוואַרט: דער דרעקטער איז אַרויס־געגאַנגען מיט עפּיס אַ גראָבען פּריץ און האָט זיך אָוועקגעשטעלט צו אונז, מחילה, מיט׳ן הינטען, רעדען, — רעדט ער נאָך. וואָס געהט איהם אָן בּילעטען, יעקב־יוסיל, פינף־און־זיעבּעציג טויזענד, גלחים, העניכס, בּירנבּוימס, מעקלערס, וואָס ווילען נעבּאַך פאַר־דיענען, און גלאַט מענטשען?... פּלוצים דרעהט ער זיך אויס צו אונז מיט׳ן פּנים: „וואַשי בּומאַגי גאָטאָווי, סטופּאַיטיע אווו קאַס־סו — שוין פאַרטיג, הייסט עס, אייערע פּאַפּיערען, געהט צום קאַסיר”... נישט געקאָנט זאָגען פריהער, איהר פאַרשטעהט, צי נייִן?... גענומען די פּאַפּיערען, האָבען מיר זיך אַ לאָז געטהאָן צום קאַסיר און דערלאַנגט איהם די פּאַפּיערען, געמיינט, אַט דאָ זענען מיר שוין פאַרטיג; צום סוף — ווער? וואָס? עס הויבּט זיך גאָר ניט אָן! דער קאַסיר איז פאַרנומען, ער צעהלט געלט, פּאַ־פּיערלעך, הונדערטערס און ת״קערס אַזוי ווי מיסט, און גאָלד, גאָלד גאַנצע קופּקעלעך, אַ פולער טיש! וויפיעל קאָן דאָ זיין געלט? וועה איז מיר, ווען איך פאַרמאָג אַ צעהנטחלק חאָטש, לאָך איך מיך אויס אויף׳ן גאַנצען בּילעט!... אַט אַזוי שטעה איך מיר בשעת מעשה און טראַכט, און אפשר האָב איך בשעת מעשה גאָר ניט געטראַכט; און ער, דער קאַסיר הייסט עס, האַלט אין איין צעהלען דאָס גאָלד, ער זאָל עס אפילו אונז שענקען אַ קוק! וואָס געהט איהם אָן, אַשטיינגער, בּילעט, יעקב־יוסיל, פינף־און־זיעבּעציג טויזענד, גלחים, העניכס, בּירנבּוימס, מעקלערס, וואָס ווילען נעבּאַך פאַרדיענען, און גלאַט מענטשען?... דאָס גאָלד ביי איהם אין די

הענד פליהט — פליהט מיט א משונה־זיסען קלאנג, מיט'ן קלאנג פון גאָלד. א „גאָלדענער קלאנג", איהר פארשטעהט, צי ניין?...

קורץ און גוט, וואו זשע האלט איך, הייסט עס? ביי'ם ביסעל גאָלד. איבערגעצעהלט דאָס גאָלד, הויבט ער אויף אויף אונז די ברילען, טהוט א נעם ביי אונז די פאפירען און א מיש, ווי מע צעהלט געלט, הונדערטערס אשטייגער, מיט א מאָדנעם קנאק מיט די פינגער! עפענט־אויף דאָס טישקעסטעל, נעמט־ארויס פון דאָרטען א גאנץ גרויסען פאקעט; עפענט־אויף א קאָנווערט, רייסט איהם אויף, נעמט־ארויס פון דאָרטען דעם בילעט, דעם אמת'ען בילעט הייסט עס, און טהוט א פרעג: „ווער נעמט?"... האָבען זיך א לאָז געטהאָן מיט א מאָל צעהן פאָר הענד. „ניין! — רופט זיך אָן דער קאסיר. — אזוי פיעל הענט קאָן איך דעם בילעט נישט געבען; קלויבט אייך אויס איינעם פון אייער קאָמפאניע"... האָבען מיר, איהר פארשטעהט, צי ניין, אויסגעקליבען איינעם פון אונזער קאָמפאניע, דעם עלטסטען פון די דריי אדוואָקאטען. דער עלטסטער פון די דריי אדוואָקאטען האָט גענומען דעם בילעט פאַוואָלינקע אין ביידע הענט אריין, ווי מע נעמט א קינד בשעת אידישען, און האָט איהם צוגעטראָגען פריהער צום גלח, נאָכדעם צו מיין ברודער, העניך הייסט עס, נאָכדעם צו מיר און צו בירנבוים'ען, אונז ביידען הייסט עס, מיר זאָלען זעהען, צי איז דאָס דער זעלבער בילעט טאקי, צי ניין?... האָט דער גלח געזאָגט, אז ער האָט איהם דערקענט נאָך פון דער ווייטען ביי'ם קאסיר אין די הענט; ער האָט אויף איהם, זאָגט ער, א גוטען סימן. וואָס פאר א סימן? — וויל ער ניט זאָגען... און מיין ברודער, העניך הייסט עס, האָט געשוואָרען ביי אלדאָס גוטס, אז ווען מע וועקט איהם, למשל, זייגער צוויי ביינאכט און מע טראָגט איהם צו דעם דאָזיגען בילעט, דערקענט ער איהם מיט'ן קוק! איהר פארשטעהט, צי ניין?... און איך און בירנבוים, מיר ביידע הייסט עס, האָבען דוקא דעם בילעט ניט דערקענט — למאי זאָל איך זאָגען אזא זאך, וואָס נישט געשטויגען, נישט געפלויגען? מיר האָבען נאָר גוט באטראכט

די סעריע מיט'ן נומער 12 הייסט עס — דאָס איז דאָך דער עיקר, ווי זאָגט איהר, הא? און מיר האָבען זיך געלאָזט פון דאָרט גלייך אין גאָסודאַרסטווענע באַנק אַריין, אָפּשקאָנטירען דעם בילעט, אָפּ־נעמען די ממתקים הייסט עס, די פינף־און־זיעבעציג טויזענד. געגאַנגען זענען מיר אַלע אינאיינעם, און דוקא צו־פוס, האָטש ס'איז אַרויף־באַרג. דער עלטסטער פון די אַדוואָקאַטען האָט געהאַלטען דעם בילעט אויבען־אויף, גאַנץ שטאַרק, מיט ביידע הענט, ער זאָל איהם חלילה נישט פאַרלירען, אָדער מע זאָל אויף איהם, חס ושלום, ניט איבערטראַכטען, אַז ער וויל מאַכען די קונץ, איבערבייטען — אַ קשיא אויף אַ מעשה, אַזא שלים־מזל'דיגער בילעט, איהר פאַר־שטעהט, צי ניין?... און געגאַנגען זענען מיר שוין נישט נאָר זאַלבעצעהנט — מיר זענען שוין געווען מעהר פון צוויי מנינים. פון וואַנען האָבען זיך גענומען, קיין עין־הרע, אַזוי פיעל מענ־טשען? וועל איך אייך זאָגען: ערשטענס, גלאַט אַזוי, גוטע באַ־קאַנטע פון מיין שטעדטעל זענען גראַדע געווען דעם טאָג אין דער גרויסער שטאָדט, און דערזעהען, מיר געהען שוין מיט'ן בילעט אין גאָסודאַרסטווענע באַנק אַריין אָפּנעמען די פינף־און־זיעבעציג טוי־זענד, זענען זיי אונז נעגאַנגען אַביסעל באַגלייטען, און טאַקי אין איינוועגס אַ קוק טהון, ווי אַזוי מע נעמט דאָס גרויסע געווינס, וואָרום נישט אַלע טאָג קאָן מען אַזעלכעס זעהען. הקיצור, וואָס זאָלט איהר קלערען, מיר האָבען געהאַט אַ שענע לויה, און אַ שענעם ברוך־הבא אין גאָסודאַרסטווענע באַנק. דער יעפרייטער, וואָס שטעהט ביי דער טהיר, האָט זיך אפילו תחילת אַביסעל דערשראָ־קען, אַז ער האָט דערזעהען פאַר זיך, קיין עין־הרע, אַזוי פיעל אידען מיט אַ גלח אין מיטען; פון דעסטוועגען האָט ער אונז גאַנץ פיין אויפגענומען און אַריינגעבעטען איינציגווייז אין באַנק אַריין. צוגעגאַנגען מיט'ן בילעט אַהין וואו מע דאַרף און געזאָגט וואָס מיר באַדאַרפען, האָט מען אונז צוגעפיהרט צו איינעם אַ טשי־נאָווניק מיט אַ ווייסער גלאַנצענדיגער ליסינע, ווי אַ מילכיגער טעלער, און מע האָט איהם איבערגעגעבען אונזער בילעט און מע

האָט איהם עפּיס אַ זאָג געטהאָן, וואָס — ווייס איך ניט. יענער וואָס מיט דער ליסינע, וואָס איז געזעסען אויף יענער זייט גראַטעס, האָט אויפגעהויבען די אויגען, אַ וואַרף געטהאָן אויף אונז אַ שאַר־פען קוק דורך די ברילען און געטהאָן זיך זיין ארבייט: ער האָט געהאַלטען אין די הענט אַ שאַרף מעסערעל, איהר פאַרשטעהט, צי ניין, און האָט מיט'ן מעסערעל געקראַצט אין אַ בוך, געקראַצט און געקראַצט, אָהן איין אויפהער. ער קראַצט, און מיר שטעהען אין געהאַקטע וואונדער און קוקען, ווי ער קראַצט, און דער גאַנצער איבעריגער עולם שטעהט און קוקט אויף אונז און באַטראַכט אונז פון קאָפּ ביז די פיס, און ער, דער טשינאָווניק מיט דער ליסינע, הערט נישט אויף צו קראַצען, און ארום און ארום אויף אַלע טישען זיצען נאָך טשינאָווניקעס און צעהלען געלט, — נאָר ווי אַזוי, מיינט איהר, געלט? אַזוי ווי פּאַלאָווע, ווי מיסט! גאָלד — גאַנצע סטערטעס! דער קאָפּ דרעהט זיך אַזש, דער „גאָלדענער קלאַנג" הילכט אַזש אין די אויהערען, און סע שעמערירט אין די אויגען! „ווער האָט דאָס אויסגעקלערט, טראַכט איך מיר, אַט דאָס געלט, וואָס איבער דעם ווערען מענטשען אַזוי פאַרשוואַרצט, שלאָגען זיך קאָפּ אין וואַנט, און איינער דעם אַנדערען וואָלט נאָר איינגעשלונגען לעבעדיגערהייד — נישטאָ קיין ברודער, קיין שוועסטער, קיין פאָטער, קיין קינד, קיין שכן, קיין גוטער פריינד, קיין טייערס אויף דער וועלט, נאָר געלט און געלט און געלט!"... אַזוי טראַכט איך מיר, און אפשר האָב איך בשעת מעשה גאָר ניט געטראַכט, איהר פאַרשטעהט, צי ניין?... און ער, דער טשינאָווניק, חייסט עס, הערט נישט אויף צו קראַצען, וואָרום וואָס געהט איהם אָן, אַשטייער, בילעט, יעקב־יוסיל, פינף־און־זיעבעציג טויזענד, גלחים, הע־ניכס, בירנבוימס, מעקלערס, וואָס ווילען נעבאך פאַרדיענען, און גלאַט מענטשען?... נאָר אַלסדינג אויף דער וועלט איז דאָך ביז אַ צייט; נאָט האָט רחמנות געהאַט, דער טשינאָווניק האָט אויפ־געהערט צו קראַצען, צונויפגעלעגט דאָס שאַרפע מעסערעל, באַ־האַלטען דאָס אין זשילעט־קעשענע, אַרויסגענומען אַ קלאָר־ווייסע

פעטשיילע, גוט אויסגעשנייצט די נאָז, ווי מע באַדאַרף; נאָכדעם האָט ער אַ נעם געטהאָן דעם בילעט, פשוט ווי מע נעמט אַ פּראָסטען בויגען פּאַפּיער פאַר אַ גראָשען, געעפענט עפּיס אַ בוך, אַ ספר־הזכרונות, און געקוקט — געקוקט, אַ קוק אין בוך און אַ קוק אויפ'ן בילעט, אַ קוק אויפ'ן בילעט און אַ קוק אין בוך. „ער האָט, אפנים, מורא, דער דאָזיגער חכם, אַז דער בילעט איז אַ גע'מלאָכה'־טער בילעט"... — אַזוי טראַכט איך מיר. — „קראַץ־קראַץ! — טראַכט איך מיר. — שמעק־שמעק! ס'איז איין אמת'ער בילעט נעבאך, ניט קיין פאַלשער!"... פּלוצים זעה איך, ווי ער נעמט דעם בילעט, טהוט איהם אַ וואַרף אונז כמעט גלייך אין פּנים אַריין מיט די דאָזיגע ווערטער (איך געדענק זיי אַזוי ווי איצינד געדענק איך זיי):

— ו ו ע ר ה אָ ט א י י ך ג ע ז אָ ג ט, אַ ז ד ע ר ד אָ ז י ג ע ר ב י ל ע ט ה אָ ט ג ע ו ו א ו נ ע ן ד י פ י נ ף־ א ו ן־ז י ע ב ע צ י ג ט ו י ז ע נ ד ?...

איהר פאַרשטעהט, צי ניין? ו ו ע ר ה אָ ט א ו נ ז ג ע־ ז אָ ג ט ? ? ? ווי געפעלט אייך אַזאַ משל?!

— וואָס הייסט, — זאָגען מיר, — ווער האָט אונז געזאָגט? דער בילעט אַליין האָט אונז געזאָגט, אַז ער האָט געוואונען די פינף־און־זיעבעציג טויזענד; די סעריע 2289 נומער 12!

— יאָ, — מאַכט ער צו אונז גאַנץ ערנסט — דאָס איז אמת, די סעריע נומער 2289 נומער 12 האָט טאַקי געוואונען פינף־און־זיעבעציג טויזענד, און אייער בילעט איז 2298 נומער 12. אַ קליין טעות'על, מ אַ ל י ע נ ק א י אַ אַ ש י ב אַ ט ש ק אַ...

געפעלט אייך עפּיס אַזאַ נייעס? מילא, וואָס זאָל איך אייך זאָגען? תחילת, אַז ער האָט אונז אויסגערעדט די דאָזיגע ווערטער, זענען מיר געווען אַלע ווי צעמישט. מיר האָבען גערעכענט: אָדער ע ר איז דול, אָדער מ י ר זענען משוגע, אָדער סע חלום'ט זיך אונז אַ חלום. און מיר האָבען גענומען קוקען איינס אויף דאָס אַנדערע. נאָכדעם האָבען מיר זיך ערשט דערמאַנט אַ קוק טהון

אין בילעט אריין — יאָ, ווי מיר זענען אידען! סעריע 2298 נומער 12! איהר פארשטעהט, צי ניין?...

וואָס זאָל איך אייך דערצעהלען ווייטער, מיין ליעבער פריינד? איך בין דאָס גאָר ניט אימשטאַנד אייך איבערצוגעבען א צעהנטעל חלק אפילו, איהר זענט דאָס ניט אימשטאַנד צו באשרייבען, און קיינער איז ניט אימשטאַנד זיך פאָרשטעלען דאָס בילד, די קאַרטינע, וואָס איז פאָרגעקומען דעמאָלט אין באנק, בשעת מיר זענען געבליבען שטעהן אָלע אָהן לשון, געקוקט איינס אויף דאָס אַנדערע. אויף די פּנים׳ער איז געווען אָנגעצייכענט — וואָס זאָל איך אייך זאָגען? ס׳איז גאָר ניט געווען קיין פּנים׳ער פון מענטשען, איהר פארשטעהט, צי ניין, ס׳איז געווען חיות און בהמות איז דאָס געווען, אינ׳ם געשטאַלט פון מענטשען, בהמות בצורת אדם הייסט עס. איינער דעם אַנדערען זאָל קאָנען דורס זיין, וואָלט ער איהם דורס געווען מיט׳ן קוק, מיט די אויגען! דאכט זיך, וואָס? וואָס האָט מען אייך געטהאָן אזעלכס? עס האָט זיך אייך גע׳חלומ׳ט א חלום פון פינף־און־זיעבעציג טויזענד? נו, אם כן, באַדאַרף מען זיך נעמען דאָס לעבען? שוין זשע האָט דאָס לעבען קיין שום ווערדע ניט, א חוץ געלט? משוגעים, איהר פארשטעהט, צי ניין?... אויף קיינעם האָט מיך ניט פארדראָסען, הערט איהר, ווי אויף מיין חברה־מאַן, אויף בירנבוים׳ען הייסט עס. מילא, די איבעריגע חברה האָבען האָטש פארענטפערט זיך, ארויפגעלעגט די באַד איינס אויף דאָס אַנדערע: דער גלח האָט ארויפגעלעגט אינגאנצען אויף מיין ברודער העניך, און מיין ברודער העניך האָט געזאָגט: פרעגט איהם בחרם, עס האָט זיך איהם אפילו נישט גע׳חלומ׳ט קיין פינף־און־זיעבעציג טויזענד, און ער וואָלט נישט אָנגעהויבען צו וויסען, ווען איך, יעקב־יוסיל הייסט עס, זאָל איהם נישט געווען קלאָפּען קיין דעפּעש און אָפּגעבען מזל־טוב, איהר פארשטעהט, צי ניין? „שען האָסט דו, זאָגט ער, געקוקט, ברודער מיינער, אין בלאַט!״... „פאר וואָס האָסט דו, זאָג איך, ניט געקוקט?״ „דו ביזט געווען, זאָגט ער, דער גאַנצער ברעכער, ביי דיר איז געווען, זאָגט ער, דער

בילעט, דו ביזט, זאגט ער, דער רעכטער בעל־הבית!"... איהר הערט א מעשה? פריהער, אז ס'איז געווען די פינף־און־זיבעציג טויזענד, האט מען מיך געוואלט אפלייקענען גאר אינגאנצען, און איצט, אז עס האט זיך אויסגעלאזט א טייך, בין איך שוין דער רעכטער בעל־הבית. איהר פארשטעהט, צי ניין? נאר גאר נישט. איך, יעקב־יוסיל, דאס כפרה־היהנדעל, נעם אויף זיך די גאנצע באד; לאז זיין איך בין דער גאנצער חייב! אי, וואו זענען געווען אייערע אויגען, בהמות? איהר האט דאך אויך געזעהען גלייך מיט מיר א מאל ניינצעהן די אלע פאפיערען, מיט די קוויטאנציעס, מיט די סטראכאוועקעס, וואו סע שטעהט בפירוש סעריע 2298, נומער 12, און געוואונען האט גאר די סעריע 2289 נומער 12, — פאר וואס איז אייך ניט איינגעפאלען א קוק צו טהון, אז די 9 שטעהט פריהער פאר דער 8? און אז דער בילעט איז שוין געווען ביי אייך אין די הענט, זענט איהר, דאכט זיך, ניט קליין געווען א קוק צו טהון נאך א מאל אין דער טאבעלע, וואס פאר א סעריע האט געוואונען די פינף־און־זיבעציג טויזענד: צי די סעריע 2298, צי די סעריע 2289? אין באנק אריין, זעהט איהר, האט איהר זיך ניט געפוילט געהן א גאנצע חאליאסטרע — וואס איז? איהר האט געמיינט, אט נעמט איהר געלט? איהר פארשטעהט, צי ניין?... נאר אויף קיינעם האט מיך אזוי ניט געברענט, זאג איך אייך, ווי אויף דעם חברה־מאן, בירנבוים הייסט עס. איהר האט איהם באדארפט אנקוקען, ווי ער איז זיך געשטאנען ביי דער זייט, ווי א ווילד־פרעמדער, גלייך ווי מיט איהם געהער זיך דאס ניט אן גאר ניט. אט ערשט, דאכט זיך, האט ער געארבייט מעשים: מענטשען! מענטשען! ער וויל זיך פארלאזען אויף מענטשען! און איצט שטעהט ער, ווי א כשר לעמעלע, נעבאך גאט די נשמה שולדיג!... האט דאס מיך שוין אנגענומען, איהר פארשטעהט, צי ניין, ביי'ם הארצען, און איך האב זיך מיישב געווען: לאס איך מיר חאטש קיהלען דאס הארץ פאר מיין בלוט, וואס ער האט מיר אפגעצאפט דעמאלט,

דעם צווייטען מאי, אויב איהר געדענקט, בשעת איך בין געשטאנען פאר איהם און געבעטען זיך, ווי ביי א גזלן, ער זאל מיר ארויסגעבען דעם בילעט.

— פאני בירנבוים! — רוף איך מיך אן צו איהם. — אצינד האט איהר צייט זיך פארלאזען אויף מענטשען; אט שטעהען מענטשען אין באנק, קיין עין־הרע, א סך! וואס שווייגט איהר? איהר ווילט שוין נישט קיין מענטשען? א ו י ס מענטשען?...

דער גאנצער עולם איז געשטאנען, איהר פארשטעהט, צי ניין, און געקוועלט. פון וואס מע האט געקוועלט — קאן איך אייך ניט זאגען: צי דאס קוועלען איז געווען פון דעם, וואס איך רוף מיין חברה־מאן, בירנבוים'ען הייסט עס, אויף מענטשען? צי ס'איז גלאט געווען אנגעלעגט ביי'ם עולם, וואס פון די פינף־און־זיעבעציג טויזענד האט זיך אויסגעלאזט א טייך? קאן איך אייך זאגען, איהר פארשטעהט, צי ניין, און שוועהרען ביי וואס איהר ווילט, אז עס הויבט מיך נישט אן צו אהרען דאס געלט — לאז דאס ברענען אויפ'ן פייער! אהרען אהרט מיך נאר, פאר וואס אז בשעת מ ע ה א ט נ א ר ג ע מ י י נ ט, אז יעקב־יוסיל האט פינף־און־זיעבעציג טויזענד, איז יעקב־יוסיל געווען „רב יעקב־יוסיל"; און איצט, אז מען איז געוואהר געווארען, אז יעקב־יוסיל האט, איך בעט איבער אייער כבוד, א פייג, ניט קיין פינף־און־זיעבעציג טויזענד, — איז איין עק, אויס רב יעקב־יוסיל!... וואס, פארכעס, אין אייער פאטער און מוטער אריין! וואס האב איך דא חוטא־בעגל געווען? יא פינף־און־זיעבעציג טויזענד, ניט פינף־און־זיעבעציג טויזענד — וואס איז דא די נפקא־מינה?... הערט איהר, וואס איך וועל אייך זאגען, פאני שלום־עליכם? איהר מעגט זיך טאקי איבערנעמען מיט אייערע אידעלעך און מיט דער גאנצער וועלט! ס'איז, הערט איהר, פע, א פאסקודנע וועלט, און א פאלשע וועלט, און א פארפיהרטע וועלט, און א נארישע וועלט! נאר זייט זיך מודה, עס קלינגט אייך נאך נישט אין די אויהערען און עס דרעהט זיך נאך ניט אויף

פון אָרט, אַז ער טהוט זיך ניט צו מיר אַ לאָז, הויבט אויף דעם
אייך דאָס היטעל פון מיינע פינף־און־זיעבעציג טויזענד? האָט
נאָר קיין פאַראיבעל ניט, וואָס איך האָב אייך אפשר אָנגעדולט אַ
קאָפּ, און זייט מיר געזונט, איהר פאַרשטעהט, צי ניין, און לאָז
נאָט געבען בעסערע געשעפטען.

דער דייטש

געשריבען אין יאָהר 1902

דער דייטש

בין איך אליין, ווי איך האָב אייך געזאָגט, אַ דראָזשנער, פון דראָזשנע הייסט דאָס, אַ קליין שטעדטעל אין פּאָדאָליער גובערניע, גאָר אַ קליין שטעדטעל; היינט איז שוין דראָזשנע כלומרשט אַ שטאָדט מיט אַ באַהן, מיט אַ סטאַנציע, מיט אַ וואָקזאַל... אַז דראָזשנע איז געוואָרען אַ סטאַנציע, האָט אונז די גאַנצע וועלט מקנא געווען: אַ קלייניגקייט אַ באַהן! מע האָט געמיינט, דאָס וועט ווערען אַ מחיה, אַ מקום פּרנסה, מע וועט זשעברען פולע זשמעניעס מיט געלד, מע וועט גליקליך ווערען! אידען זענען זיך צונויפגעפאָהרען פון די דערפער ארוים אין שטאָדט אריין; בעלי־בתים האָבען גענומען איבערבויען די הייזער, שטעלען נייע קלייטען; די טאַקסע פון פלייש האָט מען געהעכערט; מע האָט שוין אָנגעהויבען קלערען מכח אַ נייעם שוחט, מכח נאָך אַ בית־המדרש און מכח אָפּנעמען פעלד אויף צו פּאַרברייטערען דאָס אַלטע בית־עולם — בקיצור, ס'איז געוואָרען „ליהודים". אַ ווערטעל? אַ באַהן, אַ סטאַנציע, אַ וואָקזאַל! בעלי־עגלות האָבען זיך אפילו תחילת אביסעל געבונטעוועט, געווען שטארק ניט צופריעדען פונ'ם עסק, גאָר ווער פרעגט זיי? מע האָט אויסגעלעגט רעלסען, אראָפּגעבראַכט וואַגאָנעס, אַנידערגעשטעלט אַ וואָקזאַל, אויפגעהאַנגען אַ גלעקעל, צוגעשלאָגען אַ ברעטעל: „ס ט אַ נ צ י אַ ד ר אָ ז ש־נ אַ" — און רעדט צו דער וואַנט!

אַז ס'האָט אָנגעהויבען געהן די באַהן, רופט זיך אָן צו מיר מיינע: „וואָס רעכענסט דו צו טהון, יונה'לע?" (יונה רופט מען מיך). „וואָס זאָל איך, זאָג איך, טהון? דאָס וואָס אַלע

אידען טהוען; אלע דראזשנער אידען דרעהען זיך ביי דער באהן, וועל איך מיך אויך דרעהען ביי דער באהן!"... און האב גענומען דאס שטעקעל און בין ארוים אויפ'ן וואקזאל און בין געווארען מיט גאט זיינער הילף א „פראוויטעל". וואס הייסט א פראוויטעל? א פראוויטעל הייסט: יענער האנדעלט א וואגאן תבואה און בא־דארף דעם וואגאן תבואה אנגרוזען און אוועקשיקען, איז דערויף געשטעלט געווארען א „פראוויטעל". נאר אזוי ווי כמעט אלע דראזשנער אידען זענען געווארען פראוויטעלעס, איז נישט גוט, מוטשעט מען זיך, דרעהט מען זיך; אמאל קויפט מען ביי'ם גוי א זעקעל תבואה און מע פארקויפט דאס מיד ליד; איז אדער מע פארדיענט, אדער מע דערלעגט; און אמאל טהוט מען א חאפ פון דער זייט א מעקלעריי, אבי סע לאזט זיך, א דאס, א יענץ — שלעכט, ניטא וואס צו טהון! אי, ס'איז פריהער אויך נישט געווען וואס צו טהון? איז האטש ניט געווען קיין באהן, איז דער פאר־דראס, ווי זאגט איהר, ניט געווען אזוי גרוים; צו וואס האט אונז געטויגט די סטאנציע מיט'ן וואקזאל, מיט'ן גלעקעל, מיט'ן גאנצען טארעראם?

טרעפט זיך א מעשה — איך שטעה מיר אזוי איינמאל אויפ'ן וואקזאל אביסעל פארזארגט און באגלייט ארוים דעם „פאטשטאווע פאיעזד". ס'איז שוין נאכ'ן דריטען קלונג, דער לאקאמאטיוו האט שוין גוט אנגעפייפט און פונ'ם קוימען זעצט א רויך, — איך טהו א קוק, אויף דער פלאצפארמע שטעהט א פריצ'על, א הויכס און א דארס, מיט קעסטעלדיגע הויזען, מיט א הויכען קאפעליש און מיט א סך טשעמאדאנעס; ער שטעהט אויסגעצויגען דעם האלז און קוקט זיך ארום, ווי א זינדיגער מענטש, אויף אלע זייטען. „אט דאס פריצ'על קעהר עפים באדארפען האבען", — טראכט איך מיר און פיהל, עס האט מיך ווי עמיצער א טארע געטהאן פון הינטען: „יהודי, געה־צו צו איהם און טהו איהם א פרעג, אפשר דארף ער עפים?" און אזוי ווי איך האב מיר נאר געריהרט פון ארט, אז ער טהוט זיך ניט צו מיר א לאז, הויבט אויף דעם

קאפעליש און מאכט צו מיר אויף דייטש, ציהט אוים מיט א ניגון:

— גוט מא־יען, מיין הערר!

— א גוט יאהר זאל אייך זיין! — זאג איך צו איהם אויף אויף דייטש און א ביסעל אויף אידיש, און דאס איבעריגע מיט די הענט. און איך פרעג איהם, פון וואנען ער פאהרט? מאכט ער צו מיר: צי וויים איך ניט עפים א רעכטע קווארטיר, א „שטאנציאן“, פון זיינעמטוועגען?

— אודאי! — זאג איך. — פאר וואס זאל איך ניט ווי־סען? — און אין הארצען טראכט איך מיר: „או־ווא! איין עבירה, וואס ס'איז ביי מיר ניט קיין אכסניה. ס'זאל אבער זיין ביי מיר איין אכסניה, וואלט איך דאך איהם פארפיהרט צו זיך, ס'איז א וואהלער דייטש, מע וואלט געקאנט ארום איהם עפים פארדיענען“... און באלד פליהט מיר דורך צוריק א מחשבה: „טפש! עם שטעהט דען אנגעצייכענט ביי דיר אויפ'ן שטערן, אז ס'איז ביי דיר ניט קיין אכסניה? עלעהיי, לאז זיך דיר דאכ־טען, אז ס'איז ביי דיר יא איין אכסניה!“ און איך רוף מיך אן צו איהם אביסעל אויף אידיש, אביסעל אויף דייטש און דאס איבעריגע דערמאך איך מיט די הענט:

— אויב זיי וואולען, מיין הארר, לאזען זיי הייסען נעמען א בעל־עגלה, וועל איך זיי טהון דערפיהרען אויף דער בעסטער אכסניה, שטאנציאן הייסט דאס, פערוויסארט!

דערהערט פון מיר אזעלכע דבורים, ווערד דער דייטש מלא גדולה און מאכט צו מיר, באווייזט מיט דער האנד אויפ'ן מויל:

— האבען זיי וואס צו עסען? שפייזען?

— די בעסטע שפייזען! — זאג איך צו איהם. — זיי וועלען, אם ירצה השם, האבען האנאווע (הנאה), הערר דייטש, ווארום מיין פלונית, מיין פרוי הייסט עס, איז א זעלטענע באלאבאסטע (בעל־הבית'טע); איהר באקען און איהר קאכען האט א שם, איהרע פיש מעג עסען דער מלכות, דער קעניג אחשורש הייסט דאס...

— יאַ וואָהל! — מאַכט ער צו מיר מיט אַ שמחה און די אויגען בשעת מעשה לויכטען איהם און דאָס גאַנצע פּנים שיינט איהם, ווי די זון.

„אַ חכם אַ דייטש!“ — טראַכט איך מיר און מאַך נישט קיין לאַנגע מחזקות און באַשטעל אַ בויד און איך פאַרפיהר איהם גלייך צו מיר אַהיים.

געקומען אַהיים, געב איך איבער באַלד מיין ווייב אַלסדינג, אַז גאָט האָט מיר צוגעשיקט איין אורח אַ דייטש — גאָר איין אַנטיק. נאָר אַ אידינע פאַרשטעהט דען עפּיס? הויבט זי דאָך אָן מסתמא מיך באַגראָבען, וואָרום איך האָב אָנגעטראָפען פּונקט אויף דער בייזער שעה, ווען מע ראָמט אין שטוב: „וואָס פאַר אורחים, וואָס פאַר געסט פלוצים אין מיצקע דרינען?“... „אידינע בלא, זאָג איך צו איהר, דבר ניט אויף אונזער צונג, מחמת דער אָדון איז מבין בלשון אשכנז!“ הערט זי מיך עפּיס, אַז זי האַלט סאַמע אין מיטען ראָמען? קעהרט זי מיט'ן בעזעם גלייך אין פּנים אַריין און וואָרטשעט. זי וואָרטשעט, און איך מיט'ן דייטש שטעהען ביי דער טהיר, ניט אַהין, ניט אַהער. קוים מיט צרות, איך האָב איהר איינגערעדט, אַז ס'איז ניט קיין אומזיסטער אורח, ס'איז — פאַר געלט, און מע קאָן נאָך, אדרבה, אַרום איהם עפּיס חאַפּען, אָפּלעקען אַ ביינדעל... זענט איהר שוין פאַרטיג? אַז איך האָב זי שוין גוט איבערגערעדט, מאַכט זי צו מיר: „וואו זשע וועל איך איהם באַלעגען — אין דער ערד?“ „שטיל זאָל זיין, — זאָג איך צו איהר — נאַרישע אידינע, מע זאָגט דאָך דיר, זאָלסט ניט דבר'ען, וואָרום דער אָדון איז מבין כל דבור!“ ערשט דעמאָלט האָט זי פאַר־שטאַנען וואָס מע מיינט, און מיר האָבען איהם אָפּגעטרעטען אונ־זער אַלקער, און מיין ווייב האָט גענומען אין איין כהרף־עין צע־בלאָזען דעם סאַמאָוואר און געשטעלט זיך קאָכען וועטשערע. תחילת, אַז מיין דייטש האָט דערזעהען דעם אַלקער, האָט ער אפילו אַביסעל פאַרדרעהט מיט דער נאָז, ווי איינער רעדט: „עס וואָלט געמעגט זיין אַביסעל בעסער!“ נאָר וואָס פאַרשטעהט

קירה־דייטש? אבי מע האָט אריינגעטראָגן דעם סאמאָוואר, פאר־פארעט טיי, און דערצו האָט ער ארויסגענומען א גוט פלעשעל ראָם און געמאכט א שנאפס (און מיר אויך געגעבן א שנעפסעל), איז שוין געוואָרען רעכט; און ער האָט זיך צעלעגט מיט די טשעמאָדאנעס, ווי ביי זיין טאטען אין ווייגאָרטען, און מיר זענען געוואָרען חבר.

נאָך דער טיי מאך איך מיט איהם א רעד, אהין־אהער, וואָס טהוט ער היע? מיט וואָס האנדעלט ער? טאָמער דארף ער עפּים קויפען, פארקויפען? לאָזט זיך אויס, אז דארפען דארף ער גאָר־נישט. עפּים מאשינעס, זאָגט ער, באדארפען דורכגעהן, — ווייס איך, א נעכטיגער טאָג, — און בשעת מעשה חאפּט ער אלע מאָל א קוק אין אויווען אריין און פרעגט זיך נאָך אלע מינוט, צי ס'איז נאָך נישט פארטיג דאָס עסען? „אפּנים, זאָג איך צו איהם, הערר דייטש, זיי האלטען גוט פון דער אכילה?“ ענטפערט ער דאָך מיר מסתמא פדרוך, וואָרום א דייטש פארשטעהט דען וואָס מע רעדט צו איהם? אזוי לאנג, אזוי ברייט, ביז מע האָט איהם גע־גרייט צום טיש און דערלאנגט די וועטשערע — א פרישע יויך א מחיה'דיגע מיט מאנדלען, מיט א גאנץ עוף מיט מאנעגרייפּלעך און מיט מערעלעך און מיט פּעטרישקע און מיט... מיט... מיט... (מיינע, אז זי וויל נאָר, קאָן זי!). „ברוכים היושבים!“ — זאָג איך צו איהם, און ער ענטפערט מיר נישט קיין חצי דבור, זיך צוגעהאפּט צום עוף, ווי נאָך א תענית. „ברוכים־היושבים־קומט־ניט־עסען־עסט־געזונט!“ — מאך איך צו איהם ווידער א מאָל, און ער זופּט די יויך געשמאק, ער זאָל דאָס אפילו ענטפערען דאָס צווייטע וואָרט, חאָטש זאָגען א דאנק, — ווער? וואָס? „א גראָבער נפש, טראכט איך מיר, און א גרויסער זולל־וסובא'ניק!“

הכלל, ער האָט אָפּגעגעסען, פאררויכערט א לאנגע פּיפּקע און זיצט און שמייכעלט. איך זעה, מיין דייטש קוקט זיך ארום אויף אלע זייטען, זוכט, אפּנים, איין אָרט אויף דעם קאָפּ אָנצושפּארען. און די אויגען ביי איהם קלעפּען זיך, טראכט׳ן מכח נאכטלעגער.

האָב איך אַ וואונק געטהאָן צו מיינער: „וואו מאכט מען איהם אַ געלעגער?" זאָגט צו מיר מיינע: „וואָס הייסט וואו? טאקי אין מיין בעט". און זי מאכט נישט קיין לאַנגע שהיות און געהט־צו צום בעט און הויבט איהם אָן מאכען אַ געלעגער, פאַנאַנדער־געשלאָגען דאָס בעטגעוואַנט, ווי עס געהר צו זיין (מיינע, אז זי וויל, קאָן זי) — איך טהו אַ קוק, מיין דייטש איז עפּיס נישט צופריעדען, עס געפעהלט איהם ניט, אַפּנים, וואָס סע פליהען פעדערען, מחמת ער פאַרדרעהט מיט דער נאָז און הויבט אָן ניסען מיט סכנת־נפשות. מאַך איך צו איהם: „וואכסען זאָלט איהר, הערר דייטש!" מיינט איהר, אַז ער ענטפערט מיר אַ דאַנק? ווער־וואָס? „אַ גראָבער נפש, טראַכט איך מיר, און אַ ווילדער מענטש". מיינע האָט איהם געמאכט אַ געלעגער ביז דער סטעליע, סע מעג ליגען דער קיסר (מיינע, אז זי וויל נאָר, קאָן זי!), אַ גאַנצע „העסע־בעט", און מיר האָבען זיך מיט איהם גאַנץ פיין אָפּגעזעגענט, גע־ווינשט איהם אַ גוטע נאַכט און געגאַנגען שלאָפען.

תחילת, אַז מיר האָבען זיך געלעגט שלאָפען, הער איך, מיין דייטש שלאָפט, קיין עין־הרע, גאַנץ געשמאַק, חראָפּעט מיט אַ מאָדנע שטימע, סאַפּעט ווי אַ לאָקאָמאָטיוו, פייפט און חאָרחעלט, ווי אַ געקוילעטער אָכס, און פּלוצים חאַפּט ער זיך אויף און קרעכצט און אויקעט און פּאָרשקעט און קראַצט זיך און שפּייט און וואָר־טשעט, און קעהרט זיך איבער אויף דער אַנדערער זייט, טהוט אַ ביסעל אַ חראָפּע און אַ סאַפּע און אַ פייף און אַ חאָרחעל, און חאַפּט זיך ווידער אויף מיט אַ קרעכץ און מיט איין אוי און מיט אַ פּאָרשקע און מיט אַ קראַצען זיך און מיט אַ שפּייען און מיט אַ וואָרטשען; און אָט אַזוי עטליכע מאָל, ביז ער שפּרינגט־אַראָפּ פונ'ם געלעגער, און איך הער, ווי עס פליהט דאָס בעטגעוואַנט אין דער ערד אַריין, איין קישען נאָכ'ן אַנדערען, מיט אַ מין כעס און מיט משונה־מאָדנע ווילדע ווערטער: „צום טייוועל! סאַקראַ־מענטאָ! דאָננערררר־וועטעררר!" איך לויף־צו, איך טהו אַ קוק דורך אַ שפּאַרינקע אין דער טיר — מיין דייטש שטעהט אויף

דער ערד אָדם־נאַקעט, וואַרפט דאָס בעטגעוואַנט פונ׳ם בעט, שפּייט קלעק און שעלט זיך אויף זיין שפּראַך, מע זאָל גאָר באַהיט ווערן. „וואָס איז די מעשה, זאָג איך, הערר דייטש?" און עפען־אויף די טיר. ווערד ער מלא רציחה און פאַלט־אָן אויף מיר מיט קולאַ־קעס, וויל מיך דורס זיין, כאַפּט מיך פאַר אַ האַנט און פיהרט מיך צו צום פענסטער און ווייזט מיר, ווי ס׳האָט איהם צעביסען דאָס גאַנצע לייב, און טרייבט מיך אַרויס און פאַרמאַכט די טיר. „אַ משוגע׳נער דייטש, — רוף איך מיך אָן צו מיינער — און אַ גרויסער מפונק! ס׳האָט זיך איהם אויסגעוויזען, זאָג איך, אַז עס בייסט איהם, איז הימעל עפען זיך!"... „ווי קומט דאָס? ס׳איז מיר אַ חידוש! — זאָגט מיינע. — ערשט אויף פּסח גערייניגט דאָס בעטגעוואַנט און געפּאַרעט דאָס בעט מיט קעראָסין"...

אין דער פריה, איך האָב געמיינט, מיין דייטש וועט דאָ ווערען ברוגז און וועט אַנטלויפען פון אונז וואו דער שוואַרצער פעפער וואַכסט, צום סוף — ווער־וואָס? ווידער אַ „גוט־מאָיען" און ווידער געשמייכעלט, און ווידער געפּיפּקעט מיט דער פּיפּקע, און ווידער געהייסען זיך קאָכען עסען, און דערווייל צו דער טיי געהייסען זיך אָפּקאָכען ווייכע אייער, מאַצינקעס, — וויפיעל, מיינט איהר, אייער? כמעט אַ צעהנדליג! און צום עסען גע־נומען אַ רעכטען שנאַפּס און מיר אַ שנעפּסעל און חי געלעבט! געקומען ביינאַכט — ווידער דאָס אייגענע שפּיעל: פריהער גע־חראַפּעט, געפּייפט און געסאַפּעט און געהאָרחעלט, און נאָכדעם גע־קרעכצט און געאָויקעט, געפּאָרשקעט און געקראַצט זיך און גע־שפּיגען און געוואָרטשעט, און אויפגעהאַפּט זיך און אַראָפּגעוואָר־פען דאָס גאַנצע בעטגעוואַנט און געשפּיגען קלעק און געבייזערט זיך און געשאָלטען אויף זיין לשון: „צום טייוועל! סאַקראַמענטאַ! דאָננערררר־וועטעררררר!"... און אויפגעשטאַנען אין דער פריה — ווידער „גוט מאָ־יען", ווידער געפּיפּקעט מיט דער פּיפּקע, און ווידער געשמייכעלט, און ווידער געגעסען, און ווידער געמאַכט אַ שנאַפּס און מיר אַ שנעפּסעל — אַזוי עטליכע טעג כסדר, ביז

ס'איז געקומען די צייט, די מאשינעס זענען למזל דורכגעגאנגען, און ער האט באדארפט אוועקפאהרען.

אז ס'איז געקומען די צייט פון זיין אוועקפאהרען און דער דייטש האט גענומען זיך פאקעווען אין וועג אריין, מאכט ער צו מיר, איך זאל איהם דערלאנגען א רעכענונג. זאג איך: „וואס האבען מיר זיך דא צו רעכענען? ס'איז, זאג איך, א קורצער חשבון, הערר דייטש, עס קומט פון אייך פונקט א כף־הא'ער"... שטעלט ער אוים א פאר אויגען, ווי איינער רעדט: „הא? איך פארשטעה ניט!"... מאך איך צו איהם אויף דייטש: „זיי וועלען מוחל זיין באצאהלען א פינפאונצוואנציגער, פינף און צוואנציג קערבלעך, רובעל הייסט דאס!" און באווייז איהם אויף די פינגער צעהן און צעהן און פינף. מיינט איהר דאך, אז ער ווערד נתפעל? הם מלהזכיר! ער פיפקעט מיט דער פיפקע און שמייכעלט און זאגט צו מיר, אז ער וואלט נאר וועלען וויסען פאר וואס קומט פון איהם פינף און צוואנציג רובעל? און ער נעמט א שטיפטעל מיט א שטיקעל פאפיער און בעט מיך, איך זאל איהם אויסרעכענען יעדע זאך באזונדער. „ביזט טאקי אודאי א חכם א דייטש, — טראכט איך מיר — נאר שכל האב איך מעהר פון דיר; וואס איך האב אין פיאטע, פארמאגסט דו ניט אין קאפ!"... „שטעלט, זייט מוחל, זאג איך צו איהם, הערר דייטש, פאר דער אכסניה, שטאנציאן הייסט דאס, זעכס טעג, זעכס מאל אנדער־האלבען, איז ניי ען קארבען; זעכס מאל צוויי, איז צוועלף סאמאווארען, צוועלף האלבע גילדען, איז ניי ענציג קאפיקעס; זעכס מאל כמעט צעהן אייער אין דער פריה און צעהן אייער אויף דער נאכט, איז הונדערט צוואנציג, צוויי שאק אייער, א קערבעל א שאק, איז צוויי קארבען; זעכס יויכען, זעכס עופות, צו פינף גילדען איין עוף, א חוץ גריפלעך, מאנדלען, פעטרישקע, דאס, יענץ, לאקש, בוידעם, ציבעלע, איז א גלייכער חשבון זעכס קאר־בען; זעכס נעכט, זעכס לאמפען — זעכציג קאפיקעס; שנאפס האט איהר געטרונקען אייגענעם — צוויי קארבען; קיין טיי און

צוקער האָט איהר ניט גענומען — א קערבעל, איז דריי קארבען; קיין וויין האָט איהר ניט באַגעהרט — איין קארב, איז פיער קארבען; קיין ביער איז ניט געווען — זיעבעציג קאָפּיקעס. האָט איהר אינאיינעם א קיימא־לן, אַזוי גרויס, ווי כמעט פינף קארבען. נאָר בכדי ס'זאָל אויסקומען צו א גלייכען חשבון, שטעלט פינף מיט פופציג. נו, רב דייטש, איז אינאיינעם ניט קיין פינף און צוואַנ־ציגער?" — אַזוי מאַך איך צו איהם גאַנץ ערנסט, און איהר מיינט, ער האָט מיר געזאָגט א קרום וואָרט? חס ושלום; געפּיפּקעט מיט דער פּיפּקע און געשמייכעלט און ארויסגענומען א כף־הא'ער און א וואָרף געטהאָן, ווי מע ווארפט־ארויס א דרייערעל, זיך גאַנץ פיין אָפּגעזעגענט און אוועק מיט'ן באַהן. „וואָס זאָגסט דו עפּיס, מיין וויב, אויף אַזא מין דייטש?" — „גאָט זאָל צושיקען, זאָגט זי, אַלע וואָך אַזעלכע דייטשען, וואָלט געווען דוקא נישקשה'דיג"...

דער דייטש איז אוועקגעפאָהרען. ס'איז נישט אוועקגעגאַנגען קיין דריי טעג, קומט צו געהן דער בריעפטרעגער און דערלאַנגט מיר א בריעף, נאָר ער הייסט זיך פריהער באַצאָהלען פיערצעהן קאָפּיקעס. פאַר וואָס איז פיערצעהן קאָפּיקעס? — מע האָט פאַר־געסען, זאָגט ער, אָנקלעפּען א מארקע. באַצאָהלט די פיערצעהן קאָפּיקעס און אויפגעעפענט דעם בריעף — אויף דייטש געשריבען, איך פארשטעה ניט א וואָרט! איך הויב מיך אָן ארומטראָגען מיט'ן בריעף צו דעם, צו יענעם — קיינער קאָן ניט לייענען קיין דייטש. איין אומגליק! אויסגעלאָפען דאָס גאַנצע שטעדטעל, קוים מיט צרות געפונען א פּראָוויזאָר פון דער אַפּטייק, וואָס קאָן לייענען דייטש, האָט ער מיר דאָס בריוועל איבערגעלייענט און פארטייטשט, אַז דאָס שרייבט צו מיר איינער א דייטש און דאַנקט מיר זעהר פאַר דער וואָהלער רוהיגער שטאַנציאָן, וואָס ער האָט ביי מיר געהאַט, און פאַר אונזער גאַסטפריינדליכקייט מיט אונזער ליעבהארציגקייט, וואָס ער וועט דאָס אייביג נישט פארגעסען... „מהיכא תיתי, — קלער איך מיר — זעהר שען; אַז דו ביזט צופריעדען, טהוט מיר הנאה". און צו מיינער רוף איך מיך אָן:

„וואָס זאָגסט דו אויף דעם דייטש, קיין עין־הרע, נישט קיין קליי־נער נאַר?" — „גאָט זאָל צושיקען, זאָגט זי, אַלע וואָך אַזעלכע נאַראָנים, וואָלט געווען דוקא נישקשה׳דיג"...

עס גערט אַוועק נאָך אַ וואָך, איך קום צו געהן פונ׳ם וואָקזאַל, טראָגט מיר מיינע אַקעגען אַ בריעף און זאָגט, אַז דער בריעפטרעגער האָט זיך געהייסען דערצאָהלען אַכט און צוואַנציג קאָפּיקעס. „וואָס עפּיס אַכט און צוואַנציג קאָפּיקעס?" — „אַזוי, זאָגט זי, וואָרום ער האָט אַנדערש ניט געוואָלט". איך עפען אויף דעם בריעף — ווידער אויף דייטש. איך לויף אַוועק צו מיין פּראָוויזאָר און בעט איהם, ער זאָל מיר איבערלייענען דעם בריעף. לייענט ער מיר, אַז דער זעלבער דייטש איז נאַר־וואָס איבערגעפאָהרען די גרעניץ, און אַזוי ווי ער פאָהרט אהיים צו זיין פאָטערלאַנד, דאַנקט ער מיר זעהר פאַר דער וואָהלער רוהיגער שטאַנציאָן, וואָס ער האָט ביי מיר געהאַט, און פאַר אונזער גאַסטפריינדליכקייט מיט אונזער ליעבהאַרציגקייט, וואָס ער קאָן דאָס אונז אייביג ניט פאַרגעסען!... „מיינע צרות אויף זיין קאָפּ!" — טראַכט איך מיר, און קום אהיים, פרעגט מיך מיינע: „וואָס איז פאַר אַ בריעף?" זאָג איך: „ווידער אַ מאָל פונ׳ם דייטש! ער קאָן אונז גאָר ניט, זאָג איך, פאַרגעסען די טובה, דער משוגע׳נער דייטש!" — „אַז גאָט, זאָגט זי, זאָל צושיקען אַלע וואָך אַזעלכע משוגע׳נע דייטשען, וואָלט דוקא געווען נישקשה׳דיג"...

עס גערען אַוועק נאָך צוויי וואָכען, ברענגט מען מיר פון דער פּאָסט אַ גאַנץ גרויסען בריעף, און ער הייסט זיך דערצאָהלען זעכס און פופציג קאָפּיקעס. וויל איך דאָך ניט; זאָגט צו מיר דער בריעפטרעגער: „ווי איהר ווילט זיך!" און נעמט דעם בריעף צוריק. טהוט דאָך מיר אָבער באַנג, עס ווילט זיך זעהר וויסען פון וואַנעט איז דער בריעף, טאָמער עפּיס אַ נויטיגע זאַך? באַ־צאָהלט זעכס און פופציג קאָפּיקעס, איך עפען אויף דעם פּאַקעט, איך טהו אַ קוק — ווידער אויף דייטש. געה איך שוין מסתמא גלייך צו מיין פּראָוויזאָר און בעט איהם, ער זאָל מיר מוחל זיין,

וואָס איך דול איהם אַלע מאָל דעם ספּאָדעק. וואָס זאָל איך טהון, אַז איך בין געשטראָפט, איך קאָן ניט לייענען קיין דייטש? נעמט ער, דער פּראָוויזאָר, און לייענט מיר אַ גאַנצע מגילה, ווייעדער פונ'ם דייטש, אַזוי ווי ער איז שוין איצטער געקומען אַהיים און האָט זיך געזעהען מיט זיין געליעבטער פאַמיליע, מיט זיין „פרוי" און קינדער, האָט ער זיי דערצעהלט אַלסדינג, ווי אַזוי ער איז געקומען צו אונז אין דראַזשנע, און ווי אַזוי ער האָט זיך באַגעגנט מיט מיר אויפ'ן וואָקזאַל, און ווי אַזוי איך האָב איהם פאַרפיהרט צו זיך אַהיים, געגעבען איהם אַזאַ וואָהלע, אַזאַ רוהיגע שטאַנציאָן, — לכן דאַנקט ער אונז זעהר און זעהר פאַר אונזער גאַסטפריינדליכקייט און פאַר אונזער ליעבהאַרציגקייט, וואָס ער וועט דאָס אונז ניט פאַרגעסען אייביג, ווייל ער וועט לעבען. „טפו זאָל ער ווערען!" — זאָג איך און בטל־אוים צו איהם אַלע בייזע וויסטע חלומות, און מיינער וויל איך שוין גאָר ניט דערצעהלען פונ'ם בריעף און מאַך זיך שוין גאָר ניט וויסענדיג.

עס געהען אַוועק נאָך דריי וואָכען, קומט מיר אָן פון דער פּאָסט אַ „פּאָוויעסטקע" אויף אַ רובעל מיט צוועלף קאָפּיקעס. „וואָס איז דאָס פאַר אַ רובעל מיט צוועלף?" פרעגט מיך מיינע. „לאָז מיך אַזוי וויסען, זאָג איך, בייז!" און לויף אַוועק אויף דער פּאָסט און הויב זיך אָן נאָכפרעגען, פון וואַנען האָב איך עס אַ רובעל מיט צוועלף? זאָגט מען מיר, אַז ניט איך האָב אַ רובעל מיט צוועלף — אדרבה, דאָס דאַרף איך גאָר באַצאָהלען אַ רובעל מיט צוועלף. „פאַר וואָס איז?" — „פאַר אַ בריעף", — זאָגט מען מיר. „פאַר וואָסער אַ בריעף? — זאָג איך. — אפשר, פונ'ם דייטש?" — ענטפערט מען מיר ניט!... מילא, עס העלפט עפּים טענות? איך האָב באַצאָהלט אַ רובעל מיט צוועלף און האָב אָפּגענומען דעם בריעף, — אַ גאַנצען פּאַקעט. איך עפען־אויף דעם בריעף — ווייעדער פון איהם, פונ'ם דייטש! איך קום צום פּראָוויזאָר: „האָט קיין פאַראיבעל ניט, זאָג איך, פּאַני, איך האָב שוין, זאָג איך, ווייעדער, איין אומגליק, אַ דייטשען בריעף". דער

פּראָוויזאָר, אויך נישט קיין קליינער טפש, וואַרפט־אַוועק אַלע אַרבייט און לייענט מיר וויעדער אַ גאַנצע מגילה, אַלץ פונ'ם דאָ־זיגען דייטש, ימח שמו זאָל ער ווערען! וואָס שרייבט ער? ער שרייבט: אַזוי ווי ס'איז ביי איהם היינט אַ „פייערטאָג", אַ יום־טוב הייסט דאָס, עס זיצען ביי איהם געסט, די גאַנצע משפּחה האָט זיך צו איהם צונויפגעקליבען, האָט ער זיי דערצעהלט די גאַנצע געשיכטע פון אלף ביז תיו, ווי אַזוי ער איז געקומען צו פאָהרען אין אַ קליין שטעדטעל קיין דראזשנע, ווי אַזוי ער איז געבליבען דעמאָלט אויפ'ן וואָקזאַל אַליין אין אַ פרעמד לאַנד, נישט צו פאַרשטעהן אונזער שפּראַך, ווי אַזוי ער האָט זיך מיט מיר באַ־געגענט און ווי אַזוי איך האָב איהם פאַרפיהרט צו זיך, אָפּגעגעבען איהם אַזאַ וואָהלע, אַזאַ רוהיגע „שטאַנציאָן", ווי אַזוי מיר האָבען איהם פריינדליך אויפגענומען, אָפּגעטרעטען איהם דעם בעסטען חדר, געגעבען איהם עסען און טרינקען און אַזוי עהרליך און אָרענט־ליך באהאַנדעלט, — לכן קאָן ער זיך ניט איינהאַלטען און מוז אונז נאָך אַ מאָל אָפּדאַנקען פאַר אונזער גאַסטפריינדליכקייט און גוט־האַרציגקייט, וואָס ער קאָן דאָס אונז ניט פאַרגעסען אייביג און אייביג... „אַ צר־להכעיס'ניק אָט דער דייטש! — טראַכט איך מיר. — מעהר קיין בריעף וועל איך שוין פון דער פּאָסט ניט אָפּנעמען, עס מעג זיין מיט געלד!"

עס געהט אַוועק נאָך אַ חודש, נאָך צוויי — נישטאָ מעהר קיין בריעף, איין עק! איך האָב שוין כמעט אָנגעהויבען צו פאַר־געסען אינ'ם דייטש. פּלוצים קומט מיר אָן פון דער באַהן אַ פּאַ־וויעסטקע אויף אַ פּאָסילקע פון אַ פינפאונצוואַנציגער. „וואָס קאָן דאָס זיין פאַר אַ פּאָסילקע אויף אַ פינפאונצוואַנציגער?" — קלער איך מיר און ברעך מיר דעם קאָפּ, און מיינע זיצט און ברעכט זיך דעם מח, און מיר קאָנען נישט צוקלערען גאָרנישט. פאַלט מיר איין אַ געדאַנק: אַזוי ווי איך האָב פריינד אין אַמעריקע, קעהר דאָס זיין מסתמא פון זיי עפּיס אַ מתנה, אַ שיפסקאַרטע, אָדער אַ בילעט, אָדער אַ לאָטאָרעיצעטעל. און בין נישט פויל

און קום אויף דער באַהן און וויל אַרויסנעמען די פּאַסילקע, זאָגט מען מיר, איך זאָל מוחל זיין באַצאָהלען צוויי רובעל מיט פיער און צוואַנציג קאָפּיקעס, וועט מען מיר אַרויסגעבען די פּאַסילקע. העלפט זיך ניט, מוז מען קריגען צוויי רובעל מיט פיער און צוואַנ־ציג קאָפּיקעס און באַצאָהלען און אַרויסנעמען די פּאַסילקע. אָפּ־גענומען די פּאַסילקע, זעהר אַ שען קעסטעלע, גוט פאַרפּאַקט, קום איך צו לויפען אַהיים און הויב אָן צעפּאַקעווען דאָס קעסטעלע, פאַלט נישט אַרוים פון דאָרטען קיין פּאָרטרעט? מיר טהוען אַ קוק אויפ׳ן פּאָרטרעט — וואָס ס׳האָט זיך מיר גע׳חלומ׳ט יענע נאַכט און היינטיגע נאַכט און אַ גאַנץ יאָהר! ס׳איז ער, דער דייטש דער שלים־מזל, מיט׳ן לאַנגען האַלז און מיט׳ן הויכען ספּאָדעק און מיט דער פּיפּקע אין מויל! צום פּאָרטרעט איז גע־לעגען צוגעלעגט אַ בריוועלע, אויף דייטש געוויינטליך, ווייעדער די אייגענע מעשה מסתמא: דאָס דאַנקט ער אונז פאַר דער שטאַנ־ציאָן און פאַר אונזער גאַסטפריינדליכקייט און ליעבהאַרציגקייט, וואָס ער קאָן דאָס אייביג און אייביג ניט פאַרגעסען. איין איינ־געגעסענער דייטש קאָן! ברענען זאָל ער!... מאָהלט אייך, וואָס מיר ביידע האָבען איהם בשעת מעשה אָנגעווינשען און אָנגע־בענשט, זאָל איהם אָנגעהן חאָטש האַלב, רבונו של עולם!

ס׳איז אַוועקגעגאַנגען נאָך עטליכע חדשים — איין עק, אוים דייטש! דאַנקען גאָט, פּטור געוואָרען פון אַ שלאַק, אין דער ערד מיט׳ן קאָפּ! איך האָב מיך פּשוט מחיה געווען!... זענט איהר שוין פאַרטיג? האַרט זשע אוים, ס׳איז נאָך נישט קיין סוף. אַנומעלטען קומט מיר אָן פּלוצים ביינאַכט אַ דעפּעש, איך זאָל, למען השם, קומען צו פאָהרען קיין אָדעס, און וואָס גיכער, צו איינעם אַ מענטשען אַ סוחר מיט׳ן נאָמען גאָרנעלשטיין; ער האָט זיך אָפּגעשטעלט אין האָטעל „וויקטאָריע״ און באַדאַרף מיך זעהר נויטיג האָבען מכח אַ געשעפט. „אָדעס? גאָרנעלשטיין? האָטעל וויקטאָריע? אַ געשעפט? וואָס זאָל דאָס באַדייטען?״ — אַזוי זאָג איך צו מיינער... הויבט דאָך מיך מסתמא מיינע אָן צו טריי־

בען, איך זאָל פאַהרען, וואָרום „אַ קשיא אויף אַ מעשה, אפשר איז דאָס, זאָגט זי, טאַקי אַ נויטיגע זאַך? אפשר אַ קאָמיסיע, אפשר תבואה?"... נאָר ס'איז גרינג אויסצורעדען — פאָהרען קיין אדעס! אַ פאָהר קיין אָדעס קאָסט עפּיס הוצאות! נאָר ווי־באַלד געשעפט, איז עפּיס אַ תירוץ? בקיצור, איך האָב געקריגען עטליכע קערבלעך, האָב מיך אויפגעזעצט אויפ'ן באהן און פאָהר קיין אדעס. געקומען קיין אדעס, הויב איך זיך אָן פאַנאַנדער־פרעגען, וואו איז דאָ ערגיץ האָטעל וויקטאָריע? איך האָב מיך דערפרעגט צו האָטעל וויקטאָריע. „נישט פאַרהאַן דאָ ביי אייך, זאָג איך, איינער אַ גאָרגעלשטיין?" פאַרהאַן, זאָגט מען מיר, אַ גאָרגעלשטיין; נאָר וואָס דען? ער איז איצט נישטאָ אין נומער; איך זאָל זיך מטריח זיין צעהן אזייגער אויף דער נאַכט. איך קום צו געהן צעהן אזייגער אויף דער נאַכט — נישטאָ גאָרגעלשטיין; איך זאָל קומען צעהן אזייגער אין דער פריה, וועל איך איהם טרעפען. איך קום צעהן אין דער פריה — וואו איז גאָרגעל־שטיין? נישטאָ גאָרגעלשטיין; ער איז נאָר־וואָס געוועזן און זעהר געבעטען, אז ס'וועט קומען דער איד פון דראַזשנע, זאָל מען איהם זאָגען, ער זאָל מוחל זיין קומען אָדער דריי בייטאָג אָדער צעהן אויפדערנאַכט. איך קום דריי בייטאָג, איך קום צעהן ביי דער נאַכט — נישטאָ קיין גאָרגעלשטיין! וואָס טויג אייך, איך האָב זיך אָפּגעוואַלגערט אין אָדעס זעכס טאָג מיט זעכס נעכט, געגעסען צרות, מכות געשלאָפען, קוים מיט ווערים, מיט אנגסטען, איך האָב זיך דערוואַרט אויף דעם גאָרגעלשטיין. דער דאָזיגער גאָרגעלשטיין ווייזט־אויס אַ לייטישער מענטש, מיט אַ שענער באָרד אַ שוואַר־צער; ער האָט מיך זעהר פיין אויפגענומען, מיך געבעטען זיצען. „דאָס זענט איהר — מאַכט ער צו מיר האַלב אידיש, האַלב דייטש — דער איד פון דראַזשנע?" — „דאָס בין איך — זאָג איך — דער איד פון דראַזשנע. וואָס איז דען?" — „ביי אייך האָט געהאַלטען פאַר־אַ־יאָהרען ווינטער שטאַנציאָן איינער אַ דייטש?" — „ביי מיר. — זאָג איך. — וואָס איז דען?"

— „גאַרנישט, — מאַכט ער — אַט דער דייטש איז מיינער אַ שותּף אין מאַשינעס. איך האָב פון איהם אַ בריעף פון לאָנדאָן, שרייבט ער מיר, אַז איהר וועט זיין ביי מיר אין אַדעס, זאָל איך אייך, למען השם, איבערגעבען פון איהם זעהר אַ פריינדליכען גרוס און אייך אָפּדאַנקען פאַר אייער וואָהלער רוהיגער שטאַנציאָן, וואָס ער האָט ביי אייך געהאַט און פאַר אייער גאַסט־פריינדליכקייט און גוטהאַרציגקייט און מיט אייער עהרליך אָרענט־ליך באַהאַנדלען איהם, וואָס ער קאָן דאָס אייך בשום אופן קיינמאָל, קיינמאָל ניט פאַרגעסען, ווייל ער וועט לעבען!...

. . . .

איין אומגליק האָט זיך אויף מיר גענומען! איך רעכען, אם ירצה השם, נאָך יום־טוב, אַז גאָט וועט שענקען דאָס לעבען אַריבער־פּעקלען זיך פון דראַזשנע ערגיץ אין איין אַנדער שטאָדט, אַנט־לויפען וואו די אויגען וועלען מיך טראָגען, צו אַלדי שווארצע יאָהר — אַבי פּטור ווערען פון'ם שלים־מזל, פון'ם דאָזיגען דייטש, ימח שמו וזכרו זאָל ער ווערען!!...

די פריילעכע קאָמפּאַניע

ערצעהלונג

געשריבען אין יאָהר 1903

די פריילעכע קאמפאניע

קאפיטעל א.

אין א הייסען זומערטאג, אין איינע פון די גרויסע גאסען פון דער גרויסער שטאדט, וועלען מיר זאגען אין יעהופעץ, האט געשפאציערט מיט א ציגאר אין די צייהן א שווארצער יונגערמאן מיט רויטע בעקלעך פון א יאהר... איך קאן אייך ניט זאגען אקוראט פון וויפיעל יאהר, ווארום איך האב זיין פאס ניט געזעהן. אמאל, אז מע האט נאך ביי אונז געטראגען בערד, האט מען נאך דער בארד גרינג געקאנט שאצען יענעמ'ס יאהרען. היינט, אז שערען און גאלען די בארד איז געווארען ביי אידען, ברוך־השם, א וואכעדיגער גאנג — אדרבה, נאט אייך א געגאלטע מארדע און זייט א בריה, טרעפט וויפיעל איז זי אלט?... אנדערע איז גאר שווער צו דערקענען אפילו, צי זיי זענען אידען, דאס הייסט, אז מע קוקט זיך גוט צו צו זיי, דערקענט מען זיי אפילו גרייליך. מע דערקענט זיי נאך דער נאז, נאך די אויגען, נאכ'ן קוק. א איד קוקט גאר אנדערש; א איד, אז ער קוקט אויף אייך, לייענט איהר איבער אין זיינע אויגען: „ווער זענט איהר? עפיס זענט איהר מיר קענטליך? און וואס איז אייער טהועכטס? זאגט — אפשר קאנען מיר איינם דאס אנדערע צו־גוטיץ קומען?" אט אזוי קוקט א איד... נאר מיר קעהרען זיך אום צוריק צו אונזער פארשוין, צום שווארצען יונגענמאן.

דער שווארצער יונגערמאן איז זיך געגאנגען פאוואלניקע, ניט ארויסגעלאזט די ציגאר פון מויל, ווי א מענטש, וואס האט נאר־

וואָס אָפּגעגעסען אַ פיינעם מיטאָג, פערדרייכערט אַ ציגאַר און מאַכט „מאַציאָן". אויך דאָס פּנים זיינס איז געווען זעהר פיין אויסגע־פּוצט, די בעקלעך רויט, די וואָנסעס ארויפגעדרעהט ארויף, נאָר די מלבושים זענען געווען אביסעל געחאפּט, דהיינו: די ארבעל פּונ'ם פּידזשאַק האָבען אביסעל צופיעל געגלאַנצט, די הויזען זענען געווען אביסעל אויסגעטרעטען, און די שטיבלעטען, האָטש זיי זענען אמאָל געווען גרויסאַרטיגע, לאַקירטע שטיבלעטען מיט שענע קנעפּלעך, האָבען איצטער, אויף דער עלטער, אביסעל אונטערגעפּוצעוועט, חלילה נישט צעריסען, נאָר שטאַרק צעטריסקעט, און די אָפּצאַסען אביסעל אויסגעדרעהט. אויך דאָס קאַפּעלישעל האָט אויסגעזאָגט דעם סוד, אַז דאָס באדארף זיין נישט קיין גרויסער נגיד, וואָרום אַ חוץ וואָס דער פאַסאָן איז שוין לאַנג ארוים פון דער מאָדע, איז דאָס קאַפּעלישעל אליין געווען צוגעלעגערט און אָפּגעבאַרעט אבי־סעלע און די טאַשמע פערשמאַלצט מיט פעטען — זעהר־זעהר אַ געמיין קאַפּעלישעל.

דער דלות האָט שוין אַזאַ טבע, אַז קוים חאַפּט ער זיך אריין צו איינעם, איז קודם כל לעגט ער זיך ביי איהם אויפ'ן קאַפּעליש און אויף די שפּיץ־שטיוועל, און נאָכדעם פערקלייבט ער זיך צו איהם אין בייטעל אריין, רייניגט־אוים פון דאָרטען וואו ערגיץ אַ מטבע איין אַלטע, איין אָפּגעריבענע, לאָזט איבער אַ צוויי קנעפּלעך מיט אַ „רעצעפּים" פון דער פּאָסט און דרייבט אוים אַ לעכעל, אַז טאָמער וועט זיך מאַכען אַ מאָל אַ מטבע, זאָל זי אויך ארויסקריכען.

ווערליג דער דאָזיגער פּאַרשוין איז געגאַנגען רוהיג, געצעהל־טע טריט, און גערדרעהט מיט'ן שטעקעל און צוגעזונגען שטילער־הייד אַ גאַנץ פיינעם ניגון און אַלץ געקוקט ארויף אין די פענסטער אריין, האָט מען געקאָנט זיכער מיינען, אַז דאָס איז אָדער אַ רייזענדער, וואָס איז אראָפּגעקומען אהער פון אַ פרעמדער מדינה און האָט ניט וואָס צו טהון — איז ער זיך ארויסגעגאַנגען אביסעל אָנקוקען די שטאָדט, אָדער דאָס איז אַ היגער תושב, וואָס זוכט אַ

געראָטען פלאַץ אויף צו שטעלען אַ מויער, וואָס זאָל האָבען אַ ברייטען הויף מיט אַ פאָנטאַן און מיט חאָטש אַ שטיקעל גאָרטען צו דער גאַס. אָפּגעשטעלט האָט ער זיך נעבען אַ טויער, דערזעהן אַ צוגעקלעפּט צעטעל מיט זיעבען גרייזען:

„עס גיט זיך אָפּ ביליג אַ צוזאַמענוואָהנונג, גילטיג פאַר אַ בחור".

אויפ'ן פּנים פון אונזער העלד האָט זיך בעוויזען אַ צופריעדען שמייכעלע. די משמעות, אַז ער איז אַ בחור און זוכט אַ וואָל־וועלע וואָהנונג, און עס אהרט איהם ניט צו וואָהנען מיט נאָך עמיצען.

אָנגעקלונגען צום „סטרוזש" און ארויפגעקלעטערט מיט איהם אויפ'ן פינפטען שטאָק, איז ער אריינגעקומען אין אַ קליין פינסטער חדר'על, וואָס האָט אויסגעזעהן ווי אַ טויבענשלאַק אויף אַ בוידעם, און האָט געטראָפען אַ הויכען, טרוקענעם פאַרשוין מיט אַ בראָנזען גלאַנצענדיג פּנים, מיט אַ ליסינע אויפ'ן קאָפּ און מיט אַ גרוי געשאָרען בערדעל, זיצען ביי'ם פענסטער אויף אַ צעבראָכען בענ־קעל און דרעהען פאַפּיראָסען. דער אַלטער פאַרשוין איז געגאַנגען אָנגעטהאָן... דאָס הייסט, ער איז ניט געגאַנגען און ניט אָנגע־טהאָן — ער איז געזעסען אויסגעטהאָן, כמעט, קאָן מען זאָגען, ווי אָדם הראשון אין גן־עדן, אויב איהר וועט ניט רעכענען פאַר קיין מלבושים אַ צעהראַסטעט, צעריסען, העמדעל ביז די קניע, און אויף די לאַנגע טרוקענע בעוואַכסענע באָרוויסע פיס אַ פאָר מאָדנע מעשטעס, וואָס זענען געמאַכט געוואָרען אָדער פון באַבולע פאַפּיער, אָדער פון איין אַלטען זאַק — פון לעדער געוויס נישט.

דער דאָזיגער אַלטער איז נישט אויפגעשטאַנען פאַר'ן אריינ־געקומענעם גאַסט, האָט ניט געטראָגען אקעגען דעם שלום־עליכם, און אפילו ניט אויפגעהויבען די אויגען, נאָר געבעטען זיצען און אויסגעצויגען אַ לאַנגע, אַ טרוקענע, בעוואַכסענע און אַ ציטערענ־דיגע האַנד און האָט אַ זאָג געטהאָן, ניט קוקענדיג אויפ'ן אורח:

— זיצט.

דער אריינגעקומענער פארשוין פון זיין זייט האט אויסגע־טהאן דעם קאפעליש און האט זיך א נייג געטהאן צום האלב־נאקעטען בעל־הבית. נאכדעם האט ער אנגעהויבען זוכען מיט די אויגען, וואו ער זאל זיך אנידערזעצען, און מחמת ס'איז מעהר נים געווען ווי איין בענקעל, און דאס בענקעל איז דאך געווען פערנומען — לכן האט ער זיך אביסעל ארומגעדרעהט און געפאלען אויף א שכל, אז איידער בלייבען שטעהן איז גלייכער זיך זעצען אויף א בעטעל פון די דריי בעטלעך, וואס שטעהען ביי די ווענד. דער דאזיגער פלאן איז געפעלען דעם בעל־הבית אויך, וואס האט נים אפגעריסען די אויגען פון דער ארבייט, און ער האט זיך גע־ווענדעט צום אריינגעקומענעם פארשוין מיט די דאזיגע ווערטער:

— האט נאר קיין פאראיבעל נים, וואס איך נעם אייך אויף „אין חאלאט"; ס'איז שרעקליך היים אין דרויסען, און דא אונ־טער'ן דאך איז נאך הייסער, א ריינער גיהנם! איהר ווילט מסתמא דינגען ביי מיר די קווארטיר? פיער קארבען א חודש, מיין בעטעל, אייער בעטגעוואנט, איין מאל אין טאג היים וואסער פונ'ם סאמא־וואר. געלט אלע וואך אויף צופריהער. וואס איז אייער טהועבטם?

— מיין טהועבטם? — מאכט צו איהם דער אורח אונטער דער נאז. — המ... איין מאל אין טאג היים וואסער? און איך האב גערעכענט צוויי מאל.

— וואס דארפט איהר צוויי מאל? איהר זענט דען א שטוב־מענטש? איהר דרעהט זיך דאך ארום מסתמא אין גאס.

— דרעהען דרעהט מען זיך. — מאכט צו איהם דער אורח. — עס טרעפט אבער, מע קומט אמאל אהיים פארפריה, גלוסט זיך א טרונק.

— טרינקט מען וואסער.

— א דאנק אייך פאר דער עצה.

— נישטא פאר וואס.

אזוי ענטפערט איהם דער האלב־נאקעטער בעל־הבית, ווארפט ניט אוועק די ארבייט אויף קיין רגע און האט נאך איין קוק נישט געטהאן אויפ׳ן גאסט.

— וויפיעל זענען מיר דא, הייסט עס? — פרעגט איהם דער גאסט און קוקט, ווי אזוי האבען אהער געקאנט אריין דריי בעטלעך?

— מיר וועלען זיין, הייסט דאס, אזוי גרויס, ווי דריי שכנים און איינער א בעל־הבית.

— דריי שכנים און איינער א בעל־הבית? איך זעה נאר דריי בעטלעך. וואו זשע שלאפט איהר?

— פאר מיר זארגט איהר זיך? עהע־הע! איך וועל מיר שוין געפינען איין ארט. איך קאן שלאפען אויפ׳ן טיש אויך.

דער אורח איז געבליבען זיצען איבעררואשט. ער איז געווען זעהר נייגיעריג צו וויסען, ווי אזוי וועט זיך דאס דער דאזיגער אלטער לעגען אויפ׳ן טיש, און וואו וועלען זיך, למשל, אהינטהון זיינע לאנגע פיס? ער האט איהם בעטראכט, ווי א מענשען, וואס רעדט פון וועג, און האט זיך נישט געקאנט איינהאלטען און האט איהם טאקי פארט א פרעג געטהאן:

— איך וואלט א בעלן געווען וויסען, ווי אזוי קאן אזא הויכער מענטש שלאפען אויף א קורצען טיש?

— איהר ווייסט ניט, ווי אזוי? מע רוקט־צו צו דעם טיש נאך א צוויי טישען, קומט שוין אויס גוט.

— איהר האט דאך אבער נאר איין טיש.

— איז טאקי נישט גוט.

„איין אלטער ליץ!” — טראכט זיך דער גאסט און טהוט א פרעג דעם בעל־הבית:

— ווען, הייסט דאס, באדארף מען צאהלען די ערשטע ראטע פאר דער ערשטער וואך?

— אויב די קווארטיר איז פאר אייך, איז טאקי באלד קלאפ און צעהל, ווי זאגט ער: א מיתה משונה אויפ׳ן ארט.

דער גאַסט, וואָס איז אַליין אויך געווען נישט קיין מרה־שחורה'ניק און האָט אַליין אויך נים פיינט געהאַט צו טרייבען קאַטאָוועס, איז געווען אַנטציקט פון דעם דאָזיגען מאָדנעם נפש, וואָס האָט די גאַנצע צייט נישט אויפגעהויבען די אויגען אַ קוק צו טהון אויף איהם, און אפילו דעמאָלט, ווען ער האָט אַרויסבעקומען אַ זילבערן קערבעל און אַנידערגעלעגט איהם דעם אויפגאָב, האָט דער בעל־הבית דאָס קערבעל צוגערוקט מיט איין פינגער צו זיך און אַלץ נישט אויפגעהויבען די אויגען אויפ'ן גאַסט און זיך גענומען ווייטער צו די פּאַפּיראָסען.

דאָס האָט שוין דעם גאַסט פערדראָסען, און ער איז אויפגעשטאַנען און אָפּגערעקאָמענדירט זיך פאַר איהם:

— אַרקאַדי שווייצער.

— בראָנזענטאָלער! — האָט איהם דער בעל־הבית אָפּגעענטפערט קורץ, נישט אויפגעהויבען די אויגען אויפ'ן גאַסט און דערלאַנגט איהם אויף צו געזעגענען זיך צוויי לאַנגע, דאַרע, טרוקענע האָריגע פינגער.

שוין געשטאַנען ביי דער טיר, האָט זיך אַרקאַדי שווייצער אויסגעדרעהט צום בעל־הבית:

— זאָגט זשע מיר, מיין ליעבער בראָנזענטאָלער, ווער זענען יענע צוויי שכנים מיינע?

בראָנזענטאָלער האָט אַלץ געדרעהט די פּאַפּיראָסען און נישט געטהאָן דעם גאַסט צוליעב אַ קוק צו טהון אויף איהם.

— איהר דאַרפט טאַקי נויטיג וויסען דעם יחוס זייערען? אַז איהר וועט ווערטה זיין ביי גאָט און האָבען די זכיה, וועט איהר אויף דערנאַכט זיך באַקענען מיט זיי. איינער הייסט „נאָל", דער אַנדערער „שמאָל", און מיט אייך און מיט אונז ביידען אינאיינעם וועט דאָס אויסקומען „נאָל, שמאָל עט קאָמפּאַניע". זענט איהר שוין צופריעדען? אדיעו! איהר קאָנט זיך מטריח זיין ברענגען אייער באַגאַזש.

קאפיטעל ב.

ארקאדי שווייצער איז אוועקגעגאנגען אויף דער אלטער סטאנציע נאכ'ן באגאזש, וואס איז בעשטאנען פון א קליין רענצעל, נאר פעסט געפאקט, אנגעשטאפט מיט... וואס קאן זיך, למשל, געפינען ביי אט אזא מין חברה־מאן אין רענצעל? איך וויים ניט, ווי אזוי איהר, — איך האב פון תמיד אן שטארק חשק א קוק טהון יענעם אין רענצעל אריין, — און פון זינט איך האב געלייענט די מעשה פון דעם פאריזער פארעל, איז ביי מיר דער חשק געווארען נאך גרעסער. אויב איהר האט צייט, וועל איך אייך דערצעהלען די דאזיגע מעשה אין קורצען:

די געשיכטע קומט פאר אין פאריז.
איין „ער" מיט א „זי".
ער פון בערלין, זי פון וויען.
ער א חתן, זי א כלה. דאס הייסט, זיי האבען געזאלט ווערען חתן־כלה, זענען זיי זיך צונויפגעפאהרען קיין פאריז אויף אנקוקען זיך.

געקומען צו פאהרען אין איין צייט, זענען זיי פארפאהרען אין איין האטעל און אפגעשטעלט זיך אין פערשיעדענע נומערען, געוויינטליך, און מחמת זיי האבען זיך ניט געקענט, האבען זיי גאר־נישט געוואוסט איינס פונ'ם אנדערען.

בעדארף זיך טרעפען א מעשה (אויף א מעשה פרעגט מען נישט קיין קשיא): זיי האבען ביידע געהאט אלץ איינע רענצלעך פון איין פאבריק מיט אלץ איינע שליסעלעך, און די מענשען, וואס האבען ארויפגעטראגען דעם באגאזש, האבען זיך פערביטען מיט די יוצרות, אריינגעטראגען צו איהם איהר רענצעל, און צו איהר — זיין רענצעל.

אויסגעטהאן זיך און איינגעוואשען זיך, ווי עס געהער צו זיין, האט זיך יעדער פון די צוויי אפגעשלאסען דאס רענצעל, געוואלט איבערטהון זיך, ווי עס פאסט פאר חתן־כלה. און שטעלט אייך

פאַר זייער איבערראַשונג, אַז זיי האָבן אָנגעהויבן אַרויסנעמען פון דאָרטען די מלבושים: ער — נקבה׳שע, און זי — מאַנס־בילשע! זיי זענען ביידע שיער ניט געפאַלן חלשות! נאָר אַלע מענשען אויף דער וועלט זענען דאָך נייגיעריג... אַז דער ערשטער שרעק איז איבערגעגאַנגען, האָבן זיי אָנגעהויבן אַריינקוקען אין די רענצלעך אַריין נאָך טיעפער און האָבן אָנגעהויבן אַרויס־נעמען פון דאָרטען משונה־מאָדנע זאַכען, אַרויסשלעפען פעק מיט פאַפּיערען, בריוועלעך אַלערליי — און פרעמדע בריוועלעך ווילט זיך דאָך דוקא לייענען! — און מען איז געוואָהר געוואָרען איינס אויף׳ן אַנדערען אַזעלכע סודות, וואָס ווען זיי גיפּעלען זיך, טהוען אַ שידוך, האָבען חתונה און לעבען־אָפּ אַ האַלבע מאה יאָהרען, וואָלטען זיי ניט דערגאַנגען קיין צעהנטחלק אפילו... בקיצור, זיי האָבען זיך צעפּאָהרען, ער קיין בערלין, זי קיין וויען — אויס שדוך.

אצינד וועלען מיר זיך נעמען צו אונזער אַרקאַדי שווייצער׳ס רענצעל.

דאָרט איז געווען אַביסעל וועש, אַ פּאָר פּאַפּיערענע קאָלנערס מיט מאַנקעטען, עטליכע פידעלעך פון אויסגערויכערטע פּאַפּי־ראָסען, אַ סדור׳על מיט אַ תהלים׳על מיט אַ פּאָר קליינע תפילים׳לעך (אַ אידישע נשמה טאָר מען ניט שאַצען!), און אַ גאַנצער פּאַק מיט צונויפגעטאַשטע, גוט־צונויפגעלעגטע און מיט רויטע פאָדעם־זייד פערבונדענע טעשלעך קאָרטען.

פון דעם דאַרפען מיר לערנען דעם פּשט, אַז אַרקאַדי שווייצער האָט נישט פיינט קיין קערטעל. נאָר צו וואָס טויג האַלטען ביי זיך אין רענצעל אַזאַ משא מיט קאָרטען? איז די משמעות, אַז אַרקאַדי׳ס געשעפט, דאָס הייסט זיין פּרנסה, איז קאָרטען — און מיר האָבען נישט געהאַט קיין טעות. זיך גוט נאָכגעפרעגט ביי זיינע בעקאַנטע, זענען מיר געוואָהר געוואָרען, אַז ער דרעהט זיך אַרום קאָרטען און דערפון טאַקי לעבט ער. דער פירוש פון די דאָזיגע ווערטער איז ניט גלאַט; מע בעדאַרף עס פערשטעהן, און מיט דער צייט וועלען מיר דאָס, אם ירצה השם, וויסען. מיר

וועלען זיך נאָך אומקעהרען שפּעטער צו זיין פּראָפעסיע. דערווייל וועלען מיר זיך בעקענען מיט די איבעריגע שכנים.

אַז ארקאדי האָט געבראכט צו טראָגען דאָס רענצעל אויף דער נייער קוואַרטיר, איז שוין געווען פארנאכט. אין חדר האָט שוין געטשאדעט א פערדוויכערט לעמפּעל און ביי'ם טיש איז געזעסען און געשריבען א מאָדנער נפש מיט א בלאַס פּנים, מיט הונגעריגע אויגען, מיט אונטערגעבויגענע שיטערע, שטאַרק־אָנגעשמירטע האָר. אָנגעטהאָן איז ער געווען אין א טשעשונטשאָווע פּידזשאַקעל מיט מאָדנע ברייטע ארבעל, א קלאַר־ווייסען קאָלנער פון פּאַפּיער מיט א שניפּס א שאַרף־רויטען, ווי פייער, מיט דינע שמאָלע ווייסע הויזען אויף א פּאָר קליינעטשקע פּיסעלעך.

„אפּנים, דאָס מוז זיין איינער פון די דריי שכנים, פון דער חברה „נאָל, שמאָל עט קאָמפּאַני". — האָט זיך ארקאדי געטראַכט.

אריינגעקומען און אַפּגעלעגט דאָס רענצעל אויף א בעטעל, האָט זיך ארקאדי שווייצער פאַרגעשטעלט פאַר'ן נפש מיט'ן רויטען שניפּס און מיט די ווייסע תחתונים, און דער נפש מיט'ן רויטען שניפּס און מיט די ווייסע תחתונים האָט זיך אויפגעהאַפּט, אויס־געמהאָן אויף דער גיך די ברילען, א טרייסעל געטהאָן מיט די אונ־טערגעבויגענע אָנגעשמירטע האָר.

— דאָס זענט איהר אונזער נייער שכן? זיצט, זעצט זיך, פאַר וואָס זיצט איהר ניט? — און ער טראָגט איהם אונטער דאָס איין־און־איינציגע בענקעל.

דער רויטער שניפּס, די פּעטע אונטערגעבויגענע נאָר שיטערע האָר; די מאָדנע ברייטע ארבעל פון'ם טשעשונטשאָווען פּידזשאַק, די ווייסע תחתונים, דאָס הייזעריגע קול פון'ם נפש און דערצו נאָך דאָס אונטערשפּרינגען זיינס — דאָס אַלסדינג אינאיינעם האָט געהאַט דעם זיבעטען חן, און אונזער ארקאדי האָט בעדאַרפט זיין שטאַרקער פון אייזען, ער זאָל זיך איינהאַלטען פון אויסצו־שיסען איהם א געלעכטער גלייך אין פּנים אריין.

— איהר שרייבט א בריוועל? שרייבט, שרייבט! — האָט ער צו איהם געזאָגט און אָפּגערוקט פון זיך דאָס בענקעל.

— איך שרייב נישט קיין בריוועל, איך שרייב א בוך. איך שרייב בסדר. איך בין א שרייבער, פארשטעהט איהר מיך, א מחבר. — האָט איהם יענער געגעבען צו פערשטעהן אויף זיין הייזעריגער שטימע, אונטערגעטאַנצט און צוגעטרייסעלט מיט די שיטערע אונטערגעבויגענע הערלעך. און דאָ האָט ארקאַדי בע־מערקט א פּאָר קליינע ווייסע הענטלעך מיט דינע קליינע פינגער־לעך, וואָס האָבען אויסגעזעהן נאָך קלענער אונטער די ברייטע אר־בעל פונ'ם טשעשונטשאָווען פּידזשאַק.

— איהר זענט א שרייבער? וואָס זשע שרייבט איהר איצ־טער? זעהט נאָר, איהר זאָלט אונז דאָ ניט באַשרייבען.

דער שרייבער האָט זיך צעלאַכט מיט א צעשאָטען הייזעריג געלעכטער און ארויסבעוויזען קליינע שוואַרצע צייהנדלעך, ווי ביי א קינד, וואָס האָט קאַלי צייהן דערפאַר, וואָס סע עסט א סך צוקערקעס.

— איך בין ניט פון די שרייבער, וואָס באַשרייבען יענעם. איך בין געהרען, אז יענער טשעפּעט מיך ניט.

אזוי האָט איהם געענטפערט דער מחבר, און איך מיין, אז ס'איז געווען לחלוטין איבעריגע ווערטער, דען ווען אפילו ער זאָל דאָס ניט זאָגען, וואָלט מען אליין געקאָנט פערשטעהן, אז דאָס איז א מענש, וואָס איז געהרען, אז יענער טשעפּעט איהם ניט. אזעלכע מענשלעך בעווייזען זיך גיך ארויס מיט זייער כאַראַקטער: „אַט א דאָס ב י ן איך און א ז ו י מאַהלט מיך". אזעלכע מענשלעך זענען געטריי איבערגעגעבען דער גאַנצער וועלט, און די גאַנצע וועלט שאַפט מיט זיי, עקספּלאָאַטירט זיי. איהר קאָנט פון זיי פלעכטען שטריקלעך, טהון מיט זיי וואָס איהר ווילט. אזעלכע מענשלעך זענען גרויסע ביישנים; זיי וועלען אייך קיינ־מאָל ניט בעקלאָגען זיך אויף זייער פינסטער מזל; זיי, אז זיי וויינען, וויינען זיי נאָר אויף יענעמ'ס צרות, קומען־אָפּ פּאָר פּרעמדע

זינד, האָבען ניט מיט וואָס אַ טאָג איבערצוקומען, קאָנען אויסגעהן אין מיטען העלען טאָג פאַר אַלעמען אין די אויגען, חאַפּען זיך אָן אָן אַ שאַרף פון אַ שווערד, טולען זיך צו יענעם און קלעפּען זיך אָן אַזוי שטאַרק, אַז ס'איז שווער זיי אָפּצורייסען און אָפּצוטרייבען פון זיך, ווי פּיין אמת געטריי הינטעל...

קאַפּיטעל ג.

דאָס איז אַ כּלל אויף דער וועלט, אַז הילף קומט מעהרסטענ־טהייל אומגעריכט. גאָט ווייסט וואָס מיט אונזער פאַרשוין וואָלט געווען, ווען סע קומט ניט אָן פּלוצים בראָנזענטאַלער און דער מחבר הערט נישט אויף צו לייענען איהם גאַנצע שטיקער פון דער „חלירע". איך ווייס אַ מעשה, וואָס אַ יונגער מענש, אַ געזונדער, אַ שטאַרקער, האָט גע'חלש'ט ביי אַ מחבר אונטער די הענד. פון דעמאָלט אָן, אַז דער מענש דערהערט דעם נאָמען מחבר, אַנטלויפט ער וואו דער שוואַרצער פעפער וואַכסט.

— טשיידעלי! גאָט האָט אייך שוין צוגעשיקט אַ קרבן, און איהר מוטשעט איהם מיט אייערע מעשיות? אַנו, לעגט נאָר אַוועק די „חלירע", און לאָמיר בעסער נעמען עפּיס אין מויל אַריין.

מיט די דאָזיגע ווערטער האָט דער בעל־הבית זיך געווענדט צום מחבר און האָט אַ וואָרף געטהאָן אויפ'ן טיש אַ פּעקעל — דאָרט איז געלעגען אַ פלעשעל „מאָנאָפּאָלקע", אַ ברויטעל מיט אַ טאַ־ראַנקע מיט אַ פּאָר ציבעלקעס. און ארקאַדי האָט איהם בעטראַכט, כמעט גאָר ניט דערקענט אינ'ם אָנטהון. אויף איהם איז געווען אַ שוואַרצע שבת'דיגע קאַפּאָטע, אַ ווייס העמד, געלע שיך מיט רויטע שפּראָנצקעס, און אויפ'ן קאָפּ — אַ ברייטער ווייסער שטרויענער קאַפּעליש מיט אַ פענסנע אויף די אויגען — אַ גאַנצער פּראַנט! דאָס טונקעל־בראָנזענע פּנים מיט די שאַרפע ווינקלען

האָט געגלאַנצט אונטער'ן ווייסען קאַפּעליש און אויסגעזעהן, ווי אַיין אויסגעגאָסענע סטאַטוע.

דער בעל־הבית בראָנזענטאָלער האָט אראָפּגעוואָרפען פון זיך די יום־טוב'דיגע מלבושים און געבליבען אינ'ם אינדערפריהעדיגען קאָסטיום פון אָדם הראשונ'ען, ארייגעשטעקט די לאַנגע דאַרע האָריגע פיס אין די משונה־מאָדנע מעשטעס און בשעת מעשה אַ זאָג געטהאָן:

— אַנו, טשיידעלי, זייט אַ בעל־הבית'טע, מאַכט טיי!

דער מחבר מיט'ן רויטען שניפּס און מיט די ווייסע תחתונים, וואָס דער בעל־הבית רופט איהם „טשיידעלי", האָט במחילת כבודו זיך אָנגעבויגען און ארויסגעשלעפּט פון אונטער'ן בעט אַ קליין בייכיג סאַמאָווארעל און איז אוועקגעגאַנגען מיט דעם דאָס אויפ־שטעלען, און דאָס סאַמאָווארעל האָט אויסגעזעהן ביי איהם אויף די הענד, ווי אַ קליין קינד ביי אַ געטרייער מוטער. בשעת געהן האָט דער מחבר אונטערגעטאַנצט און צוגעטרייסעלט מיט די שיטע־רע אונטערגעבויגענע הערלעך, און אריינגעקומען, האָט ער זיך גענומען צו די גלעזער, אוועקגעשטעלט איטליכע זאַך אויף איהר אָרט מיט די קליינע ווייסע הענדלעך, ווי אַיין אמת'ע בעל־הבית'טע. גיך איז געוואָרען אויפגעשניטען דאָס ברויט מיט'ן פישעל, און אַלע דריי האָבען זיך געזעצט ארום טיש, דער בעל־הבית אויפ'ן בענקעל און זיינע צוויי שכנים אויף די בעטלעך, און מע האָט זיך געזעצט טרינקען טיי, פריהער גענומען צו קאַפּלעך „מאָנאָפּאָל" און פערביסען מיט טאַראַן גאַנץ געמיטליך, גלייך ווי מע וואָלט געווען צווישען זיך אַלטע בעקאַנטע שוין פון כמה וכמה יאָהרען.

— אַצינד, טשיידעלי, דערצעהלט אונז, וואָס הערט זיך עפּיס נייעס אויף דער וועלט?

אַזוי האָט זיך אָנגערופען בראָנזענטאָלער צום מחבר, נאָכדעם אַז ער האָט פערדרויכערט אַ פּאַפּיראָס, דאָס ערשטע מאָל אַ קוק געטהאָן אויף דעם נייעם שכן, וואָס האָט פערדרויכערט אַ גראָבע

ציגאַר, וואָס דער רויך פון איהר וואָלט געווען אַ גוטע סגולה אויף אַרויסצוטרייבען פליעגען.

— הערט איהר? — מאַכט דער בעל־הבית צום נייעם שכן. — איך וואָלט געמעגט שווערען, אַז איך האָב אייך געזעהען ביי סעמאַדעני'ן אין „ביליאַרד"?

אונזער שכנ'ס רויטע בעקלעך זענען געוואָרען נאָך רויטער. ס'איז איהם, אַפּנים, ניט אָנגעשטאַנען דאָס ערטעל, וואו מע האָט איהם דאָרטען געזעהען, האָט ער זיך ווי פערענטפערט:

— מעגליך, עס קאָן זעהר שען געמאָהלט זיין. ביי־טאָג מאַכט זיך, נישטאָ וואָס צו טהון, חאַפּט מען זיך אַריין אויף אַ האַלבע שעה זעהן, ווי מע שפּיעלט אין ביליאַרד.

— און מיר דאַכט זיך, אַז איך האָב אייך אַליין געזעהען עט־ליכע מאָל מיט אַ לאַנגען שטעקען אין די הענד אַרומדרעהען זיך אַרום גרינעם טיש, און דוקא אָהן אַ קאַפּאָטע. איך פאַרשטעה ניט, וואָס איז דאָ פאַרהאַן צו שעמען זיך? אַ פרנסה גלייך מיט אַלע פרנסות.

דאָ האָט אונזער בעל־הבית געטראָפען, ווי מע זאָגט, פּונקט אין קאַרב אַריין. אין דער לעצטער צייט האָט אַרקאַדי שווייצער געבאָך געלעבט נאָר פונ'ם ביליאַרד. דאָס הייסט, אייגענטליך, איז זיין פרנסה געווען, ווי מיר האָבען שוין אויבען געזאָגט, קאָר־טען, נאָר קאָרטען מיט ביליאַרד, בעדאַרפט איהר וויסען, קעהרען זיך אָן שטיקלעך אייגענע, אָפטמאָל גאַנץ נאָהענטע מחותנים, למשל, ווי אַ מלמד שמעקט מיט שדכנות, אַ בעל־טאַקסע מיט קצב, אַ קרעמער מיט באַנקראָט, אַ באַנקיר מיט גנבה, וכדומה, וכדומה, וכדומה.

ווי אַ מענש אַ בעל־פרנסה, האָט אונזער אַרקאַדי שווייצער פיינט געהאַט אַליין צו שפּיעלען אין ביליאַרד. דאָס שפּיעל אַליין איז איהם שוין לאַנג נמאס געוואָרען, דען עס קאָסט איהם גענוג געלד. זיין עובדא איז געווען זיצען און קוקען, ווי יענער שפּיעלט, און „האַלטען מאַזאַ פאַר יענעם".

„חאַלטען מאַזאַ" אויפ'ן ביליאַרד — דאָס איז אַ מין געשעפט, ווי אַלע געשעפטען אויף דער בערזע, און מיר רעכענען גישט פאַר איבעריג זיך אָפּשטעלען דערויף אויף אַ צוויי מינוט.

שטעלט אייך פאָר אַ גרויס, שטאַרק אָנגערויכערט און פער־ברודיגט חדר, מיט עטליכע לאַנגע טישען, מיט גרינס בעצויגען, און מענשען, צו מיינסטען יונגע לייט, דרעהען זיך אַרום פון אין דער פריה ביז שפּעט אין דער נאַכט מיט לאַנגע גלאַטע שטעקענס, ציעלען זיך אין די געטאַקטע ווייסע ביינערנע גאַלקעס, און ווער עס האָט געמאַכט מעהר גאַלקעס, דער האָט „געענדיגט די פּאַרטיע" און נעמט צו דאָס געלד.

שפּיעלען — שפּיעלען, צום מייגסטען, נאָר צוויי, און דער גאַנצער איבעריגער עולם, פערשיעדענע מינים פּאַרשוינען, זיצען אַרום און אַרום ביי די ווענד און קוקען אויף דאָס שפּיעל, און מע לעגט־איין געלד פאַר די שפּיעלערס, ווער פון די צוויי וועט פריהער ענדיגען די פּאַרטיע, — דאָס ווערד אָנגערופען חאַלטען מאַזאַ.

צווישען די שפּיעלערס זענען פאַרהאַן גרויסע ספּעציאַליסטען, וואָס געבען יענעם עטליכע אויגען „פאָר", געווינען די ערשטע פּאַרטיע און נאָכדעם הויבען זיי אָן שטאַרק פערשפּיעלען, געבען פאַלשע גענג („קלאָפּ־שטאָס"), מאַכען כלומרשט אומגעהרען אַ ציטער מיט דער האַנד („מענדראַזשע"), און דערמיט חאַפּט מען „פּיזשאָנעס" (אומשולדיגע טייבעלעך) און מע נאַרט אוים ביי'ם עולם דאָס ביסעל מינץ. די חברה, וואָס פיהרען צונויף די דאָזיגע שפּיעלערס, ווערען אָנגערופען מיט'ן נאָמען „בעלי־בתים", אָדער „נאַוואָדטשיקעס".

איינער פון די דאָזיגע „נאַוואָדטשיקעס" איז געווען, עס זאָל אייך צו קיין חרפּה נים זיין, אונזער פיינער אורח אַרקאַדי שוויצער, וואָס איז די לעצטע צייט נים אַרויסגעקראָכען פונ'ם ביליאַרד, זיך געוויקט דאָרטען טאָג ווי נאַכט, זיך אָנגעגעסען מיט'ן רויך און זיך אָנגעהערט מיט די שענע ווערטלעך, מיט'ן נבול־פּה און מיט די מחלוקת'ען און מיט די קללות און די סקאַנדאַלען, וואָס דאָרטען

קומען־פּאָר. דאָס איז געווען פאַר אונזער ארקאַדי'ן אַ גרויסער אראָפּפאַל, איין אמת'ע ירידה, קאָן מען זאָגען, דען ער איז געווען, אייגענטליך, אַ קאָרטען־שפּיעלער. דאָס האָבען איהם די צרות זיינע געבראַכט דערצו, ער זאָל זיך אראָפּלאָזען אַזוי נידעריג און ווערען אַ „נאַוואָרטשיק" צווישען ביליאַרדשטשיקעס. נאָר וואָס טהוט ניט אַ איד צוליעב פּרנסה? און דערמאַנט זיך אונזער אר־קאַדי שווייצער אָן יענע גוטע יאָהרען, בשעת ער האָט „געפיהרט אַ גרויסע שפּיעל", געפאָהרען מיט חברה אויף די פּאַראַחאָדען, געחאַפּט אַ האָז און איהם אויסגערייניגט די קעשענעס עד לפּק; און נאָכדעם אין די האָטעלען געלעגען וואָכען־לאַנג, ניט אָנגעקוקט די ליכטיגע שיין און נאָר געשפּיעלט און געשפּיעלט און געשפּיעלט; און נאָכדעם, אין די קלובען, געוואָרפען אַ באַנק אין „דיאַבעלעק": פינפאונצוואַנציג פאַר צוואַנציג, פופציג פאַר פיערציג, און הונדערט פאַר אכציג, און צוויי הונדערט פאַר הונדערט זעכציג, און פיער הונדערט פאַר דריי הונדערט צוואַנציג, — און אונזער ארקאַדי לאָזט־אַרויס אַ טיעפען זיפץ פונ'ם האַרצען.

— וואָס זיפצט איהר אַזוי? אויף גלות ישראל, צי אויף דעם, וואָס סע געהט אייך ניט אין דער שפּיעל?

— וואָסער שפּיעל? ווער שפּיעלט היינט? — מאַכט ארקאַדי מיט אַזאַ מינע, ווי אַ מענש, וואָס איז אמאָל געווען קיסר און האָט פערלאָרען די מלוכה. — מיט'ן מלאך־המות שפּיעלט מען זיך היינט! אמאָל איז געווען אַ שפּיעל, אוי אַ שפּיעל! וואו זענען אהינגעקומען די יאָהרען, וואָס מע פלעגט „פּאָנטירען" הונדערט קאַרבען אויף אַ קאָרט? צוויי הונדערטער אויף אַ קאָרט? דריי הונדערטער אויף אַ קאָרט?

— אַזוי גרויס האָט איהר געשפּיעלט? — פרעגט איהם בראָנזענטאָלער און הויבט ערשט אָן איהם רעכט צו בעטראַכטען.

— אָט דאָס הייסט ביי אייך גרויס? — מאַכט ארקאַדי מיט גדלות, גלייך ווי מע וואָלט גערעדט פון זיינע שיפען, וואָס זענען געגאַנגען אויפ'ן ים, אָדער פון זיין יובּילייּ, וואָס ער האָט זיך מיט

דעם אויסגעפיינט קעגען דער וועלט. — אַט דאָס ווערד אַנגערופען ביי אייך גרוים? און פינף מאות אויף איין קאָרט פּאָנטירען האָט איהר אמאָל געזעהן? אזוי ווי היינט געדענק איך עס: מיר זענען געזעסען א גוטע חברה קלאַפּערס; איך טהו א קוק — אין „בענקעל" ליגט א פּויטיקע פון כמעט טויזענד „איינציגע". מיין חברה-מאַן קוקט אויף מיר: „טשטאָ אוגאָדנאָ?" זאָג איך צו איהם: „קאַר-טו!" מאכט ער צו מיר נאָכדעם: „סקאָלקאָ פּריקאַזשעטיע?" טהו איך א קלאַפּ אין טיש אריין: „קאַרטו!"...

און ארקאַדי שטעלט זיך פאָר, אז ער איז אין קלוב און „פּאָנ-טירט" אויף א קאָרט, און דאָס פּנים פלאַמט איהם און די אויגען פייערען, און ער טהוט א זעץ מיט'ן קולאַק אין טיש אריין אזוי שטאַרק, אז דער מחבר פאַלט שיער ניט אראָפּ פונ'ם בעט אויף דער ערד; ער חאַפּט זיך אויף א טוידטער און קוקט מיט שרעק אויפ'ן נייעם שכן... דאָס געפעלט בראָנזענטאָלער'ען אזוי שטאַרק, אז ער צעלאַכט זיך און רופט זיך אָן צו ארקאַדי'ן:

— וואָס זאָגט איהר, איך בעט אייך, אויף אונזער מחבר? „טשיידעלי" האָב איך איהם א נאָמען געגעבען — ווייסט איהר, פאַר וואָס? ווייל ער געהט מיר תמיד אויסגעפּוצט, ווי א דייטשעלי, איז פון דייטשעלי ביי מיר געוואָרען טשיידעלי. איאָ, סע פּאַסט איהם?

— אָנגעמאָסטען, ווי איך בין א מענטש! — מאכט ארקאַדי און ווענדט זיך צו טשיידעלי'ן: — טראָגט געזונט און פאַרניצט געזונט און זאָלט איהם צערייסען געזונטערהייד, ווי מיין באָבע טאָלצע פלעגט זאָגען, בעת מע האָט מיר איבערגעניצעוועט פון איהר ווינטערדיג וואַטען-קליידעל איין ארבע-כנפות אויף שבועות.

אַלע דריי לאַכען, און טשיידעלי בעווייזט זיינע קליינע, שוואַר-צע ציינדלעך.

— אזוי גרוים האָט איהר געשפּיעלט? המ... — זאָגט ווייטער בראָנזענטאָלער און לאָזט שוין ניט אראָפּ קיין אויג פון זיין נייעם שכן, און לאָזט-ארוים א גאַנצען קנויל מיט רויך פונ'ם מויל, וואָס

בעגעגענט זיך מיט'ן רויך פון ארקאדי'ס ציגאר. דער רויך קוי־קעלט זיך און פילט־אן דאס קליינע פינסטער חדר'על, און די לופט ווערד אזוי געדיכט, אז פון דער שיין פונ'ם שענעם לעמפעלע איז קוים־קוים וואס מע זעהט איינס דאס אנדערע.

קאפיטעל ד.

— נו, און געלט? אויף צו פיהרען אזא שפיעל באדארף מען דאך עפים האבען פאדעם! — מאכט צו איהם בראנזענטאלער און בעטראכט איהם, ווי א גרויסער פראפעסאר דעם חולה, דאס הייסט, קוים־קוים וואס ער טהוט אויף איהם א קוק מיט איין אויג.

— געלט פרעגט איהר? — ענטפערט איהם ארקאדי און נעמט־ארויס די גראבע ציגאר פון די ציינער: — געלט פרעגט איהר? אזוי ווי שטערען אין הימעל! קארג „פיזשאנען", קארג „פרייערס", קארג אידיאטען פארהאן אויף דער וועלט? ווי די געבראטענע טייבעלעך פליהען זיי גלייך אין מויל אריין, ווי די שרעטעלעך טראגען זיי אייך דאס געלט גלייך אקעגען, בעטען זיך, חלש'ען: נאט, נעמט־צו ביי אונז די נשמה, אבי שפיעלט מיט אונז!... אט אזעלכע אידיאטען זענען דאס! איך ווייס עס גאנץ גוט, דען איך בין אליין געוועזן א רעכטער אידיאט, ביז איך האב אנגע־שמעקט און געחאפט דעם סטרי און האב אנגעהויבען מאכען א קערבעל גאר באופן אחר! אי יאהרען, יאהרען! ס'איז געוועזן, הערט איהר, יאהרען! (בשעת מעשה פערטראכט זיך ארקאדי שווייצער און לאזט ארויס א טיעפען זיפץ פונ'ם הארצען). יענע יאהרען וועלען זיך אזוי גיך, האב איך מורא, נישט אומקעהרען. אין אדעס איז דאס געוועזן! אי אדעס, אדעס! א שטעדטעל! לעבען זאל דאס טאקי ביז משיח וועט קומען! אין דעם אדעס, פארשטעהט איהר מיך, בין איך אויפגעוואכסען, אנגעקומען אהין פון בעסאראביע, ניט אויסגערעדט זאל זיין, א נאקעטער, א באר־וויסער, און געשמייכעלט צו א בולקע. דען וואכסען וואכס איך,

דארפט איהר וויסען, פון סאמע יחוס — דעם גרויסען „שומר־בגדים'ס" איין אייניקעל; אויף אונזער לשון הייסט עס, אז מיין זיידע רב אהרן איז געווען א שומר אין באד, געהיט דאס אנטהון פון די בעלי־בתים, און האט באקומען דערפאר גאנצע צוויי גילען א וואך, א חוץ פעטש, דען וויפיעל טליתים־קטנים זענען ביי איהם פארפאלען געווארען מיט, להבדיל, תחתונים! געווען א ריהרעוודיגע זאך, זאל ער מיר מוחל זיין, אונטער דער נאז געקאנט ביי איהם אוועקטראגען! יענעם זאגען: וואס טהוסט דו, מבייש שטעלען, אנטהון א בזיון — חס ושלום! ביי איהם, הייסט דאס, ביי'ם זיידען רב אהרן, זכר לברכה, האב איך זיך אויפגעהאלטען, דען דער טאטע מיינער איז געווען ווייט אונטער זיעבען שלעסער; ער איז געזעסען מיט גרויס כבוד באזונדער אין א חדר, איבער א בלבול מן הסתם, און א סאלדאט ביי דער טיר האט איהם געהיט פון א גוט אויג, ער זאל ניט אריבער, חס ושלום, איבער'ן פלויט און מאכען א ויברח, און די מאמע מיינע זאל לעבען האט זיך געלערענט קאכען און באקען ביי א פרעמדען אויווען, דאס הייסט, נישט חס ושלום צוליעב מצוה, נאר פשוט פאר אנדערהאלבען קארבוינים א וואך. האט זי אפילו געוואלט, איך זאל אויך זיין מיט איהר אין קעך, מיט איהר אינאיינעם עסען קעסט, האט אבער די בעל־הבית'טע (אפילו א גאנץ שענע נגידית מיט פערעל) נישט געקאנט איבערטראגען מיין אפעטיט; איך עס, זאגט זי, קיין עין־הרע, פאר דריי, און מע האט מיר געגעבען דעם וועג. האב איך געמוזט אנקומען צום זיידען רב אהרן, זכר לברכה, מיט איהם אינאיינעם זיצען אין באד און אכטונג געבען אויף די בגדים. איז דער חסרון אבער, וואס דאס האט לאנג נישט געקאנט געדויערען, מחמת איך בין געווען, לא עליכם, א גרויסער נצרך אויף מזומנ'ע קאפיקעס, און האב נישט געהאט, איהר זאלט זאגען, א פרוטה של נחושת. האב איך מיך מיישב געווען און האב אנגעהויבען מאכען א רעוויזיע איבער די בעל־הבתישע קעשענעס, שלעפען, איך בעט איבער אייער כבוד, פון פרעמדע הויזען און אנטלייהען, אבי ס'איז

נאָר געווען פון וואַנען, אַ מטבע, — אַז גאָט וועט מיר העלפען, וועל איך מסתמא אָפּגעבען... בקיצור, וואָס זאָל איך אייך לאַנג ברייען? איך האָב אַזוי לאַנג געטרויבערט קעשענעס, ביז מע האָט מיך געפּאַקט מיט אַ גרויסען סקאַנדאַל און מע האָט צוליעב מיר דעם יידען אָפּגעזאָגט פון דער שטעלע, און איך האָב געמוזט זאָגען מיין שטעדטעל „אַדיע", און אַוועק קיין אַדעס, און בכדי ס'זאָל מיר ניט זיין שווער די נסיעה, האָב איך די שטיוועלעך פאַר־קויפט און טאַקי געהאַט דערווייל וואָס צו עסען, ווי זאָגט איהר: צידה לדרך... געקומען קיין אַדעס אַזאַ „בן־בקר", ווי איך, אַ בר־מצוה־בחור'על פון אַ יאָהר זעכצעהן־זיעבעצעהן; אַ שענער יונג בין איך געווען, האָב איך באַלד פאַרטראָטען אַ שטעלע, נישט, חס־ושלום, ביי אפּרתי'ן אין קאַנטאָר, נאָר אין אַ געשעפט פון בערשט־לעך מיט שוהוואַכס, דאָס הייסט, איך האָב מיך געשטעלט ביי אַ שטיוועלפוצער פאַר אַ שטיוועלפוצער, און האָב מיט גאָט'ס הילף נושא חן געווען ביי דער וועלט, דען אָפּפוצען אַ פּאָר שטיוועל באַ־דאַרף מען קאָנען, די אַרבייט באַדאַרף געהן גיך און געשווינד, אַ שפּיי אויף איין בערשטעל און אַ רייב מיט'ן אַנדערען בערשטעל — און הלך משה־מרדכי!... וואָס טויג אייך, איך האָב צונויפגע־שלאָגען די עטליכע גראָשענס און האָב אַ שפּיי געטהאָן אויף מיין בעל־הבית דעם עקספּלאָאַטאַטאָר און אַליין געעפענט אַ געשעפט, דאָס הייסט, איינגעהאַנדעלט אַ פּאָר בערשטלעך מיט שוהוואַכס מיט אַ שען פוס־קעסטעל אַ לייטיש, און פּאַשאָל אויף דער „רישע־ליע" אַרבייטען. און געאַרבייט האָב איך, קאָן מען זאָגען, אויף אַלע כלים, געקליבען די גראָשענס, זיך צונויפגעשלאָגען ביז אַ זייגער איין אייגענעם פון זהב טהור — ריין זילבער, און דער מאַמע קיין בעסאַראַביע אַוועקגעשיקט אַ דרייערעל, לאַז זי וויסען, אַז זי האָט אַ זוהן אין אַדעס — און אַרויסגעשטעלט אַ פייג דער גאַנצער וועלט. איז דאָך אָבער פאַרהאַן אַ גרויסער גאָט, באַדאַרף איך עסען קעסט אין אַ אידישען טראַקטיר, און דאָרטען אין דעם טראַקטיר באַדאַרף זיין אַ בעל־הבית'טע אַ יפהפיה מיט איהר

הייליגען נאָמען רייזעל, נאָר גערופען האָט מען זי ראָזע. באַדאַרף איך איהר מסתמא געפעלען ווערען אין שלייער, געהט זי און רעדט מיך אָפּ פון מיין געשעפט און נעמט מיך צו צו זיך און קרוינט מיך פאַר א וויקידייליאָ...

— פאַר א וואָס? — רופט זיך אָן בראָנזוענטאָלער, און טשיידעלי נאָך איהם:

— פאַר וואָס האָט מען אייך געמאַכט?

— פאַר א וויקידייליאָ. א וויקידייליאָ ווייסט איהר ניט וואָס הייסט? — מאַכט ארקאָדי שטאַרק פערוואונדערט מיט אזא מינע, ווי א מענש, וואָס דערהערט, אז יענער ווייסט ניט וואָס הייסט א מוציא מיט האָניג. — סטייטש, א וויקידייליאָ ווערד אָנגערופען אזא פאַרשוין, וואָס אז מע דאַרף איינעם געבען דעם וועג, נעמט מען איהם אָן ביי'ם קאַרק און מע גיט איהם מיט דער קניע פון הינטען און מע זאָגט איהם: „זה התרנגול ילך"... היינט פאַר־שטעהט איהר שוין, וואָס דאָס הייסט? און א וויקידייליאָ בין איך געוועזען דוקא ניט קיין שלעכטער, און האָב נושא חן געוועזען ביי איהר אין די אויגען. קורץ, די דאָזיגע ראָזע איז געוועזען אין מיר פאַרליעבט, ווי א קאַץ אין די נייען טעג, און האָט זעהר געגאַהרט צו מיר, איך זאָל פאַר איהר חתונה האָבען. האָב איך איהר גע־זאָגט: חתונה האָבען — מחכתיתי, זעהר פיין; נאָר וואָס דען? איך וויל א „תוספות כתובה", דאָס הייסט, טאַקי משלשל זיין במזומנים האָטש א טויזענד „איינציגע". האָט זי מיך אָנגעקוקט ווי א משוגענעם. נאָר ווער האָט אויסגעפיהרט? געוויינטליך, איך, ניט זי. און חוץ לזה האָב איך אויסגענומען מיט איהר א תנאי, אזוי ווי איך מיש מיך ניט אין איהרע געשעפטען, אזוי טאָר זי זיך ניט מישען אין מיינע געשעפטען. און מיינע געשעפטען זענען געוועזען ביליאַרד און קאָרטען. בייטאָג האָט מען געאַרבייט אויפ'ן ביליאַרד, ביינאַכט — אין קאָרטען. נאָר ווי אזוי, מיינט איהר, געאַרבייט? די פיינסטע מענטשען מיט די שענסטע קינדער פלעגען אריינקומען צו אונז אין געשעפט אריין, זיך געלערענט

שפּיעלען אויפ'ן ביליארד, און אז מע שפּיעלט זיך אָן א גאַנצען טאָג אויפ'ן ביליארד, מוז מען נאָכדעם ביינאַכט פאַרבייסען מיט א קערטעל. זאָגט אפשר, אַז ניין?

נישט בראָנזענטאָלער דער בעל־הבית, נישט טשיידרעלי דער מחבר האָבען געקאָנט זאָגען, אַז ניין, און זיי האָבען געבעטען דעם נייעם שכן, ער זאָל זיי דערצעהלען ווייטער, און ארקאדי שווייצער טהוט זיי צוליעב, פערדרויכערט א פרישע ציגאַר און דער־צעהלט ווייטער.

קאַפּיטעל ח.

— איך וואָלט אייך, אייגענטליך, באַדאַרפט דערצעהלען, ווי אזוי איך האָב מיך געשיידט מיט מיין יפהפיה, און פאַר וואָס איך האָב מיך געשיידט, און וואָס פאַר א מין שפּיצעל זי האָט מיר אָפּגעטהאָן. האָב איך אָבער מורא, אַז די מעשה וועט זיין אביסעל צו לאַנג, לכן לעג איך דאָס אָפּ, אם ירצה השם, אויף הושענא־רבה, און הלך משה מרדכי — איך געה מיר ווייטער. הקיצור, איך האָב מיך אָפּגעזעגענט מיט מיין פלונית בת פלונית און בין אוועקגעפאָהרען ווייטער, און האָב מיך אַראָפּגעחאַפּט אהערצו, און האָב מיך באַזעצט אָט־אָ־דאָ אין יעהופּעץ, און האָב אָנגעהויבען זוכען א געשעפט. וואָס פאַר א געשעפט קאָן, אשטייגער, מאַכען אַזאַ נפש, ווי איך? אַז אויף א מלאכה בין איך פוילכליך; שרייבען און רעכענען האָט מיין טאַטע פאַרגעסען מיך לערנען; האַנדלען מיט ווייץ און מיט קאָרן אָדער מיט פּאַפּיערען אויף דער בערזע האָב איך מורא געהאַט, טאָמער, חלילה וחס, די שעה זאָל ניט זיין, איך פאַרהאַנדעל מיך אזוי, אַז איך מוז מיך נאָכדעם שטעלען — טהיט מיר באַנג, איך זאָל מיר ניט פאַר־שמירען מיין נאָמען, וואָס כ'האָב אויף דער וועלט. „חאַפּט דער רוח דאָס געלט, אַבי דער נאָמען זאָל איבערבלייבען", — ווי

כ'האָב געזאָגט אַמאָל אַ באַקאַנטען באַנקיר נאָכדעם, אַז ער איז געבליבען אָהן אַ פּיערער און האָט נאָך געלייזט פּעטש אויך... אַרומגעדרעהט, אַרומגעדרעהט אַזוי לאַנג, ביז איך האָב מיך פאַרט צוגעשלאָגען צו מיינעם, ווי זאָגט איהר: כל עורב למינהו — איט־ליכער טרינקער געפינט זיך זיין ווײַן; איך האָב מיך באַקענט מיט אַ פּאָר הייזלעך, דוקא אין בעל־הבתישען גראַד, און האָב אָנגעהויבען אַהינצוצו אַריינקומען. איך זעה — מע קלויבט זיך צונויף אַלע נאַכט, הייגט איך צו דיר, מאָרגען דו צו מיר, כלומרשט „אימע־נינעס", מע רופט צונויף געסט אַ דרייסיג־פערציג פאַרשוין, צווי־שען זיי, מעהרסטענטהייל, פּיזשאַנטשיקעס, יונגע־לייטלעך הייסט עס אַזעלכע, וואָס פליהען גלייך אין מויל אַריין, ווי די געבראָטענע טייבעלעך: „נאַט, שלינגט אונז איין געזונטערהייד, און לאָז איך וואויל באַקומען"... דער בעל־הבית, געוויינטליך, ווייסט שוין וואָס ער האָט צו טהון. זעצט ער אויס די ליעבע געסט ביי די גרינע טישלעך און פאָרט זיי צונויף ממזר'יש, און אַליין איז ער אויפ־געלעגט שרעקליך, און אויך די בעל־הבית'טע איז שטאַרק האָפּער־דיג, טראָגט־אונטער איטליכען באַזונדער טיי מיט איינגעמאַכטס, און די שפּיעל געהט ביז'ן ווייסען טאָג אַריין, ווי אין קלוב... און שטעלט אייך פאָר, אַז מיך האָט מען דאָס דערטאַפּט פאַר'ן פּיזשאָן, און מע זעצט מיך אַוועק מיט עפּיס מאָדנע מיני פאַרשוינען ביי איין טישעל, צווישען זיי איינער אַ קאַפּיטאַן מיט גילדענע קנעפּ, און מע נעמט מיך צו דער אַרבייט, אָבער אַזוי ווי סע געהער צו זיין! פויל איך מיך ניט, הויב מיך אויף פון טיש און רוף־אַוועק דעם בעל־הבית אויף אַ זייט און זאָג צו איהם אַזוי: „הערט זשע אויס, מיין ליעבער פעטער בלעם, איהר זאָלט וויסען זיין, אַז איך בין אַ געשלאָגענער הונט. אייער קאַפּיטאַן הויבט מיר ניט אָן צו געפעלען"... — „וואָס הייסט, מאַכט ער, מיט וואָס געפעלט ער אייך ניט?" — „דען, זאָג איך, ער איז אַזוי אַ קאַפּיטאַן, פּונקט ווי איך בין אַ גובערנאַטאָר". — „פון וואַנען, זאָגט ער, נעמט איהר דאָס?" „פון די ידים, זאָג איך, ער מאַכט מיר, זאָג איך,

צו געשווינד מיט די ידים; איך האב מורא, זאג איך, אז ס׳איז ביי איהם צו איין אויסגעשריבענע האנד". — „וואס זשע, זאגט ער, ווילט איהר?" — „וואס, זאג איך, זאל איך וועלען? איך וויל מאכען א סקאנדאל, ווייטער גאר ניט". — „איהר זענט, זאגט ער, משוגע, צי חסר־דעה? וויפיעל האט איהר פארשפיעלט?" — „וועט איהר מיר, זאג איך, אומקעהרען? בלאטע!" — „וואס דען, זאגט ער, ווילט איהר?" — „איך וויל, זאג איך, ס׳זאל טאקי זיין יחדיו, חצי שלי וחצי שלך, ווי מיינער א גוטער ברודער זאגט, בעת ער וויל יענעם באגראבען, הויבט ער אן צו רעדען אויף דייטש: „לעבען אונד לעבען לאססען"...

ביי די ווערטער האט זיך ארקאדי צעלאכט גאנץ געשמאק מיט א קוויטש, ווי זיין שטייגער איז, און דערזעהן, אז קיינער לאכט ניט, האט ער גענומען פערענטפערען זיך:

— מיינט ניט, אז איך בין, חס ושלום, א געבארענער שוליער, א קארטענשפיעלער, א בייטעלשניידער. דאס הייסט, קיין צדיק אין פעלץ בין איך אויך ניט, איך דארף מיך פאר אייך ניט אויס־פיינען, קיין שידוך מיט אייך טהו איך ניט און קיין געלט וועט איהר מיר נישט לייהען, דען איך האב מורא, אז איהר זענט אליין, מחילה, בקבצנו... נישט מעהר, איין אנדערער אויף מיין ארט האט ליעב די זאך באפוצען, און איך רעד אפענטליך. ביי מיר איז דער אמת אין דרויסען אויבען־אויף, ווי אויף א טעלער. די נויט, פארשטעהט איהר, האט מיך געבראכט דערצו, איך זאל זיך ארייגלאזען אין דעם ווייסטען ברויט, ווי מיינער א גוטער באקאנ־טער זאגט: „סע ליגט — נעם, אניט — וועט איין אנדערער צונעמען"... הקיצור, איך האב מיך אזוי לאנג געדרעהט צווישען באקאנטע אויף אימעניגעס, ביז ס׳איז איינמאל ארויסגעשפרונגען א סקאנדאל. מע האט אנגעטראפען אויף איינעם, למשל, אזא „בחורעץ", ווי איך, האט ער געבראכט צו פיהרען א קאקארדע, האב איך מיך מיישב געווען און האב באלד געמאכט איין אפטריט און בין נעלם געווארען אויף א קליינער צייט, דען איך, פאר־

שטעהט איהר מיך, האב פיינט, אז מע טשעפעט זיך צו מיר: ווער איך בין? און וואס איך טהו? און פון וואנען איך לעב? דען, אז מען זאל וועלען, הערט איהר, אזוי איטליכען באזונדער נעמען צום עקזאמען — מעגט איהר מיר גלויבען, אז העכער א האלבע שטאדט געהט אוועק ארעסטאנטסקע ראטע. זאגט אפשר, אז ניין?

נישט בראנזענטאלער דער בעל־הבית, נישט טשיידעלי דער שכן זאגען ניט, נישט יא, נישט ניין: זיי ווילען אויסהערען די ביאגראפיע פונ'ם נייעם שכן ביז'ן סוף, און דער נייער שכן טהוט זיי צוליעב און דערצעהלט ווייטער:

— לאנג ארומגעהן אזוי אהן ארבייט איז אבער אויך קיין תכלית ניט. און אגב איז דער יצר־הרע פון קארטען אזוי גרויס, אז דער, וואס האט איין מאל פארזוכט דעם טעם פון קארטען, קאן זיך אהן א קערטעל נישט באגעהן. סע ציהט, ווי דעם שכור ציהט עס צו אביסעל בראנפען. איך האב אזוי לאנג זיך איינגעהאלטען און געפאסט, ביז איך האב מיך באקענט מיט איינעם א פלאקענשיסער, און דוקא אין ביליארד, וואס האט מיר אויפגעפענט די אויגען, באוויזען א נייע וועלט, וואס זי הייסט „קלוב“. און דא האט זיך ערשט אנגעהויבען פאר מיר דאס אמת'ע לעבען, דער אמת'ער גן־עדן! א ווערטעלע אויסצורעדען — קלוב! איך קאן מיר קומען ווען איך וויל, שפיעלען מיט וועמען איך וויל, וואס איך וויל, און אויף וויפיעל איך וויל! ווילט איהר — שטעהט איהר ביי דער זייט און קוקט און „שמירט זיך צו“ וויפיעל אייער הארץ גלוסט; ווילט איהר — זעצט איהר זיך אין קאהן, און וויפיעל איהר ווילט, אזוי פיעל „ענטפערט“ איהר. טרעפט איהר — איז גוט; אלא ניט — ווערד איהר באגראבען, איז לא פדלתם — האט איהר נישט געטאנצט מיט'ן בער. קיינער פרעגט אייך ניט, ווער איהר זענט, און פון וואנען עס קומט צו אייך געלט, און צי האט איהר געוואונען, צי פארלארען — נישט קיינעמ'ס עסק! כל זמן עס באמבעלט זיך ביי אייך די מטבע און

איהר האָט וואָס צו שטעלען — שטעלט איהר. אז ניט — קאָנט איהר אייך געהן בשם אלקי ישראל וואוהין איהר ווילט, די וועלט איז פאַר אייך אָפען. אָט וואָס סע הייסט „קלוב"! איהר קאָנט אין איין טאָג אוועקגעבען וואָס איהר האָט, פארלירען די לעצטע פּאָר מכנסים, דערפאַר אָבער, אז עס געהט אייך אוועק דאָס בלאַט און עס קומען אָן די „פּאַסען", זאָלט איהר דעמאָלט טהון אַזוי ווי איך האָב געטהאָן, בעת ס'האָט מיר געפּידעלט. איהר זאָלט, הערט איהר, שניידען, בראָקען, האַקען, שינדען פון זיי די פעל, טרענען די קישקעס פון די ממזרים, א רוח אין זייער טאַטענ'ס טאַטען אריין!

ארקאַדי האָט זיך אַזוי צעהיצט, אז ער דערלאַנגט א זעץ מיט'ן קולאַק איבער'ן טיש, און דער מחבר פאַלט שיער ניט אום פאַר דערשרעק.

— אַביסעלע שטילער. — זאָגט צו איהם בראָנזענטאָלער. — איהר שרעקט מיר איבער אַלע מאָל טשיידעלי'ן אויף טוידט.

און ארקאַדי פערענטפערט זיך:

— סע פאַרדריסט מיך, פאַרשטעהט איהר מיך, למאי איך האָב זיי אָפּגעגעבען צוריק דאָס ביסעל גאָלד. איך האָב געהאַט ביד ארויס פון דאָרט מיט א שענעם קאַפּיטאַל, און נישט איין מאָל, נאָר עטליכע מאָל, זיך קויפען א פערד־און־וועגעלע מיט גומילאַסטיקענע רעדלעך, מיט א שען פעלצעל, אַריינלעגען די הענט אין די קעשענעס, ווי אַנדערע טהוען, און ווערען א שענער בעל־הבית אין יעהופּעץ... נאָר דער רוח זאָל מיך וויסען, וואָס מיט מיר איז. פאַרשפּיעל איך — אהרט מיך ניט, נאָר טאָמער הויב איך אָן צו געווינען, מיין איך שוין, אז דאָס זענען געקומען די „פּאַסען", און איך וויל נאָר דערגרונטעווען זיך ביז'ן דרייצעהנ־טען „פּאַס", און איך רייס מיך, דראַפּע מיך אויף די גלייכע ווענט, און הויב אָן שיסען מיט הארמאַטען פינף־און־צוואַנציג פאַר צוואַנ־ציג! פופציג פאַר פערציג! און הונדערט פאַר אכציג! און צוויי הונדערט פאַר הונדערט זעכציג! און פיער הונדערט פאַר דריי

הונדערט צוואַנציג! און אַכט הונדערט פֿאַר זעכס הונדערט פֿער־ציג! און...

— ש ש ש... — מאַכט צו איהם בראָנזוענטאָלער און האַלט איהם צו דאָס מויל. — איהר קאָנט אַזוי פֿאַרפֿאָהרען אין אַלף הששי אריין!

אַרקאַדי געפֿינט זיך ווי בעלעדיגט:

— איהר מיינט, אַפֿנים, איך בין אייך מגזם, דערצעהל אייך בבא־מעשיות פֿון טויזענד איין נאַכט? וואָס איהר ווילט קאָנט איהר אויף מיר זאָגען — קיין ליגנער בין איך קיינמאָל נישט געוועזען. איך זאָל ניט דערלעבען זעהן די אַלטע מאַמע מיינע — ס'איז ביי מיר די בעסטע שבועה, דען זי איז ביי מיר טהייער, איך שיק איהר נאָך היינט אויף אַ קערבעל אַ וואָך, עס מעג דונערען און בליצען, — און איך זאָל טאַקי אַזוי מצליח זיין, און עס זאָלען מיר אַזוי גיך אָנקומען די דרייצעהן פֿאַסען, ווי איך זאָג אייך אמת! דער גאַנצער אומגליק איז, וואָס ס'איז נישטאָ דער מזומנ'ער כף־הא'ער, און איך געה שוין מעהר נישט אין קלוב! ס'איז, פֿאַר־שטעהט איהר מיך, אויסגעגאַנגען פֿאַדעם, און בין נאָך דערצו אַ בעל־חוב גמילות־חסדים גוטע ברידער — די האָר זענען נים מיינע! אַוועקגעטראָגען אין לאָמבאַרד דעם גוטען זייגער פֿון זהב טהור מיט'ן גילדענעם רינג, מיט וואו איך האָב געהאַט ערגיץ אַ זאַך, וואָס מע קאָן פֿאַרזעצען... און נאָך אַלע היומס, זאָג איך אייך, לאָם איך נאָר באַקומען דעם ערשטען פֿינף־און־צוואַנציגער, — און איך וועל איהם, אם ירצה השם, מיט גאָט'ס הילף, באַקומען — מאַך איך אַ פֿאַרמעגען פֿון אריבער מאה אלפים! איהר קוקט מיך אָן, ווי אַ משוגענעם? איאָ? אָט וועל איך אייך ווייזען נאָר אַ קורצען חשבון, וועט איהר אליין זעהן, אז אזא נפש, ווי איך, קאָן מאַכען פֿון איין כף־הא'ער די ריינע הונדערט טויזענד איינ־צינע, און נאָך מיט אַ סמיטשיק! איהר ווייסט, וואָס סע באַ־טרעפֿט דרייצעהן פֿאַסען פֿון אַ פֿינף־און־צוואַנציגער? אַנו, נעמט נאָר אַקאָרשט, זייט מוחל, אַ טינט און פֿען!

— א טינט און פען? דערויף איז טשיידעלי ביי מיר דער מאכער, — זאגט בראנזענטאלער, און דער מחבר נעמט די פען, טונקט איין אין טינטערעל, קוקט אויף ארקאדי'ן, און ארקאדי הייסט איהם שרייבען:

— שרייבט, זייט מוחל, 25 און 50, און 100 און 200, און 400 און 800, דען יעדער „פאס" איז צוויי מאל אזוי פיעל, און 1,600 און 3,200, און 6,400 און 12,800. האט איהר ערשט צעהן פאסען. הייגט 25,600 און 51,200 און 102,400, — פארשטעהט איהר שוין, וואו איך האלט?

ארקאדי צעלאכט זיך, ווי זיין שטייגער, מיט א קוויטש, לעגט־אריין די ציגאר אין די צייהן און די הענד אין די קעשענעס, געהט־אפ א פאר טריט צוריק און בלייבט שטעהן מיט איין פוס ארויסגעשטעלט אויף צופריהער אין מיטען חדר און שאקעלט זיך צו בעת מעשה מיט'ן גאנצען קערפער, און ער זעהט אוים ווי א באראן, וואס האט נאר־וואס טאקי געהאט די דרייצעהן פאסען און געמאכט די שענע עטליכע קערבלעך.

ווער עס האט אין יענער מינוט נישט געזעהן דעם נייעם שכן ארקאדי שווייצער, דער האט אויף זיין לעבען נישט אנגעקוקט קיין גליקליכען מענשען אויף דער וועלט!

קאפיטעל ו.

— אזוי? — זינגט־אוים בראנזענטאלער, דער בעל־הבית, און ציהט זיך אוים ווי לאנג ער איז. — אצינד פארשטעה איך שוין אייער קוק; איהר זוכט, הייסט דאס, דעם נעכטיגען טאג, מיין איך, דעם דרייצעהנטען פאס? איהר ווילט, הייסט דאס, דערגרונטעווען די שפיעל ביז'ן דנא? אודאי, אודאי, מע קאן ניט זאגען, א געשעפט איז דאס, נאר ניט אזוי ראיעל, ווי איהר מיינט.

ארקאדי שוויצער געפינט זיך ווי בעלעדיגט.

— ניט ראַיעל, זאָגט איהר? גוט איז איך, אַז אייערע פאַבריקעס ארבייטען דאָרטען, אייערע שיפען אויפ'ן ים געהען זיך, די מיהלען מאַהלען, און אליין זיצט איהר אויפ'ן גרייטען און שניידט קופּאָנעס פון די ביכלעך פּאַפּיראָס-פּאַפּיער. האָט קיין פּאַראיבעל ניט, פּאַני, וואָס איך וועל אייך פרעגען, אשטייגער, נאַפּשיקלאַד, כדומה למשל, וואָס איז, אייגענטליך, אייער געשעפט?

— מיין געשעפט? עהע-הע! — ציהט אוים דער בעל־הבית אויף איין ארשין. — מיין געשעפט? אַ סך האָבען זיך שוין געבראָכען די מוחות, געוואָלט וויסען, מיט וואָס איך פאַר־נעם זיך; דער אַקאָלאָדאָטשניק האָט וויפיעל מאָל געוואָלט דער־גרונטעוועון זיך, נאָר מכות וועט עמיצער גאָר פּאַלען דערויף!

— וואָס זשע? איהר שרייבט מזוזות? צי איהר טרייבט־ארוים שדים? צי איהר מאַכט פאַלשע פּערציגער? מיר מעגט איהר זאָגען, נישקשה, ווי אין איין אייזערנעם קאַסטען מיט אַ גלאָק!

— עט, איך האָב פאַר אייך ווינציג וואָס מורא, לאָז זיך אייך דאַכטען! נאָר דער חסרון, וואָס ס'איז ניטאָ ביי וואָס אָנצונעמען.

— אָבער אַ נאָמען באַדאַרף דאָך עס האָבען!

— הערסט דו, אָט דאָס איז דאָך די מעשה, וואָס סע האָט קיין נאָמען ניט! וואָס פאַר אַ נאָמען, אשטייגער, קאָן מען דאָס געבען, טשיידעלי, וואָס שוויגט איהר?

דאָס קליינע מחבר'על, וואָס בראָנזענטאָלער האָט איהם אַ נאָמען געגעבען טשיידעלי, חאַפּט זיך אויף, ווי פונ'ם שלאָף, שפּרינגט־אראָפּ פונ'ם בעטעל מיט אַ טענצעל, ווי זיין שטייגער איז, דרעהט זיך אוים אויף איין פוס, מאַכט צו־רעכט די ברילען און רופט זיך אָן צום בעל־הבית:

— אייער געשעפט וואָס פאַר אַ נאָמען מע קאָן געבען? סע האָט קיין שום נאָמען ניט.

— אָ! זעהט איהר? — מאַכט דער בעל־הבית און ווייזט אָן מיט די אויגען אויף'ן מחבר'על. — איהר האָט געזעהן, ווי טשיידעלי האָט זיך נאַר־וואָס אויסגעדרעהט אויף איין פוס און איז געבליבען שטעהן אויף איין אָרט? פונקט אזוי דרעה איך מיך ארום א געשעפט, א גרויס געשעפט, שוין פון כמה וכמה יאָה־רען; איך דרעה מיך און דרעה מיך און שטעה אויף איין אָרט.

— אַ? אויב אזוי, פאַרשטעה איך שוין! — פערחאַפּט אר־קאַדי שווייצער מיט א געלעכטער. — איהר זענט א מעקלער פון די מעקלערס, וואָס פאַרקויפען דעם שפּיץ פון די יעהופּעצער בערג, דעם שאָטען פון די בוימער פונ'ם בויבעריקער וואַלד, און בייטען דעם נעכטיגען טאָג אויפ'ן אַדעסער לימאַן, און פיהרען־דורך א באַהן גלייך פון מאַזעפּעווקע צו דער לבנה? אָט אזוי זשע רעדט! וואָס זשע מאַכט איהר אָנשטעלען? אַחינו אתה, נאַט אייך אָפּ שלום, דען אז איך וויל, זאָג איך, אז איך בין אויך א מעקלער. איך האָב אויך א צוויי־דריי אָפּיסען ביי זיך אין קעסטעל פון די רייכע אימעניעס, מיט די שענע וועלדער, מיט די גרויסע פּאַלאַ־צען, מיט די קלוגע פערד, מיט די ריינע סאַזשעלקעס, מיט די אמת'דיגע דגים און מיט די ווילדע קאַטשקעס, וואָס שווימען־ארום פון אויבען אויפ'ן וואַסער...

— טיע־טיע־טיע! — שלאָגט איהם איבער בראָנזענטאַלער אין מיטען. — א איד איז דיר קיין קאַטאָוועס ניט. זעה־נאַר, ווי ער האָט זיך דאָס אביסעל צעלאָזט, ווי א בעל־דרשן! עס הויבט זיך גאָר ניט אָן. איך בין קיינמאָל נישט געווען קיין מעקלער און וועל ניט זיין קיין מעקלער, און בין אפילו נישט געלעגען נעבען מעקלערס. מיין געשעפט איז ירושה. מיר לאָדען א ירושה, א גרויסע ירושה לאָדען מיר.

— א ירושה? — חאַפּט איהם אונטער אַרקאַדי. — פון וועמען איז? טאַקי פון אייערען א זיידען? מסתמא א מאַיאָנטעק א גרויסער, פון עטליכע דערפער מיט שאָף און רינדער, מיט וואַ־סער־מיהלען אייגענע, מיט בריקלעך, מיט קרעטשמעס, מיט הייזער

א גוזמא און מיט קלייטען געמויערטע, — וואָס דען קאָן זיין, איך בעט אייך, א אידישע ירושה?

— שוין? איהר האָט שוין ווידער צעלאָזט דאָס צינגעל אייערס? אז איהר ווילט מיך אויסהערען אקוראט, זאָלט איהר מיך ניט איבערשלאָגען. פאַר וואָס האָב איך אייך ניט איבערגע־שלאָגען, בעת א י ה ר האָט גערעדט?

אזוי זאָגט בראָנזענטאָלער, פערציהט זיך געשמאַק מיט'ן פאַ־פּיראָס, שפּאַרט זיך אָן אָן טיש, ציהט־אויס די לאַנגע פיס און הויבט־אָן צו דערצעהלען, אוןביידע שכנים הערען זיך צו מיט קאָפּ:

— באַשטעהן באַשטעהט די ירושה אונזערע דוקא פון מזומן געלט, און באַטרעפען באַטרעפט זי ארום און ארום בסך־הכל, שוין מיט פּראָצענט און מיט פּראָצענט דפּראָצענט, אזוי גרוים ווי נייען־און־נייענציג מיליאָן.

— הא? נייען־און־נייענציג מיליאָן? — שרייט־אויס אר־קאַדי שווייצער און שפּרינגט אזש אונטער פון התפעלות. — דאָס איז דאָך עפּיס, ווען איז מיר, א מין פּויטיקע, וואָס וואָלט אונז געגוג געווען אין דרייען אויפ'ן גאַנצען לעבען, און עס וואָלט נאָך געבליבען אביסעל די קרובים און אביסעל אויף עולמות. וואָס, ניט אזוי?

בראָנזענטאָלער לאָזט איהם רעדען, ענטפערט איהם ניט דאָס אנדערע וואָרט, פערציהט זיך מיט'ן פּאַפּיראָס און דערצעהלט ווייטער:

— זענען מיר אויף די נייען־און־נייענציג מיליאָן, הייסט דאָס, דריי יורשים: איין ברודער מיט צוויי שוועסטער, צו דריי־און־דרייסיג מיליאָן אויף א חלק.

— וואָס רעדט איהר? — האַפּט איהם אונטער ארקאַדי. — מיר דאַכט, אז א ברודער נעמט צוויי מאָל אזוי פיעל ווי א שוועס־טער, היינט ווי אזוי קומט ביי אייך אוים דער חשבון צו דריי־און־דרייסיג מיליאָן אויף א חלק?

— מיר האבען דאך עפּיס געשמועסט, פּאני שווייצער, אז מע זאל מיך ניט איבערשלאגען? פון וואנען האט זיך גענומען צו אונז די דאזיגע ירושה — איז דערינען א גאנצע מעשה: איך בין גאר אליין בטבע, ווי איהר קוקט מיך אן, א איד א חלפן...

— אוי! — חאפּט זיך אויף שווייצער. — גאט זאל מיר טאקי אזוי העלפען, ווי איך האב געקלערט, אז איהר באדארפט זיין א חלפן! דאס פנים איז ביי אייך ווי ביי א חלפן. אלע חלפנים האבען עפּיס מאדנע טרוקענע פּנימ'ער און זעהען־אויס ווי עפּיס הילצערנע מענטשען מיט שטרויענע קעפּ.

— איך בעט אייך, — זאגט צו איהם דער בעל־הבית — איהר ווערט אמאל אנשטומט ווערען, צי ניין? דאס מויל מאכט זיך אייך גאר ניט צו אויף קיין מינוט! אפנים, ס'איז ביי אייך אזא מין חולאת?

ארקאדי שווייצער ענטפערט איהם דערויף גאר ניט; ער פערשטופּט דאס מויל מיט'ן ציגאר, זעצט זיך צו און מאכט א מינע פון א סטאטיק, ווי א מענש, וואס האט זיך געגעבען דאס ווארט שווייגען, און דער בעל־הבית קאן דערצעהלען זיין געשיכטע שוין אהן א שום איבערשלאג.

קאפּיטעל ז.

— שא, וואו זשע האלטען מיר? יא. בין איך, הייסט דאס, געוועזען א איד א חלפן, געשטאנען מיט א טישעל אין מארק און צעביטען קליין געלד, און דערפון געצויגען דאס שטיקעל ברויט. איז אבער דער חסרון, וואס פון חלפנות אליין קאן מען ניט לעבען; גערה, ווארט, קוק־ארוים אויף א אידען, ביז ער וועט קומען אמאל אויסבייטען א קערבעל אויף מינץ, וועט מען פאר־דיענען א הארטען צוויייער. וואס זשע טהוט מען? באדארף מען זיין דערצו א שטיקעל . . .

— גנב. — העלפט איהם אונטער ארקאדי שווייצער. — וואָס דען? עהרליך איז שווערליך, ווי מיין באָבע טאָלצע, עליה השלום, פלעגט זאָגען בשעת אָראָפּנעמען וואַכס פון די ערב יום־כפור'דיגע ליכט...

— ווער בעט אייך, איהר זאָלט מאַכען א פירוש אויף מיינע ווערטער? — זאָגט צו איהם בראָנזענטאָלער. — איך זאָג, אז פון חלפנות אליין איז שווער צו לעבען, מוז מען זיין דערצו א שטיקעל סוחר: קויפען א מאָל איין אלטע מטבע אין גלייכען געלט, אַמאָל א חפץ, איין אלטען הדס, א זילבערנע גאָלקע פון א שטעקעל, אביסעל ברוך, און אָט אזוי ווערד מען פון א חלפן א שטיקעל קרעמער, דאָס הייסט, מע דינגט־אָפּ א לאָך און מע שלאָגט צו א בלעטעל: „קויפט און פארקויפט“, — ווערד שוין גוט. עס קומט אריין א מאָל א פּריץ, א פּריצה, א איד, א שווארץ יאָהר, ער קויפט, פארקויפט, בייט־אויס שילע נא שוויקע, צי מע פארדיענט, צי מע דערלעגט — גאָר ניט, מע האנדעלט. ויהי היום, איינמאָל, פארנאכט איז דאָס געווען, זיץ איך מיר אזוי פארטראכט, קיין פדיון איז ניטאָ, עפענט זיך די טיר און עס קומט־אריין צו מיר אין געשעפט אריין עפּיס א פּריץ א מאגנאט, הויך ווי עוג מלך הבשן, כמעט אונטערגעשפּארט מיט'ן קאָפּ דעם בוידעם, מיט צוויי מורא'דיגע וואָנסעס, מיט א מין נאָז...

— אשר לא נאָזו אבותינו! — חאַפּט איהם אונטער ארקאדי, — און בראָנזענטאָלער שטעלט־אנידער אויף איהם די אויגען, און דאָס בראָנזענע פנים ווערד ביי איהם ווי פערשטאָרבען, ווי איינער רעדט: „וואָס איז דאָס פאַר א מין שפּראַך?“

— ס'איז לשון־קודש. — גיט איהם ארקאדי צו פערשטעהן גאַנץ ערנסט.

— גוט, וואָס איהר האָט אויסגעזאָגט, אז ס'איז לשון־קודש, אניט, וואָלט מען געקאָנט מיינען, אז ס'איז פראנצויז. — רופט זיך אָן דער מחבר טשיידעלי, און ארקאדי צאָהלט איהם אָפּ אויפ'ן אָרט:

— גוט מארגען, געלי, רעטאך טראג איך! ווער פרעגט אייך, גרינער אגרעס, זויערע קיסליצע, בהמה בצורת קעלבעל?

— א דאנק פאר א קאמפלימענט! — זאגט איהם טשיידעלי און טהוט זיך א בויג צו איהם.

— ניטא פאר וואס. — ענטפערט איהם ארקאדי מיט א בויג צוריק.

— אידען! טאמער וואלט איהר אויפגעהערט זיך איבער־שיסען מיט ווערטער? — זאגט צו זיי דער בעל־הבית און דער־צעהלט ווייטער:

— שא, וואו זשע האלטען מיר? יא. קומט אריין צו מיר אין קלייטעל א הויכער פריץ, זעצט זיך אוועק און בעטראכט מיין קראם, פרעגט זיך נאך אויף איטליכער זאך, וואס קאסט דאס, וואס קאסט יענץ, רעדט מיט מיר אויף פויליש, פארשטעה איך, אז ס'איז א פאליאק, נאר קויפען קויפט ער גאר ניט. „פון וואנען איז א פריץ?" — פרעג איך איהם. זאגט ער: „איז ווארשאוויא". „וואס טהוסט דו היע?" זאגט ער: „ניץ ניע ראביע" — גאר נישט, הייסט דאס. אויף מארגען — נאך א מאל דאס אייגענע: אריינגעקומען, געזעסען, געקוקט, געבעבעט, — גאר נישט. אויף איבערמארגען וויעדער דאס אייגענע, און אזוי אלע טאג. „ווי געפעלט דיר די שטאדט, פאני גראביע?" — פרעג איך איהם. זאגט ער: „זעהר א פיינע שטאדט, און ניט אזוי די שטאדט, זאגט ער, ווי די מענטשען, און ניט אזוי די היגע מענטשען, ווי די היגע אידען; פון אידען האלט ער איין עולם ומלואו, מחמת אידען זענען, זאגט ער, זעהר א פיין פאלק; „איזראעליטי יעסטא באר־דזא שליאכעטנע נאציא", — זאגט ער, טאקי מיט דעם דאזיגען לשון, ווי איהר זעהט מיך א אידען! דאס ערשטע מאל אויף מיין לעבען הער איך, אז א פריץ, און נאך א פאליאק דערצו, זאל האל־טען פון אידען, ליעב האבען זיי, רופען אונז גאר „איזראעליטי", ניט „זשידזי", זיך אינטערעסירען מיט אונז, לויבען אין טאג אריין אונזער אמאליגע אידישע מלוכה, מיט אונזערע מלכים, מיט אונ־

זערע נביאים, און ווער שמועסט שלמה המלך — דער איז, זאָגט ער, געווען „באַרדזאָ ניע גלופי טשלאָוויק", דאָס הייסט, גאָר קיין נאַר נישט, טאַקי מיט דעם דאָזיגען לשון, ווי איהר זעהט מיך אַ אידען! בקיצור, דער פּריץ איז געוואָרען ביי מיר אַ היימישער פּריץ און זעהר־זעהר איין אָפּטער גאַסט. איך ווייס אַליין ניט, פאַר וואָס, נאָר מיר זענען געוואָרען מיט איהם נפש אחת, זיך ליעב געקריגען פּשוט איינס דאָס אַנדערע, אַנגעהויבען אַריינקומען איינס צום אַנדערען, ער צו מיר אַלע פרייטאָג־צו־נאַכטס אויף שבת'דיגע פיש, איך צו איהם שבת בייטאָג אויף אַ גלעזעל טהיי. ווער ער איז און וואָס ער איז — האָב איך נישט אָנגעהויבען צו וויסען. איך האָב נאָר געהערט, אַז ער איז אַ גראַף, און רופען רופט מען איהם דאָמבע־דעמבאָ־דעמביצקי.

— אָהאָ! — מאַכט אַרקאַדי שווייצער. — ער האַפּט שוין אַ ביסעל דעם אָנבליק פון אונזער משה־מענדי־מרדכי־אהרן־פייסי־דבורה־משה־מענדים, וואָס מע דאַרף פריהער גוט איבערבייסען, מע זאָל דאָס קאָנען אויסרעדען אין איין אָטהעם. מילא בקיצור, ווי אַזוי, זאָגט איהר, רופט מען איהם, אייער אָדון?

— דאָמבע־דעמבאָ־דעמביצקי רופט מען איהם, און וואָהנען וואָהנט ער הינטער דער שטאָדט ביי זיינע צוויי שוועסטער, וואָס מע רופט זיי ביי אונז „די באַרישנים" און וואָסביידע אינאיינעם זענען אַלט אַריבער אַ מאה. די דאָזיגע מיידלעך זיצען שטענדיג פאַרשפּאַרט, האָבען מורא פאַר אַ מענטשען, קיין בן־אדם האָט נאָך נישט געהאַט ביי אונז די זכיה זיי צו זעהן, און איך אויך נישט, אין איטליכם מאָל, ווען איך האָב מיט איהם געוואָלט מאַכען אַ שמועס פון זיינע שוועסטער — פלעגט ער נאָר אַ מאַך טהון מיט דער האנד, זיך נעמען צום לאַנגען ציבעק און פאַרשלאָגען די רעד. איינמאָל זיץ איך מיט איהם אַזוי שבת בייטאָג און מיר טרינקען טיי, רופט ער זיך אָן צו מיר פלוצים פון דער העלער הויט: „זאָג מיר נאָר, פּאַני מאָשקע, וויפיעל שאַצט דו מיך?" זאָג איך: „איך פאַרשטעה ניט וואָס דו מיינסט, פּאַני גראַביע".

מאכט ער צו מיר: „וויפיעל, מיינסט דו, אשטייגער, פארמאג איך?" זאג איך צו איהם: „וויפיעל דו פארמאגסט, ווינש איך דיר, דו זאלסט פארמאגען צעהן מאל אזוי פיעל". מאכט ער צו מיר ווייטער: „אלע נאפשיקלאך?" דאס הייסט, ער וויל, איך זאל איהם נאר שאצען וויפיעל ער פארמאגט! בין איך מיך מיישב: עס קאסט מיך געלט? און האפ מיך ארויס מיט די רי"ש אלפים! אז מיין פריץ הויבט זיך ניט אן צו קאטשען, ווי גרויס ער איז, און טרייסלען זיך און לאכען אויף אזעלכע קולות, אז איך האב געמיינט, ער וועט, חלילה, פלאצען פאר געלעכטער. „טי יעסטעם וויעלקים דורנים, מאשקע!" מאכט ער צו מיר נאכ־דעם, אז ער האט זיך שוין גוט אנגעלאכט; דאס הייסט, אז איך בין א גרויסער נאר. „איך פארמאג, זאגט ער, אויף מיין חלק אליין נישט מעהר און נישט ווינציגער פון דריי און דרייסיג מיליאן. און מיר אלע דריי, איך מיט מיינע צוויי שוועסטער, הייסט דאס, פארמאגען מיר נייען־און־נייענציג מיליאן!" און נישט לאנג גע־טראכט, געהט ער צו צום שיפלאד און נעמט מיר ארויס א פאק מיט פאפיערען און טראגט מיר אונטער די פאפיערען גלייך אין פנים אריין און זאגט צו מיר: „נא באטש!" זעה, הייסט דאס! וואס זאל איך זעהן? איך זעה פאפיערען מיט שטעמפלען א סך, נאר וואס דאס איז — ווייס איך ניט! „דו זעהסט, זאגט ער צו מיר, אט די דאזיגע חתימה? דאס איז די חתימה פונ'ם פרעזידענט אליין, פון אמעריקא, צוגעשיקט גלייך אויף מיין נאמען פון סאנ־פראנציסקא, פון קאליפארניע". מילא, קאליפארני הייסט, קאלי־פארני מארגען, אז איך ווייס ניט מיט וואס מען עסט דאס! „ווייסט דו וואס, פאני מאשקע, מאכט ער צו מיר, לאמיך דיר חאטש דערצעהלען, ווער איך בין — וועסט דו פארשטעהן וואס דאס איז פאר פאפיערען און ווער איז דער גראף דאמבע־דעמבא־דעמביצקי". אזוי זאגט ער צו מיר, דער פריץ הייסט דאס, און פארוויכערט דעם לאנגען לולקע־ציבעק און הויבט מיר אן צו דער־צעהלען א גאנצע מעשה.

— אפנים, אז דאָ הויבט זיך ערשט אָן די רעכטע מעשה? — זאָגט ארקאדי שווייצער און שפּאַרט זיך אָן מיט'ן קאָפּ אויף דער לינקער האנד און טהוט א וואונק צום מחבר: — פּאַני פּיפּער־נאָטער! מע האָט דאָך אייך געלאָזט בעטען, איהר זאָלט ניט שלאָפען און האָרכען מיט קאָפּ.

— הלואי וואָלט איהר אזוי געהאָרכט מיט קאָפּ און ווינציגער גערעדט! — ענטפערט איהם טשיידעלי, און בראָנזענטאָלער דער־צעהלט די געשיכטע פונ'ם גראף דאָמבע־דעמבאָ־דעמביצקי.

קאפּיטעל ח.

— שאַ, וואו זשע האַלטען מיר? יאָ, ביי'ם גראף דאָמבע־דעמבאָ־דעמביצקי. קומען קומט ער אַרויס, זאָגט ער, פון די אמת'ע דאָמבע־דעמבאָ־דעמביצקים, פון די ערשטע אַלטע פּוילישע מאַגנאַטען, געבונדען מיט די פּאָטאָצקים, מיט די ליובאָמירסקים און מיט די זאַמאָיסקים, געשפּיעלט אַמאָל די גרעסטע ראָלע אין דער וועלט, געהאַט אייגענע אימעניעס גרויסע אויף טויזענדער קאָמפּעדראַטנע ווערסטען, מיט וועלדער אַזעלכע, וואָס קיין פוס פון קיין מענטשען איז דאָרט נאָך קיינמאָל ניט געוועזן, מיט די שענסטע פּאַלאַצען, גערטנער, אָראַנזשערייען, מיט די ברענענדיגע פערד, מיט די שענע קאַרעטעס, מיט די גרויסע טייערסטע הינט, און אַז מען איז ביי זיי אַרויסגעפאָהרען, זאָגט ער, נאַפּאָלאָוואַניע, אָדער נאַ־שפּאַצער, איז אַ יעגער פון פאָרענט, אַ יעגער פון הינטען, זעכס פערד נאַ־שפּיץ — ערדציטערניש! היינט די קעלערס זייערע מיט די בעסטע וויינען, מיט די אַלטע בראָנפענס, מיט די גוטע סטאַרקעס, מיט די אמת'ע קאָניאַקען, מיט די עכטע פּוילישע מעדען און געשמאַקע נאַליווקעס, וואָס אַז מען עפענט אויף אַ פלעשעל, שפּרינגט־אַרויס דער קאָרעק און סע געהט אַזש אַ רויך...

בשעת מעשה בעוויזט בראַנזענטאַלער מיט דער האַנד, ווי אזוי עס שפּרינגט ארויס דער קאָרעק: פּאַץ! און ארקאַדי שווייצער רופט זיך אָן:

— ווייסט איהר, וואָס איך וועל אייך זאָגען? איך בין אייך מוחל די קאַרעטעס מיט די פערד, מיט די גרויסע טייערסטע הינט, מיט די יעגערס פון פּאָרענט און פון הינטען, פאַר איין פלעשעל פּוילישען מעד אָדער נאַליווקע פון יענע אַלטע פּוילישע מעדען מיט די נאַליווקעס. צי איהר ווילט דוקא אַ גלעזעל וויין, און אפשר ווימאַראַזיג דערצו?

— עס מעג זיין אַ פּראָסט גלעזעל שטאַרקע, — מאַכט בראַנזענטאַלער און דערצעהלט ווייטער:

— חיינט געלט, מזומן געלט און באַנקאָווע בילעטען, זאָגט ער, איז געווען אזוי פיעל, אַז אויף שניידען קופּאָנעס האָט מען געהאַלטען באַזונדערע מענטשען, וואָס זענען געזעסען מיט שערלעך פון גאַנץ פריה ביז שפּעט אין דער נאַכט און מע האָט געשניטען און געשניטען און געשניטען.

בשעת מעשה בעוויזט בראַנזענטאַלער מיט צוויי פינגער, ווי אזוי מע האָט געשניטען די קופּאָנעס, און אַלע דריי שטעלען זיך פאַר אַ גאַנצען באַרג מיט קופּאָנעס, און ארקאַדי שווייצער רופט זיך אָן:

— פּונקט ווי ביי מיין עלטער־זיידען פון דער מאַמעס צד; ער איז געווען, זאָגט מען, אַזאַ גביר און האָט געהאַט אזוי פיעל בהמות מיט שאָף מיט ציעגען, אַז ס'איז געווען אוממעגליך, מע זאָל זיי מעלקען; האָט מען אויסגעגראָבען פון זייערטוועגען אַ גרוב און מע האָט זיי אריינגעלאָזט אין גרוב אריין, זיי זאָלען זיך אַליין מעלקען און טאַקי דאָרטען מיט די פיס אויסשלאָגען פּוטער...

— איך זעה אין אייך, — זאָגט צו איהם דער בעל־הבית מיט פערדראָס — אַז איהר מיינט, מע דערצעהלט אייך פּזמונות, מעשיות פון טויזענד איין נאַכט?

— חס וחלילה! — מאַכט אַרקאַדי. — וואָס הייסט, איך וועל אָזעלכעס מיינען? וואָס בין איך עפּיס, אַ יונגעלע? דער־צעהלט, דערצעהלט, מיר האַרכען אייך מיט קאָפּ!

— שאַ, וואו זשע האַלטען מיר? יאָ, זענען זיי געוועזען, הייסט דאָס, אונגעהייער רייך און געשפּיעלט די גרויסע ראָלע ביז... ביז'ן פּוילישען מיאַטעזש. און אַז ס'איז געקומען דער פּוילישער מיאַטעזש, האָט מען ביי זיי צוגענומען אַלע זייערע מאַיאָנטקעס מיט'ן טיטול גראַף, געוואָרען אויס גראַף דאָמבע־דעמבאָ־דעמביצקי, נאָר פּשוט — פּאַני דאָמבע־דעמבאָ־דעמביצקי.

— פּאַן יוזש נע אַסעסאָר? שרה, נעם־צו די פּיש! — מישט אַריין אַרקאַדי אַ וואָרט, און בראָנזענטאָלער בעט איהם, ער זאָל ניט האָבען קיין טבע פון איבערשלאָגען, בשעת יענער רעדט.

— שאַ, וואו זשע האַלטען מיר? יאָ, האָט מען ביי זיי צוגענומען אַלסדינג, און זיי האָבען נעבאַך געמוזט אָפּטרעטען, גענומען אויף זיך דעם גלות, צעקראָכען געוואָרען איבער דער גאַנצער וועלט, דער אַהער, דער אַהין, און געבליבען זענען זיי נאָר אין דרייען: ער, הייסט דאָס, און זיינע צוויי שוועסטער, מיידלעך, וואָס האָבען זיך אויפגעהאַלטען ביי זייערען איין אַלטען פעטער, אויך אַ דאָמבע־דעמבאָ־דעמביצקי, און פון יענעם פעטער האָבען זיי געהערט, אַז ער האָט אַ יונגערען ברודער סטאַניסלאַוו דאָמבע־דעמבאָ־דעמביצקי אין אַמעריקאַ ערגיץ, אין קאַליפאָרניע, געהט איהם דאָרטען זעהר גוט, און ער רופט זיי אַלע אַהין, קיין קאַליפאָרניע, נאָר זינט דער דאָזיגער פעטער זייערער איז אוועק־געשטאָרבען, האָבען זיי שוין מעהר פון דעם סטאַניסלאַוו דאָמבע־דעמבאָ־דעמביצקי נישט געהערט און נישט געזעהן, און האָבען שוין גאָר פאַרגעסען, אַז זיי האָבען אַמאָל געהאַט ערגיץ אַ פעטער סטאַניסלאַוו. פּלוצים, מיט עטליכע יאָהר צוריק, קומט זיי אָן אַ ידיעה, אַז אין אַמעריקאַ, אין פילאַדעלפיע, אין דער שטאָדט סאַנ־פראַנציסקאָ, איז מיט דרייסיג יאָהר צוריק געשטאָרבען איינער אַ סטאַניסלאַוו דאָמבע־דעמבאָ־דעמביצקי און האָט איבערגעלאָזט

זעהר א גרויס פארמעגען אין די בענק מיט א צואה, אז דאס געלט זאל ליגען פינף און צוואנציג יאהר און עס זאל וואכסען אויף דעם פראצענט, און אז עס וועלען איבערגעהן די פינף און צוואנציג יאהר, זאל מען דאס צעטיילען צווישען זיינע קרובים, איטליכען באזונדער א גלייכען חלק. און אזוי ווי פון אלע דאמבע־דעמבא־דעמביצקים זענען פארבליבען נאר ער, מיין פריץ הייסט דאס, מיט זיינע צוויי שוועסטער, לכן זענען זיי די איינציגע יורשים אויפ'ן גאנצען פארמעגען, וואס טרעפט אן אצינד, ווי איך האב אייך געזאגט, נייען־און־נייענציג מיליאן, דאס הייסט פונקט צו דריי און דרייסיג מיליאן אויף א חלק.

— איך זאל פארמאגען דאס פראצענט פונ'ם געלט, וואלט איך זיי באוויזען אין קלוב, ווער עלטער איז! — חאפט זיך אויף ארקאדי.

— לאם איך פארמאגען חאטש די הוצאות, וואס דארף קאס־טען פאהרען ברענגען דאס געלט פון דארטען אהער, וואלט איך שוין געוואוסט וואס צו טהון! — זאגט דער מחבר.

— האט קיין פאראיבעל ניט, איהר זענט ביידע נארא־נים! — זאגט בראנזענטאלער. — איהר ווינשט מיר בעסער, איך זאל דורכפיהרען אט דאס, וואס איך ווייס, וועט איהר בעסער מאכען.

— אמן, לאז אייך גאט העלפען! — זאגען ביידע שכנים מיט א מאל, און דער בעל־הבית דערצעהלט ווייטער:

— שא, וואו זשע האלטען מיר? יא, ביי די נייען־און־נייענציג מיליאן. דערהערט פון איהם אזא מעשה, פארשטעהט איהר דאך, ווי אזוי איך בין אונטערגעשפרונגען און זאג צו איהם, צו מיין פריץ הייסט דאס: „סטייטש, אדוני פריץ, נייען־און־נייענציג מיליאן, וואס שווייגסט דו?" מאכט ער צו מיר: „ביזט א נאר, דא העלפט ניט קיין שרייען! מע דארף, זאג ער, פאהרען און נעמען געלט". „נו, זאג איך, פאהרט מען און מע נעמט

געלט!״ „אָט אזוי גיך, זאָגט ער, פאַהרט מען און מע נעמט געלט? מע דאַרף, זאָגט ער, נעמען מיט זיך איין אדוואָקאַט, און פּאַפּירען א סך דאַרף מען אַרויסנעמען; דאָס קאָן מען ניט מאַכען חאַפּענדיג; מע דאַרף דערצו האָבען, זאָגט ער, געדולד און געלט, זאָגט ער, געלט, פּיעניאָנדזע!״... אזוי זאָגט ער צו מיר און פּיפּקעט דעם לולקע־ציבעק גאַנץ רוהיג. און איך? איך ברען, איך גליה, איך עק מיך! „וואָס איז מיט דיר, פּאַני מאָשקע, זאָגט ער, וואָס ביזט דו אזוי צעקאָכט?״ „סטייטש, זאָג איך, אזא מטמון מיט געלט! אזא איין אוצר! א קלייניגקייט נייען־און־נייענציג מיליאָן!? פון אונטער דער ערד, זאָג איך, וואָלט איך אויסגעגראָבען געלט אויף הוצאות און וואָלט אַוועקגעפאָהרען נאָך די מיליאָנען!״ אזוי זאָג איך צו איהם, און ער זיצט זיך גאַנץ קאַלטבלוטיג, פּיפּקעט דעם לולקע־ציבעק, טהוט זיך אפילו ניט א קנייטש, ווי איינער רעדט: „וואָס זאָל איך טהון? זאָל איך מיר מפקיר זיין צוליעב די מיליאָנען? דאָס לעבען איז טייערער!״ בקיצור, וואָס זאָל איך אייך דערצעהלען? איך האָב מיך גענומען צו מיין פּריץ איהם פּיקען אין קאָפּ אריין אלע טאָג, אלע טאָג: „פּריצ׳אָני, וואָס שווייגסט דו? איך וועל מיך פּרובען, זאָג איך, ביי מיינע אידען, טאָמער וועל איך קריגען פון דיינעטוועגען די עטליכע קערבלעך, וואָס מע דאַרף״. „מהכתיתי, מאַכט ער, אז דו ווילסט, פּרוב זיך, אפשר וועסט דו קריגען? איך וויים, זאָגט ער, אז מיט אידען קאָן מען אלסדינג מאַכען, וואָרום אידען זענען, זאָגט ער, א רייך פאָלק און א קלוג פאָלק און א פאַרשטענדיג פאָלק. אויף דער גאַנצער וועלט, זאָגט ער, איז נישטאָ נאָך אזא פאָלק, ווי אידען! צוויי, זאָגט ער, פעלקער זענען פאַרהאַן אויף דער וועלט: פּוילען און אידען! די דאָזיגע צוויי פעלקער, זאָגט ער, מוזען אמאָל גובר זיין די גאַנצע וועלט און געוועלטיגען איבער דער גאַנצער וועלט! אלע פעלקער, זאָגט ער, וועלען אונטערגעהן, אויפפרעסען איינס דאָס אנדערע, נאָר אידען און פּוילען — די וועלען בלייבען אייביג! „פּאַליאַקי אי

איזראעליטי" — טאקי מיט דעם דאזיגען לשון, ווי איהר זעהט מיך א אידען!

— וואס טויג מיר זיינע קאמפלימענטען? — מאכט אר־קאדי. — איהר דערצעהלט בעסער, וואס האט איהר געמאכט מיט די אידען?

— הערסט דו? — זאגט בראנזענטאלער. — אט דא הויבט זיך ערשט אן די רעכטע מעשה!

— טאקי באמת? — מאכט ארקאדי שווייצער. — וואס זשע איז געווען ביז אהער?

— א הקדמה. — רופט זיך אן דער מחבר.

— אמת, טשיידעלי איז גערעכט, דאס איז געווען נישט מעהר ווי א הקדמה; נאר שרעקט זיך ניט, די הקדמה איז גרעסער פונ'ם ספר.

אזוי זאגט בראנזענטאלער דער בעל־הבית און דערצעהלט ווייטער די געשיכטע מיט די מיליאנען.

קאפיטעל ט.

— שא, וואו זשע האלטען מיר? יא, ביי אונזערע אידעלעך. אונזערע אידעלעך זענען, ברוך־השם, אזא פאלק, וואס קאטארע זיי וועלען אייך קויפען און פארקויפען, האנדלען־וואנדלען, דרעהד שמעה וואס איהר ווילט, כל השפעקולאציעס שבעולם! דערצעהלט זיי אויפ'ן הימעל א יריד — וועלען זיי אוועקווארפען האק און פאק און פליהען גלייך אין הימעל אריין און שפרינגען אין פייער אריין; און קומט לעגט זיי פאר א ריין געשעפט, א כשר'ע ירושה, א מזומנ'ע זאך, וואס אט ליגט דאס, געה הויב עס אויף און נעם דאס צו — ניין, איז ניטא קיינער אין דער היים! וואס איז די מעשה? ס'איז צו גוט, זאגען זיי, צו פיעל געלט, צו א גרויס גליק — און געה מאך מיט זיי! סטייטש, בהמות בצורת אדם,

נייען־און־נייענציג מיליאָן! ניין, זאָגנען זיי, מיר זענען אייך מוחל די מיליאָנען, גיט אונז בעסער א געשעפט פון טויזענדער... אנדערע מאַכען נאָך חוזק, דאָס גרעסטע געלעכטער, לצ'עוועז אויף וואָס די וועלט שטעהט: „וואָס הערט זיך מיט אייערע מיליאָנען?" ס'איז מיר געוועז, הערט איהר, א בזיון פאר מיין פריץ, וואָס האַלט אזוי פון אידען, לויבט זיי אין טאָג אריין, רעכענט זיי פאר די ערשטע חכמים אין דער וועלט — צום סוף, נאָט אייך, ריינע בהמות, כשר'ע קעלבלעך, פערד, ווי איך בין א איד, פערד! תחילת האָבען זיך אפילו יאָ געפונען א פאָר מענשלעך, וואָס האָבען איינגעשטעלט עטליכע קערבלעך אויף הוצאות, נאָר אז ס'איז געקומען, מע האָט באדאַרפט האָבען נאָך הוצאות, פאַפּיערען, דעפּעשען, האָבען זיי זיך מיישב געוועז: סטאָפּ! וואָס איז די מעשה? גענוג, זאָגען זיי, ס'איז ביי זיי ניט קיין קוואַל, זאָגען זיי, א ברונען נעמט זיך אויך אויסעט... געפעלט אייך אביסעל חכמים? זיי וואָלטען א בעלן געוועז אויף מיליאָנען און ס'זאָל זיי קיין געלט ניט קאָסטען! געבראָטענע טייבעלעך אין מויל אריין! אנדערע האָבען אָפּגעשוויגען, און פון אנדערע האָבען מיר נאָך געהאַט בזיונות אויך; זיי האָבען געסטראשעט מיט'ן פּראָקוראָר... וואָס דאַרפט איהר מעהר, אז זיי האָבען ארויפגעפיהרט מיין אייגען ווייב, זי זאָל ביי מיר נעמען גט.

— וואָס? איהר זענט א באַווייבטער? מזל טוב אייך! — חאַפּט זיך אויף ארקאַדי.

— געוועזען א באַווייבטער, — זאָגט בראָנזענטאַלער — היינט שוין ניט. זאָרגט זיך ניט, מיר האָבען זיך געג'עט. קרובים האָבען זיך אריינגעמישט און גלאַט גוטע פריינד: „וואָס טויג אייך, זאָגען זיי, מיליאָנען? היט בעסער אָפּ אייער געשעפט, א מזומנ'ער גראָשען איז טייערער פון אַלע חלומות, און וואָס טויג אייך, זאָגען זיי, ארומפיהרען זיך מיט'ן דאָזיגען אָדון? גאָט ווייסט, וואָס פאר א נפש דאָס איז? אפשר איז דאָס איין אָדם בפקדך?"

און נאָך כדומה אזעלכע שטעכווערטער זאָגען זיי מיר, און מיין ווייב האָט זיך צוגעזעצט צו מיר איין מאָל פאר אלע מאָל: גט און גט. „שטיא! — טענה איך צו איהר. — וואָס הערסט דו זיי? דיינע גוטע פריינד, זאָג איך, זענען דיך מקנא, פארגינען דיר נישט אזא גליק!” גיב טענה מיט א אידינע. „פאר דיר, זאָגט זי, דאָס גליק, בינד מיך אויף און גיב מיר גט!” וואָס טויג אייך, מיר האָבען זיך געמוזט גט'ען, און פאר גריזאָטע מיט בזיון בין איך אָפּגעטראָטען פון מיין שטאָדט און בין אריבער־געפאָהרען אהערצוצו קיין יעהופּעץ אינאיינעם מיט מיין פריץ, הייסט דאָס, זוכען, טאָמער וועלען מיר דאָ געפינען געלט אויף הוצאות. פאָרט א גרויסע שטאָדט מיט אלערליי געשעפטען, מיט מעקלערס א סך, מיט מענטשען, וואָס ווילען, חלש'ען פארדיענען א קערבעל, און האָב איהם באזעצט, מיין פריץ הייסט דאָס, אין א שענעם נומער פון א האָטעל, און אליין האָב איך מיר אָפּגע־דונגען אָט־אָ־דעם דאָזיגען בוידעם, ווי זאָגט איהר, נעהענטער צו גאָט, און אלע פריהמאָרגען נעם איך מיר דאָס שטעקעלע און גיה מיר ארוים אויף דער בערזע, אין דרויסען הייסט דאָס, דאָרט, וואו אלע אידען דרעהען זיך ארום, און שלים קענטשאַפט מיט דער וועלט, און ס'איז א סברה, אז מיר מאכען דאָ א קאָמפּאַניע, דאָס הייסט, עטליכע מענטשען לעגען זיך צונויף מיט א קאַפּיטאַל פון היבשע עטליכע טויזענד קערבלעך אויף חלקים, דאָס הייסט, וויפיעל איטליכער גיט, אזוי פיעל חלקים האָט ער אין געשעפט, אויף יעדען הונדערטער נעמט זיך אָן צעהן טויזענד, אויף טויזענד — הונדערט טויזענד, אויף צעהן טויזענד — א מיליאָן. און ווי פארשטעהט איהר, האָט איצטער מיין ווייב חרטה? זי שיקט אונטער צו מיר אלע מאָל א גוטען פריינד, און די גוטע פריינד ווערען צעפּיקעט פאר קנאה, ווארום ווי קאָנען זיי דאָס גאָר איבערטראָגען, אז זייער קרוב, משה בראָנזענטאָלער, א איד א חלפן, זאָל מיט א מאָל אזוי אויפגעריכט ווערען, באַקומען דריי מיליאָן קארבען?!

— וואָס? דריי מיליאָן קאַרבען? — כאַפּט זיך אַרויס אַרקאַדי שווייצער און שפּרינגט אַראָפּ פֿונ׳ם בעטעל. — וואָס הייסט דריי מיליאָן קאַרבען?

— וואָס האָט איהר זיך אַזוי דערשראָקען? — מאַכט צו איהם בראָנזענטאַלער און פערדרעהט אַ פּאַפּיראָס און קוקט־אַראָפּ צו זיך אויף די פיס גאַנץ קאַלטבלוטיג, גלייך ווי מע רעדט דאָ פון אַ דרייערעל. — וואָס זענט איהר דאָ אַזוי נתפעל געוואָרען? איך האָב קאַרג האַרעוואַניע דערביי?

— אָבער דריי מיליאָן? — זאָגט אַרקאַדי און צענעמט די הענד.

— דריי מיליאָן. אַזוי האָבען מיר אָפּגערעדט! און נישט נאָר גערעדט — טאַקי צעשריבען זיך אויף פּאַפּיער און גע׳חתמ׳עט ביי׳ם נאָטאַריוס, וואָרום מען איז דאָך ניט מעהר ווי לעבעדיגע מענטשען, דער פּריץ איז שוין איין אַלטער פּריץ, אַליין בין איך אויך ניט קיין יונגערמאַן, איך האָב ברידער אַ סך מיט שוועסטער אָרעמע, אַ מענטש איז ניט ביי זיך אין די הענט, אַ קשיא אויף אַ מעשה? נאָט לייענט!

און בראָנזענטאַלער עפענט־אויף דאָס טישקעסטעל, שלעפּט־אַרויס שוין אַביסעל אַ פערגעלטען בויגען פּאַפּיער, גע׳חתמ׳עט מיט אַ מאָדנע פערדרעהטער, פערצוקטער, פערפּלאָנטעטער חתימה מיט שלענגלעך, מיט דריידעלעך, מיט בייגעלעך און מיט ווידע־לעך, און רופט זיך אָן צו אַרקאַדי׳ן:

— איהר זעהט אַ חתימה? דאָס מאַכט: „יאַן־קאַזימירזש־זיגמונד, גראַף־דאָמבע־דעמבאָ־דעמביצקי“...

און אַרקאַדי שווייצער שטעהט און קוקט זיך איין אין דער דאָזיגער קינצליך פערדרעהטער חתימה, וואָס זעהט אויס אויפ׳ן פּאַפּיער, ווי אַ שלאַנג מיט אַ פויגעל האָבען זיך אַרומגענומען, איינגעפּלאָנטעט איינס אינ׳ם אַנדערען, און אין מיטען אַ קלעק, און מע ווייסט ניט, וואו הויבט זיך אָן שלאַנג און וואו לאָזט זיך אויס פויגעל. און ער בלייבט שטעהן ווי אָפּהענגיג אין מיטען

חדר מיט דער ציגאר אין מויל, די הענד צענומען, די פיס צע־שפרייט, די פלייצעס אויפגעהויבען און דאס פנים שטארק אויס־געצויגען, און קאן לאנג־לאנג נישט אויסרעדען א ווארט. נאכ־דעם טהוט ער זיך א פאטש מיט די הענד איבער די ליטקעס און צעלאכט זיך מיט א קוויטש, ווי זיין שטייגער איז, און ציהט אויס:

— דריי מיליאן קארבוינים! חא־חא־חא! אט דאס הייסט א מטבע! דריי מיליאן! ווען איך האב, אשטייגער, אט די דריי מיליאן איינציגע! אך טי, רבונו של עולם!!!...

קאפיטעל י.

די דריי מיליאן, וואס בראנזענטאלער וועט אמאל בעקומען, האבען אונזער ארקאדי׳ן, ווי מע זאגט, אונטערגעטראגען. ער האט ניט אויפגעהערט ארומצושפאנען, היצען זיך, שיטען מיט ווער־טער, ווי פון א זאק, און דער האלב־נאקעטער בעל־הבית איז מיט א מאל אויסגעוואכסען, בעקומען חן ביי איהם אין די אויגען, און ער האט זיך אנגעהויבען צולאסטשען זיך, צושארען זיך צו איהם, ווי א קעצעלע, אדער ווי א געטרייער הונד, אז ער וויל זיך צו׳חנפה׳נען צו זיין בעל־הבית.

ארקאדי שווייצער האט דאס געטהאן ניט מחמת ער האט ארויסגעקוקט דערפון עפים א טובה פאר זיך. ער האט דאס גע־טהאן נאר צוליעב דעם כח המושך פון געלד, וואס האט איהם תמיד געצויגען צו זיך, ווי א מאגנעט. ער האט ליעב געהאט געלד ניט מחמת דעם, וואס ער דארף דאס אזוי נויטיג האבען, נאר מחמת דעם וואס ס׳איז געלד, מחמת דעם, וואס „געלד איז א גוטע, ליעבע זאך". אונזער ארקאדי האט געקאנט אויס־שטעהן אויף די פיס צעהן שעה כסדר אין קלוב ארום דעם גרויסען קיילעכיגען טיש און בעטראכטען דאס שפיעל, קוקען ווי דאס רויטע קלינגענדיגע גאלד שיט זיך אהן איין עק, אהן איין אויפ־

הער, גערהט־איבער פון איינעם צום אנדערען, גיסט זיך ווי וואַסער. אַט ליגט ביי איינעם אַ גאַנץ בערגעלע גאָלד, דאָס גאָלד וואַקסט און וואַקסט, אַט נעהט דאָס אַריבער צו יענעם, און אַט איז דאָס ווידער געקומען צוריק. אַרקאַדי שטעהט און קוקט, ווי יענער „וואַרפט די קאַרט", און האָטש ער האָט אין דעם שפּיעל קיין שום חלק ניט, וואָרום ער איז „נקי" (אויף זיין שפּראַך), „ריין ווי אַ טעלער", נאָר גלאַט, דער גלאַנץ פון גאָלד און דאָס קלינגען פון גאָלד און דאָס גאָלד אַליין פּעראַינטערעסירט איהם אַזוי ווייט, אַז עס קלאַפּט איהם דאָס האַרץ פאַר יענעם, ער קוועלט־אָן אינ־איינעם מיט דעם, וואָס „נעמט־אויס", און העלפט מיט אַ זיפץ יענעם, וואָס האָט איינגעשטעלט און איז „אַריין ווי קורח".

ס'איז שווער צו זאָגען, וועלכעס שטעהט ביי איהם העכער — צי דאָס שפּיעל, צי דאָס געלד?ביידע זאַכען אינאיינעם זענען ביי איהם ווי צונויפגעפלאָכטען, איינגעפלאָנטעט איינס אינ'ם אַנדערען, ליעב, איינגעבאַקען אין האַרצען, טייערער פון אַלסדינג אויף דער וועלט, און נאָר אין די צוויי זאַכען ליגט זיין נשמה, און נאָר אַרום די צוויי זאַכען דרעהען זיך אַלע זיינע מחשבות. וואָס עס זאָל זיך איהם ניט חלומ'ען — חלומ'ען זיך איהם „פּאַסען" (געווינס) אָדער „פּראָוואַלען" (פערלוסט), און נאָר קאָרטען און נאָר גאָלד זעהט ער פאַר די אויגען. אַז ער דערזעהט פאַר זיך געלד, איז די ערשטע מחשבה זיינע: „וויפיעל קאָן מען מיט דעם מאַכען, ווען גאָט העלפט, עס קומען אָן די רעכטע „פּאַסען", דער דרייצעהנטער, דרייצעהנטער פּאַס?" און ער הויבט אָן רעדען מיט גאָט, ווערען אַ מאמין.

אַרקאַדי שווייצער איז, ווי דאָס רוב קאָרטענשפּיעלער, אַ גרויסער, גרויסער מאמין, און נישט נאָר אַ מאמין אַליין, נאָר איין אַבערגלויבער, גלויבט אין גוטע און שלעכטע חלומות, געהט נישט אין קלוב אַריין שפּיעלען נישט מאָנטאָג, נישט דעם דריי־צעהנטען, קעהרט זיך אום צוריק טאָמער בעגעגענט ער אַ גלח, און אַז עס לויפט איהם איבער דעם וועג אַ קאַץ, ווייסט ער געוויס,

אז יענע נאכט מוז ער „באגראבען ווערען"; האט מורא פאר א גוט אויג ערגער ווי א אידינע, טאמער געווינט ער — זאגט ער, אז ער האט פערשפיעלט, און בייט נישט קיין געלד יענעם בשעת שפיעלען, און וועט אייך ניט לייהען פונ'ם קאהן, איהר זאלט זיך פאר איהם אויסציהען! און האטש ער איז איצט „נישט ביי געלד" שוין פון א צייט און ווייסט נישט, פון וואנען קאן ער האבען געלד, דאך גלויבט ער, ווי איין עהרליכער איד גלויבט אין משיח'ן, אז דער „גאט פון קארטען" קאן נאך מאכען אזוי, אז ארקאדי שווייצער זאל נאך האבען געלד, און גרויס געלד! דער עיקר איז — דער ערשטער כף־הא'ער מיט די ערשטע עהר־ליכע שענע פאסען, וועט שוין נאכדעם געהן, אם ירצה השם, ווי א מזמור!

דער ערשטער געדאנק זיינער איז געוועזען נאכדעם, אז ער האט זיך אביסעל בערוהיגט פון די דריי מיליאן: אפשר איז דאס א בעשערטע זאך פון גאט, וואס ער האט זיך דא בעזועצט מיט דעם דאזיגען בראנזענטאלער? ווארום וואס האט ער עפיס גראד אנגעטראפען אהערצו און ניט ערגיץ אנדערש? אפשר הויבען זיך אן פון דער מינוט „זיינע זיעבען יאהר"? ביי אט אזא מין סומע פון דריי מיליאן — ווי וועט איהם ניט אראפפאלען האטש עטליכע טויזענדער, איך זאג שוין נישט קיין צעהנער הונדערטער טויזענדער! און ארקאדי הויבט־אן זיך אונטערשמירען צום בעל־הבית שוין גאר מיט איין אנדער ניגון:

— זאגט זשע מיר, מיין ליעבער רב משה, — אזוי, דאכט זיך, רופט מען אייך, הא? — אשטייגער, כדומה למשל, ווען איהר טרעפט צו מיר פריהער מיט א קליין שטיקעל צייט, בשעת מיר איז, ניט היינט געדאכט, געוועזען גראם אין קאפ, ענג אין קעשענע און דאס קערבעל איז געוועזען א ממזר, — סטייטש, נעם איך דאך ארויס די הארטע הונדערטערס בשמחה רבה ואמרו כולם און זאג: זה כפרתי, זה חליפתי, זה הטויזענדער ילך לחיים ארוכים טובים ולשלום, ווארום ארקאדי שווייצער פארשטעהט מיט גאט'ס הילף

איין עסק, דער מוח איז איהם ניט אויסגעטריקענט. עלעהיי, ס'איז א קארט און איך שטעל אויף איהר. וואס, אפשר ניט אזוי, רב משה?

— געוויס אזוי! — חאפט זיך ארויס דער מחבר טשיידעלי פאר'ן בעל־הבית און חאפט אבער באלד א מיאוסען פסק פון ארקאדי'ן, ער זאל זיך ניט מישען וואו מע דארף ניט. מערק־ווירדיג! אויף וויפיעל בראנזוענטאלער האט ביי ארקאדי'ן אין די אויגען געוואונען, אויף אזוי פיעל, אדער נאך מעהר, האט ביי איהם דער מחבר פערלארען, און ארקאדי האט זיך נישט געקאנט איינהאלטען און האט איהם אפגעגאסען מיט א גאנצער פאמע־ניצע:

— סקאצעל קומט, מיין ליעבער דייטש, בעל־מחבר פון דער חלירע, שוטה בן פיקהאלץ, איהר זענט אויך דא? און איך האב געמיינט, אז איהר האלט שוין העט־וויים אין זיסען שלאף, און עס חלום'ען זיך אייך מכשפות מיט ווילדע ציעגען, פיפערנאטערס, וכדומה אזעלכע ענינים, וואס איהר באשרייבט זיי דארטען אין אייערע ביכלעך.

דאס קליינע מחבר'על האט נעבאך געמוזט, ווי א טשערע־פאשקעלע, ארייגציהען אין זיך דאס קעפעל און ווערען נאך קלע־נער, ווי ער איז, און אפשווייגען דעם דאזיגען גראבען נפש, וואס קאן מאכען יעדען מיט דער בלאטע. „איין עם־הארץ בלייבט איין עם־הארץ — לאז מיינם איבערגעהן"... — קלערט ער זיך, און ארקאדי לאשטשעט זיך ווידער צום בעל־הבית, ווי א קעצעלע.

— אפנים, רב משה, איהר זענט אזא איד, וואס קאטארי איהר האט פיינט יענעם אנצומוטהען, זיך צוזעצען, ווי אנדערע זעצען זיך צו, דעקוטשען יענעם אזוי לאנג, ביז יענער מוז זאגען „באם!" איך אויף אייער ארט וואלט שוין לאנג אנגעשפארט מיט א זא גליקליך געשעפט, ווייסט איהר וואו? א קליינינ־קייט — א פראצעם פון נייען און נייענציג מיליאן! א ווערטעל איסצורעדען — נייען־און־נייענציג מיליאן!

— נייען־און־נייענציג מיליאן! — העלפט איהם אונטער דער מחבר, און ארקאדי פאלט־אן אויף איהם ווידער א מאל און מאכט איהם מיט דער בלאטע:

— דייטש, איהר רעדט אויך פון מיליאנען? אנו, שווערט מיר אויף אייערע הייליגע נאמנות, מיין טייער שפיעלפויגעלע פון דער חלירע, אז איהר האט אמאל אויף אייער לעבען געזעהן מיט אייערע אייגענע אויגען א הונדערטער א גאנצען, וועל איך אייך צאהלען קנס וויפיעל „זיי" וועלען הייסען!

און ארקאדי ווייזט אן מיט דער האנד אויפ'ן בעל־הבית, אנגעבויגען דאס קעפעל אויף א זייט און צוגעמאכט איין אויגעל.

— מיינט איהר דאך, אז איהר האט געטראפען? — האקט איהם אפ דער בעל־הבית. — זאג איך אייך, אז איהר האט, איך בעט איבער אייער כבוד, א גרויסען טעות! טשיידעלי האט, ווי איהר קוקט איהם אן, א סך הונדערטערס! א גאנץ פארמעגען! טשיידעלי, זאלט איהר וויסען, איז א איד איין עושר, א גביר!

דאס ווארט „גביר" האט בראנזענטאלער אפגעהאקט, ווי מיט א האקמעסער, און דער עפעקט דערפון איז געווען אזוי גרויס, אז ארקאדי שווייצער האט זיך מיט א מאל אויסגעגלייכט, ארויס־געכאפט די ציגאר פון די צייהן און געקוקט פונ'ם מחבר אויפ'ן בעל־הבית און פונ'ם בעל־הבית אויפ'ן מחבר און געפינטעלט מיט די אויגען, ווי איינער רעדט: „וואס טהוט זיך עם מיט מיר?"

קאפיטעל יא.

מחמת אונזער מחבר טשיידעלי איז, ווי דער לעזער האט שוין בעמערקט, א שטיל מענשעל, וואס האט פיינט, ווי אנדערע, בעריהמען זיך, דערצעהלען גוזמות, מאכען פון זיך א גאנצען ווזען, דערפאר האט געמוזט רעדען פאר איהם בראנזענטאלער דער בעל־הבית, דערצעהלען פאר'ן דריטען שכן רוב גדלו ורוב

עשרו, און טשיידעלי האָט נאָר אַלע מאָל אַריינגעוואָרפען אַ וואָרט מן הצד, נישט געקוקט בשעת מעשה אויף קיינעם, נאָר אָדער אַראָפּ צו זיך אויף די שפּיץ פּיסלעך, אָדער אַרויף אַהין ערגיץ אין דער הויך, צווישען דער וואַנד און צווישען דער סטעלי, וואו עס האָט זיך בעזעצט אַ שפּין, אויסגעבויט אַ קונציגע קיילעכיגע דירה, בריח'ש געבליבען הענגען מיט'ן קאָפּ אַראָפּ און מיט די פּיס אַרויף און אַרויסגעקוקט, גאָט זאָל צושיקען עפּיס פּרנסה...

— אונזער טשיידעלי — אַזוי זאָגט בראָנזענטאָלער און קאָטשעט אַ פּאַפּיראָס — איז אַ מענטש, וואָס קאָטאָרי גאָט האָט איהם געבענטשט מיט אַזאַ פּאַרמעגען, וואָס האָט קיין מורא ניט פאַר קיין פייער און ניט פאַר קיין וואַסער, פאַר פאַרלירען אָדער פאַר אַוועק'גנבה'נען; איהם קאָן קיינער נישט קאָנקורירען, איבער־שלאָגען, צונעמען; זיין סחורה איז תמיד געלט און זיין געלט איז שטענדיג מיט איהם!

אַרקאַדי שווייצער קאָן זיך ניט איינהאַלטען און טהוט אַ פרעג:

— וואָס זשע איז ביי איהם פאַר אַ מין סחורה: דימענטען? בריליאַנטען?

— נאָך טהייערער פון בריליאַנטען! — זאָגט בראָנזענ־טאָלער, און טשיידעלי לאָזט אַראָפּ די אויגען. — וואָרום וואָס איז דען, אייגענטליך, בריליאַנטען? בריליאַנטען איז דאָך נישט מעהר ווי שטיינער, אַ ציערונג, אַ מאָדע אַזעלכע; לאָז דאָס ווערען אויס מאָדע — מעגט איהר דאָך נעמען אייערע בריליאַנטען און אַרויסוואַרפען זיי אויף אַ ריין אָרט. דאָס אָבער, וואָס אונזער טשיידעלי פאַרמאָגט, איז אַזאַ סחורה, וואָס וועט קיינמאָל ניט אַרויס פון דער מאָדע, און כל זמן די וועלט איז וועלט, וועלען זיך מענטשען אָהן דעם נישט באַגעהן.

— אָהאָ! — מאַכט אַרקאַדי. — אַ אידישע נשמה קאָן מען ניט שאַצען, ווי מיין באָבע עליה השלום האָט אַמאָל געזאָגט, אַז

זי האָט געזוכט אַ פּאַרפּאַלענעם זעכסער און אויסגעטרייסעלט איהם ביי מיר אין קעשענע...

און אין האַרצען טראַכט זיך אַרקאַדי: „דאַכט זיך, אַזאַ פּימפּערעל? גיכער געריכט זיך אויף איהם אַ מפּלה!"... נאָר דער בעל־הבית שטויסט זיך, וואָס ער מיינט, און רעדט ווייטער:

— פאַרשטעהט איהר מיך, אונזער טשיידעלי'ן האָט גאָט געשענקט אַ מתנה, וואָס ניט איטליכער פאַרמאָגט דאָס, דהיינו: אַלץ וואָס ער זעהט מיט די אויגען...

— נעמט ער מיט די הענט? — חאַפּט אונטער שוויי־צער. — פּונקט ווי מיין פעטער לייביש; איך האָב געהאַט אַ פעטער לייביש, האָט ער אויך געהאַט אַזאַ טבע...

— ווילט איהר האָרכען, איז גוט; אַניט — געהט אייך מיט אייער פעטער לייביש וואוהין איך וויים! — מאַכט צו איהם דער בעל־הבית.

שווייצער בלייבט זיצען ווי אַ סטאַטיק, און בראָנזענטאָלער רעדט ווייטער:

— איז אַלץ, וואָס ער זעהט מיט די אויגען, באַשרייבט ער מיט די הענט; און חענט האָט איהם גאָט געגעבען גאָלדענע; ער, אַז ער זעצט זיך אַוועק שרייבען, קאָן ער אייך שרייבען און שרייבען אָהן איין אויסלאָז און אָהן איין אויפהער; סע שרייבט זיך ביי איהם אַזוי לאַנג, ביז עס געהט אויס מאַטעריאַל, איך מיין טינט און פּאַפּיער.

— ער דאַרף זיין אַ ווילדער בעל־הוצאה אויף די צוויי מינים? — וואַרפט אריין אַרקאַדי.

— וואָס פאַר אַ ווערדע האָט דאָס אָבער קעגען דעם, וואָס ער ברענגט־אַרויס דערפון! מיט איין פלעשעל טינט קאָן אייך טשיידעלי אָנשרייבען אַ בוך פון טויזענד בלעטלעך.

— און פאַר נויט — זעצט־צו אַרקאַדי — גיסט מען אונטער וואַסער, ווי די ווײנשענקערס טהוען, אַז עס קומט צו די אַנדערע

טעג יום טוב און דער ווייַן הויבט אָן צו טאָגען, און עס ווילט זיך ניט ארויסלאָזען קיין פּדיון...

— טאָמער וואָלט איהר פאַרשטעקט דעם צאַפּען? — מאַכט צו איהם בראָנזענטאָלער און דערצעהלט ווייטער: — בקיצור, אונזער טשיידעלי איז אַ גאָלדשפּינער, ס'איז ביי איהם אַ קוואַל, וואָס לאָזט זיך קיינמאָל ניט אויס. זעהט איהר אָן דאָרטען אונ־טער'ן בעט אַ קעסטעל? איז דאָס פול ווי איין אויג, אָנגעפּאַקט מיט ספרים שוין אָנגעשריבענע, און נאָך וואָסערע ספרים! אַנ־טיקען שבאַנטיקען! ער האָט זיי מיר כמעט אַלע איבערגעלייענט. די ספרים, ווען מע דרוקט זיי אָפּ און מע לאָזט זיי ארויס אויף דער וועלט, פאַרצוקערט מען זיי! דער גאַנצער חסרון איז, וואָס ס'איז ניטאָ מיט וואָס צו דרוקען זיי!

— ניטאָ קיין פּאָדעם, הייסט עס? — שטעלט־אריין ארקאַדי שווייצער. — ס'איז ביי אייך, הייסט דאָס, אַ „געלד־מאַנגעל", ווי דער דייטש זאָגט, פּונקט דאָס זעלבע חולאת, וואָס ביי מיר: „בייטעל־פּיבער" רופט מען דאָס בלשון הדאָקטאָריע. וויפיעל באַדאַרף מען דערויף, למשל, געלט?

— וואָס איז די נפקא־מינה, — זאָגט בראָנזענטאָלער — אַז ס'איז ניטאָ? און דערצו איז טשיידעלי, ווי איהר קוקט איהם אָן, אַ מאָדנע מענטשעל, גאָר נישט דאָס, וואָס אנדערע מחברים; אנדערע מחברים געהען־ארום מאַכען געלט...

— בעטלען? — חאַפּט זיך אויף דער מחבר. — גיכער שטאַרבען! — און די אויגען צינדען זיך אָן ביי איהם, און די בעקלעך ווערען איהם רויט, ווי דער רויטער שניפּס, וואָס ער טראָגט אויפ'ן ווייסען פּאַפּיערענעם קאָלנער. און דער בעל־הבית ווייזט־אָן אויף איהם מיט דער האַנד, ווי אַ געטרייער פאָ־טער אויף זיין איינגעשפּאַרט קינד.

— אַ גדלן! — מאַכט בראָנזענטאָלער. — אַ גדלן און איין עקשן! וויפיעל איך טענה ניט מיט איהם, איז דאָס ווי איין ארבעס אין וואַנט. איך טענה מיט איהם: לאָמיר דערווייל

אַרויסלאָזען איין ביכעל, און נאָכדעם וועלען מיר שוין זעהן וואָס מיר האָבען צו טהון. דערויף איז גענוג דערווייל די ערשטע עט־ליכע הונדערט קערבלעך.

— סך הכל? — מאַכט אַרקאַדי. — וואָס פאַר אַ ראָלע שפּיעלט אַזאַ קליינע סומע ביי אַזעלכע קאַפּיטאַליסטען, ווי איהר, כלעבען, ובפרט נאָך אויף אַזאַ גאָלדען געשעפט, ווי ביכער?

— לאַכט איהר דאָך? — זאָגט צו איהם בראָנזענטאַלער מיט פעררדראָס. — וועל איך אייך ווייזען, אַז איהר זענט, מחילה, אַ גרויסע בהמה און איהר הויבט ניט אָן צו פאַרשטעהן פון דאַנען אַהין. איהר האָט נאָר אַ מויל און סע רעדט, און ווייטער איהר זאָלט פאַרשטעהן איין עסק, אַרומנעמען אַ זאַך — דאָס ניט! אָט וועל איך אייך מאַכען אַ פּראָסטען חשבון. זאָגט מיר, וואָס איך וועל אייך פרעגען, פאַני שווייצער, אַז איהר זענט יאָ אַזאַ חכם: וויפיעל, רעכענט איהר, געפינען זיך, אַשטייגער, אידען?

— וואו? דאָ, אין יעהופּעץ? — פרעגט אַרקאַדי. — עס ווענדט זיך וואָסערע אידען; אויב סוואָלעטשעס מיט פאַרחעס — איז, קיין עין־הרע, אַ סך...

— ניין, — ענטפערט איהם בראָנזענטאַלער, — ניט דאָס מיין איך! איך מיין אַלע אידען אַרום און אַרום?

— אומעטום — העלפט איהם אונטער טשיידעלי — אויף דער גאַנצער וועלט.

— אויף דער גאַנצער וועלט? — מאַכט שווייצער און פער־קאַטשעט דעם שטערן. — מע זאָגט, קיין עין־הרע, היבשלעך, אַזוי פיעל מכות אַלע אַנטיסעמיטען אינאיינעם.

— וויפיעל זאָלען מיר רעכענען צווישען זיי אַזעלכע, וואָס לייענען ביכער? — פרעגט בראָנזענטאַלער.

— וואָס לייענען ביכער ווייס איך ניט, — מאַכט אַרקאַדי — נאָר אַזעלכע, וואָס שפּיעלען אין קאָרטען, זענען געוויס מעהר; דאָס בין איך אייך ערב.

— לאָז זיין אַזוי! — לאָזט איהם צו דער בעל־הבית. — וועד לען מיר רעכענען, אַז פון עטליכע מיליאָן איז פאַרהאַן נאָר צוויי מיליאָן אידען, וואָס לייענען ביכער. פון זיי וועלען מיר אַראָפּ־רעכענען אַ מיליאָן, וואָס קאָנען נישט אויסגעבען קיין קערבעל אויף אַ ביכעל, אָדער זיי ווילען נישט קויפען קיין ביכער. בלייבט אונז איבער איין מיליאָן אידען, וואָס ווילען יאָ אַמאָל לייענען אַ בוך. היינט לאָמיר רעכענען שוין אויף דעם פאַל, אַז צוויי אידען וועלען קויפען פאַר איין קערבעל איין ביכעל אויף צו לייענען.

— רעכענט איין ביכעל אויף דרייען, — פעררינכט איהם דער מחבר אליין.

— איין עק! — זאָגט דער בעל־הבית. — לאָז זיין אַ ביכעל אויף פיערען, אויף פינף איהרע! וויפיעל זשע האָט איהר דער־מאָלט? ניט קיין צוויי הונדערט טויזענד קאַרבען?

— פונקט דאָס גרויסע געווינס. — מאַכט אַרקאַדי, וואָס הויבט ערשט איצט אָן רעכט צעקייען. — אוי וועה, ס'איז דאָך עפּיס טאַקי גאָר נישקשה'דיג פון אַ געשעפטעל, ווי איך בין אַ מענטש!

— וואָס זשע דען האָט א י ה ר געמיינט? — מאַכט צו איהם דער בעל־הבית, און דער מחבר ווערד גרעבער ווי לענגער. — היינט שטעלט אייך פאָר, אַז איך וויל גאָר ניט רייך ווערען מיט אַ מאָל און איך שטעל־אוועק דעם מקח נאָר אַ האלב קערבעל פאַר אַ ביכעל?

— אַ חצי פויגעל איז בזיל הזול, אַ מציאה פאַר אַ גנב! — מאַכט אַרקאַדי, ווי אַ מענטש, וואָס איז אַ מבין אויף די זאַכען.

— דאָס האָט איהר פאַר'ן ערשטען ביכעל. — ציהט דער בעל־הבית דעם חשבון נאָך ווייטער. — היינט וואָס וועט איהר זאָגען, מיין ליעבער העד שווייצער, אַז אַזעלכע ביכער זענען פאַרהאַן ביי אונזער טשיידעלי אַ שטיקלעך דרייסיג?

— אָהאָ! קיין עין הרע ניט! — מאַכט אַרקאַדי און שפּרינגט־אַראָפּ פון׳ם בעטל. — דאָס שמעקט דאָך שוין גאָר מיט מיליאָ־נען, ווי איך בין אַ מענטש!

— וואָס זשע דען האָט אי ה ר געמיינט? — זאָגט בראָנזענ־טאָלער, און טשיידעלי ווערד צעשמאָלצען פאַר תענוג. — לאָמיר נאָר דערטאַפּען די ערשטע עטליכע הונדערטער, אַזוי לאָזען מיר אַרויס תיכף ומיד דאָס ערשטע ביכעל, לייזען מיר אָפּ אַ מאה אלף, לעגען מיר דאָס אַריין טיעף אין קעשענע און נעמען זיך צו די איבעריגע ביכער, איינציגווייז; אַזוי לאַנג, אַזוי ברייט, ביז מיר לאָזען אַרויס אַלע דרייסיג שטיק, פאַרשטעהט איהר דאָך שוין, וואָס פאַר אַ פּנים מיר באַקומען דעמאָלט אין דער וועלט?! איך בין אייך שוין מוחל דאָס געלט — איך רעד פון׳ם כבוד, וואָס טשיידעלי וועט דעמאָלט האָבען, אַז זיינע ביכער וועלען פאַרפלייצען די גאַנצע וועלט! איהר מעגט פון מיר לאַכען, הערט איהר, זאָגען, אַז איך בין איין אַלטער נאַר, — איך בין איהם באמת מקנא, דאָס הייסט, פאַרגינען פאַרגין איך איהם מיט׳ן גאַנצען האַרצען, נאָר מקנא בין איך איהם אודאי זעהר גוט. אַ קלייניגקייט — אַ ז אַ כ ב ו ד! אַ ז אַ נ אָ מ ע ן!

ביי אַרקאַדי שוויצער האָט זיך פאַרדרעהט דער קאָפּ ניט אַזוי נאָך פון׳ם כבוד מיט׳ן נאָמען, ווי פון די מיליאָנען, וואָס שטעהט־פאַר טשיידעלי זאָל דאָ פאַרדיענען. און דער מחבר איז מיט אַ מאָל אויסגעוואַכסען ביי איהם אין די אויגען, געוואָרען שענער גאָר אויפ׳ן אויסזיכט און גרעסער אויף דער וואוכס. עס האָט זיך איהם געדאַכט, אַז טשיידעלי האָט טאַקי אַ פּנים פון אַ... אַ... עפּיס ניט קיין געוועהנליכער פאַרשוין. עפּיס די האָר מיט די קליינע הענטלעך עפּיס... כלעבען, ער האָט שוין לאַנג אַרויסגעזעהן, כמעט פון דער ערשטער מינוט, אַז דאָס איז אַ מענשעל ניט ווי אַלע מענשען... און אונזער אַרקאַדי שווייצער האָט זיך ניט געקאָנט איינהאַלטען און איז צוגעגאַנגען צום מחבר און האָט איהם אָנגענומען ביי איינע פון זיינע קליינע הענטלעך־

מיט די דינע פינגערלעך און האָט איהם אָפּגעגעבען אַ שענעם אַ ברייטען מזל־טוב, איהם געווינשעוועט, ער זאָל דערלעבען וואָס גיכער ארויסלאָזען אלע זיינע בעריהמטע ביכער, וואָס ווערליג ער, ארקאדי שווייצער, זעהט ארויס, בעדאַרף דאָרטען שטעקען עפּים אזעלכס, אזעלכס, וואָס ער קאָן עס מיט קיין ווערטער נישט ארויסגעבען. און פּלוצים האָט ער זיך געגעבען אַ פּאַטש אין שטערן, אַ ביסעל פערטראַכט זיך און אַ זאָג געטהאָן:

— שאַט, ווייסט איהר גאָר וואָס? ס'איז דאָ אַ פּלאַן ביי מיר! אַ טהייערער פּלאַן! אַ גאָלדענער פּלאַן! אזא יאָהר אויף מיר!

ביידע צוויי, דער בעל־הבית און דער מחבר, האָבען אויפגע־שטעלט מויל און אויהערען, האָרכען וואָס פאַר אַ פּלאַן האָט פאַר זיי דער נייער שכן? און ארקאדי שווייצער האָט זיך געווענדט צו זיי בזה הלשון:

— הערט זשע אויס, מיינע ליעבע אידען, וואָס איך וועל אייך זאָגען; נאָר בעטען וועל איך אייך, אז קיין פּאַראיבעל זאָל ניט זיין און איהר זאָלט ניט האָבען קיין טבע פון בלאָזען זיך. מען איז דאָך היימישע מענטשען. מיר אַלע דריי זענען, ברוך השם, גלייכע נגידים, אחוץ אונזער שאָדען אויף אַלע אנטיסעמיטען געזאָגט געוואָרען! טאָמער וואָלט געווען אַ סברה, למשל, מיר זאָלען שליסען צווישען זיך אַ מין... אַ מין געזעלשאַפט, אַ שותפות?

— אַ שותפות? אויף וואָס אַ שותפות? אויפ'ן דלות? נאָל־שמאָל־עט־קאָמפּאַניע? — פרעגען ביידע מיט אַ מאָל, דער בעל־הבית מיט'ן מחבר, און ארקאדי פּאַלט ביי זיך ניט אַראָפּ און צעקייט זיי די ווערטער, בכדי זיי זאָלען פערשטעהן וואָס ער מיינט:

— איך מיין דאָס גאַנץ ערנסט. איך וויל, פאַרשטעהט איהר מיך, מיר זאָלען זיך געבען דאָ איינס דאָס אנדערע דאָס הייליגע וואָרט, אַ תקיעת־כף, אזוי ווי קיינער ווייסט ניט ווען'ס מאָרגען עס איז, צי איך מיט מיינע דרייצעהן פּאַסען אין קלוב, צי איהר

מיט אייער כפול־שמונה׳דיגען פּריז דעמבאַ־דאָמבע־דעמביצקי אין אַמעריקאַ, צי זיי, דער מחבר הייסט דאָס, מיט זייערע ביכלעך? — איז איין מאָל פאַר אַלע מאָל: ווער פון אונז עס זאָל פריהער ניט אויפגערעכט ווערען, באַדאַרף עס זיין יחדיו. איהר פאַר־שטעהט? מע זאָל זיך טהיילען גלייך אויף גלייך, און די הוצאות זאָלען געהן גלייך אויף גלייך, און אַלסדינג זאָל זיין אינאיינעם, יחדיו, איין מאָל פאַר אַלע מאָל יחדיו!

בשעת מעשה האָט ארקאַדי שווייצער אויפגעהויבען די רעכטע האַנד אין דער הויך, דעם קאָפּ אָנגעבויגען אויף אַ זייט, און דער בעל־הבית מיט׳ן מחבר זענען געזעסען אַ פּאָר מינוט פערטומעלט, געקוקט איינס אויף דאָס אַנדערע און געשוויגען. דער פּלאַן איז געווען אַזוי אומגעריכט און דער טאָן אַזוי ערנסט, אַז בראָנזענ־מאַלער איז אויפגעשטאַנען דער ערשטער פונ׳ם טיש, צוגעגאַנגען צום נייעם שכן, אויסגעצויגען איהם די לאַנגע דאַרע האָריגע האַנד און אַרויסגעלאָזט הויך אויף אַ קול: „יחדיו!" און אויף איהם קוקענדיג, האָט זיך אויך דאָס מחבר׳ל אָראָפּגעכאַפּט פונ׳ם בע־טעל, אויסגעצויגען ביידע שכנים זיין קליין הענטעל און אויס־געקוויטשעט אויף זיין דינער שטימע: „יחדיו!" און אַלע דריי שכנים האָבען זיך פריינדליך געקוקט איינס דאָס אַנדערע אין די אויגען אריין, עטליכע מאָל גוט־גוט געקוועטשט זיך ביי די הענד און איבערגע׳חזר׳ט נאָך עטליכע מאָל דאָס ליעבע זיסע וואָרט „יחדיו"! און פּלוצים האָט זיך דער מחבר אַ וואָרף געטהאָן צום קעסטעל וואָס אונטער׳ן בעט, אַרויסגעכאַפּט פון דאָרטען אַ בויגען פּאַפּיער, געבראַכט צו טראָגען אַ טינט און פּען, אָנגעשריבען אין דער ברייט פונ׳ם בויגען פּאַפּיער מיט גרויסע גע׳כתיבה׳טע אותיות:

א׳ ב׳ ג׳ ד׳

און אַ זאָג געטהאָן צו די שכנים מיט אַ פערפלאָמט פּנים׳על:

— חתמ׳עט זיך, זייט מוחל, אויפ׳ן דאָזיגען פּאַפּיער. דאָס איז אונזער קאָנטראַקט.

— וואָס באַדייטען די דאָזיגע אותיות? — פרעגען ביי איהם די איבעריגע צוויי שכנים שטאַרק פערוואונדערט.

— די דאָזיגע אותיות — זאָגט טשיידעלי — באַדייטען: א מ ת, ב ר כ ה, ג נ ב ה, ד ל ו ת. דאָס הייסט, דער פשט איז אַזוי: אַז מיר וועלען געהן מיט'ן אמת, וועט זיין ב ר כ ה, און אַז מיר וועלען געהן מיט ג נ ב ה, וועלען מיר האָבען ד ל ו ת . . . פאַרשטעהט איהר שוין? היינט לעגט זיך, זייט מוחל, מיט די חתימות!

דעם מחבר'ס איינפאַל איז אַזוי געפעלען געוואָרען, אַז דער בעל־הבית האָט איהם אונטערגעטראָגען אַ פאַפּיראָס מיט אַזאַ מינע, גלייך ווי מע טראָגט אונטער אַ ליעב קינד אַ צוקערלעקאַכעל אָדער אַ קאָנפעקטעל, און ארקאַדי האָט זיך ניט געקאָנט איינהאַלטען און האָט איהם דערלאַנגט אַ רעכטען זעץ אין פּלייצע.

— בראַוואָ! וואו תורה דאָרט איז חכמה! אַזוי פּלעגט זאָגען דער זיידע מיינער, דער „שומר־בגדים" אַליין, בשעת מנשה'קע דער רופא פלעגט פרייטאָג אין באָד אַ גאָל טהון אַ אידען דעם קאָפּ, אוועקוואַרפען אין מיטען און געהן צום אַנדערען אידען.

און ס'איז געבליבען, אַז דער שותפות זאָל הייסען „א' ב' ג' ד' עט קאָמפּאַניע"...

נאָכדעם האָט זיך אָנגעהויבען ביי די נייע שותפים די צערעמאָניע פון אונטערשרייבען זיך. פריהער פון אַלע, געוועהנליך, האָט זיך גע'חתמ'עט דער בעל־הבית, משה בראָנזענטאַלער, אַניידערגעלעגט אַ פיינע בעל־הבתישע חתימה מיט אַ פּאָר קוועטשלעך און מיט אַ בעל־הבתיש דריידעל. נאָך איהם האָט זיך בעדאַרפט אונטערשרייבען ארקאַדי שווייצער, האָט ער געזאָגט, אַז כל ימיו האָט ער ליעב זיך חתמ'ענען צום לעצט, לכן זאָל זיך טשיידעלי מוחל זיין חתמ'ענען פריהער. און אַז דער מחבר אַליין האָט זיך שוין צעשריבען פיינטשיק מיט אַ היבש דריידעל און מיט אַ שענעם ציק, ווי עס פּאַסט פאַר אַ שרייבער, און ס'איז געקומען צו אַר־

קאַדי׳ן, האָט ער גענומען די פּען צווישען די פינגער, ווי מע נעמט אַ פּראָפּענציהער אויף אַרויסצושלעפּען אַ קאָרעק פון אַ פלעשעל, און האָט אָנגעדראַפּעט פּאַוואָלינקע אויפ׳ן פּאַפּיער עטליכע פּאַ־סיקלעך מיט אַ צוויי־דריי רעדעלעך, און אויסגעלאָזט מיט אַ קלעק; — די דאָזיגע חתימה האָט געקאָנט מאַכען וואָס איהר ווילט אין דער וועלט, נאָר ניט „אַרקאַדי שוויצער“. און בשעת מעשה האָט אַרקאַדי רעכט געשוויצט און געזאָגט, אַז מחמת ער האָט יונגעלוויז זעהר אַ סך געשריבען, האָט דאָס איהם שטאַרק געשאַדט צו דער ראיה, האָבען איהם די דאָקטוירים אָנגעזאָגט, ער זאָל זיך היטען פון אַ פּען, ווי אין אויג אַ שטאָך, נאָר הלואי, זאָגט ער, וואָלט ער געהאַט דאָס געלט — וואָס ער וואָלט נאָך געקאָנט פון דעסטוועגען אויפ׳ן ניכטערן האַרצען אָנשרייבען מיט הוילע ציפערען אַליין!

און די דריי שכנים, וואָס האָבען געשלאָסען שותפות, האָבען זיך שפּעט, מיט׳ן טאָגליכען שיין, אָפּגעזעגענט, זיך געווינשעוועט אַ גוטע נאַכט מיט זיסע חלומות, זיך אויסגעטהאָן און געלעגט שלאָפען, און גאָט ווייסט, אויב אויף דער גאַנצער וועלט זענען געווען אַזעלכע דריי צופריעדענע מענשען, וואָס זאָלען שלאָפען אַזוי זיס, אַזוי געשמאַק, און זאָלען זעהן אַזעלכע זיסע גילדענע חלומות, ווי עס האָבען געזעהן אין דער דאָזיגער נאַכט, אינ׳ם דאָזיגען שטאַרק־אָנגערויכערטע פינסטערען חדר׳על, כמעט אונ־טער׳ן דאַך, אונזערע דריי פּאַרשוינען.

עולם הבא

ערצעהלונג

געשריבען אין יאָהר 1904

עולם הבא

אז איהר ווילט, וועל איך אייך דערצעהלען א שעינע מעשה, ווי אזוי איך האב אויף זיך געהאט אמאל א פעקעל, וואס איך האב עס אליין גענומען אויף זיך, און בין שיער־שיער ניט אומ־גליקליך געווארען! און איהר מיינט, איבער וואס? נאר איבער דעם, וואס איך בין געוועזן א יונגערמאן ניט קיין געניטער, ניט קיין איבערגעשפיצטער, דאס הייסט, עס קאן זיין, איך בין נאך היינט אויך ווייט פון א חכם, ווארום איך זאל זיין א קלוגער, וואלט איך דאך, ווי זאגט איהר, געהאט געלט; אז מע האט געלט, איז מען דאך אי קלוג, אי שען, אי מע קאן זינגען.

בין איך, הייסט דאס, געוועזן א יונגערמאן, געזעסען אויף קעסט ביי שוועהר און שוויגער, געזעסען און געלערענט, אביסעל אריינגעקוקט אין די ביכלעך בסוד, די שוועהר און שוויגער זאלען ניט וויסען, ניט אזוי דער שוועהר, ווי די שוויגער. איך האב, דארפט איהר וויסען, א שוויגער א מאנסביל, דאס הייסט: א אידינע, וואס געהט אין ספאדעק. פיהרט אליין אלע געשעפטען, אליין געטהאן שדוכים, אליין געקליבען חתנים פאר די טעכטער. און אויך מיך האט זי אליין אויסגעקליבען, אליין פארהערט, אליין געבראכט צו פיהרען קיין זוואהיל פון ראדאמישלי — איך בין אליין א ראדאמישלער בין איך, מסתמא האט איהר געהארכט ראדאמישלי, מע האט דאס ניט לאנג באשריבען אויפ'ן בלאט...

בין איך, הייסט דאס, געזעסען אין זוואהיל אויף קעסט, גע־קוועטשט דעם מורה־נבוכים, נישט ארויסגעטראטען מפתח ביתי,

ביז ס׳איז געקומען די צייט, מע הארף זיך פארשרייבען צום פריזיוו, מוז מען זיך מטריח זיין דורכצאהרען אהיים קיין ראדא־מישלי צו־רעכט מאכען די פאפירען, זיך אויסטאראן די ליגאטע, ארויסנעמען א פאס, ווי געווייגטליך. דאס איז געוועז, קאן מען זאגען, מיין ערשטער ארויספאהר אויף דער וועלט. האב איך מיך נעלאזט אין מארק אריין דינגען איין עגלה איינער אליין, צו באווייזען, אז איך בין שוין אליין א מענטש. און גאט האט מיר צוגעשיקט א מציאה, איך האב דערטאפט איין ערל פון ראדא־מישלי מיט א שליטען, — ווינטער איז דאס געוועז — מיט א ברייטער פלייצע, א געפארבטע, און מיט צוויי פליגלען ביי די זייטען, ווי איין אדלער; נאר דאס פערדעל האב איך גאר ארויס־געלאזט פונ׳ם קאפ, אז ס׳איז א ווייס, און א ווייס פערדעל, זאגט די שוויגער, איז איין אומגליק. „הלוואי, זאגט זי, איך זאל ליגען זאגען, די דאזיגע נסיעה וועט זיין, האב איך מורא, מיט שלים־שלים־מזל"... — „ביים דיר אפ די צונג!" — חאפט זיך ארויס דער שוועהר מיט א ווארט און האט באלד חרטה, ווארום ער באקומט זיין פסק אויפ׳ן ארט; נאר צו מיר זאגט ער שטילער־הייד: „וויבערישע זאבובאנעס!", און איך הויב מיך אן גרייטען צו דער נסיעה: דעם טלית ותפילין, פוטערגעבעקס, עטליכע קערב־לעך אויף דער הוצאה און קישענס דריי: א קישען אויף צו זיצען, א קישען אויף אנצושפארען זיך און א קישען אויף די פיס, — און דאוואי געזעגענען זיך. געקומען צום געזעגענען זיך — ניטא קיין ווערטער! פון תמיד אן איז ביי מיר א טבע, אז סע קומט צום געזעגענען זיך, בלייב איך אהן לשון! איך ווייס ניט, וואס זאגט מען? עפים קומט דאס אוים ביי מיר גראבליך, ווי אזוי דרעהט מען זיך אוים צו איטליכען, מחילה, מיט׳ן הינטען און מע לאזט זיי איבער גלאט אזוי? איך ווייס ניט, ווי אזוי איהר, נאר ביי מיר איז דאס געזעגענען זיך עד היום על אפי ועל חמתי! נאר שא! מיר דאכט, איך הויב שוין אן פארקריכען קיין בויבעריק... האב איך מיך, הייסט דאס, גאנץ פיין אפגעזעגענט און פא־

שאָל אין וועג אריין קיין ראדאָמישלי. געווען איז דאָס תחילת ווינטער, דער שניי האָט זיך געלעגט פאַר־פריה, אַ שליטס־וועג גאָר איין אַנטיק. דאָס פערדעל, חאָטש ס'איז אַ ווייס, נאָר געהן געהט עס ווי אַ מזמור, און איין ערל האָב איך דערטאַפּט אַ שווייגענדיגען, פון די ערלים, וואָס אויף אַלסדינג וועט ער אייך ענטפערען אָדער „עהע", דאָס הייסט יאָ, אָדער „באַ—ני", דאָס הייסט ניין, — און ווייטער חאָטש גיב איהם אַ קרענק! אַרויסגעפאָהרען פון דער היים נאָכ'ן עסען, גאַנץ אויפגעלעגט, אַ קישען פון אונטען, אַ קישען אין די פּלייצעס און אַ קישען אויף די פיס; דאָס פערדעל שפּרינגט, דער ערל סמאָצקעט, דער שליטען שליטעלט, דער ווינט בלאָזט, און אַ שנייעלע רייסט זיך פון אויבען, קויקעלט זיך און פאַלט, לעגט זיך, ווי פעדערען, אויפ'ן ברייטען גרויסען טראַקט, און אויפ'ן הארצען מיר איז גוט, משונה גוט, ברייט און פריי און ליכטיג אויף דער נשמה, פאַרט דאָס ערשטע מאָל אַרויס אויף גאָט'ס וועלטעל, איינער אַליין, אַ בעל־הבית, הייסט עס, פאַר זיך! און איך שפּאַר מיך אָן און צעלעג מיך אין שליטען גאָר מעשה פריץ... נאָר ווינטער, ווי וואַרעם איהר זאָלט ניט געהן אָנגעטהאָן, נאָר אַז דער פראָסט נעמט גוט דורך, גלוסט זיך אָפּשטעלען זיך אָנוואַרעמען, איבערחאַפּען דעם אָטהעם און פאָהרען ווייטער. און עס שטעלט זיך מיר פאָר, אין דמיון געוויינטליך, אַ קרעטשמע אַ וואַרעמע, אַ סאַמאָוואַר אַ זודיגער און אַ ראָסעלפלייש'על אַ פרישינקעס מיט אַ הייסער יויך... פון אַזעלכע מחשבות הויבט מיר אָן קלעהמען דאָס הארץ, פשוט עס ווילט זיך עפּיס נעמען אין מויל אריין. איך הויב אָן אַריינשמועסען מיט מיין ערל מכח אַ קרעטשמע, איך וויל געוואָהר ווערען, צי ס'איז נאָך ווייט? ענטפערט ער מיר: באַ—ני, ניין הייסט דאָס. פרעג איך איהם: שוין נאָהענט? ענטפערט ער מיר: עהע, יאָ הייסט דאָס. וויפיעל נאָהענט — דאָס איז שווער ביי איהם אַרויסצוציהען פונ'ם מויל, חאָטש טהו זיך אָן אַ מעשה! און איך שטעל מיר פאָר, וואָס וואָלט געווען, למשל, ווען אויפ'ן ערל'ס אָרט זאָל זיין אַ

איד, להבדיל, וואָלט ער דאָך מיר קלאָר געמאַכט ניט נאָר וואו די קרעטשמע איז, נאָר אפילו ווער עס האַלט די קרעטשמע, ווי אַזוי מע רופט איהם, און וויפיעל קינדער ער האָט, און וואָס ער צאָהלט פאַר דער קרעטשמע, און וואָס ער האָט פון איהר, און וויפיעל יאָהר זיצט ער דאָ, און ווער איז געזעסען פריהער — גאַנצע פעק וואָלט ער מיר דערצעהלט. אַ מאָדנע פאָלק דאָס איז! איך מיין טאַקי אונזערע אידעלעך זאָלען געזונט זיין. ס'איז נאָר איין אנדער בלוט, כלעבען!... האָב איך מיר, הייסט דאָס, געטרוימט וועגען אַ קרעטשמע אַ ווארעמע, געפאַנטאַזיערט מכח אַ סאַמאָ־וואַר אַ הייסען, וכדומה אַזעלכע גוטע זאַכען, ביז גאָט האָט רחמנות געהאַט, מיין ערל האָט אַ סמאָצקע געטהאָן צום פערדעל, פאַר־קערעוועט דעם שליטען אביסעל אויף אַ זייט, און עס האָט זיך באַוויזען אַ קליין גרוי שטיבעל, באַשאָטען מיט ווייסען פון אויבען ביז אַראָפּ, אַ פעלד־קרעטשמע, וואָס אינ'ם ווייסען שנייענדיגען פעלד זעהט זי אויס איינע אליין עפּיס משונה עלענד, ווי אַ פאַר־וואָרפענע, אַ פאַרגעסענע מצבה... צוגעפאָהרען צו דער קרעטשמע גאַנץ ברייטליך, האָט זיך מיין ערל גענומען מיט'ן פערד און שליטעלע אין שטאַהל אריין, און איך האָב מיך געלאָזט גלייך אין קרעטשמע אריין, געגעבען איין עפען די טהיר און... געבליבען שטעהן אויף דער שוועל, ניט אַהער, ניט אַהין! וואָס איז די מעשה? די מעשה איז אַ שענע מעשה, נאָר אַ קורצע: אין מיטען דער קרעטשמע אויף דער ערד ליגט אַ מת, איבערגעדעקט מיט שוואַר־צען, צוקאָפּענס שטעהען אַ פּאָר מעשענע לייכטער מיט קליינע ליכטלעך, ארום און ארום זיצען קליינע קינדער, אָפּגעריסען־אָפּגע־שליסען, שלאָגען זיך מיט די הענטלעך אין קאָפּ, קלאָגען, וויינען, יאָמערען, שרייען: „מאַ—מע! מאַמע!" און עפּיס אַ הויכער מיט לאַנגע פיס, מיט אַ זומערדיגער צעריסענער נאַקידקע, עפּיס גאָר נישט נאָכ'ן סעזאָן, שפּאַנט ארום הין און צוריק מיט די לאַנגע פיס און ברעכט די הענט און רעדט צו זיך אליין: „וואָס טהוט מען? וואָס טהוט מען? און וואָס הויבט מען אָן צו טהון?"...

אודאי האָב איך פאַרשטאַנען אויף וואָס פאַר אַ חתונה איך בין דאָ אַנגעקומען! דער ערשטער געדאַנק מײנער איז אפילו געװעזען: גח, אַנטלויפען! און איך האָב זיך אַ נעם געטהאָן צוריק און געוואָלט מאַכען פּיס. נאָר עס האָט זיך צוגעמאַכט הינטער מיר די טהיר און עס האָט מיך עפּיס ווי צוגעקאָוועט צו דער שוועל, און כ'האָב נישט געקאָנט ריהרען פון אָרט. דערזעהען פאַר זיך אַ פרישען פאַרשוין, האָט דער הויכער איד מיט די לאַנגע פּיס זיך אַ לאָז געטהאָן צו מיר, אויסגעצויגען צו מיר ביידע הענט, ווי אַ מענטש וואָס בעט ראַטונגעק:

— וואָס זאָגט איהר אויף מיין אומגליק? — מאַכט ער צו מיר און באַוויזט מיר אויף דער חברה, וואָס זיצען און וויינען. — געשטאָרבען ביי זיי די מאַמע נעבאַך! וואָס טהוט מען? וואָס טהוט מען? און וואָס הויבט מען אָן צו טהון?

— ברוך דיין אמת! — זאָג איך צו איהם און וויל איהם אָנהויבען טרייסטען מיט גוטע ווערטער, ווי געוויינטליך, שלאָגט ער מיר איבער אין מיטען די רעד און מאַכט צו מיר אַזוי:

— פאַרשטעהט איהר מיך, אויך די אייגענע מעשה. זי איז געווען אַ געשטאָרבענע, מיין ווייב הייסט דאָס, נאָך פון פאַר־אַיאָהרען, געהאַט די גוטע קרענק, די אמת'ע טשאַכאָטקע; זי האָט נעבאַך אַליין געבעטען אויף זיך דעם טוידט. נאָר וואָס דען? אָט דאָס, וואָס מיר זיצען דאָ אין אַ העק, אין מיטען פעלד. וואָס טהוט מען? וואָס טהוט מען? און וואָס הויבט מען אָן צו טהון? זאָל איך געהן ערגיץ אין אַ דאָרף קריגען אַ פוהרעל און אָפּפיהרען זי אין שטעדטעל אריין, — ווי אַזוי לאָזט מען איבער דאָ די קינדער אַליין אין מיטען פעלד? און דאָ געהט צו נאַכט. גוואַלד, וואָס טהוט מען? וואָס טהוט מען? און וואָס הויבט מען אָן צו טהון?

ביי די דאָזיגע ווערטער האָט זיך מיין איד עפּיס מאָדנע צעווײנט, אָהן טרערען, גלייך ווי צעלאַכט זיך, און האָט ארויסגעלאָזט אַ משונה קול פונ'ם האַלז, גלייך ווי געהוסט: „הו־הו־הו!" — אַ

שטיק געזונט האָט ביי מיר צוגענומען דער דאָזיגער איד! וואָס מיר הונגער? ווער מיר קעלט? איך האָב פאַרגעסען אַלסדינג מיט אַלע מיט איינאַנדער און רוף זיך אָן צו איהם:

— איך פאָהר פון זוואָהיל פאָהר איך קיין ראַדאָמישלי, און אַ פוהר האָב איך זעהר אַ וואוילע. איז אויב דאָס שטעדטעל, וואָס איהר זאָגט, איז ניט ווייט פון דאַנען, קאָן איך אייך צוליעב טהון געבען די פוהר, און אַליין וועל איך צוּוואַרטען דאָ, אויב עס דאַרף ניט געדויערען.

— אוי, לאַנג לעבען זאָלט איהר פאַר דער מצוה! עולם הבא וועט איהר זיך קויפען, ווי איך בין אַ איד, עולם הבא! — מאַכט ער צו מיר און חאַפּט מיך שיער אַרום קושען. — דאָס שטעדטעל איז ניט ווייט פון דאַנען, סך־הכל אַ ווערסט פיער אָדער פינף. געדויערען וועט דאָס אָפּפיהרען ניט מעהר ווי אַ שעה צייט, און איך שיק אייך באַלד אָפּ דאָס פוהרעל צוריק. עולם הבא וועט איהר זיך קויפען, ווי איך בין אַ איד, עולם הבא! קינדער! שטעהט אויף פון דער ערד און דאַנקט, קושט דעם דאָזיגען יונגענמאַן אין די הענט אַריין, אין די פּיס אַריין, ער גיט אונז זיין פוהר גיט ער אונז, וועל איך אָפּפיהרען די מאַמע אויפ'ן הייליגען אָרט! עולם הבא, ווי איך בין אַ איד, עולם הבא!

דאָס וואָרט „שמחה" איז ניט שייך אהער, וואָרום די קינדער האָבען דערהערט „אָפּפיהרען די מאַמע", זענען זיי צוגעפאַלען צו איהר און ערשט אָנגעהויבען וויינען איבער־אַ־נייעס נאָך מיט מעהר פרישקייט. נאָר אַ בשורה איז דאָס ביי זיי געווען אודאי אַ גרויסע, וואָס סע האָט זיך געפונען אַ מענטש, וואָס טהוט מיט זיי אַ חסד; נאָר גאָט אַליין האָט איהם אהער געבראַכט! מע האָט אויף מיר געקוקט, ווי אויף איין אויסלייזער, עפּיס אַ מין אליהו הנביא, און איך מוז אייך זאָגען דעם ריינעם אמת, איך אַליין האָב אויף זיך געקוקט בשעת מעשה ווי אויף ניט קיין געוועהנליכען מענטשען און בין אויסגעוואַכסען מיט אַ מאָל ביי זיך אין די אויגען, געוואָרען

אַט דאָס, וואָס מע רופט אָן „העלד". אין דער מינוט בין איך גרייט געווען איבערטראָגן בערג, איבערקעהרען וועלטען; נישטאָ, דאַכט זיך, די זאַך, וואָס זאָל זיין פאַר מיר שווער. און עס האָט זיך אַרויסגעריסען ביי מיר פונ'ם מויל:

— ווייסט איהר וואָס? איך וועל זי טאַקי אַליין אוועקפיהרען מיט מיין ערל הייסט דאָס, פאַרשפּאָרען אייך מטריח זיין, אָפּרייסען פון די קינדער.

און וואָס ווייטער איך האָב גערעדט, האָט דאָס דאָזיגע געזינדעל אַלס מעהר געוויינט, געוויינט און געקוקט אויף מיר, ווי אויף אַ מלאַך פונ'ם הימעל, און איך בין ביי זיך אין די אויגען געוואַכסען אַלץ העכער און גרעסער, כמעט ביז'ן הימעל, פאַרגעסען בשעת מעשה, אַז בסך־הכל האָב איך גאָר מורא זיך צוצוריהרען צו אַ מת, און האָב אַליין מיט מיינע הענט געהאָלפען איהם אַרויסטראָגען און אַרויפלעגען אויפ'ן שליטען, צוגעזאָגט מיין ערל נאָך אַ חצי פויגעל מיט נאָך אַ מזומנ'עם טרונק־בראָנפען. תחילת האָט זיך מיין ערל אַפילו אַביסעל געקראַצט אין דער פּאָטיליצע, אונטערגעוואָרטשעט אונטער דער נאָז, נאָר נאָכ'ן דריטען קעלישעק איז ער געוואָרען ווייכער, און מיר זענען אוועק אין וועג אַריין אַלע דריי, דאָס הייסט, איך און, להבדיל, דער ערל און די געשטאָרבענע קרעטשמערקע חוה־נחמה, אַזוי האָט מען זי גערופען, חוה־נחמה בת רפאל־מיכאל, איך גערענק דאָס אַזוי ווי היינט, וואָרום אַ גאַנץ וועג האָב איך מיר גע'חזר'ט דעם נאָמען, וואָס דער מאַן איהרער האָט מיר אָנגעזאָגט עטליכע מאָל, וואָרום בשעת מע וועט זי באַדאַרפען מקבר זיין, טהון איהר רעכט און בעטען זי מחילה וועט מען מוזען וויסען איהר אמת'ען נאָמען. האָב איך אַ גאַנץ וועג גע'חזר'ט אויף אויסווענינג: חוה־נחמה בת רפאל־מיכאל! חוה־נחמה בת רפאל־מיכאל! חוה־נחמה בת רפאל־מיכאל! און מחמת חזר'ען האָב איך פאַרגעסען איהר מאַנ'ס נאָמען, חאָטש נעמט מיר אַראָפּ דעם קאָפּ! ער האָט מיר איבערגעגעבען זיין נאָמען אויך און צוגעזאָגט, אַז איך וועל

קומען אין שטעדטעל אריין און וועל נאָר אָנרופען זיין נאָמען, אזוי וועט מען באלד צונעמען ביי מיר דעם מת, און איך וועל מיר קאָנען פאָהרען ווייטער, מחמת ער איז דאָרטען, אין יענעם שטעדטעל, זאָגט ער, כמה וכמה יאָהרען א יום־טוב'ניק, דאָס הייסט, אלע ימים נוראים פאָהרט ער אהין אויף יום־טוב און עס קאָסט איהם געלט אין שוהל צו דער שיסעל און, להבדיל, אין מרחץ און אומעטום, זאָגט ער, גיט ער זיי צו לייזען גוזמי־גוזמאות! און נאָך עפּיס האָט מיר אָנגעזאָגט דער קרעטשמער, אָנגעטורקעט א פולען קאָפּ, וואוהין איך זאָל צופאָהרען, און וואָס איך זאָל זאָגען, נאָר ס'איז אלסדינג מיט א מאָל ארויסגעפלויגען ביי מיר פונ'ם מח, איהר זאָלט זאָגען, ס'זאָל איבערבלייבען חאָטש א האלב וואָרט — גאָלע גאָרניט! מיינע אלע געדאַנקען האָבען זיך געדרעהט נאָר ארום איין זאַך: איך פיהר א טוידטען — און דאָס אליין איז שוין געווען גענוג, עס זאָלען מבולבל ווערען ביי מיר אלע מיינע מחשבות און איך זאָל פארגעסען אפילו, ווי אזוי מע רופט מיך, ווארום פון קינדרווייז אָן האָב איך מורא פאר א טוידטען אימת־מות! בלייבען איינער אליין מיט א טוידטען נאָך עד־היום — איהר זאָלט מיך אָפּגילטען! עס דאַכט זיך מיר אוים, אז די האלב־צוגעמאַכטע כלומרשט־פארגלאָצטע אויגען קוקען אויף מיר און זעהען מיך, און די צוגעשלאָסענע טוידטע ליפּען וועלען זיך אָט באלד אויפעפענען און עס וועט זיך לאָזען הערען א משונה קול, ווי פון אונטער דער ערד, וואָס פונ'ם כח־הדמיון אליין קאָן מען פאלען חלשות! ניט אומזיסט דערצעהלט מען זיך אָן ביי אונז מעשיות וועגען מתים, ווי אזוי מענטשען זענען פון שרעק אליין געפאלען חלשות, אראָפּ פון זינען אדער גאָר געבליבען אויפ'ן אָרט...

זענען מיר, הייסט דאָס, געפאָהרען אין דרייען מיט'ן מת. דעם מת האָב איך אָפּגעטראָטען איינע פון מיינע קישענס און אנידערגעלעגט אין שליטען אין דער ברייט ביי מיר צופוסענס, און בכדי עס זאָלען מיר ניט פּלאָנטען זיך קיין אומעטיגע מחשבות, האָב איך גענומען קוקען ארויף אין הימעל אריין און שטילערהייד גע'חזר'ט

זיך: חוה־נחמה בת רפאל־מיכאל! חוה־נחמה בת רפאל־מיכאל! אזוי לאנג, ביז עס האָבען זיך די נעמען אָנגעהויבען פּלאָנטען ביי מיר אין זכרון און ס׳איז שוין אויסגעקומען: חוה־רפאל בת נחמה־מיכאל, און רפאל־מיכאל בת חוה־נחמה, און האָב גאָר ניט באמערקט, אַז עס הויבט עפּיס אָן ווי צו ווערען אַלץ טונקעלער און טונקעלער, דער ווינט בלאָזט אַלץ שטאַרקער און שטאַרקער, און דער שניי הערט ניט אויף צו שיטען און צו שיטען און פאַרשיטען דעם וועג אזוי, אַז דער שליטען געהט אויף גאָט׳ס בעראָט, אין דער וועלט אַריין, און מיין ערל עפּיס הער איך וואָרטשעט, פריהער שטילער־הייד, נאָכדעם העכער און שטאַרקער, און איך וואָלט געמעגט שווערען, אַז ער בענטשט מיך מיט אַ דרייגאָרענדיגער ברכה... פרעג איך איהם: נוי, וואָס איז מיט דיר? ענטפערט ער מיר מיט אַ שפּיי און מיט אַ רציחה, זאָל גאָט שומר ומציל זיין, און עס עפענט זיך ביי איהם דאָס מויל און ער פאַרשיט מיך מיט ווערטער: סטייטש, זאָגט ער, איך האָב איהם גאָר אומגליקליך געמאַכט מיט זיין פערדעל! איבער דעם, וואָס מיר האָבען גענומען אַ טוידטען אויפ׳ן שליטען, איז דאָס פערדעל אַראָפּ פונ׳ם וועג, און מיר בלאָנזען, און גאָט ווייסט ביז וואַנען מיר וועלען נאָך אזוי בלאָנזען, וואָרום אַט ווערד נאַכט, זענען מיר גאָר פאַרפאַלענע!... אודאי האָט ער מיר אָנגעזאָגט אַ שענע בשורה, און איך בין גרייט געווען פאָהרען צוריק אין קרעטשמע אַריין, אָפּפיהרען צוריק די מצוה, איין עק, אויס עולם־הבא! זאָגט מיר אָבער דער ערל, אַז איצטער איז שוין פאַרפאַלען, נישטאָ ניט קיין אהין ניט קיין צוריק, וואָרום מיר דרעהען זיך ערגיץ אין מיטען פעלד, דער שוואַרץ־יאָהר ווייסט וואו!... דער וועג איז פאַרשאָטען, דער הימעל איז פינסטער, ס׳איז שוין שטאָק־נאַכט, דאָס פערדעל איז אויסגעמוטשעט צום טוידט. אַ מיתה משונה זאָל קומען, זאָגט ער, אויף דעם קרעטשמער און אויף אַלע קרעטשמערס פון דער גאַנצער וועלט! נעחאַי וואָלט ער זיך, זאָגט ער, פריהער אויסגעבראָכען אַ פוס, איידער ער האָט זיך אָפּגעשטעלט נעבען דער דאָזיגער קרעטשמע! נעחאַי־בי וואָלט זיך,

זאָגט ער, איהם געשטעלט פּאַפּעריק דאָס ערשטע גלעזעל בראָנפּען, איידער ער האָט זיך געלאָזט צורעדען טהון אַזאַ נאַרישקייט — נעמען צו זיך איין אומגליק אין שליטען אַריין, און איבער אַ האַלבען שמאַרדאָווינעץ פּאַרפּאַלען ווערען דאָ אין מיטען פעלד, צו אַלדי רוחות, מיט׳ן פערדעל אינאיינעם! מילא ער, זאָגט ער, איז נאָך ווי עס איז, אפשר איז איהם באַשערט אָט דאָ אַ מיתה משונה אייג־נעמען, אָבער דאָס פערדעל נעבאָך? וואָס האָט ער געהאַט צו דעם דאָזיגען פערדעל? איין אומשולדיגע בהמה, אַ סקאָטינע, וואָס ווייסט זי?...

איך וואָלט געמעגט שווערען, אַז טרערען הערען זיך ביי איהם אין קול... איך וויל איהם אויסרעדען דאָס האַרץ, זאָג איהם צו נאָך אַ חצי פויגעל מיט נאָך צוויי גוטע טרונק בראָנפּען, ווערד ער מלא כעס און זאָגט מיר גאַנץ אָפּען, אַז טאָמער וועל איך ניט אַנשווייגען ווערען, נעמט ער און וואַרפט מיר גאָר אַרויס די מציאה פונ׳ם שליטען! און איך טראַכט מיר: וואָס טהו איך, אַשטייגער, אַז ער נעמט טאַקי חלילה און וואַרפט מיר אַרויס דעם מת פונ׳ם שליטען מיט מיר אינאיינעם? אַ קשיא אויף איין ערל, אַז ער ווערד אין כעס?... און איך מוז שוין שטומען, זיצען אין שליטען אייגענאַ־רעט אין די קישענס און היטען זיך, איך זאָל חאָטש ניט אַנשלאָפען ווערען, וואָרום, ראשית, ווי אַזוי שלאָפט מען, אַז סע ליגט אַ מת פאַר די אויגען? והשנית, האָב איך געהערט, אַז ווינטער אויפ׳ן פּראָסט טאָר מען ניט שלאָפען; מע קאָן אַזוי פּאַוואָלינקע אַנשלאָפען ווערען אויף אייביג... נאָר, ווי אויף־צו־להכעיס, קלעפּען זיך מיר די אויגען דוקא צו חאַפּען אַ דרימעל. איך וואָלט אין דער מינוט, דאַכט מיר, אָוועקגעבען פאַר איין דרימעל מי יודע וויפיעל!... און איך רייס מיר די אויגען, און די אויגען פאָלגען ניט, און זיי שליסען זיך פּאַוואָלינקע, און עפענען זיך אויף, און שליסען זיך ווידער אַ מאָל, און דער שליטען שליטעלט זיך איבער׳ן ווייסען, טיעפען, ווייכען שניי, און עפּיס אַ מאָדנע זיסקייט צעגיסט זיך אין אַלע מיינע אברים, און איך פיהל עפּיס אַ משוגה גוטסקייט, און עס

גלוסט זיך מיר, אז די זיסקייט מיט דער גוטסקייט זאָל געדויערען נאָך און נאָך, א סך זאָל עס געדויערען, לאַנג זאָל עס געדויערען... נאָר א זייטיגער כח, איך ווייס ניט פון וואַנען, שטעהט און טאָרעט מיך: „שלאָף ניט, נח, שלאָף ניט". און איך רייס אויף מיט גוואַלד די אויגען, און פון יענער זיסקייט לאָזט זיך אויס א מין קעלט אינוועניג אין אַלע אברים, און פון יענער גוטסקייט — א מין מרה־שחורה מיט א מורא, מיט א פחד, מיט איין אומעט, זאָל זיך דער אויבערשטער מרחם זיין! עס ווייזט זיך מיר אויס, אז מיין מת רודערט זיך, דעקט זיך אָפּ און קוקט אויף מיר מיט האַלב־צוגעמאַכטע אויגען, ווי איינער רעדט: „וואָס האָסט דו געהאַט צו מיר, יונגערמאַן, אומברענגען א טוידטע אידינע, א מאַמע פון קליינע קינדער, נישט ברענגען זי צו קבר ישראל?"... און דער ווינט בלאָזט, פייפט מיט א קול פון א מענטשען, פייפט מיר גלייך אין אויהער אריין, רוימט מיר איין א שרעקליכען סוד... און שרעקליכע מחשבות, מורא'דיגע געדאַנקען, דמיונות קריכען מיר אין קאָפּ אריין, און עס שטעלט זיך מיר פאָר, אז מיר אַלע זענען דאָ אונטער'ן שניי, אַלע: איך און, להבדיל, דער ערל און דאָס פערדעל זיינס און דער מת... מיר אַלע זענען טוידט, נאָר דער מת — מערקווירדיג! — נאָר דער מת אליין, דעם קרעטשמער'ס ווייב, איז לעבעדיג...

און פּלוצים דערהער איך, מיין ערל סמאַצקעט דעם פערדעל עפּיס זעהר פריילוך, דאַנקט גאָט און צלמ'ט זיך אין דער פינסטער און זיפצט, און א נייע נשמה זעצט ער אריין אין מיר, און איך דערזעה פון דערווייטען בלישטשעט ארויס א פייערל. דאָס פייע־רעל באַווייזט זיך, ווערד באַלד פאַרשוואונדען און באַווייזט זיך נאָך א מאָל. „א ישוב", טראַכט איך מיר, און דאַנק און לויב גאָט מיט'ן גאַנצען הארצען, און רוף מיך אָן צו מיין ערל: „אַפּנים, מיר זענען שוין, זאָג איך, אויף א שטיקעל דרך? עס ווייזט אויס, זאָג איך, אז מיר זענען באַלד אין שטעדטעל?" — „עהע!" — מאַכט צו מיר דער ערל מיט'ן פריהעריגען קורצען, שטילען טאָן, שוין אָהן א שום כעס, און עס ווילט זיך מיר ארומנעמען איהם פון הינטען

און איהם געבען א קוש אין פלייצע פאר דער גוטער בשורה, פאר זיין גוטען קורצען שטילען „עהע", וואס איז טהייערער ביי מיר איצטער פון דער שענסטער קלוגער דרשה. „ווי אזוי רופט מען דיך?" — פרעג איך איהם, און עס וואונדערט מיך, פאר וואס האב איך איהם ביז אהער ניט געפרעגט זיין נאמען. „מיקיטא" — ענטפערט ער מיר קורץ מיט איין ווארט, ווי זיין שטייגער. „מיקי־טא?" — הזר איך איבער נאך א מאל, און דער נאמען „מיקיטא" באקומט ביי מיר א מאדנעם חן. „עהע!" — ענטפערט ער מיר דערויף, ווי געוויינטליך, און עס גלוסט זיך מיר זעהר, אז מיקיטא זאל מיר נאך עפיס זאגען, האטש צוויי־דריי ווערטער ווילט זיך מיר פון איהם הארכען, און מיקיטא ווערד מיט א מאל טהייערער ביי מיר אין די אויגען. אויך דאס פערדעל זיינס ווערד ביי מיר טהייער, מלא חן. און איך מאך מיט איהם א שמועס וועגען זיין פערדעל; איך זאג איהם, אז ביי איהם איז א וואויל פערדעל. זעהר א וואויל פערדעל! ענטפערט מיר מיקיטא: „עהע". „און א שליטען איז ביי דיר, מיקיטא, זאג איך, אויך א וואוילער!" ענטפערט ער מיר: „עהע". און מעהר וויל מיין מיקיטא קיין ווארט נישט זאגען, האטש בראך איהם אויף צעהן שטיקלעך! „האסט פיינט, זאג איך צו איהם, רעדען, מיקיטא־סערדצע?" — ענטפערט ער מיר: „עהע". און איך צעלאך מיך, ס'איז מיר פריילידך, גוט און פריילידך, גלייך ווי איך האב דא איינגענומען אטשאקאוו, אדער געפונען איין אוצר, אדער אנטדעקט א נייעס, וואס קיינער האט דערפון ניט געוואוסט,— מיט איינעם ווארט, איך בין גליקליך־איבערגליקליך! טאמער ווייסט איהר וואס? עס האט זיך מיר געוואלט אויפהויבען דאס קול און אנהויבען זינגען, ווי איהר זעהט מיך לעבען! ס'איז ביי מיר פון תמיד אן אזא טבע, אז עס מאכט זיך אמאל, ס'איז מיר גוט אויף'ן הארצען, זינג איך. מיינע זאל לעבען ווייסט שוין מיין כאראקטער, פרעגט זי מיך: „וואס איז שוין, נח? וויפיעל האסט דו פאר־דיענט, וואס דו האסט זיך אזוי צעזונגען?" ביי די ווייבער קומט אויס, נאך זייער ווייבערשען שכל, אז פריילידך איז א מענטש נאר

דעמאָלט, ווען ער פאַרדיענט; אַנדערש קאָן גאָר אַ מענטש ניט זיין אויפגעלעגט. פון וואַנען נעמט זיך דאָס, אשטייגער, וואָס אונזערע ווייבער זענען אַ סך מעהר להוט נאָך געלט, ווי מיר, מאַנספּאַר־שוינען? דאַכט זיך, ווער האָרעוועט אויפ'ן געלט? מיר, צי זיי? נאָר שאַ! מיר דאַכט, איך בין שוין ווידער פאַרקראָכען קיין בויבעריק...

זענען מיר, הייסט דאָס, געקומען מיט גאָט'ס הילף אין שטעדטעל אריין נאָך פאַר־פריה. דאָס שטעדטעל האָט געהאַלטען נאָך אין רעכטען שלאָף, ס'איז נאָך געווען ווייט צו טאָג, קיין פייערעל זעהט מען ניט אין ערגיץ. קוים דערזעהען אַ שטיבעל מיט אַ גרויסען טהויער און מיט אַ בעזעמעל אויפ'ן טהויער — אַ סימן פון איין אכסניא, האָבען מיר זיך אָפּגעשטעלט, אראָפּגעקראָכען און גענומען ביידע, איך מיט מיקיטאַ'ן, קלאַפּען מיט די קולאַקעס אין טהויער אריין. געקלאַפּט־געקלאַפּט, קוים מיט צרות, גאָט האָט געהאָלפען, מיר האָבען דערזעהען אַ פייערעל אין פענסטער; נאָכדעם האָבען מיר דערהערט, עמיצער שליאָפּעט מיט די פיס און עס לאָזט זיך הערען אַ קול פון יענער זייט טהויער: ווער איז?

— עפענט, זאָג איך, פעטער, וועט איהר פאַרדיענען עולם־הבא!

— עולם־הבא? ווער זייט איהר? — מאַכט דאָס קול פון יענער זייט און הויבט אָן עפענען דעם שלאָס.

— עפענט אויף, זאָג איך, איך האָב געבראַכט צו פיהרען אהער אַ מת.

— אַ וואָס?

— אַ מת!

— וואָס הייסט אַ מת?

— אַ מת הייסט אַ געשטאָרבענער. אַ געשטאָרבענע אידינע האָב איך אהער געבראַכט צו פיהרען פון אַ דאָרף, פון אַ קרעטשמע.

און פון יענער זייט טהויער איז געוואָרען שטיל. מע האָט נאָר געהערט, ווי עס האָט זיך צוגעמאַכט צוריק דער שלאָס און

די פיס האָבען אוועקגעשליאָפּעט ווייטער, און אויך דאָס ליכט איז פאַרלאָשען געוואָרען — און געה שריי חי וקיים! האָט דאָס מיך שוין פאַרדראָסען, און איך רוף מיך אָן צו מיין ערל, ער זאָל מיר העלפען קלאַפּען מיט די קולאַקעס אין פענסטער אריין. און מיר האָבען זיך גענומען ביידע קלאַפּען אזוי געשמאַק, אז דאָס פייערל האָט זיך ווידער אָנגעצונדען און דאָס קול האָט זיך ווידער געלאָזט הערען פון יענער זייט טהויער:

— וואָס ווילט איהר האָבען פון מיין לעבען? וואָס פאַר א פּריטשעפּע?

— אין גאָטעס ווילען, — בעט איך זיך ביי איהם ווי ביי א גזלן, — האָט רחמנות, איך בין דאָ מיט א מת!

— מיט וואָסער א מת?

— דעם קרעטשמער'ס ווייב.

— וואָסער קרעטשמער?

— איך האָב פאַרגעסען ווי ער הייסט, נאָר זי רופט מען חוה־מיכאל בת חנה־רפאל, מיין איך חנה־רפאל בת חוה־מיכאל, חנה־חוה־חנה, מיין איך...

— איהר וועט ניט אוועקגעהן פון דאַנען, שלים־מזל! אָט גים איך אייך אָפּ מיט איין עמער וואַסער!

אזוי מאַכט צו מיר דער בעל־אכסניא און שליאָפּעט אוועק פונ'ם פענסטער און פאַרלעשט דאָס פייערל — און געה טהו איהם עפּיס!... ערשט העט־העט, אין א שעה ארום, אז עס האָט אָנגעהויבען שאַריען אויף טאָג, האָט זיך אויפגעעפענט א שטיקעל טהויער און עס האָט זיך ארויסגעשטעקט א שוואַרצער קאָפּ מיט ווייסע פעדערען און רופט זיך אָן צו מיר:

— דאָס האָט איהר געטאַראַבאַנעט אין די פענסטער אריין?

— איך, ווער דען?

— וואָס האָט איהר געוואָלט?

— איך האָב געבראַכט אַ מת.

— אַ מת? פיהרט איהם צו צום שמש פון חברה־קדישא.

— וואו זיצט דאָ דער שמש אייערער? ווי אַזוי רופט מען איהם?

— יחיאל רופט מען איהם, דעם שמש, און זיצען זיצט ער באַרג־אַראָפּ, טאַקי ניט ווייט פון באָד.

— וואו איז דאָ ביי אייך ערגיץ די באָד?

— די באָד ווייסט איהר ניט? איהר זענט, אַפּנים, נישט קיין היגער? פון וואַנען איז אַ יונגערמאַן?

— פון וואַנען איך בין? פון ראַדאָמישלי, אַ ראַדאָמישליער בין איך, נאָר פאָהרען פאָהר איך פון זוואָהיל, און דעם מת פיהר איך פון אַ קרעטשמע דאָ ניט ווייט, טאַקי דעם קרעטשמער'ס ווייב, זי איז געשטאָרבען פון דער טשאַכאָטקע.

— ניט דאָ געדאַכט! וואָס זשע געהר זיך עס אָן מיט אייך?

— מיט מיר? גאָר ניט. איך בין דורכגעפאָהרען פאַרביי, האָט ער מיך געבעטען, דער קרעטשמער הייסט דאָס, ער זיצט אין מיטען פעלד מיט פיצלעך קינדער, ניטאָ זי וואו צו באַהאַלטען, האָב איך מיך מיישב געווען, יענער בעט פאַרדיענען עולם הבא, פאַר וואָס ניט?

— די מעשה איז עפּיס ניט גלאַט. — מאַכט ער צו מיר. — איהר וועט זיך מוזען זעהען פריהער מיט די גבאים.

— ווער זענען ביי אייך, אשטייגער, די גבאים? וואו, זאָג איך, זיצען זיי?

— די גבאים ווייסט איהר ניט? רב שעפּסעל אַ גבאי, זיצט אויף יענער זייט מאַרק. רב אלעזר־משה אַ גבאי, זיצט סאַמע אין מיטען מאַרק. און רב יוסי, אויך אַ גבאי, זיצט נעבען אַלטען בית־המדרש. דער עיקר וועט איהר דאַרפען זעהען זיך מיט רב

שעפּסלען, ער איז דער גאַנצער טהוער ביי אונז. אַ הארטער איד, זאָג איך אייך פריהער, איהר וועט איהם אזוי גיך ניט איינבייסען.

— אַ שענעם דאַנק אייך, זאָג איך, איהר זאָלט דערלעבען אַנזאָגען בעסערע בשורות! ווען וועל איך קאָנען זיך מיט זיי זעהען?

— וואָס הייסט ווען? אם ירצה השם, אין דערפריה נאָכ'ן דאַווענען.

— מזל־טוב אייך! וואָס־זשע זאָל איך טהון דערווייל? לאָזט מיך חאָטש אריין אביסעל אָנוואַרעמען זיך. ס'איז ביי אייך אַ מין סדום, אַפּנים?

דערהערט די דאָזיגע ווערטער, האָט מיין בעל־אכסניא גאַנץ פיין פארשלאָסען צוריק דעם טהויער — און שאַ, שטיל, ווי אויף אַ בית־הקברות. וואָס טהוט מען ווייטער? מיר שטעהען מיט'ן שלימען אין מיטען גאַס, מיקיטאַ פייערט, וואָרטשעט, קראַצט זיך אין דער פּאָטיליצע, שפּייט און שיט מיט דרייגאָרענדיגע ברכות: „אַ מיתה משונה זאָל קומען, זאָגט ער, אויפ'ן קרעטשמער און אויף אַלע קרעטשמעדים פון דער גאַנצער וועלט. מילא ער אליין, זאָגט ער, האָפּט איהם דער רוח! אָבער זיין פערדעל! וואָס האָט מען, זאָגט ער, צו זיין פערדעל, וואָס מע מאָרעט דאָס פון הונגער און פון קעלט? איין אומשולדיגע בהמה, אַ סקאָטינע, וואָס ווייסט זי?... ס'איז מיר אַ חרפּה, אַ בושה פאַר דעם ערל, און איך טראַכט מיר בשעת מעשה: וואָס קלערט, אשטייגער, זיין קאָפּ וועגען אונז, אידען? וואָס פאַר אַ פּנים האָבען מיר, אידען, רחמנים בני רחמנים, קענען זיי, ערלים, גראָבע לייט, אַז איין איד דעם אַנדערען וויל די טהיר נישט עפענען, לאָזט נישט אריין זיך אָנ־וואַרעמען אפילו, זענען מיר דאָך טאַקי ווערטה דריי מאָל אזוי פּיעל, וואָס מיר האָבען!... און אָט אזוי בין איך מצדיק את הדין, דאָס הייסט, איך געפין פאַר רעכט אַלסדינג, וואָס מיר האָבען, און מאַך שולדיג דעם גאַנצען כלל, ווי געוויינטליך אַ איד בשעת

דער אנדערער איד וויל איהם נישט טהון קיין טובה. קיין אומה ולשון רעדט ניט אויף אונז אזוי פיעל שלעכטס, ווי מיר אליין. טויזענד מאל א טאג קאנט איהר הארכען פון וואסער א אידען איהר ווילט אזעלכע מינים ווערטער: „א איד איז דיר קיין קאטא־וועס ניט!" „מיט א אידען ווילט איהר עפּיס מאכען?" „מיט א אידען איז גוט קוגעל עסען!" „דאס קאן נאר א איד!" „הערסט דו, דערויף איז דאך עס א אידוניו!" „אוי, א איד, א איד!" וכדומה אזעלכע שענע אטעסטאציעס, קאמפּלימענטען. איך וואלט א בעלן געווען וויסען, ווי אזוי איז ביי „זיי", אז עס מאכט זיך, איינער דעם אנדערען וויל ניט העלפען, — פאלט מען אויך אן אויפ'ן כלל און מע זאגט, אז דאס גאנצע פאלק איז ניט ווערטה וואס די ערד טראגט דאס? נאר שא! איך בין שוין, דאכט מיר, ווייעדער אוועק קיין בוויבעריק...

שטעהען מיר, הייסט דאס, מיט'ן שליטען אין מיטען מארק און ווארטען ביז עס וועט ווערען רעכט טאג און די שטאדט וועט אנהויבען ארויסווייזען סימנים, אז זי לעבט. און כך הוה. עס האט זיך געלאזט הערען ערגיץ א רוק פון א טהיר, א קרעכץ פון איין עמער, פון א צוויי־דריי קוימענס האט זיך באוויזען א רויך, און א קרעהען פון העהנער האט זיך געלאזט הערען אלע מאל שטארקער און לעבעדיגער; עס האבען זיך געעפענט אלע טהירען און עס האבען זיך אנגעהויבען באווייזען גאט'ס באשעפענישען אין געשטאלטען פון בהמות, קעלבלעך, ציעגען און, להבדיל, אידען, ווייבער און מיידלעך, פארבונדען מיט ווארעמע שאלען און פאר־וויקעלט ווי די ליאלקעס, איינגעהויקערט אין דרייען און איבער־געפרוירען ווי די קיסליצעס — הקיצור, מיין שטעדטעל האט אויפ־געלעבט, ווי א לעבעדיגער מענטש, אשטייגער. עס האט זיך אויפ־געהאפּט, אפּגעגאסען נעגעל־וואסער, געחאפּט אויף זיך דאס מלבוש און גענומען זיך צו דער ארבייט: די מאנסבילען צו עבודת־הבורא, דאווענען, לערנען, זאגען תהלים, און די ווייבער צו די אויוועגס, צו די באקדייזשעס, צו די קעלבלעך מיט די ציעגען, און איך האב

מיך גענומען צו נאָכפֿרעגן זיך אויף די גבאים: וואו זיצט דאָ ערגיץ רב שעפּסעל, רב אלעזר־משה, רב יוסי? נעמט מען מיך צום עקזאַמען: וואָסער שעפּסעל, וואָסער אלעזר־משה און וואָסער יוסי? פֿאַרהאַן, זאָגען זיי, דאָ אין שטעדטעל עטליכע שעפּסלען, עטליכע אלעזר־משהס און עטליכע יוסים. און אַז איך האָב זיי געזאָגט, אַז איך דאַרף צו די גבאים פֿון חברה־קדישא, האָבען זיי זיך ווי דערשראָקען און גענומען אויסטאַפּען ביי מיר, וואָס באַדאַרף עס אַ יונגערמאַן אַזוי פּריה צו די גבאים פֿון חברה־קדישא? האָב איך מיך נישט געלאָזט לאַנג טאַפּען און האָב זיי אַנטפּלעקט מיין הארץ, אויסגעזאָגט דעם גאַנצען סוד מיט דער באָמבע, וואָס איך האָב אויף זיך גענומען. האָט איהר באַדאַרפֿט זעהען וואָס עס האָט זיך געטהאָן! איהר מיינט, מע האָט זיך געחאַפּט מיך באַפּרייען פֿונ'ם אומגליק? חס ושלום! מע איז נאָר געלאָפֿען איטליכער באַזונדער אין דרויסען אַ קוק טהון אויפֿ'ן שליטען, צי עס ליגט טאַקי דאָרטען אַ מת, צי ס'איז איין אויסגעטראַכטע מעשה? און דערווייל איז געוואָרען אַרום אונז אַ רעדעל פֿון מענטשען, וואָס האָבען זיך געביטען, דאָס הייסט, מחמת קעלט זענען די מענטשען אַוועק און אויף זייער אָרט האָבען זיך צונויפֿגעקומען אַנדערע מענטשען, געקוקט אין שליטען אַריין, געשאָקעלט מיט די קעפּ, געקנייטשט מיט די פּלייצעס, זיך צעפֿרעגט, ווער איז דער בר־מינן, און פֿון וואַנען, און ווער בין איך, און ווי קומט ער צו מיר, און נישט געגעבען מיר קיין הילף פֿון דאַנען אַהין. קוים־קוים האָב איך גע'פּועל'ט, מע זאָל מיר אָנווייזען, וואו זיצט דאָ ערגיץ רב שעפּסעל דער גבאי. האָב איך איהם געטראָפֿען שטעהן מיט'ן פּנים צו דער וואַנט, איינגעוויקעלט אין טלית ותפילין און דאַוונען אַזוי געשמאַק, מיט אַזאַ זיסען ניגון און מיט אַזוי פֿיעל התפּעלות, אַז ממש די ווענט האָבען געזונגען. ער האָט געפּיעל קנאַקט מיט די פֿינגער, געבאָמקעט און גע'דבק'עט זיך, געמאַכט משונה־מאָדנע העויות. איך האָב מיך, הערט איהר, גאָר מחיה געווען, וואָרום, ערשטענס, האָב איך ליעב גלאַט הערען אַזאַ מין

דאווגען, והשנית, האָב איך געקאָנט דערוויילן אָנווארעמען אַביסעל די איבערגעפרוירענע ביינער. און אַז דער רב שעפּסעל האָט אויס־געדרעהט צו מיר דאָס פּנים, זענען אין די אויגען ביי איהם נאָך געשטאַנען טרערען, און אויסגעזעהען האָט ער ביי מיר אין די אויגען ווי אַ געטליכער מענטש, אַ קדוש, וואָס די נשמה זיינע איז אַזוי ווייט פון דער ערד, ווי דער גרויסער פעטער גוף זיינער איז ווייט פונ׳ם הימעל. און מחמת ער האָט נאָך געהאַלטען אין מיטען דאווגען און האָט נישט געוואָלט מפסיק זיין, האָט ער זיך אויסגעשמועסט מיט מיר אויף „לשון־קודש", דאָס הייסט, אויף אַזאַ מין שפּראַך, וואָס באַשטעהט פון מאַכען מיט די הענט, ווינקען מיט די אויגען, קנייטשען מיט די פּלייצעס, דרעהען אַביסעל מיט׳ן קאָפּ און אַביסעל מיט דער נאָז און אַ פּאָר לשון־קודש־ווערטער ווארפט זיך אויך דורך בתוכם. אויב איהר ווילט, קאָן איך אייך איבערגעבען דעם דאָזיגען שמועס וואָרט ביי וואָרט; מסתמא וועט איהר שוין אליין פאַרשטעהן וועלכס האָט געקעהרט צו מיר און וועלכס צו איהם.

— שלום עליכם אייך, רב שעפּסעל.

— עליכם שלום. אי־אָ... על הספּסל...

— אַ דאַנק, איך בין שוין גענוג געזעסען.

— נו־אָ?... מה? מה?

— איך האָב צו אייך אַ בקשה, רב שעפּסעל. איהר וועט פאַרדיענען עולם הבא.

— עולם הבא? טוב... אלא מה? מה?

— איך האָב אייך געבראַכט אַ מת.

— מת? מי מת?

— אַט דאָ ניט ווייט איז פאַרהאַן אַ קרעטשמע, זיצט דאָרט אַ איד איין אָרעמאַן געבאַך, איז ביי איהם, ניט דאָ געדאַכט, גע־שטאָרבען דאָס ווייב פון דער טשאַכאָטקע, געלאָזט קינדער קליינע,

א גאָט'ס רחמנות. ווען איך דערבאַרעם זיך ניט אויף זיי, ווייס איך ניט וואָס עס וואָלט נעבאַך געטהאָן דער קרעטשמער אין מיטען פעלד מיט אַ בר־מינן.

— ברוך דיין אמת... אלא נו?... מעות? חברה־קדישא?...

— וואָסער מעות? ווער מיר מעות? יענער איז איין אָרע־מאַן, איין עני ואביון, אַ מטופל מיט קינדער! איהר וועט פאַר־דיענען עולם הבא, רב שעפּסעל.

— עולם הבא? טוב, טוב מאד! אלא מה? מה? חקדש? יהודים! נו? גם כן קבצנים! אי־אָ! נו־פע!

און מחמת איך האָב ניט פאַרשטאַנען, וואָס ער מיינט דער־מיט, האָט ער זיך מיט כעס אויסגעדרעהט ווידער אַ מאָל מיט'ן פּנים צו דער וואַנט און האָט שוין גענומען דאַווענען נישט מיט אַזאַ חיות ווי פריהער, שוין אַביסעל שטילער, נידעריגער מיט אַ טאָן, כמעט אויף אַ קוויטש, און געשאָקעלט זיך גיך־גיך, מיט'ן קוריער־צוג. אראָפּגעוואָרפען פון זיך דעם טלית ותפילין און אָנ־געפאַלען אויף מיר נאָכדעם מיט אַ מין כעס, גלייך ווי איך וואָלט איהם קאַלי געמאַכט אַ יריד, געקוילעט די קאַפּאָטע. סטייטש, זאָגט ער, דאָס שטעדטעל איז איין אָרעם שטעדטעל, האָט אויף זיך גענוג אייגענע קבצנים, וואָס אַז זיי שטאַרבען, מוז מען זיי נאָך מאַכען אויף תכריכים, קומט מען אהער נאָך פון פרעמדע ערטער, פון דער גאַנצער וועלט אהער! אַלע אהער!... האָב איך מיך פאַרענטפערט ווי ווייט מעגליך, אַז איך בין גאָר דאָ אודאי נאָט די נשמה שולדיג, אַז דאָס איז נישט מעהר ווי אַ מת־מצוה. עלעהיי, מע האָט געפונען, זאָג איך, אין גאַס אַ טוידטען און מע דאַרף איהם טהון זיין רעכט, ברענגען צו קבר ישראל! איהר זענט דאָך, זאָג איך, איין עהרליכער איד, אַ פרומער, מע קאָן דאָך דערמיט פאַרדיענען עולם הבא! איז ער נאָך מעהר אָנגעפאַלען אויף מיר, כמעט, קאָן מען זאָגען, ער האָט מיך דורכגעטריבען. דאָס הייסט, נישט געטריבען ממש, נאָר דערגאַנגען די יאָהרען מיט ווערטער:

— אזוי? איהר זענט אַ יונגערמאַן פון עולם הבא? געהט זשע זיך דורך אביסעל ביי אונז אין שטעדטעל, טהוט עפּיס דערצו, מע זאָל אַזוי גיך ניט שטאַרבען פון הונגער און פריערען פון קעלט, וועט איהר זיך קויפען עולם הבא! איין עולם־הבא־איד! אַ יונגערמאַן, וואָס האַנדעלט מיט עולם הבא! געהט אייך געזונטערהייד מיט אייער סחורה צו די הולטייעס, אפשר וועלען זיי ביי אייך האַנדלען עולם הבא? מיר האָבען אונזערע אייגענע מצוות און מעשים טובים, און אַז עס וועט זיך אונז פאַרגלוסטען אַ חלק לעולם הבא, וועלען מיר זיך געפינען איין עצה אָהן אייך!

אַזוי זאָגט צו מיר דער גבאי רב שעפּסעל און באַגלייט מיך אַרויס מיט כבוד און מיט אַ רעכטען קנאַק מיט דער טהיר, און איך שווער אייך בנאמנות, — מיר זעהען זיך דאָך מיט אייך דאָס ערשטע מאָל און אפשר דאָס לעצטע מאָל, — פון יענעם פריהמאָרגען אָן האָב איך באַקומען עפּיס אַ באַזונדערע מין שנאה צו עהרליכע אַלט־פרענקישע אידען, פיינט געקריגען די, וואָס דאַווענען הויך און דבקה'ן זיך און באַמקען און מאַכען העויות, פיינט געקריגען פרומאַקעס און אַלע מינים אידען, וואָס רעדען מיט גאָט, וואָס דיענען גאָט און וואָס טהוען אַלסדינג נאָר לשם שמים, כלומרשט פון גאָט'ס וועגען. אמת, איהר וועט מיר זאָגען, אַז ביי די היינטיגע, ביי די אויפגעקלערטע, איז פאַרהאַן נישט מעהר, און אפשר נאָך ווינציגער, יושר ווי ביי די אַמאָליגע, ביי די פרומאַקעס? עס קאָן זיין, אַז גערעכט זענט איהר, נאָר וואָס דען? דער פאַרדראָס איז האָטש ניט אַזוי גרויס, מע רעדט האָטש ניט מיט גאָט. אַי, וועט איהר פרעגען, למאי שלאָגען זיך די היינטיגע אַזוי פאַר'ן אמת, לעגען־איין די וועלט, גלייך ווי דער רוח האַפּט זיי אַוועק, און קומט צו עפּיס — לאָזט זיך אויס, אַז סע הויבט זיך נאָר ניט אָן? נאָר שאַ! איך בין שוין, דאַכט זיך, ווייעדער אין בויבעריק?...

האָט מיך, חייסט דאָס, דער גבאי ראשון רב שעפּסעל, מחילה, דורכגעטריבען. וואָס טהוט מען ווייטער? דאַרף מען געהן ווייטער,

צו די איבעריגע, הייסט דאָס, גבאים. האָט זיך אָבער דאָ גע־טראָפֿען אַ נס, אַ נס מן השמים; איך האָב פֿאַרשפּאָרט געהן צו די גבאים, וואָרום די גבאים זענען געגאַנגען צו מיר, זיך באַגעגענט מיט מיר אַ נאָז קעגען אַ נאָז ביי דער טהיר, און אַ מאַך געטהאָן צו מיר:

— דאָס זענט איהר אפשר דער יונגערמאַן פֿון דער ציעג?

— פֿון וואָסער ציעג? — פֿרעג איך.

— דער יונגערמאַן, הייסט עס, וואָס האָט געבראַכט צו פֿיהרען אַהער אַ מת — זענט דאָס איהר?

— יאָ, ס'איז איך; וואָס איז דען?

— קומט צוריק, צו רב שעפּסלען, וועלען מיר זיך אַלע איינ־איינעם האַלטען איין עצה.

— האַלטען איין עצה? — זאָג איך. — וואָס איז שוין דאָ איין עצה? נעמט־צו ביי מיר דעם מת און לאָזט מיך אָפּ, וועט איהר זיך קויפֿען עולם הבא.

— עמיצער האַלט אייך דען? — מאַכען זיי צו מיר. — פֿאָהרט אייך מיט'ן מת וואוהין איהר ווילט, אפילו קיין ראַדאָ־מישלי, מיר וועלען אייך נאָך זאָגען אַ דאַנק.

— אַ דאַנק אייך פֿאַר דער עצה. — זאָג איך צו זיי.

— ניטאָ פֿאַר וואָס. — מאַכען זיי צו מיר, און מיר האַפּען זיך אַריין אַלע דריי צוריק צו רב שעפּסלען, און אַלע דריי גבאים צווישען זיך הויבען־אָן רעדען, שפּאַרען זיך, קריעגען זיך, כמעט מע זידעלט זיך. יענע צוויי זאָגען אויף רב שעפּסלען, אַז ער איז תמיד אַ מחמיר, אַ האַרטער איד, וואָס איהם איז שווער איינצו־בייסען; און רב שעפּסעל וואַרפֿט זיך, שמיצט זיך, דרינגט זיי אויס מיט פּסוקים: „עניי עירך קודמין" — אַז די שטאָדט־אָרעמעלייט זענען בילכער. פֿאַלען־אָן אויף איהם יענע צוויי:

— אם כן, איז וואָס? ווילט איהר, הייסט דאָס, דער יונגער־מאַן זאָל פאָהרען מיט׳ן מת צוריק?

— חס ושלום! — זאָג איך. — וואָס הייסט, איך וועל פאָה־רען מיט׳ן מת צוריק? איך בין געקומען אהער קוים א לעבע־דיגער, שיער ניט אומגעקומען אין פעלד. דער ערל האָט מיך, לאַנג לעבען זאָל ער, געוואָלט ארויסוואַרפען אין מיט׳ן וועג פונ׳ם שליטען. איך בעט אייך, האָט רחמנות, באפרייט מיך פונ׳ם מת, איהר וועט אייך קויפען עולם הבא.

— עולם הבא איז אודאי א גוטער ביסען. — ענטפערט מיר איינער פון יענע צוויי, א הויכער איד א דארער מיט דינע פינגער, דער וואָס מע רופט איהם אלעזר־משה. — דעם בר־מינן וועלען מיר ביי אייך צונעמען און טהון זיין רעכט, נאָר עטליכע קערבלעך וועט דאָס אייך קאָסטען.

— וואָס הייסט? — זאָג איך. — לאָ־די איך האָב גענומען אויף זיך אזא מצוה, שיער ניט אומגעקומען אין פעלד, דער ערל האָט מיך, לאַנג לעבען זאָל ער, געוואָלט ארויסוואַרפען פון שליטען, זאָגט איהר גאָר געלט?

— האָט איהר דערפאַר עולם הבא! — מאַכט צו מיר רב שעפּסעל מיט אזא פּאַסקודנע שמייכעלע, אז סע גלוסט זיך מיר איהם אָפּבאָדען, ווי סע געהער צו זיין, נאָר איך האַלט מיך איין מיט אַלע כחות, וואָרום איך בין דאָך ביי זיי אין די הענט!

— לאָזט זיך דינגען! — זאָגט צו מיר איינער פון די אנ־דערע צוויי גבאים, דער וואָס מע רופט איהם רב יוסי, א אידעל א קליינס מיט א האַלב בערדעל איין אויסגעפליקטס. — איהר דאַרפט וויסען, יונגערמאַן, אז איהר האָט אויף זיך נאָך א באָמבע: איהר האָט נישט קיין פּאַפּיערען, קיין פּאַפּיערען האָט איהר ניט.

— וואָסערע פּאַפּיערען? — פרעג איך איהם.

— פון וואַנען ווייסען מיר, ווער דער בר־מינן איז? אפשר

איז דאָס גאָר ניט דער, וואָס איהר זאָגט? — מאַכט צו מיר דער הויכער מיט די דינע פינגער, אלעזר־משה הייסט דאָס.

איך שטעה און קוק פון איינעם אויפ׳ן אַנדערען, און יענער, דער לאַנגער מיט די דינע פינגער, וואָס מע רופט איהם אלעזר־משה, שאָקעלט־צו מיט׳ן קאָפּ און טייט מיט די דינע פינגער און זאָגט צו מיר:

— יאָ, יאָ, יאָ. אפשר האָט איהר אַליין ערגיץ געקוילעט אַ אידינע, און אפשר טאַקי אייער אייגען ווייב, און געבראַכט צו פיהרען אַהער און דערצעהלט אַ מעשה: אַ פעלד־קרעטשמע, דעם קרעטשמער׳ס ווייב, טשאַכאָטקע, קליינע קינדער, עולם הבא?...

אפנים, אַז איך בין געוואָרען רעכט טוידט פון די דאָזיגע דבורים, מחמת יענער, דער קליינער, וואָס מע רופט איהם רב יוסי, האָט מיר גענומען אויסרעדען דאָס הארץ, אַז, אייגענטליך, זיי אַליין וואָלטען ניט געהאַט קעגען דעם גאָרנישט, וואָרום וואָס האָבען זיי צו מיר? זיי זענען מיך, חלילה, ניט חושד, זיי פאַרשטעהען גאַנץ גוט, אַז דאַך בין איך ניט קיין גזלן און ניט קיין קוילער, נאָר איך בין דאָך פאָרט, זאָגט ער, אַ פרעמדער, און אַ בר־מינן איז ניט קיין זעקעל קאַרטאָפליס, מע האָט צו טהון מיט אַ טוידטען מענטשען, מיט אַ מת... ס׳איז, זאָגט ער, ביי אונז פאַרהאַן אַ ראַבינער און, להבדיל, איין אוריאַדניק, אַ פּראָטאָקאָל מוז מען מאַכען...

— יאָ, יאָ, יאָ! אַ פּראָטאָקאָל! אַ פּראָטאָקאָל! — שטעלט־אַריין דער לאַנגער, וואָס מע רופט איהם אלעזר־משה, און טייט מיט׳ן פינגער און קוקט אויף מיר פון אויבען אַראָפּ מיט אַזעלכע אויגען, גלייך ווי איך וואָלט דאָ באמת אָפּגעטהאָן עפּיס אַזעלכס, וואָס סע קומט מיר קרימינאַל... איך האָב שוין מעהר קיין ווערטער ניט; איך פיהל נאָר, ווי אַ שוויים איז מיר ארויסגעטראָטען אויפ׳ן שטערן, און ס׳איז מיר געוואָרען, ניט פאַר אייך געדאַכט, נישט גוט אויף צו חלש׳ען. איך האָב גוט פאַרשטאַנען די ווייסטע־פינ־

סטערע לאַגע מיינע, ווי מיאוס איך האָב מיך דאָ אריינגעחאַפּט; ס'איז מיר געווען אַ בזיון מיט אַ פּאַרדראָס מיט אַ האַרצווערטיג איניאיינעם. האָב איך מיך מיישב געווען: וואָס וועל איך דאָ מאַכען מיט זיי לאַנגע מחזקות? געה איך און נעם ארויס דאָס טייסטערעל און רוף מיך אָן צו די דריי גבאים פון חברה־קדישא:

— הערט־זשע אויס, אידען, די מעשה דערפון איז אזוי: איך זעה שוין, אז כ'האָב מיך דאָ גוט אריינגעחאַפּט. דער גוטער יאָהר האָט מיך געטראָגען, איך זאָל זיך אָפּשטעלען אין אַ פעלד־קרעטשמע אַנוואַרעמען זיך און טרעפען אַקוראַט דעמאָלט, ווען דעם קרעטשמער'ס ווייב פּאַרגלוסט זיך מאַכען אַ שטאַרב, און הערען ווי אַ איד איין אָרעמאַן, אַ מטופל מיט קינדער, בעט זיך, רעדט מיך צו, איך זאָל זיך קויפען עולם הבא, — באַדאַרף עס מיך קאָסטען רביגעלט. אָט האָט איהר אייך מיין טייסטער מיט געלט, איך פאַרמאָג אַרום און אַרום בסך הכל אַ קערבלעך עטליכע און זיעבעציג; נעמט אייך און טהוט אייך, ווי איהר פאַרשטעהט; מיר לאָזט נאָר איבער אויף דער הוצאה ביז ראַדאָמישלי, און נעמט־צו ביי מיר דעם בר־מינן און לאָזט מיך אַרויס פון דאַנען מיט'ן לעבען.

אַפּנים, אז מיינע ווערטער זענען געזאָגט געוואָרען מיט האַרץ, וואָרום אַלע דריי גבאים האָבען זיך איבערגעקוקט צווישען זיך, נישט געוואָלט זיך צוריהרען צו מיין טייסטערעל מיט געלט, און האָבען מיר געזאָגט, אז ס'איז ביי זיי, חלילה, ניט סדום; אמת, דאָס שטעדטעל איז טאַקי איין אָרעם שטעדטעל, און קבצנים זענען ביי זיי פאַרהאַן אַ סך מעהר פון נגידים, נאָר נעמען אָנפאַלען אויף אַ פרעמדען מענטשען און זאָגען איהם: „זשיד, דאַוואַי ראָשע" — דאָס פע! מהכתיתי, וויפיעל איך וועל געבען מיט מיין גוטען ווילען, איז גוט; פּטור בלא כלום — דאָס געהט ניט, ס'איז איין אָרעם שטעדטעל. היינט עפּיס שמשים, חברה נושאי־המטה, תכריכים, בראָנפען, קרקע־געלד, געוויינטליך, צו ביסלעך, שיטען דאַרף מען ניט, וואָרום שיטען האָט קיין שיעור ניט!

מילא, וואָס זאָל איך אייך נאָך דערצעהלען ווייטער? דער קרעטשמער זאָל פאַרמאָגען די רי״ש אלפים, וואָלט זיין ווייב ניט געקאָנט האָבען אזא לויה, ווי זי האָט געהאַט! דאָס גאַנצע שטעדטעל איז זיך צונויפגעלאָפען אָנקוקען דעם יונגענמאַן, וואָס האָט געבראַכט א בר־מינן. אייגער דעם אנדערען האָט איבערגעגעבען די מעשה מיט א יונגענמאַן און מיט א בר־מינן זעהר רייכען, א רייכע שוויעגער (פון וואַנען האָבען זיי גענומען, אז ס'איז מיין שוויעגער?), איז מען געקומען מקבל פנים זיין דעם רייכען יונגענמאַן, וואָס האָט געבראַכט די רייכע שוויעגער און שיט מיט געלט... מע האָט ממש געטייט אויף מיר מיט די פינגער. און אָרעמע לייט? כחול חים! זינט איך לעב, זינט איך שטעה אויף מיינע פיס, האָב איך אזוי פיעל אָרעמע לייט ניט געזעהען! ערב יום כפור פאַר דער שוהל איז גאָר קיין דמיון ניט! מע האָט מיך געשלעפּט פאַר די פּאָלעס, געריסען אויף שטיקלעך. א קלייניגקייט, א יונגערמאַן, וואָס שיט מיט געלט? א גליק, וואָס די גבאים האָבען זיך אָנגענומען מיין קריוודע, נישט דערלאָזט מיך, איך זאָל אוועקגעבען דאָס גאַנצע געלט, און איבערהויפּט יענער הויכער, וואָס מיט די דינע פינגער, אלעזר־משה הייסט דאָס, איז ניט אָפּגעטראָטען פון מיר אויף קיין רגע און האָט ניט אויפגעהערט צו טענה'ן מיט מיר און טייטען מיט די פינגער: „יונגערמאַן! שיט נאָר נישט מיט קיין געלט! שיטען האָט קיין שיעור ניט!" נאָר וואָס מעהר יענער האָט גע'טענה'ט, איך זאָל ניט „שיטען", האָבען זיך אלץ מעהר געקליבען ארום מיר שלעפּערס און געריסען פון מיר שטיקער פלייש: „נישקשה! — האָבען געשריען די אָרעמע לייט. — נישקשה, אז מע באַגראָבט אזא רייכע שוויעגער, מעג מען זיך לאָזען קאָסטען נאָך א פּאָר גראָשענס! די שוויעגער האָט איהם געלאָזט גענוג געלט! חוץ זיין שאָדען אויף אונז געזאָגט געוואָרען!"

— יונגערמאַן! — שרייט איינער א שלעפּער און שלעפּט מיך ביי דער פּאָלע. — יונגערמאַן! גיט אונז אויף צווייען איין

האלב קערבעל! האָטש אַ פערציגער גיט אונז! מיר זענען צוויי געבוירענע קאַליקעס, איינער אַ בלינדער, דער אַנדערער אַ קרומער, גיט אונז האָטש אַ גילדען, אַ גילדען אויף צוויי קאַליקעס, צוויי קאַליקעס איין גילדען זענען תמיד ווערטה!...

— וואָס הערט איהר, וואָס ער וועט אייך דערצעהלען קאַליקעס? — שרייט נאָך אַ שלעפּער און שטופּט־אָפּ יענעם שלעפּער מיט די פּיס. — אָט דאָס הייסט ביי איהם קאַליקעס? אַ קאַליקע איז מיין ווייב, אָהן הענט, אָהן פיס, אָהן לייב און לעבען, און מיט קליינע קינדער אויך קראַנקע. גיט מיר האָטש, יונגערמאַן, נאָך אַ פּיטאַקעל, וועל איך זאָגען קדיש נאָך אייער שוויעגער, זי זאָל האָבען אַ ליכטיגען גן־עדן!

איצטער לאָך איך; דעמאָלט בין איך געווען ווייט פון געלעכטער, וואָרום די חברה אָרעמעלייט זענען געוואַכסען ווי אויף הייוועז. מע האָט אין איין האַלבע שעה פאַרפלייצט דעם גאַנצען מאַרק; ס׳איז אונמעגליך געווען זיך ריהרען מיט דער מטה. די חברה שמשים האָבען מיט שטעקענס געמוזט נעמען זיך צעטרייבען דעם עולם; איז דערפון אַרויס אַ געשלעג; האָבען זיך שוין אָנגעהויבען קלויבען אַרום אונז גויים אויך און גויעס און שקצים׳לעך און שיקסעס לרוב, ביז עס האָט דערגרייכט אין די הויכע פענסטער, פאַרשטעהט איהר, און עס האָט זיך באַוויזען דער אָדון דער אוראַדניק, רייטענדיג אויף אַ פערד, מיט אַ בייטשעל אין האַנט, און האָט מיט איין קוק און מיט עטליכע גוטע בייטשלעך צעטריבען דעם גאַנצען עולם, ווי די פויגעלעך, און אַליין איז ער אַראָפּ פון׳ם פערד און צוגעגאַנגען צו דער מטה חוקר ודורש זיין, וואָס דאָ טהוט זיך, ווער איז דאָס געשטאָרבען, פון וואָס איז מען געשטאָרבען, און וואָס איז אַזוי פאַרפלייצט דער מאַרק? צום ערשטען איז איהם געפעלען אַ פרעג טהון מיך, ווער בין איך, פון וואַנען און וואוהין פאָהר איך דאָס? איז מיר געוואָרען „פרחה נשמתי", און בין געבליבען אָהן לשון. איך ווייס ניט, וואָס דאָס

איז? דערזעה איך איין אוראדניק, לאז איך אפ הענט און פיס, חאטש איך האב אויף מיין לעבען נישט אנגעריהרט, ווי מע זאגט, קיין פליעג אויף דער וואנט, און איך וויים גאנץ גוט, אז איין אוראדניק איז א מענטש, א בשר־ודם גלייך מיט אלע מענטשען. אדרבה, איך קען א אידען, וואס לעבט מיט'ן אוראדניק, ווי אנ־דערע צוויי, געהען איינס צום אנדערען צו־גאסט, קומט יום־טוב עסט דער אוראדניק ביי'ם אידען פיש און דעם אידען איז דער אוראדניק מכבד מיט אייער, קאן זיך גאר ניט אפלויבען, וואס פאר א גוי דאס איז! און פון דעסטוועגען, אז איך דערזעה איין אוראדניק, אנטלויף איך. אפנים, אז ס'איז א ירושה־זאך, ווארום איך אליין, דארפט איהר וויסען, קום ארויס פון „געשמיסענע", פון די סלאַ־וויטער הייסט דאס, טאקי פון די אמת'ע סלאוויטער וואס בימי וואסילטשיקאוו, וואס ווענען דעם האב איך אייך צו דערצעהלען און צו דערצעהלען גאנצע פעק! נאר שא! איך בין שוין, דאכט מיר, אויף יענער זייט בויבעריק?...

האט מיך, הייסט דאס, דער אדון דער אוראדניק גענומען אויפ'ן צימבעל: ווער בין איך און וואס בין איך און פון וואנען און וואוהין פאהר איך? געה דערצעהל איהם א מעשה, אז איך זיץ ביי'ם שוועהר אין זוואהיל אויף קעסט און דאס פאהר איך קיין ראדאמישלי נאך א פאס! לאנג לעבען זאלען טאקי די גבאים, וואס זיי האבען מיך אויסגעלייזט פון א צרה: איינער פון יענע צוויי גבאים, דער קליינער וואס מיט'ן אויסגעפליקטען בערדעל, האט אוועקגערופען דעם אדון אויף א זייט, מיט איהם עפיס גע־סוד'עט זיך דארטען, און דער הויכער וואס מיט די דינע פינגער האט מיך דערווייל געלעהרענט און איינגעטייט מיט די פינגער, וואס איך זאל זאגען:

— יהודי בלא! איהר דבר'ט איהם, אז איהר זענט א היגער, נאר איהר זיצט ניט ווייט סמוך לעיר, און דאס איז אייער חמותי, הייסט דאס די שוויגער אייערע איז נפטר געווארען, זענט איהר

געקומען אהער זי מקבר זיין, און בשעת איהר וועט איהם נתנ'ען אין יד אריין, זאלט איהר אויסקלערען עפּיס א נאָמען פון דער הגדה, און דעם ערל אייערען וועלען מיר אװעקרופען אין בית אריין און מכבד זיין מיט א צנצנת יי"ש, לאז ער זיך ניט דרעהען דאָ פאר די עיגים, וועט זיין טוב מאד!

און דער אדון דער אורענדניק איז אריין מיט מיר אין א שטוב און האָט מיך גענומען צום פּראָטאָקאָל. עס זאָל מיך אזוי וויסען בייז מיט אייך אינאיינעם, ווי איך וויים, וואָס איך האָב איהם דאָרטען אָנגעבעבעט. איך געדענק נאָר, אז איך האָב עפּיס גע־בעלעבעטשעט מיט דער צונג, וואָס ס'איז מיר געקומען אויפ'ן זינען, דאָס האָב איך געזאָגט, און ער האָט פאַרשריבען אויף פּאפּיער.

— ווי אזוי רופט מען דיך?

— מאָושע.

— דעם טאַטען?

— איצקאָ.

— וויפיעל ביזט דו אלט?

— נייענצעהן יאָהר.

— א באוויבטער?

— א באוויבטער.

— קינדער פארהאַן?

— פארהאַן.

— וואָס איז דיין טהועכטם?

— א סוחר.

— ווער איז דאָס געשטאָרבען?

— מיין שוויגער.

— ווי אזוי האָט זי געהייסען?

— יענטע.

— איהר פאַטער?

— גרשון.

— וויפיל אַלט איז זי געווען?

— פערציג יאָהר.

— פון וואָס איז זי געשטאָרבען?

— פון אַ דערשרעק.

— פון אַ דערשרעק?

— פון אַ דערשרעק.

— וואָס הייסט פון אַ דערשרעק? — מאַכט ער צו מיר און לעגט־אַוועק די פען, פאַררוּיכערט אַ פּאַפּיראָס און באַטראַכט מיך פון קאָפּ ביז פיס, און איך פיהל, אַז אָט־אָט קלעבט זיך מיר צו די צונג צום גומען. האָב איך מיך מיישב געווען, איך האַלט שוין במילא אין באַקען שקרים, דאַרף מען באַקען ווייטער! און איך האָב איהם דערצעהלט אַ גאַנצע מעשה, ווי אַזוי מיין שוויגער איז געזעסען איינע אַליין איבער איין אַרבייט, געאַרבייט אַ זאַק, און האָט זיך פאַרגעסען, אַז אין שטוב זיצט איהרס אַ יונגעל, אפרים הייסט ער, שוין אַ בחור׳על פון אַ יאָהר דרייצעהן, נאָר איין אָפּגעריסענער נאַר, אַ לעקיש, שפּיעלט זיך נאָך מיט׳ן שאָטען. איז ער זיך מיישב און לעגט צונויף אונטער דער שוויגער׳ס פּליי־צעס ביידע הענט און מאַכט אַ ציענעלע אויף דער וואַנט פון׳ם שאָטען און עפענט אויף דאָס מויל און טהוט אַ געשריי „מעעעע!“ איז זי אַראָפּגעפאַלען פון׳ם בענקעל, די שוויגער הייסט דאָס, און איז געשטאָרבען.

אַזוי וועב איך איהם אַ לאַנג־מאָדנעם ליגען, און ער קוקט, לאָזט ניט אַראָפּ קיין אויג פון מיר די גאַנצע צייט, און איך רעד, שיט, בעלעבעטשע מיט דער צונג, איך ווייס אַליין ניט וואָס... אויסגעהערט מיך ביז׳ן סוף, שפּייט ער אויס, ווישט זיך אויס

די רויטע וואָנסעס, געהט־ארויס מיט מיר אין דרויסען ארויס צו דער מטה, דעקט אויף די שווארצע דעק, טהוט א קוק דער געשטאָרבענער אין פנים, טהוט א מאַך מיט'ן קאָפּ, ווי איינער רעדט: „ס'איז עפּיס ניט גלאַט!"... איך קוק אויף איהם, ער אויף מיר, נאָכדעם רופט ער זיך אָן צו די גבאים:

— נו, די געשטאָרבענע קאָנט איהר באהאַלטען, און איהם, דעם דאָזיגען חברה־מאַן, מוז איך דאָ פארהאַלטען, ביז איך וועל אויספאָרשען די זאַך, צי ס'איז אמת, אז דאָס איז זיין שוויגער און אז זי איז געשטאָרבען פון א דערשרעק.

איהר קאָנט זיך פאָרשטעלען, ווי ביטער און פינסטער מיר איז געוואָרען פון דער דאָזיגער בשורה! פאַר צרות האָב איך זיך אָפּגעקערעוועט אָן א זייט און האָב זיך צעוויינט — ווי אזוי, מיינט איהר, צעוויינט? ווי א קליין קינד.

— יונגערמאַן! וואָס וויינט איהר? — מאַכט צו מיר יענער, דער קליינינקער, וואָס מע רופט איהם רב יוסי, און ער טרייסט מיך, רעדט מיר אויס דאָס הארץ, אז ס'וועט מיר גאָר ניט שאַדען, ווארום ממה נפשך: בין איך דאָ ריין — וואָס־זשע האָב איך מורא? „אז מע עסט ניט קיין קנאָבעל, הערט זיך ניט פונ'ם מויל" — לעגט־צו רב שעפּסעל דער גבאי מיט אזא שמייכעלע, אז עס גלוסט זיך מיר אויפוואַרפען איהם צוויי פלאַטפייערינגע פּעטש איןביידע גראָבע באַקען... גוואלד! וואָס האָט מיר גענוצט אויסטראַכטען אזא מיאוס'ען גראָבען ליגען, ארייננמישען אהער די שוויגער מיינע? עס געהט מיר טאַקי מעהר ניט אָפּ צו מיינע זיידענע קליידער, עס זאָל דערגעהן צו איהר די דאָזיגע מעשה, ווי אזוי איך האָב זי לעבעדיגערהייד באַגראָבען דורך א דערשרעק!...

— יהודי בלא, שרעקט זיך נאָר ניט אזוי, גאָט איז מיט אייך! דער אָדון איז גאָר ניט אזא בייזער אָדון, ווי איהר מיינט. איהר נתנ'ט איהם נאָר אין יד אריין... און דבר'ט איהם, ער

זאָל מיט'ן פּראָטאָקאָל מאַכען בלאָ... דער אָדון איז אַ קלוגער אָדון, אַ דורכגעטריבענער; ער ווייסט גאַנץ גוט, אַז אַלסדינג, וואָס איהר האָט דאָ גע'דבר'ט, איז מחילה שקר וכזב.

אַזוי מאַכט צו מיר רב אלעזר־משה און טייטעלט מיר מיט די דינע פינגער. איך זאָל קאָנען, וואָלט איך איהם צעריסען אויף צווייען, ווי מע צערייסט, אַשטייגער, אַ הערינג. אינגאַנצען האָט ער דאָך מיך אַרויסגעפיהרט אויף דעם דאָזיגען גליטש, ימח שמו וזכרו!...

איך קאָן מעהר נישט דערצעהלען. איך קאָן אפילו ניט דערמאָנען מיך וואָס איך האָב דעמאָלט געהאַט! איהר פאַר־שטעהט דאָך שוין אַליין, אַז די עטליכע גילדען האָט מען ביי מיר צוגענומען, אין קאָטשומענט אַריין האָט מען מיך איינגע־זעצט און אַ משפט האָב איך אויף זיך געהאַט — נאָר דאָס איז נאָך אַלץ בלאָטע קעגען דעם, וואָס כ'האָב געהאַט נאָכדעם, אַז ס'איז דערגאַנגען צו מיין שוועהר און שוויעגער, אַז זייער איידעם זיצט פאַר אַ מת, וואָס ער האָט געבראַכט צו פיהרען פון ערגיץ... סע פאַרשטעהט זיך, אַז זיי זענען גלייך געקומען צו פאָהרען און האָבען זיך געמעלדעט, אַז זיי זענען מיינע שוועהר און שוויע־גער — אָט דאָ האָט זיך ערשט פאַרקאָכט די רעכטע חתונה: פון איין זייט פּאָליציע נעמט מיך אויפ'ן צימבעל: „שענער בחור, וואָס דו ביזט! וויבאַלד אַז די שוויעגער דיינע, יענטע בת גרשון, לעבט, היינט ווער איז געווען די געשטאָרבענע?"... דאָס איז גומער איינס. והשנית, האָט זיך גענומען צו מיר די שוויעגער זאָל לעבען: „איך פרעג דיך נאָר איין זאַך: זאָג מיר נאָר, וואָס האָסט דו געהאַט צו מיר, נעמען און באַגראָבען מיך אַ לעבע־דיגע?!"... זעלבסטפאַרשטענדליך, אַז אויפ'ן משפט האָט זיך אַרויסגעוויזען, אַז איך בין ריין, ווי גינגאָלד; עס האָט געקאָסט געלט, מע האָט אַראָפּגעבראַכט עדות, דעם קרעטשמער מיט די קינדער, און מע האָט מיך פון געפענגניש באַפרייט. נאָר וואָס

איך בין דעמאָלט אויסגעשטאַנען, און איבערהויפּט פון דער שוויע-גער — דאָס ווינש איך ניט דעם גרעסטען, דעם ערגסטען שונא! — — —

פון דעמאָלט אָן אַנטלויף איך פון עולם הבא...